

วารสาร

สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย

ฉบับที่ 41 ปีที่ 11 เล่มที่ 1 มกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2531

BULLETIN DE L'ASSOCIATION THAÏLANDAISE
DES PROFESSEURS DE FRANÇAIS

Vol. 41 11e ANNÉE No. 1 JANVIER - MARS 1988. ISSN 0857 - 0604

....วรรณคดีคือชีวิต....

LA LITTÉRATURE,

VICTOR HUGO

EMILE ZOLA

BRETON

MARCEL PROUST

VOLTAIRE

ROUSSEAU

ARAGON

C'EST LA VIE

รอยัล เดอลาร์

ความสมบูรณ์แบบ

โรงงานมาตรฐาน-การกลั่น

วารสารสมาคมครูฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย

BULLETIN DE L'A.T.P.F.

ฉบับที่ 41 ปีที่ 11 เล่มที่ 1 เดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2531 ISSN 0857-0604

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
นางลัดดา วงศ์สาบิณฑ์
นางริดา บุญธรรม
นายเดช ตะละกัญ

เจ้าของ : สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย
ASSOCIATION THAÏLAISE
DES PROFESSEURS DE FRANÇAIS

กองบรรณาธิการ

นางสิทธา พินิจภูวดล บรรณาธิการ
นางกุลศักดิ์ ฉายางาม บรรณาธิการผู้ช่วย
นางสาวอัจฉรา ไชติบุตร
นางสาวจิรพรรณ บุญเกียรติ
นางจงกล สุขเวชชัย
นางพรองชวล นวัชวิญญ
นางมธุรส สาขลวิจารย์ จงชัยกิจ
นางสาวจิรังลักษณ์ ศกุนตะลักษณ์
นางสาวชวณี เสนีวงศ์ ณ อยุธยา
นางสาวมลฤดี ปาลสุข
นางสาวศิริพร คุณวุฒิพรรณ
นายปณิธิ ฟูเนแสวง
นางสาวเดือนใจ จุลจตุลย์
นางสาวนุชนาถ หาญดำรงกุล
นางยุริ บารมี เลขานุการ

รายนามคณะกรรมการบริหาร ส.ค.ฟ.ท. ชุดที่ 5 ประจำปี 2531-2534

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
องค์นายกิตติมศักดิ์

1. นางริดา บุญธรรม อุปนายก
2. นางสาวประมาธ ลีศิริเสวีญ เลขานุการ
3. นางสาวอรรวรรณี ป้านสวัสดิ์ ผู้ช่วยเลขานุการ
4. นางวงจันทร์ พินัยนิติศาสตร์ เทรียญิก
5. นางสาวสุธาสินี ผลวัฒน์ ผู้ช่วยเทรียญิก
6. นางมลฤดี ปาลสุข นายทะเบียน
7. นางสาวจิรังลักษณ์ ศกุนตะลักษณ์ ผู้ช่วยนายทะเบียน
8. นางอรรวรรณ รัตนภาพ ประชาสัมพันธ์
9. นางพรทิพา ถาวรบุตร ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
10. นางสิทธา พินิจภูวดล สาราณียกร
11. นางอุไร พลกล้า สมาชิกสัมพันธ์
12. นางมธุรส สาขลวิจารย์ จงชัยกิจ ผู้ช่วยสมาชิกฯ
13. นางสาวอัจฉรา ไชติบุตร ปฎิคม
14. นางสาวนิรมล ตัญญาแสนสุข ผู้ช่วยปฎิคม
15. นางสาวชวณี เสนีวงศ์ ณ อยุธยา บรรณารักษ์
16. นางกุลศักดิ์ ฉายางาม กรรมการ
17. นางสาวชัชวีร์วรรณ ไชยวัฒน์ กรรมการ
18. นางสาวประภา งานไพโรจน์ กรรมการ
19. นายกรกช อุปถัมภ์นรากร กรรมการ
20. นางจงกล สุขเวชชัย กรรมการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสและฝรั่งเศสศึกษา
2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวิชาภาษาฝรั่งเศส วิชาฝรั่งเศสศึกษา และระเบียบวิธีสอน

สำนักงานวารสาร เลขที่ 30/9 พหลโยธิน 2 กรุงเทพฯ
10400 โทร. 2790733 ติดต่อบรรณาธิการ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
โทร. 3180860

กำหนดออกวารสาร ปีละ 4 ฉบับ ราคาฉบับละ 25 บาท
ค่าบำรุงสมาชิกวารสารปีละ 100 บาท พร้อมค่าส่ง สนใจ
บอกรับได้ที่นางสิทธา พินิจภูวดล ณ สำนักงานวารสาร

★ ทัศนะใด ๆ ที่แสดงออกในข้อเขียน ในวารสาร ส.ค.ฟ.ท.
นี้ เป็นของผู้เขียน มิใช่ของกองบรรณาธิการ หรือของ
สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย

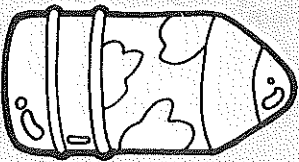
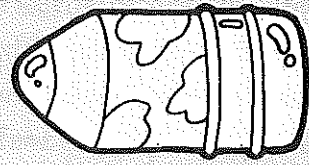
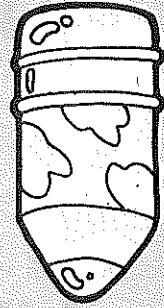
พิมพ์ที่ บริษัทสำนักพิมพ์ วัฒนาพาณิช จำกัด 31/1-32/2 ถนนมหาไชย กรุงเทพฯ 10200
นายเรจชัย จงพิพัฒน์สุข ผู้พิมพ์/ผู้โฆษณา โทร. 2224722-2222788

สารบัญ

Que la vie est belle!	1
แก่นเรื่องที่มีเอกลักษณ์ของตนเองในกวีนิพนธ์ ฝรั่งเศสสมัยใหม่	พูนศรี วงศ์วิทวัส 2
บทบาทของวรรณกรรมและพันธกิจของนักเขียน ในทัศนะ EMILE ZOLA	ทัศนีย์ นาควัชระ 27
โลกทัศน์ของผู้หญิงในงานเขียนของ GIRAUDOUX	ดารณี พุทธรักษา..... 62
ความคิดเกี่ยวกับรัฐอุดมคติในวรรณกรรมฝรั่งเศส	สิทธา พินิจภูวดล..... 87
โบสถ์ในงานเขียนของพรุสต์	โชติรส โกวิทวัฒนพงศ์..... 100
Enrichir le vocabulaire de vos élèves : les livres	“สิทธา” 113
ปราสาทเมืองสิงห์ กับ อำนาจทางการเมืองของ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7	ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ 117
กิจกรรม ส.ค.ส.ท. : บันทึกการเดินทาง- ทัศนศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี	อรวรรณี บ้านสวัสดิ์ 124
ในแวดวงผู้สอนภาษาฝรั่งเศส	จีรังลักษณ์ ศกุนตลักษณ์..... 129

Chagall

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา องค์ชายกิติเมศวร์ เสด็จประสาธน์เมืองสิงห์
ในกิจกรรมของสมาคม วันที่ 31 มกราคม 2531

จาก

บรรณาธิการ

ย่างเข้าปีที่ 11 แล้วที่สมาคมครูภาษาฝรั่งเศส แห่งประเทศไทยได้ถือกำเนิดขึ้นมา

กาลเวลาก็ได้พิสูจน์ผลงานของสมาคมของเราแล้วว่า ได้สร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่วงการ ศึกษาของชาติอย่างลึกซึ้งกว้างขวางเพียงใด

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ทรงเป็นขวัญและกำลังใจประเสริฐสุข ทรงเป็น แกนหลักอันมั่นคงแน่วแน่อย่างยิ่งใหญ่ พระองค์ท่าน ไม่เคยทรงทอดทิ้งสมาคมไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทรงแผ่บารมีคุ้มครองครูภาษาฝรั่งเศสในทุกเรื่อง พระกรุณาธิคุณเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจมิรู้ลืม

เราก้าวผ่านเข้ามาในปีที่ 11 ด้วยฐานที่มั่นคง แข็งแกร่งของความสามัคคีธรรม เราจะก้าวหน้า ขึ้นไปเรื่อย ๆ

วารสารของเราจะยืนหยัดได้ร่วมพระบารมี อาจจะยกย่องเชิดชู แต่ก็ได้ใช้พลังอย่างเต็มที่ เรา มีความคิดมากมาย แต่เมื่อที่จะแปลความคิดออกมา เป็นการกระทำนี้ซึ่ ซ่างเติมไปด้วยภารกิจเหลือล้น เสียนี้กระไร นั่นก็แปลว่า เรากำลังโน้มช่อภยัน ใน ความผิดหวังอย่างยิ่งว่าท่านคงเห็นใจและเมตตา พวกเรา

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดก็ได้เข้ามาอยู่ในมือท่าน แล้ว วารสาร ส.ค.ส.ท. ฉบับที่ 41 เล่มแรกของปีที่ 11

ประจำเดือนมกราคม—มีนาคม 2531 เปิดศักราชด้วย “วรรณคดีคือชีวิต” หรือ La littérature : c'est la vie. บทความในนี้สี่เรื่องแรกได้มาจากการประชุม เสนอผลงานทางวิชาการ ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดขึ้นเป็นครั้งที่ 2 เรื่องภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ 9-10 มกราคม 2531 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ร่วมเสนอผลงานทาง วิชาการครั้งนี้ก็ล้วนแล้วแต่สมาชิก ส.ค.ส.ท.ทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อคณะอักษรศาสตร์ ยินดีมอบบทความ ในครั้งนี้ให้วารสาร ส.ค.ส.ท.จัดพิมพ์ คณะกรรมการ บริหารสมาคม กับคณะผู้จัดทำวารสาร จึงยินดี รับมอบด้วยความเต็มใจยิ่ง และขอขอบคุณ

เราได้จัดแบ่งบทความออกเป็นสองกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องกับ Thèmes ของเรา ดังนั้นกลุ่ม วรรณคดีจึงถูกแยกมาพิมพ์ในเล่มนี้ ส่วนกลุ่มภาษา จะนำไปตีพิมพ์ในเล่มที่ 3 ซึ่งมี Thème ว่า ภาษา พาสาร์ หรือ Langues, porte ouverte sur ... คง ไม่นานเกินรอนะคะ

☆ สวัสดิ์ ☆

สิทธา พินิจกุลดล

Que la vie est belle !

Que la vie est belle
Quand on a seize ans
Que de joies nouvelles
Chaque jour c'est le printemps !

Que la vie est belle
Quand on a seize ans
L'amour nous appelle
Sur un rythme étourdissant

yé

Et l'on s'amuse
Et l'on chante
Oui l'on s'amuse
Et l'on chante tous à l'infini

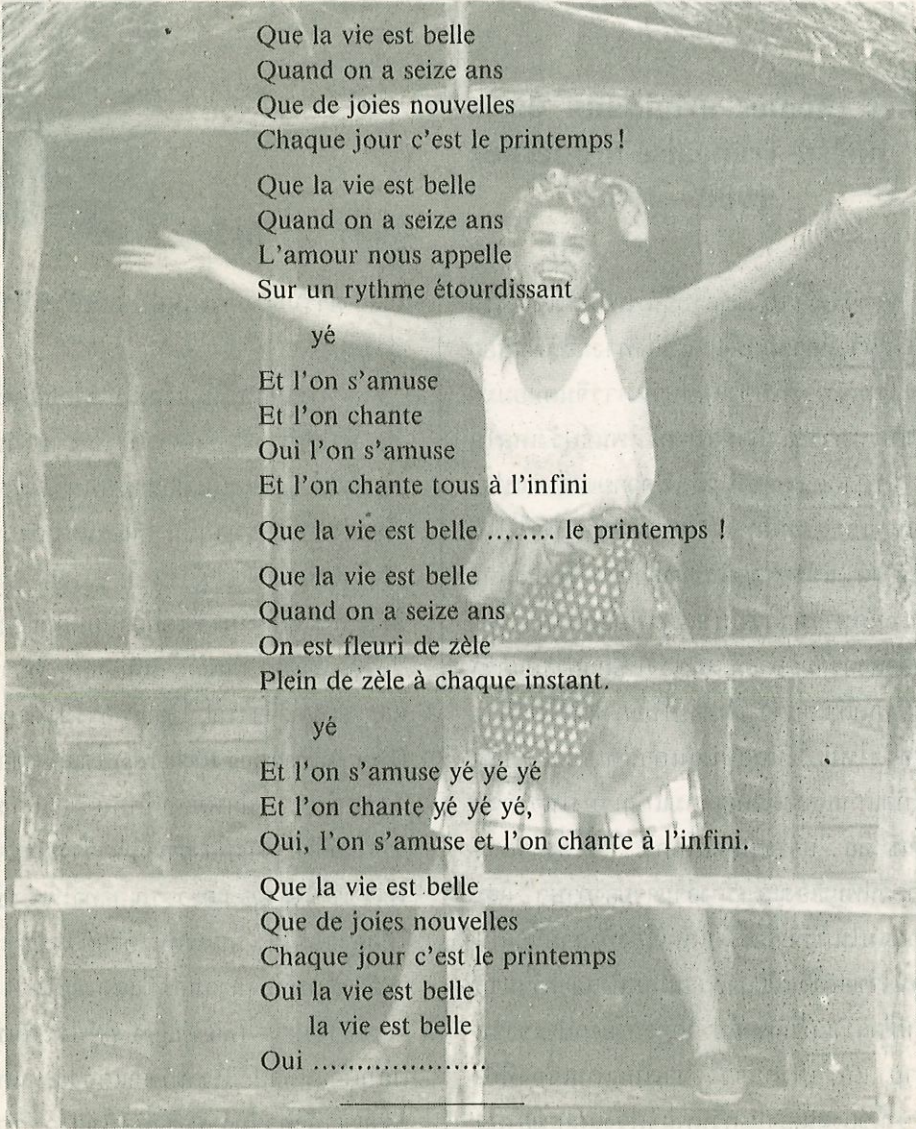
Que la vie est belle le printemps !

Que la vie est belle
Quand on a seize ans
On est fleuri de zèle
Plein de zèle à chaque instant.

yé

Et l'on s'amuse yé yé yé
Et l'on chante yé yé yé,
Qui, l'on s'amuse et l'on chante à l'infini.

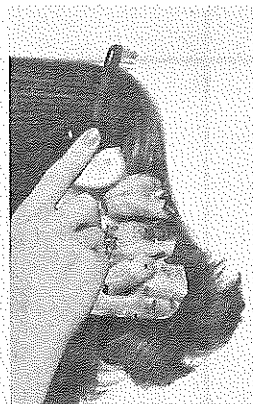
Que la vie est belle
Que de joies nouvelles
Chaque jour c'est le printemps
Oui la vie est belle
la vie est belle
Oui

แก่นเรื่องที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง

ในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่

(Les thèmes originaux dans la poésie française moderne)
1900 – 1950

พนศรี วงศ์วิทวัส*

จากวิวัฒนาการของกวีนิพนธ์ฝรั่งเศส เรา
จะเห็นได้ว่า มีความเปลี่ยนแปลงทางกวีนิพนธ์อยู่
เสมอ โดยเฉพาะนับตั้งแต่ขบวนการจินตนิยมมา
จนถึงขบวนการซูเรออลิสม์ กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสใน
ครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 มีความเปลี่ยนแปลง
ทั้งเนื้อหาและฉันทลักษณ์แตกต่างกันออกไปใน
รายละเอียด แต่โดยส่วนรวมแล้วยังคงมีแก่นเรื่อง
และฉันทลักษณ์ตามแบบขนบนิยมอยู่มาก ที่น่า
สังเกตคือสงครามกลายเป็นตัวเร่งให้เกิดการค้นคว้า
ทางกวีนิพนธ์ที่แตกต่างกันออกไปอีกจนนำไปสู่การ
ปฏิวัติครั้งใหม่ นั่นคือขบวนการซูเรออลิสม์ซึ่ง
ก่อให้เกิดแก่นเรื่องสำคัญสามแก่นเรื่องในวงการ
กวีนิพนธ์ คือ “การขบถต่อโลก” “การตั้งคำถาม
เรื่องตัวกวีนิพนธ์เองและเรื่องอำนาจของภาษา” และ
“จิตกรรมในกวีนิพนธ์” แก่นเรื่องทั้งสามนี้อยู่ใน
ความสนใจของกวีสมัยสงครามโลกทั้งสองครั้งมาก
จนทำให้มีผลงานกวีนิพนธ์ปรากฏสู่สายตาประชาชน
มากมาย และอาจกล่าวได้ว่าเป็นแก่นเรื่องที่มี
เอกลักษณ์ของตนเองในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่

แก่นเรื่อง คือ ความคิดที่เป็นแกนหลักของ
บทกวี และเป็นความคิดที่ผู้อ่านรับรู้ได้อย่างแจ่มชัด
ตั้งแต่ต้นจนจบบทกวี มีขอบเขตอยู่ในเรื่องสถานที่

เวลา อารมณ์ ภาวะมนุษย์ และสิ่งที่เป็นนามธรรม
ต่าง ๆ

การศึกษาแก่นเรื่องมีประโยชน์หลายประการ
คือ ทำให้ผู้อ่านได้ค้นหาร่องรอยเกี่ยวกับตัวกวีเพื่อ
ทำความเข้าใจ และตีความบทกวีได้ใกล้เคียงกับ
ที่ผู้แต่งต้องการมากขึ้น อันจะนำไปสู่การวิจารณ์
เชิงจิตวิทยาได้ด้วย ผู้อ่านจะสามารถวิเคราะห์บทกวี
ได้อย่างมีหลักเกณฑ์โดยอาศัยหลักแบบฉบับทาง
จิตวิทยาของจุง ผสมผสานกับหลักทางมานุษยวิทยา
และวรรณคดีวิจารณ์ ไอเวอร์ อาร์มสตรอง ริชาร์ดส์
(Ivor Armstrong Richards) ได้เสนอข้อคิดในการ
วิจารณ์ว่า “เป้าหมายสำคัญของการวิจารณ์-
วรรณคดีคือ การพยายามค้นหาว่าวรรณคดีต้องการ
ให้เราเข้าใจสิ่งใด และวรรณคดีทำให้เราเข้าใจสิ่งนั้น
ได้อย่างไร”¹ เราจะเห็นได้ว่าผู้วิจารณ์วรรณคดี
จะต้องศึกษาทั้งความคิดที่แสดงอยู่ในวรรณกรรม
และเข้าใจสาร (message) ที่ผู้ประพันธ์ต้องการ
บอกผู้อ่านด้วย มิใช่ศึกษาแต่อารมณ์ความรู้สึก
หรือเข้าถึงความงามเชิงศิลปะของวรรณคดีเพียง
อย่างเดียว ในแง่นี้การศึกษาแก่นเรื่องจะมีประโยชน์
ต่อการวิเคราะห์วรรณคดีอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไป
กว่านั้น ปรัชญาของแก่นเรื่องยังสามารถอธิบาย
ให้เห็นปัญหาและการพัฒนาของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย
ในช่วงเวลาต่าง ๆ ได้อีกด้วย

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แก่นเรื่องที่เรามาจะพบได้ในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่ คือ แก่นเรื่องแบบขนบนิยม (les thèmes traditionnels) ซึ่งกวีนิยมเขียนกันมาตั้งแต่อดีต และยังคงนิยมเขียนถึงอยู่เสมอแม้ในปัจจุบัน ได้แก่เรื่องภาวะมนุษย์ (condition humaine) แก่นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์สิ่งแวดล้อม ผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ และนามธรรมต่าง ๆ แต่ในขณะที่เดียวกันกวีสมัยใหม่ก็ได้เขียนถึงแก่นเรื่องที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง (les thèmes originaux) ด้วยอย่างเห็นได้ชัดในครั้งแรกของศตวรรษที่ 20 นี้ เกิดมีพลังสร้างสรรค์ขึ้นอย่างรุนแรง และเต็มไปด้วยความแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร จนอาจกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์ฝรั่งเศสในช่วงนี้มีแนวทางใหม่ที่สำคัญ ๆ และแสดงเอกลักษณ์ของตนเองอยู่สามแนวทาง คือ การขบถต่อโลก (la révolte contre le monde) การตั้งคำถามเรื่องตัวกวีนิพนธ์เอง และเรื่องอำนาจของภาษา (l'interrogation de la poésie sur elle-même, sur les pouvoirs du langage) และจิตรกรรมในกวีนิพนธ์ (la peinture dans la poésie)

1. การขบถต่อโลก (la révolte contre le monde)

การขบถ (la révolte) มักเป็นการแสวงหาอุดมคติและเหตุผลอันสมควรต่าง ๆ พร้อม ๆ กับการพัฒนาตนเองไปด้วย เริ่มจากการคัดค้านที่รุนแรงและยังไม่ทราบผลที่จะเกิดตามมา การขบถอาจจำกัดอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ และแม้กระทั่งในตัวบุคคลคนเดียว หรืออาจเป็นการขบถภายในจิตใจก็ได้

ในวรรณคดีก็มีการกล่าวถึงการขบถในหลายรูปแบบ แล้วแต่ว่าจะเป็น การขบถทางปรัชญาของมนุษย์ที่มีต่อ "ระบบของจักรวาล" (système de l'univers)² หรือเป็นความโกรธแค้นของบุคคลที่มีต่อสังคม ซึ่งเขาไม่ยอมรับ การขบถในวรรณคดีมีท่วงที่ประชดประชัน เยาะเย้ยถากถางและแสดงความรุนแรงต่าง ๆ การขบถในวรรณคดีนี้ดูสมเหตุสมผลมากในการบรรยายถึงไร้สาระ ความอยุติธรรม

และความอื้อฉาวต่าง ๆ การขบถจึงกลายเป็นอีกวิธีหนึ่งของวรรณคดี ซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาเรื่องระเบียบของสถาบันหรือสังคม

ในศตวรรษที่ 18 อองเดร เซนิแยร์ (André Chénier) เป็นกวีที่ขบถต่ออาชญากรรมและความตาย ครั้นถึงปลายศตวรรษที่ 19 ชาลส์ โบดเดอแลร์ (Charles Baudelaire) ได้กล่าวโทษสังคมฝรั่งเศสในจักรวรรดิที่ 2 (le Second Empire) ว่านิยมแต่วัตถุ ละโมบโลภมาก หน้าไหว้หลังหลอก และไร้อย่างอายุ โบดเดอแลร์ต่อต้านค่านิยมทางศีลธรรมและศาสนาของสังคมยุคนั้น เขาคิดว่าศีลธรรมไม่มีจริงและศาสนาก็เป็นเรื่องหลอกลวงเพราะเป็นศาสนาของคนรวย โบดเดอแลร์ทำทนายพระคัมภีร์ไปแบบอย่างรุนแรง และทำให้พระคัมภีร์เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ลง ส่วนกวีนิพนธ์ของแร็งโบด์ (Rimbaud) และโลเทรอมองต์ (Lautréamont) ก็เคยขบถต่อโลกมาแล้ว ในศตวรรษที่ 19 นี้เช่นกัน

ครั้นถึงศตวรรษที่ 20 ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเร่งรัดไปมาก แต่แทนที่จะทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ กลับยังทำให้เกิดความไม่แน่นอน เกิดปัญหาและการต่อต้านตามมา การขบถอย่างลึกซึ้งและแน่วแน่ของศตวรรษนี้ก็ คือ การขบถของพวกปัญญาชน ในยุคนี้ผู้คนเริ่มตั้งคำถามขึ้นว่าศตวรรษใหม่ของเรานี้มีจุดมุ่งหมายอะไรแน่ สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก ไม่มีพวกชนชั้นกลางอย่างศตวรรษที่ 19 อีกแล้ว ไม่มีกิจการค้าส่วนบุคคล ไม่มีปฏิสัมพันธ์ส่วนตัวอีกต่อไป มีแต่ชนชั้นกลางแบบใหม่ เป็นระบบจัดการบริษัท มีผู้จัดการ มี "ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทางด้านเทคนิค" ("technocrats")³ ช่างเทคนิคและผู้อำนวยการต่าง ๆ สับสนปนปะกันเข้าครอบงำสังคมยุคใหม่ ในด้านวรรณคดีและปรัชญาได้เกิดการขบถครั้งยิ่งใหญ่แบบเดียวกับพวกจินตนิยมขึ้นอีกในศตวรรษที่ 20 ของเราเอง เป็นการต่อต้านพวกที่ประพฤติตน

สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางสังคมอันจอมปลอม หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ลึกลับสุดลงใน ค.ศ. 1918 กลุ่มดาดา (Dada) และซูเรอาลิสต์ (Surréalistes) ที่ได้แลเห็นการทำลายและความหายนะ ต้องการจะทำลายภาษาเสียด้วย⁴ ครั้งนี้เป็นารขบถของ กวีนิพนธ์ เป็นการขบถของควมไร้สาระ (l'absurde) อย่างแท้จริง “ยิ่งใหญ่มีเหตุผลมากขึ้น ถูกจัดให้เป็นระเบียบ ถูกกำหนดเข้าแผน ตีตารางมากยิ่งขึ้นเท่าใด อารมณีกวีก็ยิ่งไฝหาความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและปฏิเสธเหตุผลมากขึ้นเท่านั้น”⁵

กวีหนุ่มรุ่นใหม่รู้สึกต่อต้านโลกที่ลงไปด้วยเลือด โลกแห่งความโหดร้าย หน้าไหว้หลังหลอก และไร้แก่นสาร สังคมนี้เป็นสังคมที่เสแสร้งกันว่ามีเหตุผลและศีลธรรมนำทางศิลปะก็มีเหตุผลอยู่ได้ กฎเกณฑ์ของขนบนิยมและอารยธรรม ผลที่สุดความบ้าคลั่งและอาชญากรรมแห่งสงครามก็ระชากหน้ากากอันฉาบฉวยสวยงามของสังคมออกมาให้เห็นความจอมปลอมของเนื้อในซึ่งพังทลายทั้งทางด้านวัตถุ จิตใจและประหัตประหารมนุษยชาติ กวีกลุ่มนี้จึงร่วมกันทำลายเหตุผลและขนบนิยมด้วยการเยาะเย้ยสิ่งเหล่านี้ให้แลดูเป็นสิ่งที่น่าขัน “กวีหนุ่มเหล่านี้จะได้ตอบความรุนแรงและความเหลวไหล ไร้สาระในยุคของเขาด้วยความรุนแรงและเหลวไหล ไร้สาระที่พวกเขาแสดงออกอย่างสมัครใจและให้อารมณีกวีด้วย”⁶ พวกเขาต้องการต่อต้านโลกซึ่งทำลายความสดชื่น รื่นเริงไปจนหมดสิ้นด้วยการขบถแบบเลือดเย็น (la révolte glaciale)⁷ นั่นคือการเหยียดหยามและเยาะเย้ยถากถางทุกสิ่งทุกอย่าง กวีกลุ่มนี้อยากจะเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ให้ต่างจากเก่าเดิมด้วยการเขียนบทกวีความปรารถนาอย่างรุนแรงนี้ได้ทำให้กวีนิพนธ์แบบซูเรอาลิสต์ทั้งหมดดำเนินไปสู่แนวทางที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง และแผ้วถางทางใหม่ให้แก่กวีนิพนธ์สมัยใหม่ด้วย ความปรารถนาเ็นองก่อให้เกิดแก่นเรื่อง

การขบถต่อโลกขึ้นในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสศตวรรษที่ 20 อย่างเห็นได้ชัดกว่าศตวรรษที่ผ่านมา

ที่น่าสังเกตคือพวกซูเรอาลิสต์ต้องการขบถภายในจิตใจ และภายในสังคมซึ่งส่งเสริมให้บุคคลทุกคนมีอิสระเสรีและเบิกบานอย่างแท้จริง ในด้านวรรณคดีพวกเขาต้องการทำลายล้างภาษา เหตุผลและถ้อยคำ ในการขบถนั้นพวกซูเรอาลิสต์มิได้ต้องการตั้งตนเป็นสำนักทางวรรณคดี ไม่ต้องการผู้นำทางและไม่ต้องการปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ด้วย

องเดร เบรอตง (André Breton) ผู้นำกลุ่มซูเรอาลิสต์แน่ใจว่าขณะนี้มีคนหนุ่มสาวอีกมากตาม ที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่ต้องการทำอะไรไปตามปกติวิสัยด้วยความเหน็ดเหนื่อยเคร่งครัด ด้วยยากปรีชา ไร้ชีวิตจิตใจราวกับเครื่องจักรกล⁸ ในข้อความตอนหนึ่งของ “ประกาศฉบับที่สองของขบวนการซูเรอาลิสต์” เบรอตงแสดงความคิดอย่างรุนแรงไว้ว่า “เรากำลังจะให้คำอธิบายว่ากลุ่มซูเรอาลิสต์คืออะไร ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องทราบว่าจะขบวนการซูเรอาลิสต์เรียกร้องหาคุณค่าทางศีลธรรมแบบใดแก่ การเขียนเรื่องราวเกร็ดชีวิต (anecdotes) หรือกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ (habitudes) ลงในหนังสือ เป็นวิธีที่ไม่น่าสนใจเลยจนชนิดเดียว แต่อย่างไรก็ตามเกร็ดชีวิตต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตซูเรอาลิสต์มิใช่สิ่งนี้ สิ่งนั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มันยังรากลงในชีวิตซึ่งเต็มไปด้วยเกร็ดและกิจวัตร เพราะฉะนั้นการกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้เฉย ๆ จะไม่น่าสนใจเลย สำคัญอยู่ที่วิธีการกล่าวถึงมันมากกว่า กลุ่มซูเรอาลิสต์มิได้สนใจที่จะแยกแยะความงามกับความน่าเกลียด ความจริงกับความเท็จ ความดีกับความเลว เพราะเป็นการแยกความแตกต่างที่ไร้สาระ ซูเรอาลิสต์ต่อต้านสุนทรียศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และจริยศาสตร์ตามแบบขนบนิยม เพราะเป็นการศึกษาเกร็ดชีวิตและกิจวัตรของมนุษย์แบบ

แยกเป็นส่วน ๆ ไป แต่ซูเรออลิสต์ต้องการขบถ ซึ่งเป็นเรื่องของชีวิตโดยรวม”⁹

กวีซูเรออลิสต์เห็นว่าโลกนี้ไม่น่าอยู่ มันหยาบกระด้าง ขาดชีวิตจิตใจ เพราะมนุษย์ทำสิ่งต่าง ๆ ไปตามความเคยชินราวกับเครื่องจักรกล และกลายเป็นโลกแห่งวัตถุ โลกที่มีแต่สิ่งของไร้ชีวิตจิตใจไปเสียแล้ว¹⁰

หลุยส์ อารากง (Louis Aragon) เป็นกวีอีกผู้หนึ่งในบรรดาผู้สนับสนุนการปฏิวัติของพวกซูเรออลิสต์อย่างเข้มแข็ง เขากล่าวว่าการทำงานและวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งเลวทราม การที่จะเปลี่ยนแปลงโลกได้จำเป็นต้องสกัดกั้นความก้าวหน้าทั้งหมด ต้องไม่ทำอะไรเลย เพราะการทำอะไรก็เท่ากับทำงานเพื่อระบบระเบียบแบบโบราณ กิจกรรมที่เป็นระเบียบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว ก็เป็นการก้าวร้าวหรือการฝ่าฝืนแล้ว นับว่าความคิดนี้เป็นความคิดที่ล้าสมัย ทำลายระเบียบ (anarchique)¹¹ อย่างแท้จริง

เราจะเห็นได้ว่ากลุ่มซูเรออลิสต์ต่อต้านโลกอย่างรุนแรง แต่กลุ่มนี้ก็ต่างจากกลุ่มดาดาในแง่ที่มีได้คิดทำลายล้างแต่เพียงอย่างเดียว กลุ่มซูเรออลิสต์ต้องการสร้างสรรค์ชีวิตใหม่ด้วย อย่างเช่นกวีซูเรออลิสต์ได้สร้างสรรค์โลกใหม่ด้วยกวีนิพนธ์แบบใหม่ไว้ คือ กวีนิพนธ์ที่หลังไหลออกมาจากจิตใจได้สำนึกโดยอัตโนมัติ งานชิ้นแรกที่เป็นแบบ “ซูเรออลิสต์” อย่างแท้จริง เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1919 ชื่อ “สนามแม่เหล็ก” (Les Champs Magnétiques)¹² ซึ่งองงูตร เบรอดง (André Breton) และฟิลิปป์ ซูโปลท์ (Philippe Soupault) ร่วมกันเขียนและเป็นการทดลองวิธีเขียนแบบใหม่ของเขาด้วย การที่กวีทั้งสองให้ชื่อรวมกวีนิพนธ์นี้ไว้ว่า “สนามแม่เหล็ก” ก็เพราะ “จักรวาลทางกายและทางจิต เป็นสนามของพลังต่าง ๆ ซึ่งสั่นสะเทือนอยู่ตลอดเวลา

และเป็นที่ยิ่งทุกสิ่งทุกอย่างให้กำเนิดคลื่นแม่เหล็กและติดต่อกันได้โดยที่เรามองไม่เห็น”¹³

เบรอดง และ ซูโปลท์ ทดลองเขียนด้วยความเร็วตามที่จิตได้สำนึกสั่ง เขาใส่อักษร v ไว้ให้ทราบว่าบทกวีไหนบ้างที่เขาใช้ความเร็วขนาดนั้น และบางครั้งเขาทั้งสองก็เขียนด้วยความเร็วสูงกว่าระดับ v เขาใช้อักษร v^{cc} เพื่อบอกให้ทราบว่า เป็นความเร็วสูงสุดเท่าที่เขาจะเขียนได้ กวีทั้งสองเขียน “สุริยคราสและปูเสฉวน หมายเลขสอง” (Eclipses et le pagure dit II)¹⁴ โดยใช้จังหวะความเร็วสูงสุดนี้ ความเร็ว v เหมาะกับการเขียนเนื้อเรื่องเพียงเรื่องเดียว ส่วนความเร็ว v^{cc} ก็คือการเขียนทุกสิ่งที่ผ่านมาในสมอง แต่อย่างไรก็ตามไม่ใช่ว่ากวีอยากเขียนเรื่องอะไรก็ได้ (ซึ่งก็ยังเป็นที่เคลือบแคลงสงสัยอยู่)

Eclipses

L'équinoxe absolu.

Lorsque l'on tourne le dos à cette plain, on aperçoit de vastes incendies. Les craquements et les cris se perdent; l'annonce solitaire d'un clairon anime ces arbres morts.

Aux quatre points cardinaux, la nuit se lève et tous les grands animaux s'endorment douloureusement. Les routes, les maisons s'éclairent. C'est un grand paysage qui disparaît.¹⁵ (...)

จากตอนต้นของบทกวีชื่อ “สุริยคราส” ที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า กวีทั้งสองเขียนต่อเนื่องเป็นเรื่องเป็นราวอันมีแก่นเรื่อง “วันชำระโลก” (la fin du monde)¹⁶ โดยมีได้รู้ตัว คือตอนที่กล่าวว่ “เมื่อหันหลังให้ที่ราบนั้น เราก็กังเกศเห็นเพลิงไหม้ เป็นบริเวณกว้างขวางหลายแห่ง เสียงเชื้อไฟแตกปะทุและเสียงร้องหายไป เสียงแตรประกาศโดดเดี่ยว ขึ้นมาปลุกเหล่าต้นไม้ตายซากให้มีชีวิตชีวขึ้น

ยามรัตติกาลมาเยือนแล้ว ทว่าทั้งสี่ทิศและ
 ส้าสัตว์ใหญ่หลับไหลไปอย่างโศกเศร้า ถนนหนทาง
 บ้านเรือนสว่างไสว นั่นคือทิวทัศน์อันไพศาลที่
 หายวับไป”

ใจความตอนนี้ทำให้ผู้อ่านนึกถึงพระคริสต-
 ธรรมใหม่ที่กล่าวถึงวันชำระโลก เสียงแตรในบทกวี
 นี้ก็ทำให้หวนระลึกถึงเสียงแตรซึ่งทูตสวรรค์องค์ที่
 เจ็ดเป่าเพื่อประกาศว่า “บรรดาแผ่นดินแห่งพิภพนี้
 ก็กลายเป็นอาณาจักรขององค์พระผู้เป็นเจ้าของเรา”¹⁷ บางทีจิตใต้สำนึกของกวีซูเรอาลิสต์ทั้งสองนี้
 อาจจะต้องการระบายความปรารถนาที่จะทำลาย
 ล้างโลกเก่าเพื่อสร้างโลกใหม่ก็เป็นได้

บทกวีอีกบทหนึ่ง ซึ่งแสดงความคิดขบถ
 เช่นกัน ใน **Les Champs magnétiques** ชื่อ “กฎ
 ข้อบังคับ” (Règlements) น่าสนใจมาก เบรอตง
 และซูโปลท์เขียนไว้ดังนี้

- Epingles rougies
- Sommeil soucieux des pères de famille
- Table de valeurs sucrées
- La pêche des raisonnements est en solde
- Police des sexes
- Papier vol mouchoir sanglant
- Occupations académiques la brebis
 court dans les palaces
- Couche des miroirs
- Astres républicains
- Ma langue animal des riches bourgeois
 désœuvrés
- Soupirs des mères heureuses
- (- เข็มหมุดทาสีแดง
- การเคลิ้มหลับไปอย่างกังวลใจของบรรดา
 พ่อบ้าน
- { โต๊ะ ตัวเงิน ซึ่งหวานเป็นน้ำตาล
- { ตารางค่านิยม ซึ่งหวานเป็นน้ำตาล

- ผลพีชแห่งการหาเหตุผล กำลังถูกวางขายเลหลัง
- การจับหาเหตุผล กำลังลดราคา
- ระเบียบข้อบังคับของตำรวจเรื่องกามารมณ์
- กระดาษ { บิน ผ้าเช็ดหน้าเปื้อนเลือด
 { การลักขโมย
- อาชีพต่าง ๆ ทางวิชาการ แกะตัวเมียวิ่งอยู่ใน
 โรงแรมหรู
- ชั้นของกระจกหลายแผ่น
- ดาวแห่งระบอบสาธารณรัฐ
- { ลิ่นของฉัน สัตว์บางพวกพ่อค้าร่ำรวยที่ไม่มี
 { ภาษาของฉัน [อะไรจะทำ]
- การถอนหายใจของบรรดามารดาผู้มีความสุข)

ในทันทีที่อ่านจบ ผู้อ่านจะรู้สึกว่ เนื้อหา
 ไม่เห็นจะเกี่ยวพันกับชื่อบทกวีว่า “กฎข้อบังคับ”
 ที่ตรงไหนเลย ดูจะเป็นการต่อต้านกฎข้อบังคับเสีย
 ด้วยซ้ำ เพราะกวีทั้งสองเขียนบทกวีนี้ตามที่จิต
 ใต้สำนึกสั่งโดยมิได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น
 มีเพียงคำบางคำที่ทำให้นึกถึงสิ่งที่แอบแฝงอยู่ในใจ
 ของกวี เช่น

— “ตารางค่านิยม ซึ่งหวานเป็นน้ำตาล”
 อาจจะทำให้ผู้อ่านนึกไปถึงค่านิยมต่าง ๆ ทางสังคม
 ซึ่งกวีซูเรอาลิสต์ปฏิเสธหมด

— “ผลพีชแห่งการหาเหตุผลกำลังถูกวางขาย
 เลหลัง” หรือ “การ (ประมง) จับหาเหตุผลกำลัง
 ลดราคา” อาจชวนให้นึกถึงการหาเหตุผลต่าง ๆ
 ซึ่งกำลังหมดความหมายลงไป เพราะโลกนี้ขาด
 เหตุผลไปเสียแล้ว

— “อาชีพต่าง ๆ ทางวิชาการ” ทำให้ผู้อ่าน
 นึกปราดไปถึงอาชีพต่าง ๆ ทางวิชาการในต้น
 ศตวรรษที่ 20 ซึ่งไม่ได้ช่วยให้โลกประสบสันติสุข
 เลย กลับเป็นยุคแห่งวิชาการที่ช่วยล้างโลกให้พินาศ
 เร็วขึ้น เป็นอาชีพทางวิชาการที่ไร้สาระพอ ๆ กับ
 “แกะตัวเมียซึ่งวิ่งอยู่ในโรงแรมหรู”

— “ภาษาของฉันทน์ สัตว์ของพวกเขาพ่อค้าร่ำรวยที่ไม่มีอะไรจะทำ” จิตใต้สำนึกของกวีซูเรออลิสต์ยังวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มพ่อค้าอยู่ อาจเป็นการเปรียบเทียบว่าภาษาของฉันทน์ (คือของกวี) ดำเนินไปอย่างไรก็จืดจาง ไร้จุดหมายเหมือนชีวิตของสัตว์ของพวกเขาพ่อค้าร่ำรวยซึ่งไม่มีอะไรจะทำ

— “การถอนหายใจของบรรดามารดาผู้มีความสุข”

บรรทัดสุดท้ายนี้ ดูจะเป็นประโยคที่ให้ความสบายใจมากที่สุด และดูราวกับจะให้ความหวังใหม่แก่คนรุ่นใหม่ คือรุ่นลูกซึ่งมารดากำลังมีความสุข

แต่ถ้อยคำที่เบรอตง และซูโปลท์ เอ่ยออกมานั้นมักจะมีความหมายได้หลายอย่าง เช่น คำว่า Valeurs อาจแปลว่า ค่านิยม หรือตัวเงิน ก็ได้ คำว่า la pêche อาจแปลว่า ผลพีชหรือการประมงก็ได้ คำว่า vol อาจแปลว่า การบินหรือการลักขโมย ก็ได้ คำว่า langue อาจแปลว่า ลิ้นหรือภาษา ก็ได้ ซึ่งความหมายของคำเหล่านี้ไม่เกี่ยวกับเรื่องที่มีเหตุผลสอดคล้องกันเลย เราจึงมีอาจจะตีความใด ๆ อย่างแน่ใจ คงได้แต่เพียงตั้งข้อสังเกตและตระหนักแจ้งว่า เป็นบทกวีแห่งการขบถต่อเหตุผลและตรรกวิทยาอย่างแท้จริง ซึ่งทั้งนี้ก็ตรงกับวัตถุประสงค์ของกวีซูเรออลิสต์แล้วที่ต้องการให้ผู้อ่านใช้จินตนาการเอาเองไม่ได้หวังให้ผู้อ่านตีความหมายตายตัวแต่อย่างใด

เราอาจกล่าวได้ว่า การปฏิบัติแบบซูเรออลิสต์ได้จารึกเข้าไปในความคิด จิตใจของผู้คนในสมัยนั้นอย่างลึกซึ้ง ผู้สร้างมากมายหลายวงการเช่นกวีนิพนธ์ จิตรกรรม ละคร ตลอดจนภาพยนตร์ในช่วงปี ค.ศ. 1930 เป็นหนึ่งความคิดขบวนการน้อยอยู่น้อย ความคิดปฏิเสธโลกเก่า ขบถต่อมันแล้วใส่หาการเปลี่ยนแปลงเพื่อชีวิตใหม่นี้ ขยายออกไปกว้างขวางมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นตัวการชี้นำกวีนิพนธ์แบบซูเรออลิสต์ทั้งหมดทีเดียว

กล่าวโดยสรุปก็คือ กวีนิพนธ์ซูเรออลิสต์ทั้งหมดมีแก่นเรื่อง “การขบถต่อโลก” แฝงอยู่ในส่วนเล็ก ไม่ว่าจะพูดถึงเนื้อหาเดียวหรือหลายเนื้อหาปนกันมา หรืออีกนัยหนึ่งคือ กวีนิพนธ์ซูเรออลิสต์ทั้งหมดเป็นการขบถในตัวของมันเอง และการขบถนี้เองที่จะเป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะประการถัดไปของกวีนิพนธ์ซูเรออลิสต์

อนึ่ง ตัวอย่างบทกวีที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้คงพอจะชี้ให้เห็นแล้วว่าแก่นเรื่อง “การขบถต่อโลก” เป็นแก่นเรื่องที่แสดงเอกลักษณ์ของกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่ที่สำคัญแก่นเรื่องหนึ่ง

2. การตั้งคำถามเรื่องตัวกวีนิพนธ์เองและเรื่องอำนาจของภาษา (L'interrogation de la poésie sur elle-même, sur les pouvoirs du langage)

จริงอยู่ที่เคยมีกวีในศตวรรษที่ 19 เช่น มอลลาร์เม่ (Mallarmé) เคยเขียนบทกวีตั้งคำถามเรื่อง ตัวกวีนิพนธ์และอำนาจของภาษามาแล้ว แต่ในทิศทางที่แตกต่างจากกวีในศตวรรษที่ 20 โดยสิ้นเชิง สำหรับมอลลาร์เม่นั้น เป็นการเข้าถึง “สารัตถของวัตถุ” (l'essence de l'objet) ด้วยภาษา แต่กวีในศตวรรษที่ 20 เขียนบทกวีเป็นจำนวนมาก กล่าวถึงเรื่องกวีนิพนธ์เองและอำนาจของภาษาในแง่ต่าง ๆ กันนับตั้งแต่องรี เดอ เรนนิเยร์ (Henri de Régnier) เป็นต้นมาทีเดียว ในตอนท้ายของบทกวีชื่อ “ขลุ่ยไม้้อ” (La flûte de roseau)¹⁸ เขาเขียนไว้ว่า

“ไม้้อเล็ก ๆ ก็เพียงพอ

ที่จะทำให้คนเดินผ่านไปมาร่ำให้ได้แล้ว
และฉันทำให้ป่าทั้งป่าครวญเพลง
ด้วยลมจากไม้้อ”

Un petit roseau m'a suffi

Pour faire pleurer ceux qui passent

Et j'ai, du souffle d'un roseau,
Fait chanter toute la forêt.

ขลุ่ยที่ประทับใจผู้ฟังนี้ อาจจะเป็นกวีนิพนธ์ซึ่งเป็น
เสมือน “พิณ” (lyre)¹⁹ ของกวี หรือเป็นอัจฉริยภาพ
ของเขาก็ได้ เพราะกวีถ่ายทอดอารมณ์แท้ ๆ ของเขา
ลงเป็นโคลงกลอนที่ซับซ้อนสะท้อนอารมณ์ ประทับ-
ใจและทำให้ผู้ฟังแต่ละคนได้ค้นพบจิตใจของตนเอง
ด้วย

ปอล โคลเดล (Paul Claudel) เขียนบทกวีชื่อ
“โคลงระบายความรู้สึกอันยิ่งใหญ่ห้าโคลง” (Cinq
Grandes Odes) โดยกล่าวถึง เทพธิดาผู้ให้แรง
บันดาลใจในการเขียนกวีนิพนธ์ไว้ใน “โคลงที่ 4”
(Quatrième Ode)²⁰ ระบุว่า

“นี่คือการแผ่ปีกอันยิ่งใหญ่แห่งกวีนิพนธ์!”
(Voici le dépliement de la grande Aile
poétique!)

และ “ถ้อยคำที่ฉันใช้เป็นคำธรรมดา ๆ ในชีวิต
ประจำวัน และไม่เคยซ้ำกันเลย
ท่านจะไม่พบสัมผัสในโคลงของฉัน ไม่พบ
เสน่ห์เวทย์มนต์ใด ๆ

มันเป็นประโยคต่าง ๆ ของท่านนั่นเอง ไม่มี
ประโยคใดเลยที่ฉันไม่รู้จักนำมากล่าวอีก”
(Les mots que j'emploie,

Ce sont les mots de tous les jours, et
ce ne sont point les mêmes!

Vous ne trouverez point de rimes dans
mes vers ni aucun sortilège.

Ce sont vos phrases mêmes. Pas aucune
de vos phrases que je ne sache
reprendre!)

โคลงบทที่ 4 นี้ ตอนต้นเป็น “ความคลั่งไคล้ทาง
ด้านกวีนิพนธ์ที่รุกเร้ารุนแรง” (“l'invasion de
l'ivresse poétique”)²¹ หลังจากนั้นก็เป็นกา
รโต้ตอบกันระหว่างกวีซึ่งต้องการอุทิศตนให้แก่งาน

ทางโลก กับ “เทพธิดาซึ่งค่อย ๆ กลายเป็นน้ำพระทัย
ปราณีของพระเจ้า” (la “Muse qui devient
peu à peu la Grâce”)²² จะเห็นได้ว่า กวีนิพนธ์
ในความคิดของปอล โคลเดล ก็คืองานสร้างสรรค์
ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากความศรัทธาในคริสต-
ศาสนานั้นเอง

ส่วน ปอล วาเลรี (Paul Valéry) เป็นกวีอีก
ผู้หนึ่งซึ่งเขียนบทกวีอันมีแก่นเรื่อง “กวีนิพนธ์” แต่
เป็นคนละแนวทางกับปอล โคลเดล บทกวีของเขาชื่อ
“รุ่งอรุณ” (Aurore)²³ เป็นบทแรกของรวมกวี
นิพนธ์ชุด “เสน่ห์” (Charmes) ในโคลงบทนี้ วาเลรี
เรียกร้องหาพลังกระตุ้นจากสติปัญญา เพื่อช่วย
สร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์ เขาบรรยายการรอคอย
ความวิตกกังวล ภาพลวงตา ฯลฯ ไว้อย่างละเอียด
ละออ โดยสรุปก็คือ การเสาะหาแนวทางใหม่ทาง
ปัญญาที่จะนำไปสู่การเขียนบทกวีออกมาได้ ซึ่งนับ
ว่าเป็นผลผลิตของแรงบันดาลใจจากการครุ่นคิดและ
วิหยาการ

ในการเขียนบทกวีนั้น เหตุผลเป็นสิ่งสำคัญ
มากสำหรับปอล วาเลรี

... “ทุกสิ่งอันล้วนเป็นเนื้อผลไม้สำหรับฉัน
ทุกสิ่งเป็นผลอำมมันต์
กลีบดอกไม้มั่งมวลงขอให้ฉัน
รอคอยผลของมัน”

... (Tout m'est pulpe, tout amande.
Tout calice me demande
Que j'attende pour son fruit.)

สิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวของปอล วาเลรีอยู่ไม่ว่าจะเป็น
สัมผัสทางหู ตา ลิ้น หรือทางใจ ล้วนแต่เป็นแรง
บันดาลใจ เป็นวัตถุดิบให้เขาใช้ประกอบการแต่ง
กวีนิพนธ์ ซึ่งต้องอาศัยเวลาอดทนรอคอยเพื่อผลอัน
หอมหวาน มิใช่สักแต่ว่าเขียนอะไรออกมาก็ได้

สำหรับวาเลรี กวีเป็นผู้สรรค์สร้าง ได้พบ
สิ่งต่าง ๆ ที่มากกระทบเขาเข้าโดยบังเอิญ และทำให้

เขาสุขใจ ในการแต่งกวีนิพนธ์ การพบก็คือการค้นหาดนเองให้พบเสียก่อน

(Trouver, en poésie, c'est d'abord se trouver...)²⁴

เราอาจกล่าวได้ว่า ปอล วาเลรี เป็นกวีผู้หนึ่งที่มีอุดมคติในการเขียนแบบตั้งอกตั้งใจ (l'idéal de l'écriture volontaire)²⁵ และเมื่อกกล่าวถึงอุดมคติ จะเห็นได้ว่า แนวทางการแต่งกวีนิพนธ์ของวาเลรีนั้นต่างจากกวีซูเรออลิสต์โดยสิ้นเชิง วาเลรีนั้นเขาคิดว่า "การแสดงความรู้สึกหรือสำนวนต่าง ๆ ที่พุ่งออกมาจากอารมณ์ตื่นเต้นนั้นบริสุทธิ์โดยบังเอิญเท่านั้นเอง มันนำเอาส่วนที่ใช้ไม่ได้และเต็มไปด้วยข้อบกพร่องออกมาด้วย ซึ่งผลของมันก็คือ มันอาจจะรวบรวมพัฒนาการของกวีนิพนธ์ก็เป็นได้"²⁶ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าวาเลรีจะไม่ไว้วางใจอารมณ์ต่าง ๆ ที่ออกมาจากใจจริงนี้ เขาก็ยังไม่กำจัดมันทิ้งไป วาเลรีกล่าวว่า "จำเป็นต้องเป็นคนสองคนพร้อมกันในการคิดสร้างผลงาน คนหนึ่งรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ให้เข้ารูปเข้าร่าง อีกคนหนึ่งเลือก รู้ว่าตนต้องการอะไรและอะไรสำคัญกับตนในผลงานรวมของคนแรก"²⁷

แต่สำหรับกลุ่มซูเรออลิสต์ กวีนิพนธ์เป็นคนละลักษณะกับกวีนิพนธ์ของปอล วาเลรี อองเดร เบรอตง (André Breton) หนึ่งในผู้นำกลุ่มซูเรออลิสต์กล่าวว่า "... มันคือการขบถนั่นเอง การขบถเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้สร้างแสงสว่าง และแสงสว่างนี้รู้จักหนทางสามสายเท่านั้น คือกวีนิพนธ์ เสรีภาพ และความรัก สิ่งเหล่านี้ต้องบันดาลให้เกิดความศรัทธาอันแรงกล้าอย่างเดียวกัน และนำไปสู่จุดที่ซอมนั่นที่สุด แต่แสงสว่างให้เห็นสัจธรรมได้มากที่สุด ในจิตใจมนุษย์ เสมือนหนึ่งได้ดื่มน้ำทิพย์อันช่วยให้มีจินตภาพใหม่ รวากับอยู่ในเยาว์วัยไปชั่ววันรันดร"²⁸

จะเห็นได้ว่าการขบถต่อโลกตามความคิดของกลุ่มซูเรออลิสต์นี้ เป็นตัวกำหนดลักษณะของกวีนิพนธ์แบบซูเรออลิสต์ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะภาษาที่ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระช่วยให้จิตได้สำนึกและความปรารถนาผุดขึ้นมา ภาษาอิสระนี้เรียกร้องและก่อให้เกิดบางสิ่งบางอย่างที่ตรงกับความต้องการของชีวิตได้ ดังที่ อองเดร เบรอตง กล่าวไว้ในบทกวีชื่อ "สักครั้งหนึ่งในอนาคต" ("Il y aura une fois")²⁹ ว่า

"จินตภาพเป็นสิ่งที่มีความโน้มที่จะกลายเป็นจริงได้" (L'imaginaire est ce qui tend à devenir réel.)³⁰ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจาก การที่ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)³¹ ค้นพบจิตใต้สำนึกนั่นเอง จิตใต้สำนึกเปิดเผยให้เห็นว่าความฝันต่าง ๆ นั้นเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาได้อย่างไร เราจะตีความเรื่องความฝันอย่างไร มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอะไรบ้างระหว่างการสร้างสรรค์งานทางศิลปะกับชีวิตในส่วนลึกของจิตใจมนุษย์ ฟรอยด์ได้พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยผลงานต่าง ๆ ของเขาว่าจิตใต้สำนึกก็มีผลต่อกิจกรรมของเราอย่างไร อดีตอันห่างไกลมีผลต่อชีวิตปัจจุบันของเราอย่างไร งานของฟรอยด์ ในตอนต้นศตวรรษที่ 20 ได้ก่อให้เกิดความปั่นป่วนงงงวยในหมู่กวีและจิตรกรในยุคนั้นเป็นอย่างมาก

อองเดร เบรอตง ได้ให้นิยามของคำว่า ซูเรออลิสต์ ใน "ประกาศฉบับที่หนึ่ง" (le Premier Manifeste) ว่าเป็น "การที่ประสาทสั่งงานโดยอัตโนมัติ และด้วยวิธีนี้เอง เราสามารถแสดงให้เห็นถึงการทำงานที่แท้จริงของความคิดได้ ไม่ว่าจะด้วยการพูด การเขียนหรือด้วยวิธีอื่น"

("automatisme psychique pur par lequel on se propose d'exprimer, soit verbalement, soit par écrit, soit de toute autre manière, le fonctionnement réel de la pensée").³²

ซูเรอาลิสต์ ก็คือ “การเขียนตามคำบอกของความคิด โดยปราศจากการบังคับบัญชาของเหตุผล อยู่ในนอกเหนือความวิตกกังวลทางด้านความงามหรือศีลธรรม”

(“Dictée de la pensée, en l'absence de tout contrôle exercé par la raison, en dehors de toute préoccupation esthétique et morale.”)³³

ดังนั้น เบรอตง ก็ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า ซูเรอาลิสต์มีจุดประสงค์สูงสุดที่จะค้นหาวิธีการทุกอย่างเพื่อเข้าถึงจิตใต้สำนึก เขาตัดความคิดเรื่องความงาม เหตุผล และความดีออกหมดโดยสิ้นเชิง

ใน ค.ศ. 1919 กลุ่มซูเรอาลิสต์เริ่มทดลองเขียนแบบอัตโนมัติซึ่งเป็นวิธีที่ใคร ๆ ก็เขียนได้ วิธีนี้เป็นรากฐานของวิธีการอื่น ๆ อีกมาก อองเดร เบรอตง เคยเปิดเผยให้เรา รู้ความลับเรื่องศิลปะอันมีมนต์ขลังของซูเรอาลิสต์ ใน “ประกาศของซูเรอาลิสต์” (Manifeste du Surréalisme) ตอนหนึ่งว่า “หลังจากที่วางตนอยู่ในที่ ที่สบายที่สุดที่มีสมาธิมากที่สุดแล้ว จงทำตนให้รับอะไรก็ได้มาเขียน จงวางตนให้อยู่ในสภาพผู้รับให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ต้องตัดอัจฉริยภาพ ความสามารถพิเศษของท่านและของผู้อื่นทิ้งให้หมด จงบอกตนเองให้ดีว่าวรรณคดีเป็นหนทางหนึ่งที่น่าเศร้าที่สุดที่จะพาไปสู่ทุกสิ่ง จงเขียนให้เร็วโดยไม่คิดเนื้อหาไว้ก่อน ให้เร็วพอที่จะไม่หยุดยั้งและอดใจไว้ไม่หันกลับมาอ่านทวน ประโยคแรกจะออกมาเอง จริยที่เดียวที่แต่ละวินาที จะมีประโยคแปลงใหม่จากความคิดอันมีสติของเราเปิดเผยออกมา”³⁴

เบรอตงเสนอต่อไปว่า ให้เราเขียนมากเท่าที่ เราต้องการโดยไม่ต้องสนใจกับเครื่องหมายวรรคตอน เพราะมันเป็นตัวขัดขวางมิให้กระแสน้อยคำ พรั่งพรูออกมาอย่างต่อเนื่อง ถ้าเราติดขัดแล้วหยุด เพื่อสร้างประโยค หรือหยุดเพื่อแต่งข้อความขึ้นมา แม้เพียงนิดเดียวละก็ เรากำลังทำผิด “จงยกเลิก

บรรทัดที่ชัดเจนเกินไป โดยไม่ต้องลังเลใจเลย” (rompez sans hésiter avec une ligne trop claire.)³⁵ นั่นคือเราไม่จำเป็นต้องอธิบายหรือเขียนสิ่งที่ชัดเจนเกินไป อะไรที่สับสนคลุมเครือก็กล่าวออกมาได้เลย

ในแง่นี้ กวีนิพนธ์ย่อมเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของจักรวาล (la poésie, legs universel)³⁶ เพราะกวีซูเรอาลิสต์ ถือว่า “ทุกคนมีสิทธิ์จะแต่งกวีนิพนธ์ได้ มิใช่คนใดคนหนึ่งเท่านั้น” (“La poésie doit être faite par tous. Non par un.”)³⁷ ความคิดนี้นับว่าเป็นการพลิกประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันตก ในด้านศิลปะและโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดี ซึ่งเดิมถูกผูกขาดอยู่ในกลุ่มคนที่อ้างว่าตนมีพรสวรรค์ มีอัจฉริยภาพ นานมาแล้วที่สัญชาติญาณในการสร้างสรรค์และการปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระ ตลอดจนการใช้จินตนาการได้ถูกระงับอดกลั้นไว้ การชื่นชมผลงานสำคัญ ๆ กลายเป็นการยอมจำนน และเป็นไปด้วยความเคารพนบถ สิ่งนี้ต่างจากสังคมอื่น เช่นสังคมแอฟริกันซึ่งศิลปินเป็นส่วนหนึ่งของประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตัวประชาชนนั่นเองคือศิลปิน ผลงานจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้คิด และเป็นป่อเกิดของอารมณ์ร่วมกันเป็นส่วนรวม แทนที่จะชื่นชมแต่เพียงถ้อยเดียว จะต้องเป็นการหลอมรวมใจเข้าด้วยกัน

การที่ชายหนุ่มเขียนโคลงแห่งความรักส่งให้หญิงสาว การที่มีคนเขียนคำขวัญต่อต้านเรื่องต่าง ๆ ด้วยสำนวนน่าอ่านตามกำแพง การที่ศิลปิน “บริสุทธิ์” (“naïfs”)³⁸ เด็ก ๆ หรือคนบ้าอยากเขียน ถ้อยคำหรือวาดภาพตามใจชอบของเขา เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นสัญชาติญาณในการแสดงออกและการสร้างสรรค์ทั้งสิ้น สังคมมักจะไมยอมรับ ศิลปะ “ดิบ” (“brut”)³⁹ เช่นนี้ แต่กวีซูเรอาลิสต์ ยืนยันว่าทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันในการเขียนสิ่งที่สื่อสารออกมาจากจิตใต้สำนึก (le message subliminal)⁴⁰

พวกซูเรออลิสต์เองก็ประสบความสำเร็จในการประยุกต์เอาเทคนิคของจิตวิเคราะห์เข้ามาใช้กับการสร้างสรรค์งานทางวรรณคดีและศิลปะ นั่นคือ การสร้างงานโดยอัตโนมัติของจิตใจ (l'automatisme psychique)⁴¹ หรือ ที่รู้จักกันดีว่าเป็น การเขียนแบบอัตโนมัติ (l'écriture automatique)⁴² นั่นเอง ตัวอย่างผลงานเขียนแบบอัตโนมัติที่มีชื่อเสียงคือ “สนามแม่เหล็ก” (Les Champs magnétiques)⁴³ ซึ่งองเดร เปรอตง (André Breton) และฟิลิปป์ ซูโปลท์ (Philippe Soupault) ร่วมกันเขียน “น้ำผึ้งพระจันทร์” (Lune de miel)⁴⁴ เป็นกวีนิพนธ์จากชุด “สนามแม่เหล็ก” บทหนึ่งที่น่าสนใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(...) Il n'y a pas moyen de s'ennuyer : ce serait au détriment des caresses et tout à l'heure nous n'y serons plus.

Le cercle d'héroïsme et d'argent plane encore, avion du plus vieux modèle, sur la province.

Ma jeunesse en fauteuil à roulettes avec des oiseaux sur le manche de l'avenir.

La volonté de grandeur de Dieu le Père ne dépasse pas 4 810 mètres en France, altitude prise au-dessus du niveau de la mer.

Harangue les flots, doge multicolore, soleil emphatique vengeur des filles qui dansent couronnées de poissons enflammés.⁴⁵

(...) ไม่มีหนทางที่จะเบื่อหรือเหงาได้ นอกเหนือจากการเข้าหยอกกันแล้ว แต่อีกสักครู่เราก็จะไม่เป็นเช่นนั้นอีก

เครื่องบินแบบเก่าที่สุด อีกนัยหนึ่งคือ รัศมีแห่งความมองจากลำหาคูและเงินยังลอยร่อนอยู่นือชนบท

วัยเยาว์ของฉัน บนเก้าอี้หวมติดลูกล้อ พร้อมกับฝูงนกบนคันบังคับสู่อากาศ

พระประสงค์แห่งความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า ผู้เป็นพระบิดา สูงไม่เกิน 4,810 เมตร⁴⁶ ในประเทศฝรั่งเศส ความสูงวัดเหนือระดับน้ำทะเล

ทะเลกล่าวสุนทรพจน์ ผู้แทน⁴⁷ หลากสี ดวงอาทิตย์พลังแรงผู้แก้แค้นแทนบรรดาหญิงสาว ซึ่งสวมมงกุฎปลาเพลิงกำลังร้ายรำ)

ขณะที่เราอ่านกวีนิพนธ์บทนี้ เราคงจะรำคาญใจที่ไม่รู้ความหมายใด ๆ เลยในทันที และเกิดความรู้สึกอยากจะได้แย้งหรือดกเถียงพูดถึงมัน เพราะมันขัดกับความเคยชินของเราในการใช้เหตุผลในการอ่าน เรามีความรู้สึกว่ากวีนิพนธ์นี้กล่าวถึงอะไรก็ไม่ทราบ ดูไร้สาระ เราพอจะจับความได้เล็กน้อยว่า บางครั้งก็กล่าวถึง เครื่องบิน นกพระเจ้า บางครั้งก็กล่าวถึง ทะเล ดวงอาทิตย์ และหญิงสาว ในขณะที่ชื่อเรื่องคือ “น้ำผึ้งพระจันทร์”

นอกจากนี้ยังมีความคิดที่นำขึ้นแฝงอยู่ด้วย เช่น “วัยเยาว์ของฉันบนเก้าอี้หวมติดลูกล้อ พร้อมกับฝูงนกบนคันบังคับสู่อากาศ” และ “พระประสงค์แห่งความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าผู้เป็นพระบิดา สูงไม่เกิน 4,810 เมตร ในประเทศฝรั่งเศส ความสูงวัดเหนือระดับน้ำทะเล” เป็นต้น แต่ภาพหลายภาพที่เดียวทำให้เรารู้สึกว่าเป็นภาพแปลก ๆ ซึ่งเราอาจพบได้แต่ในความฝัน เช่น “บรรดาหญิงสาวซึ่งสวมมงกุฎปลาเพลิงกำลังร้ายรำ” พลังของภาพเหล่านี้ทำให้เราเกิดความกระหายใคร่จะปะติดปะต่อให้พอเข้าใจได้ เราจึงใช้จินตนาการของเราเอง

ผสมผสานเข้าไป สิ่งนี้ทำให้เราตระหนักว่า นี่แหละคือ กวีนิพนธ์ที่หลังไหลออกมาจากจิตใต้สำนึก มิใช่บทกวีที่เรียกกร้องให้เราใช้สติปัญญามาหาเหตุผลหรือทำความเข้าใจกับมัน ในทางตรงกันข้ามมันกลับกระตุ้นให้เราใส่ใจ ใช้อารมณ์สัมผัสกับมันโดยตรง

กวีหนุ่มอีกผู้หนึ่งซึ่งหาทางรู้จักส่วนลึกของตนเอง และย่ำว่า “ทุกคนจะแต่งกวีนิพนธ์ได้...” (La poésie sera faite par tous...) ⁴⁸ เช่นเดียวกับกวีซูเรอาลิสต์ ท่านอื่น ๆ คือ ปอล เอลูอาร์ด (Paul Eluard) เขาเคยเล่าไว้ว่า “บรรดากวีที่แท้จริงไม่เคยคิดว่า กวีนิพนธ์เป็นของตนแต่พวกเดียวกับริมฝีปากมนุษย์นั้น คำพูดมิเคยเหือดหาย ถ้อยคำบทเพลง เสียงร้องติดตามกันมาโดยไม่มีที่สิ้นสุดสวนกัน กระแทกกัน ปะปนกัน หน้าที่ของภาษากระตุ้นให้เกิดแม้กระทั่งการพูดเกินความจริง การอึกทักโครมคราม และแม้กระทั่งนัยไม่ต่อเนื่องกัน ถ้อยคำเล่าเรื่องโลก และถ้อยคำเล่าเรื่องมนุษย์ เล่าถึงสิ่งที่มนุษย์เห็นและรู้สึก สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ เคยมีเคยเป็น และจะมีจะเป็นต่อไปในอนาคต (...) ถ้อยคำทำลาย ถ้อยคำทำนาย ต่อเนื่องกันหรือจบลงห้วน ๆ ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ ถ้อยคำทั้งมวลช่วยกันสรรค์สร้างสิ่งจะ ⁴⁹ เอลูอาร์ด กล่าวต่อไปว่า “ใครพูดไม่สำคัญ พูดว่าอะไรก็ไม่สำคัญ ภาษาเป็นของร่วมกันสำหรับมนุษย์ทุกคน และความแตกต่างเรื่องภาษาซึ่งแลดูน่ารำคาญนักสำหรับเรามีได้ทำให้ความปรองดองกันของมนุษย์ต้องเป็นมลทินเลย แต่สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกแยกกันก็คือ ข้อห้ามที่สร้างขึ้นมาจากอาศัยเหตุผลที่ใช้กันอยู่นี้ ต่อต้านเสรีภาพอันสูงสุดของคำพูดนั่นเอง” ⁵⁰

(...) “กวีต้องการโอกาสจากชาวคราวอันมีดমনของโลก เพื่อจะได้นำความอภิรมย์จากภาษา ซึ่งบริสุทธิ์ที่สุดมามอบให้เรา ภาษาของมนุษย์เดินดินและของนักปราชญ์ ภาษาของสตรีของเด็กและของ

คนบ้า ถ้าเราต้องการก็จะมีแต่สิ่งวิเศษมหัศจรรย์เราจึงฟังเขาเหล่านั้นโดยไม่ต้องคิดและจงตอบ เขาจะเข้าใจเรา ถ้ามีใช้เช่นนั้นเราก็เป็นเพียงกระจกแตกและยังปรารถนาที่จะปรับรูปร่างลักษณะที่เราแลเห็นให้ถูกต้องเรียบร้อยเสียอีก เท่ากับว่าเราถอยห่างออกจากสิ่งที่เราเห็นครั้งแรก สิ่งที่เป็นพื้นฐานของสิ่งต่าง ๆ เราทำให้มันมีอุดมคติขึ้นเป็นบทกวีขึ้น เราถอยออกมาอยู่ในสถานที่และกาลเวลาที่เป็นของตัวเองเรานั่นเอง” ⁵¹

ปอล เอลูอาร์ด ได้เขียนบทกวีไว้มากมายเป็นกวีนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นภาพได้อย่างเป็นธรรมชาติ (le déroulement spontané de l'image) ⁵² ภาพในกวีนิพนธ์ของเอลูอาร์ด มาแทนที่โครงสร้าง อันมีเหตุผลของความคิดได้อย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด ดังตัวอย่างจากกวีนิพนธ์บทสั้น ๆ นี้ชื่อ “การเล่นก่อสร้าง” (LE JEU DE CONSTRUCTION (1926)) ⁵³

L'HOMME s'enfuit, le cheval tombe,
La porte ne peut pas s'ouvrir,
L'oiseau se tait, creusez sa tombe,
La silence le fait mourir.
Un papillon sur une branche
Attend patiemment l'hiver,
Son coeur est lourd, la branche penche,
La branche se plie comme un ver.
Pourquoi pleurer la fleur séchée,
Et pourquoi pleurer les lilas?
Pourquoi pleurer la rose d'ambre?
Pourquoi pleurer la pensée tendre?
Pourquoi chercher la fleur cachée
Si l'on n'a pas de récompense?
— Mais pour ça, ça et ça. ⁵⁴
(มนุษย์หนีไป ม้าล้มลง
ประตูเปิดไม่ออก

นกหยุดส่งเสียงร้อง จงชุดหลุมฝังให้มัน
ความเงิบทำให้มันตาย

ผีเสื้อตัวหนึ่งบนกิ่งไม้

เฝ้ารอหมันตฤดูด้วยความอดทน
จิตใจของมันเศร้าสร้อย ไม่นิยมกิ่งล่ง
กิ่งไม้ของอรารากับตัวหนอน

ทำไมดอกไม้แห่งจึงร้องให้

และทำไมดอกกลีลาจึงร้องให้

ทำไมดอกกุหลาบสีอำพันจึงร้องให้

ทำไมความคิดอันอ่อนโยนจึงร้องให้

ทำไมจึงหาดอกไม้ที่แอบซ่อนอยู่

เราไม่ได้รับสิ่งตอบแทนดอกหรือ?

— ก็เพื่อสิ่งนี้ สิ่งนี้ และสิ่งนี้ นั่นยังง)

โคลงบาทสุดท้ายนี้เป็นคำตอบของคำถาม ที่ว่า
ทำไมสิ่งต่าง ๆ จึงร้องให้ และคำตอบนี้กระจ่างแจ้ง
ขึ้นมาเพราะโคลงบาทถัดขึ้นไปนั่นเอง กวีเปรียบเทียบ
เทียบให้เราเข้าใจว่า รางวัลหรือสิ่งตอบแทนที่ได้จาก
กวีนิพนธ์ ก็ดูเหมือนว่าจะมีอะไรอื่น นอกไปจาก
ตัวกวีนิพนธ์นั่นเอง⁵⁵

ปอล เอลูอาร์ด เขียนบทกวีอันมีแก่นเรื่อง
“กวีนิพนธ์” ไว้อีกแห่งหนึ่งคือ โคลงชื่อ “การวิจารณ์
กวีนิพนธ์” (Critique de la poésie)⁵⁶ ดังนี้

C'est entendu je hais le règne des
bourgeois

Le règne des flics et des prêtres

Mais je hais plus encore l'homme qui
ne le hait pas Comme moi

De toutes ses forces.

Je crache à la face de l'homme plus
petit que nature

Qui à tous mes poèmes ne préfère pas
cette Critique de la poésie.

(เป็นที่เข้าใจว่าฉันเกลียดอำนาจราชศักดิ์
ของพวกพ่อค้า

อำนาจราชศักดิ์ของพวกตำรวจ และของ
พวกพระ

แต่สิ่งที่ฉันเกลียดยิ่งกว่า ก็คือคนที่ไม่เกลียด
ซึ่งสิ่งเหล่านี้เหมือนฉัน

ฉันถ่มน้ำลายรดหน้าคน ซึ่งต่ำต้อยกว่า
ธรรมชาติ

คนที่ไม่ชอบโคลงชื่อ “การวิจารณ์กวีนิพนธ์”
นี้ มากกว่าโคลงอื่น ๆ ทั้งหมดของฉัน)

จะเห็นได้ว่า บทกวีนี้ของเอลูอาร์ดมิได้เป็นกวีนิพนธ์
เพื่อกวีนิพนธ์เสียแล้ว แต่มีวัตถุประสงค์ที่จะวิพากษ์
วิจารณ์สิ่งที่เขาเกลียดชังอย่างฝังจิตฝังใจ และเขา
มุ่งหวังที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านมีความเห็นคล้อยตาม
เขาไปด้วย การที่ปอล เอลูอาร์ด เพิ่มโคลงนี้เข้ามา
ในรวมกวีนิพนธ์ชุด “ชีวิตฉับพลัน” (La Vie
immédiate) นี้ ทำให้ดูเหมือนว่าเขาปฏิเสธความ
ใฝ่ฝันทะยานอยากของกลุ่มซูเรอalistต์เสียแล้ว เขารู้ตัว
ดีว่าประสบการณ์ทางด้านกวีนิพนธ์ของเขาเป็น
การขยายวงกว้างของภาษาออกไปทั้งสองด้าน ซึ่ง
ตรงข้ามกัน นั่นคือ การเสนอสิ่งที่ป็นนามธรรม
พรรณนาออกมาเป็นคำพูดได้ยาก กับการบรรยาย
บางสิ่งบางอย่างออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม เอลูอาร์ด
จึงอุทิศผลงานทั้งหมดของเขาให้ตั้งแน่วแน่อยู่ในความ
ขัดแย้งกันนี้ กล่าวคือความขัดแย้งระหว่างความ
บริสุทธิ์ของภาษา กวี และความดาษดื่นของภาษา
สามัญ⁵⁷ ตามความคิดของเอลูอาร์ด ภาษาที่ยังคง
เป็นการเข้าใกล้วัตถุได้แต่เพียงผิวเผิน ไม่สมบูรณ์
เพราะวัตถุนั้นเปลี่ยนแปลงสภาพไปอยู่ตลอดเวลา
ดังนั้นบทกวีจึงเป็นคล้ายการแสดงให้เห็นภาพระยะ
เวลาต่าง ๆ ในขณะนั้นจริง ๆ หรือที่เราารู้สึกได้
บทกวีจะเป็นเครื่องหมายของความจริงซึ่งกลายเป็น
อื่นได้เสมอ

มิใช่จะมีแต่เพียง เบรตอง (Breton) และ
เอลูอาร์ด (Eluard) เท่านั้นที่สนใจใคร่จะตั้งคำถาม
เกี่ยวกับตัวกวีนิพนธ์เอง และอำนาจของภาษา กวี

คนอื่น ๆ เช่น หลุยส์ อารากง (Louis Aragon) ก็แสดงความคิดเห็นเรื่องนี้ไว้ว่า “ความชั่วร้ายที่เรียกว่า ซูเรอาลิสต์นี่เป็นการใช้สิ่งที่ชวนให้พิศวงงงงวย คือ ภาพ (Image) อย่างแหวกแนว และเต็มไปด้วยอารมณ์ร้อนแรง หรือเป็นการทำทางยั่วๆ โดยไม่มีการควบคุมแต่อย่างใด และสิ่งนี้ก็เพื่อที่ภาพจะนำไปสู่อาณาจักรแห่งการแสดงออกซึ่งความระส่ำระสายอันไม่คาดฝันและการเปลี่ยนรูปต่าง ๆ ไปมาเพราะแต่ละภาพ ในแต่ละครั้งบังคับให้คุณให้ทบทวนจักรวาลทั้งหมดนี้เสียใหม่”⁵⁸ อารากงสะท้อนให้เราเห็นความคิดนี้ของเขาลงในบทกวีชื่อ “ทุนจอตเรื่อ” (Bouée)⁵⁹ ดังนี้

Dans une neige de neige
un enfant une fois
jeta l'âme de lui
et il ne savait pas
il ferme les paupières des yeux

Un couple
Il veut dire un homme et une femme
une fois une fois
tout le long du chemin
un couple d'eux deux

Le froid et le chaud une fois
Or il fut sur le point
Or il se mit
Il chantait
il mange une gaufre au soleil gaufre

L'image d'elle dans l'eau
Une fois dans l'eau une fois
c'était un fleuve d'eau
L'eau mouille clair blanc
Fleur humide

(ในหิมะแห่งหิมะ
ครั้งหนึ่ง เด็กคนหนึ่ง
ได้ขำขึงจิตใจออกไปจากตัวเขา
และเขามิได้รู้
เขาปิดเปลือกตาลง
สามีกบรยาคู่หนึ่ง
หมายความว่าชายหนึ่งหญิงหนึ่ง
ครั้งหนึ่ง ครั้งหนึ่ง
ตลอดทางเดิน
คู่หนึ่งของเขาทั้งสอง สองคน
ความหนาวและความร้อน ครั้งหนึ่ง
อยู่มาวันหนึ่ง เขาสบโอกาส
อยู่มาวันหนึ่งเขาได้เริ่มต้น
เขาเคยร้องเพลง
เขารับประทานขนมแผ่นบาง ๆ กลางแสง
อาทิตย์ที่หิมะลวดลาย
ภาพของเธอในน้ำ
ครั้งหนึ่งในน้ำ ครั้งหนึ่ง
มันคือ แม่น้ำ แห่งน้ำ
น้ำเปียกชุ่ม ไส ขาว ดอกไม้ชื้น)

เราคงไม่ต้องตีความ หาความหมายของโคลงอันไพเราะบทนี้ แต่คงจะได้แปลกตา แปลกใจกับภาพต่าง ๆ มากมายซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ถ้อยคำ (l'invention verbale)⁶⁰ เช่น อารากงเล่นคำซ้ำหลายคำในบาทเดียวกันบ้าง ต่างบาทกันบ้างหลาย ๆ วิธี อารากงเล่นคำซ้ำซึ่งมีหน้าที่ทางไวยากรณ์ และความหมายต่างกันบ้าง เช่น une gaufre ซึ่งเป็นคำนาม แปลว่า “ขนมแผ่นบาง ๆ” และคำกริยา gaufre ซึ่งแปลว่า “หิมะลวดลาย” เป็นต้น และเล่นเสียงของคำคือ ออกเสียงเหมือนกันแต่เขียนและมีความหมายต่างกันเช่น d'eux (ของเขาทั้งหลาย) กับ deux (สอง) นอกจากนี้ยังเล่นเสียงพยัญชนะอีกด้วย

จากท่อนจอตเรือเพียงแห่งเดียวนี้ เราจะเห็นภาพที่แหวกแนวต่าง ๆ มากมาย ภาพต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ถ้อยคำนี้แหละ ที่ทำให้ผู้อ่านพิศวงงงงวยในอำนาจของภาษา (les pouvoirs du langage) ได้อย่างวิเศษที่สุด

เซนต์-จอห์น แปร์ส (Saint-John Perse) เป็นกวีอีกผู้หนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงอำนาจของกวีนิพนธ์ เพราะเขาเห็นว่ากวีนิพนธ์คือสิ่งเดียวที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความหลุดพ้นได้⁶¹ ความปลอดภัยพ้นจากนรกสำหรับ เซนต์-จอห์น แปร์ส มิได้มีรูปร่างเป็นพระเจ้าที่มีตัวตน แต่เป็นการเข้าถึงสิ่งที่อยู่เหนือกิจวัตรประจำวันอันจำเจซ้ำซาก และดาบดินของมนุษย์⁶² เซนต์-จอห์น แปร์ส กล่าวไว้ว่า “เหนือสิ่งอื่นใด กวีนิพนธ์เป็นระเบียบวิธีแห่งชีวิต ชีวิตที่บริบูรณ์มากกว่าจะเป็นระเบียบวิธีแห่งความรู้ เคยมีกวีอยู่ในบรรดามนุษย์ถ้ามาแล้ว และจะมีกวีในบรรดามนุษย์ยุคปรมาตมต่อไป เพราะกวีเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่มีเคยลดน้อยถอยลงเลย ...”

เขากล่าวต่อไปอีกตอนหนึ่งว่า “กวีนิพนธ์สมัยใหม่ซึ่งยังคงยึดติดต่อหน้าที่เดิมของมันนั่นก็คือการเจาะลึกเข้าไปในความลึกลับของมนุษย์ได้เข้าร่วมในกิจการ ซึ่งผลก็คือการทำให้มวลมนุษยสนใจร่วมงานด้วย กวีนิพนธ์ปฏิเสธที่จะแยกศิลปะออกจากชีวิต แยกความรู้ออกจากความรัก กวีนิพนธ์คือ การกระทำ มันคืออารมณ์ร้อนแรง มันคือ อำนาจ และการริเริ่มสิ่งใหม่อยู่เสมอ ซึ่งจะขจัดขอบเขตทั้งหมดทิ้งไป”⁶³

เซนต์-จอห์น แปร์ส สรุปสุนทรพจน์ของเขาไว้อย่างจับใจว่า “คนมักจะติเตียนว่ากวีนิพนธ์สมัยใหม่ทำให้ผู้อ่านไม่รู้เรื่อง แต่สิ่งนี้มีโชครวมชาติที่แท้จริงของมัน ธรรมชาติของมันก็คือทำให้กระจ่าง แต่มันค้นคว้าไปในความมืดมิดแห่งรัตติกาลด้วย และมันจำเป็นต้องอุทิศตัวเองให้ค้นคว้าสำรวจต่อไป ความมืดแห่งราตรีนี้ก็คือ จิตใจของมนุษย์ และความลึกลับที่มนุษย์อาบอบอยู่นั่นเอง”⁶⁴

“กวีเป็นคนนั้นนั่นเอง คนที่ทำลาย
กิจวัตรประจำวันอันซ้ำซาก ดาบดินให้เรา”⁶⁵

ผลงานของเซนต์-จอห์น แปร์ส ซึ่งสะท้อนให้เห็นการตั้งปัญหาเรื่องกวีนิพนธ์ได้ชัดเจน คือโคลงชื่อ “สายฝน” (Pluies)⁶⁶ จากรวมกวีนิพนธ์ชื่อ “การเนรเทศ” (Exil) ตั้งตัวอย่างจากตอนต้นโคลงนี้

“Une langue nouvelle de toutes parts
offerte! une fraîcheur d’haleine par
le monde

Comme le souffle même de l’esprit,
comme la chose même proférée,
A même l’être, son essence; à même
la source, sa naissance:

Ha! toute l’affusion du dieu salubre sur
nos faces, et telle brise en fleur (...)

(ภาษาใหม่ถูกนำมาให้จากทุกทิศทุกทาง
ความสดชื่นแห่งลมหายใจของโลก เสมือน
ลมที่เป่าออกมาจากใจนั้นทีเดียว เสมือน
สิ่งที่เอ่ยออกมานั่นเอง

ชีวิต สารระของมันเป็นอย่างแท้จริง เป็นบ่อเกิด
เป็นการใช้กำเนิดโดยแท้

อา พระเจ้าทรงรักษาสุขภาพเราด้วยน้ำเย็น
ใสสด รดผิวหน้าเรา และเป็นลมเย็น
ขึ้นอวลกลืนดอกไม้)

โคลงชุด “การเนรเทศ” นี้เป็นการนำเอาคำถามเกี่ยวกับกวีนิพนธ์มากล่าวถึงอีก แต่เป็นกวีนิพนธ์ที่เปลี่ยนไปแล้ว กวีนิพนธ์มิได้เป็นเจ้าประเทศราชอันองอาจเหนือโลก และศิลปะอีกต่อไป แต่เป็นเสมือนการร่อนเรพเนจรไปไม่รู้จักจบ เป็นความผันแปรต่อเนื่อง เป็นความแปรปรวนโดยไม่หยุดยั้งเหมือนดังที่ “ผู้ถูกเนรเทศ” ได้ประสบมาแล้วในชีวิต ซึ่งก็คือตัวของกวีเองในระยะนั้น”⁶⁷ (ค.ศ. 1942)

กวีอีกผู้หนึ่งซึ่งมีบทบาทมากในการสร้างผลงานอันมีแก่นเรื่องเกี่ยวกับกวีนิพนธ์คือ ปีแยร์ เรอแวร์ดี (Pierre Reverdy) เขามีวิธีจัดวางถ้อยคำ ลงบนหน้ากระดาษ มีการใช้ช่องว่าง เข้าแทรก ระหว่างคำต่าง ๆ เพื่อเป็นสื่อแทนความเจ็บ วิธีการเหล่านี้บอกสิ่งที่เรอแวร์ดี ต้องการจะบอกผู้อ่านได้ดีกว่าการใช้คำพูดเองเสียอีก เขาต้องการเข้าถึง สัจจะที่มีได้แปลกไปจากชีวิต แต่เป็นสัจจะที่ยังคง เป็นเอกเทศ (autonome) ในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต สัจจะนี้เป็นการสร้างสรรค์ (création) มิใช่การแสดงออก (expression) เรอแวร์ดี ย้ำว่ากวีไม่ควร จะพยายามตกแต่งรูปแบบ “เนื้อหาสาระของกวีนิพนธ์หัวเราะเยาะรูปแบบทุกชนิด สาระนี้เป็นความงามบริสุทธิ์และเป็นการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา”⁶⁸

เรอแวร์ดี เขียนบทกวีชื่อ “ถุงมือขนม้า” (Le Gant de crin, 1927.) ไว้ดังนี้

◆ Le poète est un four à brûler le réel.

◆ Il ne s'agit pas de faire une image, il faut qu'elle arrive sur ses propres ailes.

◆ L'image est une création pure de l'esprit. Elle ne peut naître d'une comparaison, mais du rapprochement de deux réalités plus ou moins éloignées.

◆ Le rêve est un tunnel qui passe sous la réalité. C'est un égout d'eau claire, mais c'est un égout.⁶⁹

(◆ กวีเป็นเตาอบใช้เผาสิ่งที่ป็นจริง

◆ มันไม่เกี่ยวกับการสร้างภาพ ภาพต้องติดปีกบินมาเอง

◆ ภาพเป็นการสร้างสรรค์อันบริสุทธิ์ของจิตใจ มันไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้จากการเปรียบเทียบ แต่จากการนำความจริง

สองอย่างที่ต่างกันไม่มากก็น้อยมาใกล้ชิดกัน

◆ ความฝันคืออุโมงค์ที่ลอดผ่านสัจจะ มัน เป็นท่อระบายน้ำใส แต่มันก็คือท่อระบายน้ำ)

จะเห็นได้ว่า กวีนิพนธ์ชุด “ถุงมือขนม้า” นี้ เป็นคติพจน์และแง่คิดหลาย ๆ แต่ต่อเนื่องกัน กล่าวถึงกฎเกณฑ์ที่ควบคุมศิลปะแห่งกวีนิพนธ์อยู่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกวีนิพนธ์แห่งการหลีกเลี่ยงอย่างหนึ่ง (une poésie de l'évasion)⁷⁰

จากตัวอย่างอันมากมายหลากหลายที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่าคำถ้อยเกี่ยวกับกวีนิพนธ์และอำนาจของภาษาเป็นสิ่งที่กวีฝรั่งเศสสมัยใหม่สนใจมากเป็นพิเศษจนกลายเป็นแก่นเรื่องที่แสดงเอกลักษณ์ของกวีนิพนธ์สมัยใหม่ไปอย่างน่าชม

3. แก่นเรื่อง “จิตรกรรมในกวีนิพนธ์” (la peinture dans la poésie)

ตลอดศตวรรษที่ 19 จิตรกรรมและวรรณคดีมีส่วนเกี่ยวพันกันบ้าง เทโอฟีล โกตตีเยร์ (Théophile Gautier)⁷¹ จิตรกรสำคัญผู้หนึ่งได้ให้ความมีสีสัน แก่กวีนิพนธ์ ส่วนโบบ็อดเดอแลร์ (Baudelaire)⁷² ก็ทำให้อาณาจักรของเดอลาครัวซ์ (Delacroix) มีลักษณะเด่นขึ้นมา แต่เขาก็กล่าวถึงอย่างผ่าน ๆ เท่านั้น

ในยุคสังคมนิยม (réalisme) และธรรมชาตินิยม (naturalisme) ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีและศิลปะแน่นแฟ้นขึ้นอีกมาก เช่นนิตรภาพระหว่างเซซานน์ (Cézanne) กับโซลา (Zola) หนึ่งเราสามารถจะเปรียบเทียบยุคศิลปะ อิมเพรสชันนิสม์ (Impressionisme) กับกวีนิพนธ์แบบสัญลักษณ์นิยม (symbolisme) ได้บ้าง แต่เมื่อถึงศตวรรษที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างกวีกับจิตรกรยิ่งแน่นแฟ้นมากขึ้นเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผูกพันในหมู่

นักเขียนกลุ่มซูเรออลิสต์ ได้แก่ ปีแยร์ เรอแวร์ดี (Pierre Reverdy) มักซ์ จากอบ (Max Jacob) และ ทริซตอง ซารา (Triston Tzara) ได้รู้จักและกลายเป็นเพื่อนของ โควน มีโร (Joan Miró) จิตรกรเอกเชื้อสายสเปนจากแคว้นกาตาลอน (Catalogne) ซึ่งมีโรได้มีอิทธิพลต่อจิตรกรรมของปีคาสโซ (Picasso) อย่างมากในเวลาต่อมา ในปลาย ค.ศ. 1920 มีโรไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านเลขที่ 45 ถนนโบลเมต์ (Blomet) ในปารีส ก็มีเพื่อนบ้านเป็นจิตรกรชื่อ อองเดร มาซซง (André Masson) ใน ค.ศ. 1922 มีโรได้เพื่อนอีกมากมายเป็นนักเขียนหนุ่ม ๆ เช่น โรแบร์ต เดสโนส (Robert Desnos) มิเชล ลีร์ซ (Michel Leiris) จอร์จ แล็งบูร์ (Georges Limbour) และอองโตเน็ง อาร์โตด์ (Antonin Artaud) เป็นต้น จิตรกรและนักเขียนเหล่านี้ได้ตั้งกลุ่มของเขาขึ้นมาชื่อ “กลุ่มที่อยู่ถนนโบลเมต์”

ภาพมักซ์ จากอบ กับ ปีคาสโซ

(“Groupe de la rue Blomet”)⁷³ หรือกลุ่ม “ภาพเขียนด้วยถ่าน” (La “Cité des Fusains”)⁷⁴

จิตรกรและนักเขียนกลุ่มนี้เคยผ่านประสบการณ์อันเลวร้ายจากสงครามโลกมาเหมือนกัน มีแนวคิดและการแสดงออกคล้ายคลึงกัน พวกเขาพบปะสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นประจำ โดยเฉพาะที่ร้านกาแฟเพื่อคุยกับอองเดร เบรอดง

(André Breton) เรื่องหลักการอันเชี่ยวชาญ และ เบรอดงก็ชมเชยผลงานของจิตรกรเหล่านี้โดยมิได้มีอิทธิพลอย่างแท้จริงต่อการทำงานของพวกเขา ทั้งจิตรกรและนักเขียนต่างก็มีอิสระในวิธีการแสดงออก และการสร้างสรรค์ผลงานของตน แต่ความใกล้ชิดกัน ความคิดที่คล้ายคลึงกัน ตลอดจนความชื่นชมผลงานของกันและกัน ทำให้ผลงานของทั้งสองฝ่ายได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกันโดยไม่รู้ตัว ผลงานสองแขนงของคนสองกลุ่มนี้จึงคู่เคียงขนานกันไป และทำให้เกิดแก่นเรื่องใหม่ในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศส นั่นคือแก่นเรื่อง “จิตรกรรม” (La Peinture) อย่างเช่น อองเดร เบรอดง (André Breton) นั้นประทับใจในจิตรกรรมของมีโรมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดสีผสมกาว (gouaches) ชุดที่มีชื่อว่า “กลุ่มดาว” (“Les Constellations”)⁷⁵ จิตรกรรมชุดนี้มีด้วยกันถึง 22 ภาพ

เบรอดงได้รับแรงบันดาลใจนี้มาก จนกระทั่งเขาได้เขียนกวีนิพนธ์ซูเรออลิสต์ขึ้นมาจำนวน 22 บทให้ชื่อว่า “กลุ่มดาว” (Les Constellations)⁷⁶ เช่นกัน แต่กวีนิพนธ์ชุดนี้มิใช่การพรรณนาภาพเขียนของ มีโร มันเป็นการสร้างสรรค์งานใหม่ด้วยภาษาด้วยบทกวี ซึ่งจักรวาลของมันขนานกัน (parallèle) ไปกับจักรวาลของจิตรกร ใน ค.ศ. 1959 อองเดร เบรอดง กล่าวถึงจิตรกรรมชุดนี้ไว้อย่างชื่นชมว่า “ภาพเหล่านี้ร่วมกัน และแตกต่างกันออกไป คล้ายเทหะวัตถุในประเภทที่ระเหยอบอวลเข้าไปหรือโคจรไปในวงจรทางเคมี (...)”⁷⁷ ดังตัวอย่างจากภาพชื่อ “การตื่นแต่เช้าตรู่” (Le Réveil au petit jour)⁷⁸ ของมีโรที่เสนอมารู้กับบทกวีชื่อเดียวกันนี้ของเบรอดง

มิใช่ อองเดร เบรอดง แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ชื่นชม หลงใหลผลงานจิตรกรรมของควน มีโร (Joan Miró) ปอล เอลูอาร์ด (Paul Eluard) ก็เช่นกัน เขาประทับใจในฝีมือของมีโรมากจนกระทั่ง

เขียนกวีนิพนธ์ชื่อ “การเกิดใหม่หลายครั้งคราของ มีโร” (Naissances de Miro)⁷⁹ ไว้ในรวมกวีนิพนธ์ชื่อ “มอบไว้ให้ชม” (Donner à voir) กล่าวถึงวิวัฒนาการของงานจิตรกรรมของมีโร ซึ่งดูเหมือนกับตายแล้วเกิดใหม่อยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด มีโรพัฒนาจากการเขียนภาพหุ่นนิ่ง ภาพคนครึ่งตัว ภาพทิวทัศน์ มาเป็นภาพในระยะ “วิจิตรบรรจง” (“détailliste”)⁸⁰ ในช่วง ค.ศ. 1918-1924

มีโรวาดภาพชื่อ “ท้องไร่” (“La ferme”)⁸¹ ระหว่าง ค.ศ. 1921-1922 สิ่งที่เขาสนใจมากที่สุดคือลายเส้นของต้นไม้หรือกระเบื้องมุงหลังคา ใบไม้แต่ละใบ กิ่งไม้แต่ละกิ่ง มีโรมีความอดทนเป็นพิเศษในการวาดภาพอย่างละเอียดละออ แจกแจงองค์ประกอบของภาพออกมาเป็นชั้นย่อย ๆ

ครั้นถึง ค.ศ. 1923 ผลงานจิตรกรรมของมีโรเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย เช่นภาพชื่อ “นาโต” (“Terre la bourée”)⁸² ฟาร์ม สัตว์ สิ่งของ และต้นไม้จะเปลี่ยนแปลงไปจากความจริง สวยงามขึ้นอย่างมหัศจรรย์ สัตว์ในฟาร์มนี้แลดูเหมือนสัตว์ในนิทาน แปลกตาแต่ก็สง่างาม มีโรเคยเขียนถึงเพื่อนของเขา ชื่อ ราฟอลล์ (Rafols) ไว้ใน ค.ศ. 1923 ว่า เขาต้องการจะหลีกหนีเข้าไปอยู่ที่จุดสูงสุดของธรรมชาติ (l'absolu de la nature)⁸³ และภาพทิวทัศน์ของเขาก็ไม่เหมือนกับความเป็นจริงที่เราเห็น ๆ กันอยู่ เขาวาดภาพอยู่แต่ในบ้านและใช้ธรรมชาติเป็นเพียงสิ่งอ้างอิงเท่านั้น

ครั้นถึง ค.ศ. 1924 มีโรคบหาสมาคมกับกวีซูเรออลิสต์อย่างจริงจัง ในปีนี้เองเขาก็ทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับวิธีเขียนภาพแบบใหม่ ภาพที่ควรจะกล่าวถึงคือ “งานรื่นเริงของตัวตลก” (“Carnaval d'Arlequin”)⁸⁴ ภาพที่แลดูเหมือนจะยุ่งเหยิงสับสนนี้ แท้ที่จริงแล้วมีองค์ประกอบง่าย ๆ คือ มีตัวคนเล่นกีตาร์เป็นหลักอยู่กลางภาพ มีบันไดตั้งทางด้านซ้ายมือ พาดจากด้านล่างสุดทแยงขึ้นไปจนถึงมุม

บนสุด สัตว์เล็กใหญ่และสิ่งต่าง ๆ ทำกิริยาอาการกลมกลืนกันอย่างซุสมุนวุ่นวายแต่ทว่าว่เริง สิ่งเดียวที่ดูจะนิ่งเฉยคือ Arlequin หรือตัวตลกในละครตลกอิตาเลียน ทางด้านซ้ายของภาพนั่นเอง เขามีแวตาศรัยสร้อยเจียบบงบเหมือนกำลังครุ่นคิดอะไรอยู่ในช่วงนี้มีโรคิดว่าจำเป็นต้องก้าวไปให้ไกลกว่าสิ่งที่มีรูปแบบทางศิลปะเพื่อที่จะเข้าถึงอารมณ์ได้

ถ้าไม่นับองเดร มาสซง (André Masson) แล้ว การที่มีโรเข้าร่วมงานกับกลุ่มซูเรออลิสต์ (Surréalistes) ควรจะนับได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญยิ่งอันหนึ่งทีเดียว ผลงานของมีโรสามารถรวมความฝันกับความจริงเข้าด้วยกัน จนเป็นความจริงสูงสุด หรือความจริงที่เหนือกว่าความจริงสามัญ (surréalité) การผสมผสานสิ่งทั้งสองที่ดูเผิน ๆ เหมือนจะแตกต่างกันมากนี้แหละคือ ความหวังของเบรอตง ผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มซูเรออลิสต์ เบรอตงเขียนถึงมีโรในเรื่อง “ต้นกำเนิดและการมองศิลปะของลุ่มซูเรออลิสต์ (Genèse et perspective artistiques du Surréalisme) ในปี 1941 ว่า

“การที่มีโรเข้ามาร่วมกลุ่มซูเรออลิสต์ในปี 1924 นั้นนับว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญมากในการพัฒนาศิลปะซูเรออลิสต์ แม้ว่าผลงานของมีโรจะมาจากความคิดที่ไม่ก้าวไปไกลนัก แต่ก็มีคุณค่าทางสุนทรีย์ชั้นแนวหน้าทีเดียว เขาสามารถผันฝ้ออุปสรรคที่กีดกันเสรีภาพในการแสดงออกได้อย่างง่ายดาย นับแต่นั้นมาผลงานของเขาก็แสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ที่น่าชื่นชมและเสรีภาพอย่างที่ไม่ใครเคยทำได้เหมือน เราสามารถจะกล่าวได้ว่ามีโรมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อปีคาสโซ ผู้ที่จะมาร่วมกลุ่มซูเรออลิสต์ในอีกสองปีถัดไป”⁸⁵ นี้ก็แสดงให้เห็นว่า มีโร เริ่มมีความสำคัญเป็นที่ยอมรับกันเพียงไร

ภาพเขียนแบบซูเรออลิสต์ของมีโรประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในการเสนอความคิดฝัน

อันบริสุทธิ์และแสดงให้เห็นเสรีภาพในการสร้างสรรค์งานศิลปะของจิตรกรรมยุคใหม่ ภาพต่อ ๆ มาของมีโร ในช่วง 1928-1929 นี้ เริ่มสมบูรณ์แบบขึ้นและดึงดูดความสนใจได้มากขึ้น เช่นภาพ “หมาเห่าพระจันทร์” (“Chien aboyant à la lune” - Philadelphia, Museum of Art, collection Gallatin)⁸⁶ เน้นรอยคดโค้งเหมือนลูกคลื่นที่แยกพื้นดินสีน้ำตาลจากฟากฟ้าสีดำ ทำให้เกิดอารมณ์กดดัน ส่วนสุนัขที่กำลังเห่าพระจันทร์อยู่นั้น ก็มีรูปร่างแปลกประหลาด พระจันทร์เองก็ดูขอบกลคล้าย ๆ ไบเรอโป่งพองลม ทางด้านซ้ายของภาพก็มีบันไดอันใหญ่พาดไปสู่ท้องฟ้า ดูเหมือนจะนำไปขึ้นข้ามไปสู่ความฝันจนพ้นจากโลกของสติสัมปชัญญะ (la conscience) ในภาพเหล่านี้สิ่งมีชีวิตหรือสิ่งของจะเป็นตัวสื่อความหมาย มีโรไม่ต้องใช้ตัวอักษรบอกความหมายของภาพอีกต่อไป

วิธีสร้างงานจิตรกรรมของมีโรพัฒนาไปสู่รูปแบบอื่นอีก ใน ค.ศ. 1941 มีโรสร้างสรรค์ภาพเขียนชุด “กลุ่มดาว” (“Constellations”)⁸⁷ ด้วยกาวยละลายกับสีน้ำมันวาดลงบนกระดาษ ขนาด 38 x 46 เซนติเมตร จำนวน 22 ภาพ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลงานที่มากมายที่สุดและสมบูรณ์ที่สุดในบรรดางานทั้งหมดของมีโร

ความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาไปโดยไม่หยุดยั้งของมีโรนี้เอง เป็นแรงบันดาลใจให้ ปอล เอลูอาร์ด (Paul Eluard) เขียนบทกวีซูเรอาลิสต์บทหนึ่งชื่อ “ควอน มีโร” (“Joan Miro”)⁸⁸ ดังนี้

Soleil de proie prisonnier de ma tête,
Enlève la colline, enlève la forêt.
Le ciel est plus beau que jamais.
Les libellules des raisins
Lui donnent des formes précises
Que je dissipe d'un geste.

Nuages du premier jour,
Nuages insensibles et que rien n'autorise,
Leurs graines brûlent
Dans les feux de paille de mes regards.
A la fin, pour se couvrir d'une aube
Il faudra que le ciel soit aussi pur que
la nuit.

(พระอาทิตย์ล่าเหยื่อ นักโทษแห่งมันสมอง
ของฉัน

เจ้าจงยกเนินเขาออกไป ยกป่าไม้ออกไป
ท้องฟ้าสวยกว่าที่เคย

ฝูงแมลงปอดอมผลอุงุ่น
สร้างรูปทรงอันชัดเจน ให้แก่ฟากฟ้า
รูปทรงซึ่งฉันลบทิ้งไปอย่างรวดเร็ว

หมู่เมฆแห่งวันแรก (สร้างโลก)

หมู่เมฆอันแน่วแน่ และเสรีอย่างที่ไม่ต้องมี
อะไรมามอบอำนาจให้

อนุภาคของมันเผาไหม้ไป

ในไฟไหม้ฟาง แห่งสายตาดัน

ท้ายที่สุด เพื่อที่จะให้ท้องฟ้าปกคลุมด้วย
ยามรุ่งอรุณ

จำเป็นจะต้องให้ท้องฟ้าบริสุทธิ์แจ่มเช่น
รัตติกาลเสียก่อน)

สิ่งแรกที่นาสังเกตในกวีนิพนธ์บทนี้ก็คือ การเขียนโดยมิได้บรรยายอะไรเลย นอกจากนี้ยังไม่มีรูปแบบอันต้องด้วยฉันทลักษณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ทำให้คิดเปรียบเทียบไปได้ว่าอิสระในด้านรูปแบบของปอล เอลูอาร์ด สอดคล้องกันดีกับเสรีภาพอันยิ่งใหญ่ในด้านรูปทรงและเครื่องหมาย (signes) ของ ควอน มีโร

อนึ่งคำว่า “ฉัน” (Je) ในกวีนิพนธ์บทนี้เป็น “ฉัน ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์” (“Je créateur”) จึงอาจหมายถึงได้ทั้งตัวจิตรกร (มีโร) และตัวกวี (เอลูอาร์ด) เองด้วย

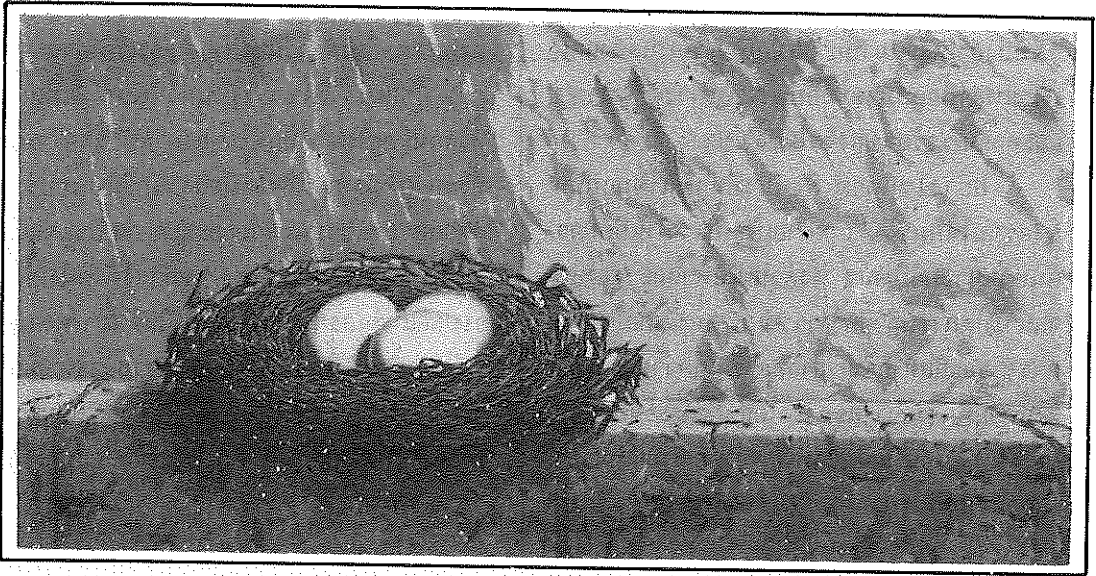
นอกจากกวีนิพนธ์บทที่ชื่อ “ควน มีโร” นี้แล้ว เอลูอาร์ด์ (Eluard) ยังเขียนกวีนิพนธ์ก่สาวถึงผลงานจิตรกรรมขององเดร มาสซง (André Masson) ด้วย จิตรกรผู้นี้วาดภาพตามหลักการของการเขียนคำบอก (la “dictée”)⁸⁹ อย่างเคร่งครัด เบรอตง กล่าวถึงการทดลองต่าง ๆ ของมาสซง ไว้ใน ค.ศ. 1941 ว่า “อันที่จริงการค้นพบสำคัญของเราเอลิสต์ก็คือการที่ปากกาเขียนไป หรือดินสอวาดภาพไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อน ทำให้สิ่งที่มีค่ามหาศาลหลังไหลออกมา สิ่งมีค่านี้อาจจะไม่ใช้วัตถุในการแลกเปลี่ยน แต่อย่างน้อยก็เต็มไปด้วยอารมณ์ทุกอย่างที่กวีหรือจิตรกรเก็บงำไว้”⁹⁰ นับได้ว่ามาสซงเป็นจิตรกรคนแรกที่ร่างภาพแบบอัตโนมัติตรงตามระบบระเบียบของขบวนการซูเรออลิสต์อย่างแท้จริง⁹¹

ปอล เอลูอาร์ด์ (Paul Eluard) ชื่นชมผลงานของมาสซงมากจึงเขียนบทกวีชื่อ “องเดร มาสซง” (“André Masson”)⁹² ด้วยวิธีเดียวกับที่เขียนให้ “ควน มีโร”

ในรวมกวีนิพนธ์ชุด “เมืองโสก” (Capitale de la douleur) นั้น ปอล เอลูอาร์ด์ เขียนบทกวีชื่อ “Joan Miro” 1 บท “André Masson” 1 บท ดังที่กล่าวมาแล้วพอสังเขป นอกจากนั้นเขายังตั้งชื่อบทกวีเป็นชื่อจิตรกรร่วมสมัยของเขานีก คือ “Max Ernst” 2 บท บทแรก เป็นกวีนิพนธ์ชนิด “ปะติดด้วยถ้อยคำ” (collage verbal) ซึ่งสัมพันธ์กันกับ “การปะติดด้วยภาพ” (collage pictural) ของแมกซ์ แอร์นสท์ ส่วนอีกบทหนึ่งนั้น เอลูอาร์ด์ ได้รับแรงบันดาลใจมาจากวิธีเขียนภาพแบบ “ถูแรงาให้เกิดภาพ” (“le frottage”) ของแมกซ์ แอร์นสท์ เอลูอาร์ด์ จึงเขียนบทกวีด้วยเทคนิคที่เลียนแบบ “frottage” คือเขียนบาทโคลงที่มีจำนวนพยางค์ไม่เท่ากันทุกบาท ฟังดูขลุ่ยขลุ่ยไม่สม่ำเสมอและใช้คำซ้ำ ๆ กัน ให้ความหมายเด่นชัดขึ้นมาเหมือนเมื่อองค์ประกอบ

ของภาพหรือวัตถุบางอย่างช่วยให้เห็นรูปทรงบนผืนภาพเด่นชัดขึ้นมามากกว่าส่วนอื่น ๆ ฉะนั้น จากรวมกวีนิพนธ์ชุด “เมืองโสก” นี้ เราจะพบบทกวีชื่อ “Giorgio de Chirico” “Paul Klee” และ “Arp” ซึ่งแสดงการค้นพบจักรวาลของจิตรกรบทกวีชื่อ “Pablo Picasso” ซึ่งสะท้อนให้เห็นยุคที่องค์ประกอบภาพของปिकासโซ่ยังคงนิ่งอยู่กับที่มิได้ไหลล่นไปตามอำเภอใจเหมือนในยุคหลัง และต่อมาก็คือเป็นยุคที่ผันแปรไปคือ ยุคซูเรออลิสต์ของปिकासโซ่ ส่วนบทกวีชื่อ “Georges Braque” ก็เต็มไปด้วยความสม่ำเสมอและความก้าวหน้าสัมพันธ์กันกับผลงานของจิตรกรผู้นี้

นอกเหนือจากบทกวีนามจิตรกรทั้งเก้าท่านที่รวมอยู่ในชุด “เมืองโสก” นี้แล้ว เอลูอาร์ด์ยังเขียนบทกวีชื่อ “ที่หนึ่งในโลก” (Première du monde) ให้แก่ Pablo Picasso⁹³ และเขียนบทกวีชื่อ “Yves Tanguy” “Salvador Dali” “René Magritte” “A Pablo Picasso” ไว้ในรวมกวีนิพนธ์ชุด “ชีวิตฉับพลัน” (La Vie immédiate)⁹⁴ อีกด้วย กวีที่เขียนถึงแก่นเรื่อง “จิตรกรรมในกวีนิพนธ์” (Peinture dans la poésie) นั้น ไซ้จะมีแต่กวีซูเรออลิสต์ คือ องเดร เบรอตง และ ปอล เอลูอาร์ด์ เท่านั้น ซาคส์ เพรแวร์ (Jacques Prévert) ก็เขียนบทกวีชื่อ “การเดินทางของปिकासโซ่” (Promenade de Picasso)⁹⁵ กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงในวิธีเขียนภาพของปिकासโซ่จากภาพเหมือนจริงไปเป็นภาพที่เกิดจากจินตนาการอันหลายหลาก เพรแวร์นั้นมีความสัมพันธ์อันดีกับจิตรกรหลายท่านในยุคของเขา เช่น อีฟ ตองกีเย (Yves Tanguy) เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า เพรแวร์เขียนบทกวีหลายบทอุทิศให้แด่ แวน โก๊ะ (Van Gogh) มีโร (Miró) และปिकासโซ่ (Picasso) ในรวมกวีนิพนธ์ชุด “ถ้อยคำ” (Paroles)⁹⁶ ของเขา บุคคลสำคัญอีกผู้หนึ่งซึ่งเป็นทั้งกวีและจิตรกรร่วมสมัย

กับปिकासโซ่คือ ซอง ก็อกโต้ (Jean Cocteau) เขาเขียนบทกวีชื่อ “ฉันลำบากใจที่จะพุง” “...” (J’ai peine à soutenir ...) ไว้ในรวมกวีนิพนธ์ชุด “เพลงโบสถ์” (Plain – Chant)⁹⁷ กล่าวถึงผลงานของปिकासโซ่อย่างชื่นชมในสิ่งที่คนส่วนมากคิดเตียน นั่นคือ “การเปลี่ยนแปลงรูปร่างของวัตถุให้บิดเบี้ยว ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพื่อทำให้มันใกล้ชิดตัวเรายิ่งขึ้น” (la déformation des objets pour les rendre plus proches de nous.)⁹⁸

จากตัวอย่างบทกวีมากมายหลายหลากที่ยกมาเป็นตัวอย่างพอสังเขปนี้ คงจะเป็นข้อยืนยันได้แล้วว่า แก่นเรื่อง “จิตรกรรมในกวีนิพนธ์” (la peinture dans la poésie) เป็นแก่นเรื่องสำคัญอีกแก่นเรื่องหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงความมีเอกลักษณ์ของตนเองในกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสสมัยใหม่

กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสในครั้งแรกของศตวรรษที่ 20 มีลักษณะเด่นคือ กวีส่วนหนึ่งสืบทอดลักษณะดั้งเดิมของการประพันธ์บทร้อยกรองฝรั่งเศส ทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ ในขณะที่กวีอีกส่วนหนึ่งศึกษาค้นคว้าหาแนวทางใหม่ให้วงการกวีนิพนธ์ นอกจากนี้กวีฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 20 ยังแยกออก

เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยมากมายหลายกลุ่ม มีทั้งกลุ่มที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากกลุ่มสัญลักษณ์นิยม (L’héritage symboliste) กลุ่มกวีหญิง (La Poésie féminine) กลุ่มจินตนาการ (La Poésie des fantasistes) กลุ่มร่วมจิตสามัคคี (L’Unanimisme) กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากคริสตศาสนา (Le Lyrisme chrétien) กลุ่มคลื่นลูกใหม่ (Le Courant nouveau) กลุ่มซูเรออลิสต์ (La Poésie surréaliste) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความเกลียดชังสงครามในสมัยสงครามโลก กลุ่มที่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกลุ่มซูเรออลิสต์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะเฉพาะตัวของกวีด้วย (En marge du Surréalisme) และกลุ่มต่อต้านสงคราม (La Poésie de la Résistance) เป็นต้น แต่ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของเนื้อหาและรูปแบบ โดยส่วนรวมแล้วกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสในครั้งแรกของศตวรรษที่ 20 นี้ ก็ยังคงมีแก่นเรื่องตามแบบขนบนิยมอยู่มาก แม้กระทั่งในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้งก็ยังคงมีแก่นเรื่องอันเป็นอมตะแต่มีชีวิตชีวาอยู่ ได้แก่แก่นเรื่องธรรมชาติและพระเจ้า ชีวิต ความตาย และความรักโลกและความทุกข์ของมนุษย์ ทว่า กวีแต่ละท่าน

รู้สึกถึงสิ่งเหล่านี้มากกว่าสมัยใด ๆ และแสดงแก่นเรื่องเหล่านี้ออกมาตามลักษณะเฉพาะด้านภาษาและความเร้าร้อนของจิตใจของเขา

อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจมากคือสงครามโลกครั้งที่ 1 กลายเป็นตัวเร่งให้เกิดการค้นคว้าทางกวีนิพนธ์ ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ จนนำไปสู่การปฏิวัติทางวรรณกรรม นั่นคือ ขบวนการซูเรออลิสต์ กวีซูเรออลิสต์ ซึ่งเชื่อว่าความจริงสูงสุดอยู่ที่การสั่งงานของจิตใต้สำนึกซึ่งเราควบคุมไม่ได้นั้น ได้ก่อให้เกิดแก่นเรื่องสำคัญสามแก่นเรื่องในวงการกวีนิพนธ์ คือ “การขบถต่อโลก” “การ

ตั้งคำถามเรื่องตัวกวีนิพนธ์เอง และเรื่องอำนาจของภาษา” และ “จิตรกรรมในกวีนิพนธ์” แก่นเรื่องทั้งสามนี้อยู่ในความสนใจของกวีสมัยสงครามโลกทั้งสองครั้งมากจนทำให้มีผลงานกวีนิพนธ์ปรากฏสู่สายตาประชาชนมากมายและกลายเป็นแก่นเรื่องที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง กล่าวได้ว่านับตั้งแต่อโปลลิแนร์และกวีซูเรออลิสต์เป็นต้นมา ความคิดริเริ่ม ความเจริญงอกงามและความอาจหาญของกวีนิพนธ์ฝรั่งเศสทำให้หวนนึกไปถึงความกระตือรือร้นแห่งศตวรรษที่ 16 หรือสมัยจินตนิยมนั่นทีเดียว

เชิงอรรถ

- 1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณคดีวิจารณ์. โรงพิมพ์คุรุสภา กทม. 2525.
- 2 MIQUEL, Pierre. *La révolte*. Bordas, 1971. p. 3.
- 3 MIQUEL, Pierre. *La révolte*. Bordas, 1971. p. 142.
- 4 Ibid. คำพูดของซิด (Gide).
- 5 Ibid.
- 6 CLANCIER, Georges – Emmanuel. *Panorama de la poésie française de Rimbaud au Surréalisme*. Seghers, 1970. p. 325.
- 7 Ibid.
- 8 MIQUEL, Pierre. *La révolte*. Bordas, 1971. p. 160 เชิงอรรถที่ 5
- 9 MIQUEL, Pierre. *La révolte*. Bordas, 1971. p. 161.
- 10 Ibid.
- 11 Ibid.

- 12 CLANCIER, Georges – Emmanuel. *Panorama de la poésie française de Rimbaud au Surréalisme*. Seghers, 1970. p. 328.
- 13 BRETON, André et SOUPAULT, Philippe. *Les Champs magnétiques*. Gallimard, 1971. p. 11.
- 14 Ibid. p. 20.
- 15 BRETON, André et SOUPAULT, Philippe. *Les Champs magnétiques*. Gallimard, 1971. p. 42.
- 16 AUDOUIN, Philippe. Préface des *Champs magnétiques*. Gallimard 1971. p. 20 – 21.
- 17 องค์การก็เตียนอินเตอร์เนชันแนล. *Thai New Testament*. The Bible Societies in Thailand. Printed in Korea, 1976.
- 18 SOUCHE, A. *La Récitation française*. Edition Fernand Nathan, 1957. p. 13.
- 19 Ibid.

- 20 CHASSANG, A. et SENNINGER.
**Recueil de textes littéraires français. XXe
siècle.** Librairie Hachette, 1970. p. 125.
- 21 Ibid.
- 22 Ibid.
- 23 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER.
Le Conte la Poésie. Fernand Nathan
Editeur, 1974. p. 243.
- 24 Ibid. p. 247.
- 25 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER,
Bernard. **Le Conte la Poésie.** Fernand
Nathan Editeur, 1974. p. 236.
- 26 Ibid.
- 27 Ibid.
- 28 FOUCHET, Max - Pol. **Anthologie
thématique de la poésie française.** Seghers,
1958. p. 299.
- 29 BRETON, André. **Chaire de terre.** Galli-
mard, coll. Poésie. 1966. p. 99.
- 30 Ibid. p. 100.
- 31 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER,
Bernard. **Le Conte la Poésie.** Fernand
Nathan Editeur, 1974. p. 210. (Sigmund
Freud 1856 - 1939).
- 32 Ibid.
- 33 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER,
Bernard. **Le Conte la Poésie.** Fernand
Nathan Editeur, 1974. p. 210.
- 34 Ibid.
- 35 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER,
Bernard. **Le Conte la Poésie.** Fernand
Nathan Editeur, 1974. p. 210.
- 36 Ibid. p. 208.
- 37 Ibid.
- 38 Ibid.
- 39 Ibid.
- 40 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER,
Bernard. **Le Conte la Poésie.** Fernand
Nathan Editeur, 1974. p. 208.
- 41 Ibid.
- 42 Ibid.
- 43 CHASSANG, A. et SENNINGER. **Recueil
de textes littéraires français, XXe
siècle.** Hachette, 1970. p. 188.
- 44 Op. cit. p. 212 - 215.
- 45 LAUFER, Roger et LECHERBONNIER,
Bernard. **Le Conte la Poésie.** Fernand
Nathan Editeur, 1974. p. 212 - 213.
- 46 จุดสูงสุดของยอดเขามองต์ บลังค์ (Mont Blanc)
- 47 doge คือหัวหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งตามการ
เลือกตั้ง ในสาธารณรัฐโบราณแห่งเมืองเวนิซ
- 48 PICON, Gaëton. **Panorama de la nouvelle
littérature française.** Gallimard, 1960.
p. 616.
- 49 PICON, Gaëton. **Panorama de la nouvelle
littérature française.** Gallimard, 1960. p. 617.
- 50 Ibid. p. 616.
- 51 Ibid.
- 52 MAUGER, G. **Langue et civilisation
françaises IV.** Librairie Hachette, 1957.
p. 331.
- 53 Ibid.
- 54 ELUARD, Paul. **Capitale de la Douleur.**
Gallimard, 1925. p. 60. (เอลูอาร์ด์อุทิศโคลงนี้
ให้แก่ เรย์มงด์ รูซเซล (Raymond Roussel))
- 55 MAUGER, G. **Langue et civilisation
françaises IV.** Librairie Hachette, 1957.
p. 331.

- 56 ELUARD, Paul. *La Vie immédiate*. Gallimard, 1951. p. 113. (โคลงนี้เขียนเมื่อ ค.ศ. 1932)
- 57 CHASSANG et SENNINGER. *Recueil de textes littéraires français. XXe siècle*. Librairie Hachette, 1970, p. 198.
- 58 BAUDOUIN, Dominique. *Lire aujourd'hui. La Vie immédiate. La Rose publique de Paul Eluard*. Classiques Hachette, 1973. p. 28.
- 59 Ibid. (โคลงนี้อยู่ในรวมกวีนิพนธ์ชุด *Le Mouvement perpétuel*, 1921 - 1924)
- 60 CHASSANG et SENNINGER. *Recueil de textes littéraires français. XXe siècle*. Librairie Hachette, 1970. p. 198.
- 61 BAGOT, Jean - Pierre. *L'expérience religieuse*. Classiques Hachette, 1973. p. 67.
- 62 Ibid.
- 63 Ibid.
- 64 BAGOT, Jean - Pierre. *L'expérience religieuse*. Classiques Hachette, 1973. p. 67.
- 65 Ibid.
- 66 CHASSANG et SENNINGER. *Recueil de textes littéraires français. XXe siècle*. Librairie Hachette, 1970, p. 210.
- 67 CHASSANG et SENNINGER. *Recueil de textes littéraires français. XXe siècle*. Librairie Hachette, 1970. p. 210.
- 68 DE BOISDEFRE, Pierre. *Une histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui. 1938 - 1958*. Le Livre Contemporain, Paris, 1958. p. 493.
- 69 CHASSANG et SENNINGER. *Recueil de textes littéraires français. XXe siècle*. Librairie Hachette, 1970, p. 207.
- 70 Ibid.
- 71 MAUGER, G. et BRUEZIERE. *Pages d'auteurs contemporains*. Hachette, 1980. p. 148 - 150.
- 72 Ibid.
- 73 PASSERON, René. *Histoire de la peinture surréaliste*. Librairie Générale Française, 1968.
- 74 Ibid.
- 75 JUIN, Hubert. *Joan Miró*. Bordas, 1967. p. 36.
- 76 BRETON, André. *Signe ascendant*. Gallimard, 1949. p. 129 - 171.
- 77 Op. cit.
- 78 Cp. cit. p. 155.
- 79 กวีนิพนธ์บทนี้พิมพ์ครั้งแรกใน *les Cahiers d'Art*, 1937.
- 80 LASSAIGNE, Jacques. *Miró étude biographique et critique*. Editions d'Art Albert Skira, 1963. p. 26 (Rafols เพื่อนของ มีโรเป็นผู้ตั้งชื่อผลงานในระยะนี้ของมีโรว่า "détailliste")
- 81 "La ferme." La Havane, ancienne collection Ernest Hemingway.
- 82 JUIN, Hubert. *Joan Miró*. Club d'Art Bordas, 1967. p. 8.
- 83 Ibid.
- 84 LASSAIGNE, Jacques. *Miró, étude biographique et critique*. Editions d'Art Albert Skira, 1963. p. 39.
- 85 Ibid. p. 42 - 43.

- 86 LASSAIGNE, Jacques. **Miró étude biographique et critique.** Editions d'Art Albert Skira, 1963. p. 55.
- 87 Ibid. p. 81.
- 88 ELUARD, Paul. **Capitale de la douleur.** Gallimard, 1966. p. 129.
- 89 PASSERON, René. **Histoire de la peinture surréaliste.** Le Livre de poche. Librairie Générale Française; 1968. p. 69 – 70.
- 90 Ibid.
- 91 ROBERT, Paul. **Le Petit Robert 2.** Edition Le Robert, 1977. p. 1190.
- 92 ELUARD, Paul. **Capitale de la douleur.** Gallimard, 1966. p. 105.
- 93 ELUARD, Paul. **Capitale de la douleur.** Gallimard, 1966.
- 94 ELUARD, Paul. **La Vie immédiate.** Gallimard, 1976. (หน้า 60, 62, 218 และ 212 ตามลำดับ)
- 95 MAUGER, G. et BRUEZIERE, M. **Pages d'auteurs contemporains.** Hachette, 1980. p. 148.
- 96 Ibid.
- 97 MAUGER et BRUEZIERE. **Pages d'auteurs contemporains.** Hachette, 1980. p. 151.
- 98 Ibid.

บรรณานุกรม

- สายทิพย์ นุกูลกิจ. **วรรณคดีวิจารณ์.** โรงพิมพ์
คุรุสภา. กทม. 2525.
- องค์การที่เดียนอินเตอร์เนชันแนล. **Thai New
Testament.** The Bible Societies in
Thailand. Printed in Korea, 1976.
- AUDOUIN, Philippe. **Préface des Champs
magnétiques.** Paris : Gallimard, 1971.
- BAGOT, Jean – Pierre. **L'expérience religieuse.**
Paris : Classiques Hachette, 1973.
- BAUDOUIN, Dominique. **Lire aujourd'hui.
La Vie immédiate. La Rose publique
de Paul Eluard.** Paris: Classiques
Hachette, 1973.
- BRETON, André. **Claire de terre.** Paris:
Gallimard, coll. Poésie, 1966.
- _____. **Signe ascendant.** Paris: Gallimard,
1949.
- BRETON, André et SOUPAULT, Philippe.
Les Champs magnétiques. Paris:
Gallimard, 1971.
- CHASSANG, A. et SENNINGER, CH..
**Recueil de textes littéraires français
XXe siècle.** Paris: Librairie Hachette,
1970.
- CLANCIER, Georges – Emmanuel. **Panorama
de la poésie française de Rimbaud au
Surréalisme.** Paris: Seghers, 1970.
- DE BOISDEFFRE, Pierre. **Une histoire
vivante de la littérature d'aujourd'hui**

- 1938 – 1958. Paris: Le Livre Contemporain, 1958.
- ELUARD, Paul. *Capitale de la douleur*. Paris: Gallimard, 1926.
- _____. *La Vie immédiate*. Paris: Gallimard, 1951.
- FOUCHET, Max – Pol. *Anthologie thématique de la poésie française*. Paris: Seghers, 1958.
- JUIN, Hubert. *Joan Miró*. Paris: Club d'Art Bordas, 1967.
- LASSAIGNE, Jacques. *Miró étude biographique et critique*. Paris: Editions d'Art Albert Skira, 1963.
- LAUFER, Roger et LECHERBONNIER. *Le Conte la Poésie*. Paris: Fernand Nathan Editeur, 1974.
- MAUGER, G. *Langue et Civilisation françaises IV*. Paris: Librairie Hachette, 1957.

- MAUGER, G et BRUEZIERE. *Page d'auteurs contemporains*. Paris: Hachette, 1980.
- MIGUEL, Pierre. *La révolte*. Paris: Bordas, 1971.
- PASSERON, René. *Histoire de la peinture surréaliste*. Paris: Librairie Générale Française, 1968.
- PICON, Gaëton. *Panorama de la nouvelle littérature française*. Paris: Gallimard, 1960.
- PREVERT, Jacques. *Paroles*. Editions Gallimard, 1972.
- ROBERT, Paul. *Le Petit Robert II*. Edition Le Robert, 1977.
- SOUCHE, A. *La Récitation française*. Edition Fernand Nathan, 1957.

D.S. CAFÉ

ปากซอยสุขุมวิท ซอย 5 โทร. 251-3333

เชิฐชิมอาหารฝรั่งเศสขนานแท้

เช่น เป็ดอบส้ม Canard à l'orange

เนื้อแกะอบ Gigot d'Agneau

หอยแมลงภู่ออบ Moules farcies

ซาวเวอเคราต์ หรือ ซูครูท Choucroûte Garnie

ขนมเค้กยุโรปหลายชนิด

ฝีมือเจ้าของร้าน บรรยาภาคกันเอง

ราคาย่อมเยา

บทบาทของวรรณกรรมและ
พันธกิจของนักเขียนในทัศนะ
ของ Emile Zola

ทัศนีย์ นาควัชร

คำนำ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือเรื่อง Naissance d'une doctrine, Formation des idées littéraires et esthétiques de Zola, (1859-1865) เขียนโดย Halina Suwala แห่งมหาวิทยาลัย Warsaw พิมพ์ในปี ค.ศ. 1976 ในหนังสือเล่มนี้ ผู้ประพันธ์ได้ศึกษาวิวัฒนาการทางความคิดของ Zola เกี่ยวกับรูปแบบและบทบาทของวรรณกรรมในช่วงเวลา 6 ปีก่อนที่เขาจะลงมือเขียนงานชิ้นเอกคือนวนิยายชุด Les Rougon-Macquart ผลงานดังกล่าวมีเนื้อหาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง หากแต่น่าเสียดายที่จำกัดขอบเขตเพียงผลงานเริ่มแรกของ Zola ข้าพเจ้าจึงใคร่ทำงานวิจัยต่อเนื่องออกไป

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ให้สมบูรณ์ กล่าวคือศึกษาผลงานชิ้นเอกของ Zola : Les Rougon-Macquart เพื่อชี้ให้เห็นว่า ในทัศนะของ Zola วรรณกรรมมีบทบาทต่อสังคมประการใด ตลอดช่วงเวลา 22 ปีแห่งการเขียนนวนิยายชุดยาวเรื่องนี้ ความคิดเห็นของ Zola ได้พัฒนาไปโดยลำดับ นับแต่การที่นักเขียนใช้วรรณกรรมเป็นสื่อกลางในการเรียกร้องความเป็นธรรมและต่อสู้เพื่อมนุษยชาติ จนในที่สุด Zola ได้ออกจากบรรณพิภพมาเผชิญหน้าโดยตรงกับขบวนการยุติธรรม ดังเช่นในคดี Dreyfus ซึ่งสันตะเทียนยุโรปในปลายศตวรรษที่ 19

นวนิยายชุด Les Rougon-Macquart แบ่งออกเป็น 20 ตอน แต่ละตอนเป็นนวนิยายขนาดยาว

ประมาณ 400-500 หน้า Zola เริ่มเขียนนวนิยายเรื่องแรกและเรื่องที่สองในปี ค.ศ. 1871 และเขียนเรื่องสุดท้ายจบลงในปี ค.ศ. 1893 นวนิยายแต่ละเรื่องบันทึกเรื่องราวของคนในตระกูล Rougon-Macquart การผูกเรื่องมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เกือบจะไม่ต้องท้าวความถึงนวนิยายเรื่องก่อนหรือเกี่ยวโยงกับเรื่องต่อไป นวนิยายชุดนี้มีชื่อรองว่า "ประวัติธรรมชาติและสังคมของคนตระกูลหนึ่งในจักรวรรดิที่สอง" (Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire) จากชื่อรองของนวนิยายเราจะเห็นว่ากรอบของนวนิยายเรื่องนี้คือ ประวัติศาสตร์ยุคจักรวรรดิที่สองนับตั้งแต่ประธานาธิบดี Louis-Napoléon Bonaparte ได้ทำรัฐประหารในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1851 เพื่อล้มล้างสาธารณรัฐที่สองและสถาปนาตนเป็นจักรพรรดิ Napoléon ที่สาม จนกระทั่งถึงการแพ้สงครามแกเยอรมันในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1870 อันเป็นการสิ้นสุดของจักรวรรดิที่สอง

Zola วางโครงเรื่องให้ตัวละครเด่น ๆ ในนวนิยายชุดนี้ทุกเรื่องสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน และตัวละครแต่ละคนนั้นจะเป็นผู้ได้รับอิทธิพลทางกรรมพันธุ์มาจากบรรพบุรุษบ้างไม่มากก็น้อย ต้นตระกูลของ Les Rougon-Macquart ชื่อ Adelaide Fouque ผู้หญิงคนนี้มีคุณสมบัติทางประสาท Adelaide ซึ่งเป็นลูกสาวชาวนาได้แต่งงานกับ Rougon ซึ่งมีอาชีพทำสวน มีบุตรชายด้วยกันหนึ่งคน เมื่อ Rougon ถึงแก่กรรม Adelaide ได้ไปมีสัมพันธ์สาวกับ Macquart ชายขี้เมา มีอาชีพขนของเถื่อน และให้กำเนิดบุตรชายคนหนึ่งและบุตรสาวคนหนึ่ง ลูกหลานที่สืบเชื้อสายต่อมาจำนวนมาก ทั้งฝ่ายสกุล Rougon และ Macquart ต่างได้รับอิทธิพลทางกรรมพันธุ์ทั้งจาก Adelaide คือ มีความผิดปกติทางประสาท ทางสาย Macquart นั้นเพิ่มความเสียหายอีกข้อหนึ่งคือเป็นคนขี้เหล้า

เมายาตามสายเลือดบรรพบุรุษ แม้ว่าตัวละครบางคนอาจรอดพ้นจากอิทธิพลทางกรรมพันธุ์ไปได้บ้าง แต่ตัวละครส่วนใหญ่แม้จะเกิดมาในรุ่นหลัง ๆ ก็ยังได้รับความผิดปกติทางสายเลือดของบรรพบุรุษมากบ้างน้อยบ้าง เนื่องจาก Zola มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างภาพรวมของสังคมทุกชนชั้นในจักรวรรดิที่สอง เขาจึงแจกบทบาทให้ตัวละครแยกย้ายกันดำเนินชีวิตในแวดวงสังคมอันหลากหลาย นวนิยายเรื่องแรกคือเรื่อง La Fortune des Rougon ซึ่งเป็นเสมือนบทนำของนวนิยายชุดนี้วางพื้นฐานรายละเอียดเกี่ยวกับบรรพบุรุษของตระกูล Rougon-Macquart ในแง่ของกรอบประวัติศาสตร์ นวนิยายเรื่องนี้ก็เป็นการเปิดฉากประวัติศาสตร์ยุคจักรวรรดิที่สองด้วย หลังจากนั้น Zola จะนำผู้อ่านไปสัมผัสกับสังคมทุกแวดวงในยุคนั้นนับตั้งแต่แวดวงนักรบเมืองผู้ทรงอำนาจ พ่อค่านักธุรกิจ พระ ศิลปิน ข้าราชการกรมกร โสเภณี คนงานรถไฟ ช่างปักเสื้อ ตลอดจนชีวิตของทหารในยามสงคราม นวนิยายเรื่องสุดท้ายคือเรื่อง Le Docteur Pascal เป็นการวิเคราะห์และสรุปแนวคิดเรื่องอิทธิพลทางกรรมพันธุ์ซึ่งมีผลกระทบต่อตระกูล Rougon Macquart ตั้งแต่ต้นจนจบ

เหตุผลในการเลือกวิเคราะห์นวนิยายบางเรื่องของนวนิยายชุด Les Rougon-Macquart

ในนวนิยายทั้ง 20 เรื่องนี้ ตัวละครทุกตัวสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือ Adelaide Fougue แต่ได้แยกออกเป็นสองสายคือสาย Rougon และสาย Macquart ตัวละครสาย Rougon ส่วนใหญ่จะมีบทบาทและอำนาจในวงการเศรษฐกิจและการเมือง เช่นเป็นรัฐมนตรี พ่อค้าและนักธุรกิจที่ร่ำรวย ส่วนตัวละครสาย Macquart นั้นส่วนใหญ่จะมีชีวิตที่ยากไร้เป็นกรรมกรหาเช้ากินค่ำ ช่างยังได้สืบทอดความ

วิถัจฉริตและควมซึ่เหล้าเหมายจากบรรพบุรุษอีกด้วย ในสังคคคที่แก่งแย่งชิงดีเพื่อควมอยู่รอดไม่ว่ายุคสมัยใด ตัวละครเหล่านี้จึงตกเป็นเหยื่อของคนที่ม่โอกาสดีกวหรืออีกนัยหนึ่งคือตกเป็นผู้เสียเปรียบในสังคคคนั่นเอง

การทำงานวิจัยซึ่นี้มีข้อจำกัดในด้านเวลา ผู้เขียนไม่อาจศึกษาครอบคลุมนวนิยายซึ่ดนี้ทั้ง 20 เรื่องได้ จึงจำเป็นต้องศึกษาเจาะลึกเป็นบางเรื่อง ส่วนหนึ่งของนวนิยายที่เลือกศึกษามีตัวละครเอกเป็นเชื้อสายของ Macquart ทั้งนี้เพราะนวนิยายเหล่านี้ส่วนใหญ่อะท้อนภาพสังคคคของชนชั้นกรรมาชีพเป็นที่ทราบดีว่า Zola ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีว่าเป็นนักเขียนผู้เปิดแนวใหม่ให้แก่โลกวรรณกรรมฝรั่งเศสในยุคนี้ด้วยการให้ชนชั้นที่ยากไร้เขียนฐานะมีบทบาทเป็นตัวละครเอกแทนที่จะเป็นเพียงตัวประกอบเท่านั้น ฉะนั้นการศึกษานวนิยายที่ตัวละครมาจากสาย Macquart จึงเป็นโอกาสอันดีที่เรจะได้ศึกษาลักษณะเด่นของผลงานของ Zola ได้แก่การเป็นปากเสียงของชนชั้นผู้ยากไร้ ส่วนนวนิยายที่ผู้เขียนเลือกศึกษาอีกส่วนหนึ่งนั้นฉายภาพการปกครองที่ล้มเหลวในยุคจักรวรรดิที่สอง ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างเลวร้ายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคคคและศีลธรรมของประเทศ จนกระทั่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามอย่างยับเยินในปี ค.ศ. 1870

อาจกล่าวได้ว่า นวนิยายที่ผู้เขียนเลือกศึกษานั้นโดยส่วนรวมช่วยให้มองเห็นบทบาทของ Zola ในฐานะนักเขียนได้ชัดเจน ส่วนหนึ่งจะเป็นงานที่มีจุดมุ่งหมายวิเคราะห์และตีแผ่ปัญหาควมไม่เป็นธรรมในสังคคค การปลุกสำนึกให้ต่อสู้เพื่อสิทธิอันชอบธรรม อีกส่วนหนึ่งจะเป็นการโจมตีระบบการปกครองที่เป็นสาเหตุของปัญหาดังกล่าว ซึ่ง Zola ได้แสดงความอาทญาโจมตีผู้บริหารประเทศคือจักรพรรดิ Napoléon ที่สามโดยตรงเลยทีเดียว.

วิวัฒนาการควมคิดสร้างสรรค์ทางวรรณคดีของ Zola

การศึกษาทัศนคติของ Zola เกี่ยวกับบทบาทวรรณกรรมนั้นอาจจะแบ่งตามควมเปลี่ยนแปลงในชีวิตของเขาสองช่วง คือช่วงแรกระหว่างปี ค.ศ. 1858 จนถึงปี ค.ศ. 1862 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ Zola ได้จากเมือง Aix-en-Provence เพื่อเข้ามาศึกษาต่อและทำงานทำในปารีส ในขั้นต้น Zola มีความฝักใจในผลงานวรรณกรรมที่ได้ศึกษาในโรงเรียนมัธยม เขาชื่นชมยกย่องงานของนักเขียนจินตนิยม (écrivain romantique) เช่น Michelet Hugo Musset George Sand ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางควมคิดของ Michelet และ Hugo ทำให้ Zola เชื่อมั่นว่านักเรียนจะต้องมีบทบาททางจริยธรรม คือมีหน้าที่ขจัดควมชั่วร้ายในจิตใจมนุษย์และในสังคคค เพื่อที่จะนำมนุษย์ชาติไปสู่ควมสุขที่เปี่ยมด้วยเสรีภาพและควมยุติธรรมในอนาคต Zola มีความเห็นว่านักเรียนจะต้องใช้วิธีการอันนุ่มนวลเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้ยอมรับว่าควมผันอันสูงส่งนั้นมีทางจะเป็นจริงได้ ควรชี้ชวนให้ผู้อ่านเห็นแต่ตัวอย่างอันดีงามแทนที่จะตีแผ่ภาพมืดดำของสังคคคซึ่งเป็นวิธีรุนแรง เปรียบเสมือนการชี้ชวนผู้ให้คนบาปชมรมศีลอันเรื่องรองของสรวงสวรรค์ เพื่อให้เขาหันมาทำควมดี ย่อมจะได้ผลกวากการนำคนบาปไปตุควมหนักแล้วของขุนนรก ด้วยเหตุนี้เอง Zola จึงชื่นชมผลงานของ George Sand ยิ่งนัก ทั้งนี้เพราะนวนิยายส่วนใหญ่ของนักประพันธ์สตรีผู้นี้ถ่ายทอดอุดมคติของนักเขียนที่มุ่งสร้างสรรค์สังคคคที่ปวงชนรักใคร่กลมเกลียวอันหนึ่งอันนี้ อันนำมาซึ่งควมมั่นคงไพบุลย์และควมสงบสุขแก่มนุษย์ชาติ

การใช้ชีวิตที่ปารีสทำให้โลกทัศน์ทางวรรณกรรมของ Zola ได้ขยายขอบเขตกว้างขึ้นไม่เพียงแต่เขาได้มีโอกาสศึกษางานของนักเขียนยุคต่าง ๆ เช่น Montaigne Molière Racine Corneille ที่สำคัญ

ยิ่งคือเขาได้มีโอกาสอ่านบทละครของ Shakespeare จากฉบับที่แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส จากจุดนี้เอง Zola ได้ค้นพบแนวความคิดที่แตกต่างจากนักเขียนจินตนิยม เขารู้สึกประทับใจและชื่นชมเป็นอย่างยิ่งเมื่อพบว่า Shakespeare มิได้มุ่งสร้างสรรค์ตัวละครให้มีลักษณะแปลกเด่นเฉพาะตนหากทว่าตัวละครเหล่านั้นต่างเป็นตัวแทนของมนุษยชาติในรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่งเราอาจพบได้ในทุกยุคทุกสมัยทุกสังคม Shakespeare ได้นำลึกลงไปในชีวิตมนุษย์มาเสนอแก่ผู้อ่านอย่างไม่ปิดบังอำพรางความสุขและความโศกเศร้าในชีวิต จะเกิดขึ้นเคียงคู่กันไป Zola กล่าวว่าเขายังไม่เคยพบคุณสมบัติดังกล่าวในบทละครฝรั่งเศส แม้แต่ในบทละครของ Hugo เองที่ได้รับการยกย่องกันว่า เป็นผลงานที่ปฏิวัติประเพณีนิยมของละครฝรั่งเศส การค้นพบคุณค่าของบทละครของ Shakespeare เป็นเหตุสำคัญที่เบนความสนใจของเขาจากวรรณคดีแนวจินตนิยม ในปี ค.ศ. 1861 นี้เอง Zola ลงความเห็นว่าวรรณคดีแนวนี้ได้มาถึงจุดจบแล้ว เราจะเห็นได้ว่า ในระยะนี้ Zola ปลีกตัวออกห่างจากอิทธิพลของวรรณคดีจินตนิยม และกำลังแสวงหาแนวความคิดใหม่⁽¹⁾

ปี ค.ศ. 1862 เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญในชีวิตของ Zola ไม่ว่าจะด้านอาชีพการงานหรือในด้านวิวัฒนาการความคิดทางวรรณคดีของเขา ในปีนี้ Zola ได้เข้าทำงานเป็นพนักงานในสำนักพิมพ์ Hachette จากการที่เจ้าของสำนักพิมพ์คือ Louis Hachette เป็นคนหัวก้าวหน้า สนับสนุนและจัดพิมพ์ผลงานของนักเขียนที่เผยแพร่ความคิดใหม่ ๆ ทางด้านวรรณคดี ปรัชญาและวิทยาศาสตร์อยู่เนืองๆ ณ ที่นี้เอง Zola ได้รู้จักมักคุ้นกับนักเขียนที่มีชื่อเสียงของยุคหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Hippolyte Taine ซึ่งแวะเวียนมาที่สำนักพิมพ์แห่งนี้เป็นประจำ เพราะสำนักพิมพ์ Hachette กำลังจัดพิมพ์ผลงานของเขาอยู่หลายเล่ม Taine เป็นนักวิจารณ์สำคัญของผู้คน เป็นผู้นำปรัชญาปฏิฐานนิยม⁽²⁾ (Le

Positivisme) มาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ปรัชญา วรรณคดีและศิลปะ เขาเป็นผู้ริเริ่มนำวิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ในการศึกษาอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ งานวิจารณ์ทุกชิ้นของ Taine สะท้อนทัศนะที่ว่าความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของตัวแปร 3 ประการ คือ สายเลือด (race) ซึ่งหมายถึงอิทธิพลทางกรรมพันธุ์ สภาพแวดล้อมในสังคม (milieu) และ ยุคสมัย (moment) Taine เน้นว่าจิตวิทยาและ สรีรวิทยามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น และต่างก็มีความสำคัญทัดเทียมกัน จะละเลยศาสตร์หนึ่ง ศาสตร์ใดเสียมิได้ เช่น ถ้าจะศึกษาวิเคราะห์ตัวละคร นักวิจารณ์จะต้องศึกษาความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของตัวละครในด้านความสัมพันธ์กับตัวแปร 3 ประการ ดังกล่าวข้างต้น Taine ได้ให้บรรดาธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

“ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ทางกายหรือทางใจก็ตาม จะต้องมีที่มา ความทะเยอทะยานก็ดี ความมานะบากบั่นก็ดี ความซื่อตรงก็ดี ต่างต้องมีสาเหตุทั้งนั้น เช่นเกี่ยวกับการย่อยอาหาร การเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ความร้อนในกายสัตว์ ความขี้และความดี ต่างก็เป็นผลผลิตออกมาเช่นเดียวกับเหล็กและน้ำตาล”⁽³⁾

ปรัชญาปฏิฐานนิยมที่ Taine นำมาใช้ในงานวิจารณ์ของเขา นั้นได้สร้างความประทับใจให้แก่ Zola เป็นอย่างยิ่ง เขาได้กล่าวเน้นอิทธิพลของ Taine ต่องานวรรณกรรมของเขาว่า

“เมื่อข้าพเจ้าอายุ 25 ปี และได้อ่านงานของ Taine ความคิดทางปรัชญาปฏิฐานนิยมที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาอยู่บ้างแล้วได้แตกฉานขึ้น ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าได้นำทฤษฎีของ Taine เรื่องอิทธิพลทางกรรมพันธุ์และสภาพแวดล้อมในสังคมมาใช้ในการเขียนนวนิยาย”⁽⁴⁾

หนังสืออีกเล่มหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของ Zola ได้แก่หนังสือเรื่อง ตำราเบื้องต้นว่าด้วยการแพทย์เชิงปฏิบัติการ (Introduction à l'étude de la médecine expérimentale) ผู้เขียนคือนายแพทย์ Claude Bernard ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1865 นายแพทย์ผู้นี้ได้เสนอความคิดเรื่องการแพทย์เชิงปฏิบัติการ ซึ่งได้แก่การศึกษาวิชาสรีรวิทยาโดยใช้การผ่าตัดสังเกตและทดลองเพื่อค้นหาสาเหตุของความผิดปกติของระบบการทำงานต่าง ๆ ในร่างกายเมื่อทราบสาเหตุแล้ว แพทย์ก็จะหาทางบำบัดอาการป่วยของคนไข้ได้⁽⁵⁾ จะเห็นได้ว่านายแพทย์ Claude Bernard ได้นำปรัชญาปฏิฐานนิยมมาใช้ในการศึกษาวิชาสรีรวิทยาเชิงปฏิบัติการนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องจากปรัชญาปฏิฐานนิยมมีอิทธิพลแทรกซึมศาสตร์แขนงต่าง ๆ ในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 Zola เองนั้นมีความรู้สึกว่าได้เข้าร่วมยุคสมัยของเขาอย่างเต็มตัว เขากล่าวย้ำตลอดเวลาว่า "ข้าพเจ้าคือคนของยุคนี้"⁽⁶⁾ ซึ่งเขาหมายถึงยุคแห่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง Zola กล่าวว่าความฝันของนักวิทยาศาสตร์ก็ไม่แตกต่างจากความฝันของนักเขียนที่ปรารถนาจะนำวิธีการทดลองของแพทย์มาใช้ในการศึกษารวมชาติและสังคมของมนุษย์ และเขาถือว่าความคิดของนายแพทย์ Claude Bernard เป็นแม่แบบของงานวรรณศิลป์ของเขา เขากล่าวว่า

"ข้าพเจ้าจะทำงานที่เรียกว่าตัดแปลงจากวิธีการเชิงทดลอง ที่ได้สร้างขึ้นด้วยอัจฉริยภาพอันยิ่งใหญ่ของ Claude Bernard ในหนังสือเรื่อง ตำราเบื้องต้นว่าด้วยการแพทย์เชิงปฏิบัติการ หนังสือของนักปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิอันเลิศล้ำได้วางรากฐานให้แก่งานของข้าพเจ้า... ข้าพเจ้าจะดำเนินรอยตาม Claude Bernard ทุกย่างก้าว"⁽⁷⁾ Zola เปรียบนักเขียนกับแพทย์ที่ทำการทดลองเพื่อค้นหาสาเหตุของความขัดข้องของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย เมื่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งมีความผิดปกติ

เกิดขึ้น ก็จะเป็นสาเหตุของโรคภัยและจะลุกลามไปยังอวัยวะส่วนอื่น ๆ ด้วย กลไกของสังคมก็เช่นกัน ถ้าหน่วยหนึ่งหน่วยใดเกิดขัดข้องขึ้น ระบบภายในสังคมก็ราวฉนวนจนต้องประสบภัยพิบัติในที่สุด Zola ตั้งความหวังไว้ว่านักเขียนจะต้องเรียนรู้วิธีการควบคุมบังคับกลไกต่าง ๆ ของจิตใจมนุษย์ และสังคมให้ได้ เพื่อจะเลือกส่วนที่เป็นคุณประโยชน์มาพัฒนาสังคม และตัดทอนสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายทิ้งไป⁽⁸⁾

การตีแผ่สภาพชีวิตที่ยากไร้ของชนชั้นกรรมมาชีพ

Zola ตระหนักดีว่าบทบาทของนักเขียนในการแก้ไขปัญหาสังคมนั้น เทียบไม่ได้กับแพทย์ที่ทำงานค้นคว้าหาสาเหตุของโรคภัย แล้วสามารถใช้ยารักษาโรคบำบัดอาการป่วยไข้ได้ ในเมื่อนักเขียนมิใช่ผู้มีอำนาจในการบริหารบ้านเมืองสามารถออกกฎหมายเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในสังคม เขาจึงต้องยอมรับความจริงว่าตนมีหน้าที่เพียงวิเคราะห์และตีแผ่ปัญหาต่าง ๆ ที่ค้นพบ และเรียกร้องให้ผู้รับผิดชอบของบ้านเมืองหาหนทางแก้ไข Zola กล่าวว่า

"ข้าพเจ้าได้สร้างผลงานที่ยังประโยชน์อันมหาศาลในการวิเคราะห์แง่มุมหนึ่งของชีวิตในสังคม ข้าพเจ้าชี้ให้เห็นบาดแผลของสังคมด้วยการนำความทุกข์ยากและความชั่วร้ายมาวิเคราะห์อย่างกระจ่างแจ้ง ขอให้บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้บัญญัติกฎหมายซึ่งดูแลรับผิดชอบในความสงบสุขของบ้านเมืองนำผลงานของข้าพเจ้าไปพิจารณาไตร่ตรองหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าชี้แนะให้"⁽⁹⁾

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทฤษฎีวรรณคดีชนรชนานิยมที่ Zola นำมาใช้ในการเขียนนวนิยาย ชุด Les Rougon-Macquart จะให้ความสำคัญต่อกฎอภิปรัชญาของกรรมพันธุ์และสภาพแวดล้อมในสังคมต่อชีวิต

มนุษย์ก็ตาม แต่ถ้าพิจารณาในรายละเอียดแล้ว เราจะเห็นว่า Zola ให้ความสนใจต่ออิทธิพลของสภาพแวดล้อมในสังคมมากกว่า ตัวอย่างเช่นในบันทึกที่เขาเขียนโครงร่างคร่าว ๆ ของนวนิยายเรื่อง L'Assommoir นั้น Zola เน้นว่าเขาต้องการชี้ให้ผู้อ่านเข้าใจว่าสภาพชีวิตของผู้คนในสังคมกรรมกรนั้นถูกกำหนดโดยตัวแปรที่สำคัญซึ่งได้แก่สภาพแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ เขากล่าวว่า

“เพื่อวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมในสังคมของชนชั้นกรรมกรอาชีพและอธิบายถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา”(10)

และในคำนำของนวนิยายเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน Zola กล่าวย้ำว่าเขาต้องการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับความพินาศล่มจมของครอบครัวกรรมกรในสภาพแวดล้อมที่บ่มเพาะความเลวร้ายของสังคมในเขตรอบนอกเมืองปารีส⁽¹¹⁾ ทั้งในนวนิยายเรื่อง L'Assommoir และ Germinal ซึ่งเป็นนวนิยายเกี่ยวกับกรรมกร Zola ได้แจกแจงสภาพชีวิตของตัวละครในนวนิยายทั้งสองเรื่องในหัวข้อต่อไปนี้

ความแออัดเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย

ปัญหาที่อยู่อาศัยของกรรมกรในปารีสนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงผังเมืองปารีสโดย Baron de Haussmann⁽¹²⁾ บ้านช่องเก่า ๆ จำนวนมากถูกรื้อทิ้งไปเพื่อสร้างตึกใหญ่ ๆ ที่หรูหราขึ้นแทน พวกกรรมกรถูกบังคับโดยปริยายให้ออกไปเช่าบ้านราคาถูกนอกเมือง เพราะสวัสดิ์ที่จะจ่ายค่าเช่าสำหรับที่อยู่อาศัยที่เพิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่ได้ ในนวนิยายเรื่อง L'Assommoir บ้านเช่าที่ Gervaise หญิงซักรีดซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องนั้นเป็นแบบอย่างทั่วไปของบ้านเช่ากรรมกรในย่านนอกเมืองปารีส บ้านหลังนี้คือสังคมกรรมกรแบบย่อส่วน กรรมกรต่างอาชีพเช่าอยู่ถึง 300 ครอบครัว ผู้เช่าเหล่านี้ล้วนเป็นคนงานยากจน

ต่างเบียดเสียดแออัดอยู่ใต้ชายคาเดียวกัน ทุกซอกทุกมุมของบ้านหลังนี้มีแต่บรรยากาศของความยากไร้ลำเค็ญแผ่กระจายไปทั่ว ทั้งภายนอกและภายในบ้านจะเห็นแต่ความอัปลักษณ์ทรุดโทรมผิดสุขลักษณะปรากฏอยู่ทั่วไป คนจนบางคนแก่ชราไม่มีงานทำและไม่มีความเงินที่จะจ่ายค่าเช่าบ้านได้ เจ้าของบ้านก็อาจจะเมตตาให้นอนในซอกเล็กมิดอับใต้บันไดที่พาดขึ้นหลังคา

สำหรับสภาพที่อยู่อาศัยของกรรมกรเหมืองถ่านหินที่ Montsou ทางเหนือของประเทศฝรั่งเศสนั้น ถึงแม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยจากบ้านเช่าในปารีสอยู่บ้าง เช่น กรรมกรเหมืองที่มีครอบครัวจะมีสิทธิเช่าบ้านเป็นหลัง ๆ ในหมู่บ้านกรรมกรของบริษัทเหมือง แต่โดยทั่วไปแล้วกรรมกรเหมืองก็จะอยู่อาศัยกันอย่างแออัดในบ้านเช่าไม่แตกต่างจากกรรมกรในปารีสแต่เพียงน้อย เช่น ครอบครัวนาย Maheu กรรมกรเหมืองผู้หนึ่งมีสมาชิกในบ้านจำนวน 10 คนนอนรวมกันในห้องนอนชั้นบน 1 ห้อง ห้องโถงชั้นล่างใช้เป็นที่ครัว ห้องรับประทานอาหาร ห้องพักผ่อนและห้องอาบน้ำพร้อมสรรพ

ความแออัดของที่อยู่อาศัยทำให้ผู้คนไม่อาจปฏิบัติกิจวัตรได้เป็นการส่วนตัว เช่น การอาบน้ำซึ่งน่าจะเป็นกิจวัตรในสถานที่มิดชิด กลับปฏิบัติกันอย่างโจ่งแจ้งเพราะพื้นที่อยู่อาศัยบังคับ ครอบครัว Maheu ตั้งแต่เด็กถึงผู้ใหญ่จะเปลื้องผ้าผลัดกันอาบน้ำในถังใบเดียวกัน บางครอบครัวรับกรรมกรหนุ่มโสดมาอยู่ในบ้านในฐานะผู้เช่าเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ชายหนุ่มเหล่านี้ก็ต้องนอนรวมอยู่ในห้องเดียวกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว แม้แต่ Catherine บุตรสาวอายุ 15 ปีของครอบครัว Maheu จำต้องผลัดเสื้อผ้าต่อหน้า Etienne กรรมกรหนุ่มผู้เช่าบ้านอย่างไม่มีความเสีย ด้วยเหตุดังกล่าวความสำส่อนระหว่างหญิงชายดูจะเป็นปกติวิสัย

ในสังคมที่ผู้คนต้องอยู่รวมกันอย่างแออัด พฤติกรรมของ Gervaise ในเรื่อง L'Assommoir ที่ใช้ชีวิตอยู่กับผู้ชายสองคนภายใต้ชายคาเดียวกัน เป็นเรื่องออกจะธรรมดาในสายตาหญิงชายจำนวนมากในละแวกนั้น และมีได้รอดพ้นไปจากการรู้เห็นของสมาชิกในครอบครัวทั้งเด็กและผู้ใหญ่เลยแม้แต่คนเดียว อนึ่ง เพื่อนบ้านของ Gervaise ส่วนใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่มีเรื่องซู้สาวเป็นที่รู้เห็นของคนทั่วไปกันทั้งนั้น สำหรับสังคมกรรมกรเหมืองถ่านหินในเรื่อง Germinal นั้นความสับสนทางเพศดูจะประเจิดประเจ้อกว่าในปารีส นอกจากเรื่องซู้สาวภายในครอบครัวซึ่งเป็นที่ยูู้เห็นของเพื่อนบ้านอย่างโจ่งแจ้งแล้ว กรรมกรเหมืองหนุ่ม ๆ สาว ๆ จะมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกชายคาอาศัย เพราะสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย เช่น สภาพเหมืองที่มักเป็นทางเดินแคบ ๆ มีด ๆ ซอกมุมตามเหมืองร้างหรือตามหลังกองขี้แร่ก็เป็นใจให้หนุ่มสาวใกล้ชิดจับคู่ผสมกันหนุ่มสาวเหล่านี้ดูเหมือนจะไม่รู้สึกอับอายที่จะเสพสมกันในสถานที่ที่ผู้คนเดินผ่านไปมา ไม่ว่าจะเป็นในสวนข้างบ้าน ริมบ่อน้ำ หรือตามทุ่งข้าวสาลี โดยเฉพาะในคืนที่มีงานรื่นเริงประจำปีด้วยแล้ว จำนวนหญิงสาวที่ตั้งท้องในคืนนั้นจะมีจำนวนมากมายับไม่ถ้วนเลยทีเดียว ความเฟื่องฟูในครอบครัวกรรมกรได้ลุกลามทั่วไป ไม่เว้นแม้กระทั่งเด็กที่ยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม เด็ก ๆ อายุ 8-10 ขวบจะมาแอบมั่วสุมแถวกองขี้แร่และทดลองเล่นเป็น "พ่อแม่" กันตามตัวอย่างที่เขาได้เห็นจากครอบครัวของตนหรือจากเพื่อนบ้าน Zola เขียนไว้ในตอนหนึ่งของนวนิยายเรื่อง L'Assommoir ว่า

“ในหมู่คนที่นอนก่ายกันเหมือนสัตว์ พ่อ แม่ ลูก กลิ้งเกลือกอยู่บนความโสโครก ความฟอนเฟะ ได้กระเจายไปทั่ว แม่สร้างพิษภัยให้แก่บ้านเรือนรอบข้าง”(13)

ข้อความนี้ทำให้ผู้อ่านอดคิดไม่ได้ว่า ในสภาพที่อยู่

อาศัยอันบั้นทอนสุขภาพทั้งกายใจนั้นทำให้มนุษย์ดูเหมือนจะลดตนเองลงมาเท่ากับสัตว์ ขาดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ยิ่งกว่านั้นต่างคนต่างก็เลียนแบบกัน ในทางชั่วเหมือนกับโรคติดต่อที่แพร่เชื้อร้ายในสังคมของผู้ยากไร้เหล่านี้

สภาพการทำงานของกรรมกรที่ทำลายสุขภาพกายและใจ

ตัวละครในนวนิยายเรื่อง L'Assommoir มีอาชีพใช้แรงงานต่างประเภทกันไป ตัวละครเอกคือ Gervaise เป็นหญิงรับจ้างซักรีด Coupeau สามีของเธอเป็นช่างมุงหลังคา พี่สาวและพี่เขยของ Coupeau เป็นช่างทำเครื่องประดับ เพื่อนบ้านเป็นช่างตีเหล็กบ้าง ช่างไม้บ้าง บุคคลเหล่านี้ทำงานตั้งแต่เช้าจรดค่ำในห้องคับแคบอุดอู้ Gervaise กับคนงานหญิงสองสามคนซักรีดเสื้อผ้าตั้งแต่เช้าจน 5 ทุ่ม บางครั้งพวกเธอต้องรีดผ้าจนถึงตีสามภายในร้านที่อากาศร้อนระอุจากเตาไฟใหญ่ที่ใช้เผาเตารีดงานบางประเภทก็เป็นงานที่เสี่ยงอันตรายถึงชีวิต เช่น อาชีพช่างมุงหลังคา พ่อของ Coupeau ก็ตกจากหลังคาเสียชีวิต ตัว Coupeau เองก็ประสบอุบัติเหตุตกจากหลังคา ได้รับบาดเจ็บสาหัสถึงกับหลังหัก และในเมื่อยังไม่มีกฎหมายประกันอุบัติเหตุสำหรับคนงาน Coupeau จึงไม่ได้รับการชดเชยค่ารักษาพยาบาลและต้องประสบปัญหาว่างงานจนในที่สุดกลายเป็นคนขี้เมาหย่าเป่ ก่อความเดือดเนื้อร้อนใจให้ครอบครัว

ตัวละครอีกคู่หนึ่งคือสองสามีภรรยา Lorilleux พี่สาวและพี่เขยของ Coupeau ซึ่ง Zola นำมาเป็นตัวอย่างเพื่อชี้ให้เห็นว่าสภาพการทำงานนั้นมีผลต่อร่างกายและจิตใจเพียงใด ทั้งสองมีอาชีพเป็นช่างทำเครื่องประดับ ทำงานทั้งวันทั้งคืนในห้องเช่าที่ใช้เป็นที่พักอาศัยด้วย ห้องนั้นแคบ สกปรกอุดอู้ ร้อนอบอ้าว ฝุ่นฟุ้ง การหมกตัวทำงานอยู่แต่ใน

สถานที่ผิดสุขลักษณะทำให้หญิงชายทั้งสองแก่เกินวัย หน้าตาทำทางเป็นคนอมโรค ผิวพรรณชนิดเขียว หน้าตาแดง ไอและหอบอยู่ตลอดเวลา อึ้ง สภาพจิตใจของตัวละครทั้งสองก็เสื่อมทรามไปด้วย ประหนึ่งเครื่องจักรซึ่งชำรุดทรุดโทรมเพราะถูกใช้งานหนัก เขาทั้งสองกลายเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว เห็นแก่ตัวใจดำ ชอบนิทานว่าร้าย ยินดีในความทุกข์ของคนอื่น นาง Lorilleux นั้นไม่ยอมแม้แต่จะออกเงินช่วยค่าทำศพมารดาของตนเอง Zola ได้กล่าวเน้นอิทธิพลของสภาพการทำงานต่อจิตใจมนุษย์ว่า

“งานที่ทำอยู่อย่างเดียวจนขาชินอยู่ตลอดปี ตลอดชาติในมุมอับอูดอู้ ภายใต้ความร้อนรุมจากเตาเผาที่ทำให้เขาเหี่ยวเฉาลงทุกที ไฉนเลยเราจักไม่เข้าใจว่า ครอบครัว Lorilleux คือตัวแทนของมนุษย์ที่ตกเป็นทาสและเหยื่อของโรงงานย่อย ๆ ในครัวเรือน”(14)

นวนิยายเรื่อง *Germinal* พรรณนาสภาพการทำงานของกรรมกรเหมืองถ่านหินที่ Montsou⁽¹⁵⁾ Zola มุ่งชี้ให้ผู้อ่านตระหนักว่าสถานที่และลักษณะงานบั่นทอนสุขภาพกรรมกร กรรมกรเหมืองถ่านหินจะต้องตื่นนอนประมาณตีสี่เพื่อเตรียมตัวไปทำงานในเมือง วันหนึ่ง ๆ พวกเขาจะทำงานประมาณ 12 ชั่วโมงใต้พื้นดินที่ลึกประมาณ 600-700 เมตร พวกเขาต้องผจญกับอากาศร้อนจัดและหนาวจัดสลับกันไปมา รวมทั้งความเปียกชื้นจากหยดน้ำที่ไหลตามชะง่อนหิน ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของภูมิอากาศภายในเหมือง ช้ำยังต้องเสี่ยงอันตรายจากแก๊สพิษในเหมืองที่กระจายอยู่ในบรรยากาศจนทำให้หายใจไม่ออก แต่อันตรายที่ร้ายแรงที่สุดที่คร่าชีวิตพวกคนงานอยู่เสมอคือภัยจากเหมืองถล่มซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้ง จากการศึกษาหาข้อมูลจากเอกสาร จาก การสัมภาษณ์และจากการไปสำรวจข้อเท็จจริงด้วยตนเอง Zola จะให้รายละเอียดอย่างเที่ยงตรงแก่ผู้อ่านถึงความยากลำบากของงานขุดถ่านหิน

เนื่องจากสายแร่แคบ กรรมกรต้องแทรกตัวระหว่างเพดานเหมืองกับกำแพงและเคลื่อนไหวย่างงอแงด้วยหัวเข่าและข้อศอก คนงานต้องนอนตะแคง ยืดคอและยกแขนเพื่อเงื้ออีเตอร์เฉียง ๆ ขุดถ่านหิน เนื้อตัวคลุกโคลนดำจนเปียกโชก การที่ต้องแทรกตัวคุดคู้ระหว่างชอกดินชอกหิน เพื่อขุดแร่เกือบตลอดชีวิตเช่นนี้ กรรมกรขุดแร่จึงมีท่าหนึ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งคือพวกเขาจะเคยชินกับการนั่งคู่เข่า พับเข่าลง ข้อศอกแนบสีข้าง หรือนั่งยอง ๆ เอาสันเท้าแนบกัน แม้ว่าจะออกจากเหมืองไปแล้วเขายังติดท่าหนึ่งที่ดูประหนึ่งว่ากำลังแทรกตัวอยู่ในชอกหินเพื่อขุดแร่อยู่นั่นเอง อึ้ง คนงานในเหมืองนั้นประกอบด้วยชาย หญิง และเด็ก พวกผู้ชายจะทำงานเป็นกรรมกรขุดหินและขนแร่บ้าง แต่คนงานขนแร่ส่วนใหญ่มักจะเป็นหญิงสาวที่ต้องลากรถขนแร่ไปตามทางดินในเมืองซึ่งแคบและลาดต่ำลงเรื่อย ๆ แต่เพดานเหมืองมีระดับไม่เท่ากัน คนงานจึงต้องเดินหลังค่อมจนแทบงอพับอยู่ตลอดเวลา เพื่อมิให้ศีรษะกระแทกกับเพดานเหมือง พวกที่ยังไม่มีความชำนาญมักจะล้มสิ้นไถลไปบนพื้นดิน อันตรายที่คนงานขนแร่ต้องเผชิญอยู่บ่อย ๆ คือการที่ต้องลากรถผ่านบริเวณที่อากาศร้อนจัดหรือบริเวณที่มีแก๊สพิษหลาย ๆ เที้ยว จนบางคนเป็นลมสลบไป

สภาพการทำงานในเหมืองเป็นป่อเกิดแห่งโรคภัยไข้เจ็บ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นโรคประจำอาชีพคนงานเหมืองซึ่งได้แก่โรคไขข้ออักเสบ โรคหอบหืด โรคหลอดลมอักเสบ ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ คนงานเหล่านี้เมื่อมีอายุมากขึ้นขาจะโก่ง นิ้วเท้าบิดเฉเข้า ไออย่างรุนแรง ถ่มเสมหะสีดำอยู่ตลอดเวลา ส่วนหญิงขนแร่ก็จะเป็นโรคกระดูกสันหลังคดงอ เพราะลากรถหนัก ๆ ตั้งแต่เด็ก เท้าเขียวคล้ำ ตามสถิติบ่งว่าอายุกรรมกรถ่านหินในยุคนั้นมีอัตราเฉลี่ยเพียง 37 ปีเท่านั้น⁽¹⁶⁾

ปัญหาความอึดอัดในการครองชีพ

ปัญหาสำคัญที่สร้างความทุกข์ทรมานทุกซัปดาห์ให้แก่กรรมกรทุกประเภทคือปัญหาความขัดสนในการดำรงชีวิต ขาดเงินที่จะซื้ออาหารและจ่ายค่าเช่าบ้าน ในตอนต้นของนวนิยายเรื่อง L'Assommoir นั้น Zola เสนอฉากงานกินเลี้ยง ทั้งเจ้าภาพและตัวละครอื่น ๆ ต่างกินและดื่มอย่างตะกละตะกราม ฉากเหล่านี้ดูเหมือนจะขัดแย้งกับชีวิตอันขัดสนของกรรมกรโดยทั่วไป เป็นที่น่าสังเกตว่า ฉากกินเลี้ยงดังกล่าวสอดคล้องกับความเบื่อกับาน ความหวังของ Gervaise ซึ่งกำลังพยายามสร้างฐานะ ฉากรื่นเริงเช่นนี้ปรากฏสองครั้งเท่านั้นในตอนต้นของนวนิยาย ในครั้งหลังของนวนิยาย Gervaise พ่ายแพ้สงครามชีวิต ปล่อยตัวตามยถากรรมจนในที่สุดต้องย้ายออกจากร้านซักรีดมาเป็นลูกจ้างรายวันของเจ้าของร้านอื่น เธออยากไว้ถึงขนาดต้องคุ้ยหาเศษอาหารในกองขยะ Zola ได้นำชีวิตของ Gervaise มาเป็นตัวแทนของปัญหาความอดอยากของกรรมกรในปารีสโดยทั่วไป เธอเผชิญต่อความอดอยากและความหนาวเหน็บเช่นเดียวกับกรรมกรอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบ้านเช่าหลังเดียวกัน ความเดือดร้อนทวีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงฤดูหนาวซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กรรมกรส่วนใหญ่ตกงาน เพราะนอกจากจะไม่มีเงินซื้ออาหารแล้ว ยังไม่มีเงินซื้อเชื้อเพลิงเพื่อบรรเทาความหนาว และยังไม่มีเงินจ่ายค่าเช่าบ้านอีกด้วย คนจนเหล่านี้จำต้องขายเครื่องเรือนและอุปกรณ์ทุกอย่างที่มีอยู่ในบ้านเพื่อนำเงินมาจ่ายค่าเช่าบ้านเพื่อหลีกเลี่ยงการอดตายกลางหิมะ เสียงร้องไห้คร่ำครวญเพราะความอดอยากหิวโหยดังระงมไปทั่วทุกซอกทุกมุมของบ้านเช่ากรรมกร “ราวกับเสียงเพลงแห่งความทุกข์ยากที่ก้องกังวานไปตามบันไดและตามระเบียบ กลบความทุกข์โศกอื่น ๆ จดหมดสิ้น แม้แต่ความตายก็แทบไม่สลักสำคัญแต่อย่างใด”⁽¹⁷⁾

ในนวนิยายเรื่อง Germinal Zola นำสภาพชีวิตของครอบครัว Maheu มาเป็นตัวแทนของปัญหาความอดอยากของกรรมกรเหมือง หัง ๆ ที่ครอบครัวนี้มีผู้ออกไปทำงานในเหมือง 5 คน เพื่อเลี้ยงดูครอบครัวที่มีสมาชิก 10 คน แต่รายได้ก็ยังไม่เพียงพอกับรายจ่ายค่าอาหารแม้ว่าจะกระหมัดกระหม่เพียงใดก็ตาม ถ้าบางวันผู้ใดเกิดป่วยไข้ไม่สามารถจะไปทำงานได้ รายได้ประจำวันส่วนหนึ่งก็จะขาดหายไป ฉะนั้นประมาณหนึ่งสัปดาห์ก่อนที่จะได้รับเงินค่าจ้างงวดใหม่ นาง Maheu ก็ไม่มีเงินจะซื้ออาหารสำหรับครอบครัวเสียแล้ว ถ้าวันไหนนางไม่สามารถซื้ออาหารหรือขยืมเงินจากใครได้ สมาชิกในครอบครัวซึ่งกลับจากการทำงานในเหมืองก็คงพบแต่ตู้กับข้าวที่ว่างเปล่าเหมือนตอนเช้า และอาจจะต้องเข้านอนโดยไม่มีอาหารตกถึงท้อง ครอบครัวกรรมกรต้องกินอาหารจำเจและขาดคุณภาพ เช่น ซุปผัก ซุปเส้นหมี่ ซึ่งราคาถูกและสามารถเติมน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณได้ พวกเขาจะมีเงินซื้ออาหารที่เป็นเนื้อสัตว์เดือนละไม่เกินสองครั้ง Alzire บุตรสาวคนที่สี่ของครอบครัว Maheu ต้องเสียชีวิตลง เพราะเป็นโรคขาดอาหาร เด็กคนอื่น ๆ จำนวนมากในหมู่บ้านก็ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกับ Alzire แพทย์ประจำหมู่บ้านกรรมกรกล่าวว่า

“ฉันช่วยอะไรไม่ได้หรอก เนื้อสัตว์เท่านั้นที่จะรักษาคนเจ็บเหล่านี้ได้”⁽¹⁸⁾

การอดมื้อกินมื้อทำให้กรรมกรเหมืองมีลักษณะทางกายภาพร่วมกัน ตั้งแต่คนแก่ หนุ่มสาวจนกระทั่งถึงพวกเด็ก ๆ คือรูปร่างแคระแกร็น ผอมซีด ลูก ๆ ของนาง Maheu หัง 7 คน ผิวซีดเหมือนสีเทียนไข ผอมสีจางเหมือนสีเปลือกข้าวโพด ผอมโซและท่าทางหิวโหย Catherine บุตรสาวคนโตซึ่งแม้ว่าอายุย่างเข้าสู่วัยรุ่นแล้วก็ยังไม่มีการเจริญเพราะสุขภาพไม่สมบูรณ์ ร่างกายของเธอผอมแกร็นเหมือนเด็ก

ผู้ชาย เหยือกขีด เข้าเป็นสี่เหลี่ยมคล้าย แตกต่างกับ Cécile บุตรสาวคนเดียวของครอบครัว Grégoire อย่างชัดเจน Cécile คือตัวแทนของเยาวชนใน ครอบครัวร่ำรวย อยู่ดีกินดี พ่อแม่ฟูมฟักทะนุถนอม เอาอกเอาใจ เธอมีร่างกายสมบูรณ์จนอาจกล่าวได้ว่า

เธอเป็นเด็กสาวที่ออกจะอวบเกินไปเสียด้วยซ้ำ สำหรับวัย 18 ปี ผิวสีนํ้านมผุดผาดคงความ ผสมสีน้ำตาลเข้ม ใบหน้ากลม แก้มเป็นพวง”(19)

ภาพของเด็กสาวที่นอนหลับสบายบนเตียงสีขาวในห้องนอนสวยงามหรูหรา ขณะที่พ่อแม่ยืนโน้มตัวลงชื่นชมความสุขสมบูรณ์ของลูกสาวยามหลับสนิท ช่างตรงข้ามกับสภาพชีวิตของ Catherine ที่นอนเบียดเสียดแออัดอยู่กับพี่น้อง 6 คน ในห้องแคบ ๆ เด็กสาวผู้นี้ต้องตื่นตั้งแต่ตีสี่ เพื่อเตรียมตัวลงไปทำงานในเหมือง ความจริง Zola มิได้นำตัวละครหญิงทั้งสองมาเปรียบเทียบอย่างตรง ๆ จะเห็นได้ว่าทั้งสองมิได้เคยมีโอกาสพบพานกันเลยแม้แต่ครั้งเดียว อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านซึ่งได้รู้เห็นสภาพชีวิตที่แตกต่างกันของคนสองกลุ่มในสังคมก็ย่อมอดมิได้ที่จะไตร่ตรองเปรียบเทียบสภาพชีวิตของคนสองกลุ่มนี้ นับเป็นกลวิธีหนึ่งทางวรรณศิลป์ของ Zola ซึ่งปรารถนาจะกระตุ้นให้สังคมได้ตระหนักถึงความยากแค้นในการดำรงชีพของผู้ยากไร้ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม

ความโดดเด่นของสังคมกรรมกร

กรรมกรได้ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในสังคม และต้องเผชิญกับความยากแค้นโดยลำพังปราศจากความช่วยเหลือและเห็นใจจากชนชั้นที่มีฐานะเหนือกว่าได้แก่ พระและนายจ้าง บุคคลเหล่านี้มีแต่จะตอกย้ำความทุกข์ยากของกรรมกรให้มากขึ้น Zola ชี้ให้เห็นว่าศาสนามีได้ทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจของชนชั้นที่ยากไร้ ทั้งในนวนิยายเรื่อง L'Assommoir และ Germinal พระแสดงความไม่แยแสต่อพวก

กรรมกร ช้ายังแสดงที่ทำเหยียดหยามพวกเขาอีกด้วย เช่น ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้กับพวกกรรมกรแต่ละครั้ง พระจะรีบทำพิธีอย่างลวก ๆ พอให้พ้นหน้าที่ไป นอกจากนี้พระพยายามหลีกเลี่ยงที่จะร่วมรับรู้ความทุกข์ยากของคนจน เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับกรรมกร พระจะแสดงตนเป็นกลางเพื่อมิให้กระทบกระเทือนผลประโยชน์ส่วนตัว อันที่จริงพระก็คือกระบอกเสียงของนายจ้างนั่นเอง ถ้อยคำสั่งสอนของพระล้วนแล้วแต่ยังประโยชน์แก่นายจ้าง เช่น สอนให้คนยากจนเจียมตัวเจียมใจ ยอมรับชะตากรรมแต่โดยดีเพื่อที่จะได้ไปเสวยสุขกับพระเป็นเจ้าบนสวรรค์ หากคนเหล่านี้เกิดความคับแค้นใจในสภาพชีวิตของตนลุกขึ้นต่อต้านนายจ้าง พวกเขาจะต้องกลายเป็นคนบาปตกนรกหมกไหม้

ในทัศนะของนายจ้างนั้น กรรมกรเป็นผู้รับผิดชอบต่อความทุกข์ยากของตนโดยสิ้นเชิง พวกเขาต่างเห็นต้องกันว่ากรรมกรยากจนเพราะด้อยการศึกษา ทำให้ไม่รู้จักร่างแผนครอบครัว ไม่รู้จักประหยัดและเก็บหอมรอมริบ หาเงินมาได้เท่าไรก็เอาไปซื้อเหล้าดื่มหมด นอกจากนี้ ชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบายมาหลายชั่วอายุคนทำให้นายจ้างไม่เข้าใจความเดือดร้อนของคนงาน เนื่องจากไม่เคยรู้รสความยากจน เมื่อเป็นเช่นนี้ นายจ้างจึงไม่ต้องการร่วมมือแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่คนงานมาร้องทุกข์ เพราะถือว่าตนมิใช่ต้นเหตุ เมื่อกรรมกรลุกขึ้นประท้วงขอขึ้นค่าแรงงาน นายจ้างจึงลงความเห็นว่าคุณเหล่านี้ช่างอกตัญญูยิ่งนักที่มารวมหัวต่อต้านพวกเขาที่ปฏิบัติต่อกรรมกรด้วยความเมตตาปราณีอย่างถึงที่สุดแล้ว นอกจากจะไม่ใส่ใจในทุกข์สุขของกรรมกรแล้ว นายจ้างยังรังเกียจเหยียดหยามคนเหล่านี้อีกด้วย นาง Hennebeau ภรรยาผู้จัดการเหมืองมีความรู้สึกว่าการกรรมกรเป็นเสมือนฝูงสัตว์ที่อาศัยอยู่ใกล้บ้านนาง แต่นาง

ก็ไม่สนใจโยคีที่จะเข้าไปรับรู้ว่าคุณสัตว์เหล่านี้จะเหนื่อยล้าและยากไร้สักปานใด เพราะกลิ่นสบานแห่งความยากจนทำให้นางเบือนหน้าสะอิดสะเอียน ในตอนหนึ่งกลุ่มตัวแทนกรรมกรได้เข้าไปเจรจาต่อเรื่องคำจ้างกับนาย Hennebeau สามีนางในห้องรับแขกที่หรูหรา เมื่อพวกกรรมกรกลับไปแล้วนางได้สั่งให้คนใช้เปิดหน้าต่างเพื่อให้ลมพัดกลิ่นเหม็นสบานให้พ้นออกไปจากบ้านของนาง

แม้ว่า Zola จะมีได้ปรักปรำนายจ้างอย่างตรงไปตรงมาว่าไม่มีมนุษยธรรมทั้ง ๆ ที่อยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือกรรมกรซึ่งเป็นแรงงานที่สร้างความร่ำรวยให้แก่พวกตน แต่กลวิธีการเขียนของ Zola ที่เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความยากจนของกรรมกรจากทัศนะของนายจ้างฝ่ายเดียว อีกทั้งนายจ้างก็วางตัวห่างไกลจากปัญหาความยากไร้ของสภาพชีวิตคนงานด้วย ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าการไม่รู้เห็นและไม่รับรู้ความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์นั้นก็เป็นความร้ายกาจในรูปแบบหนึ่งนั่นเอง และเป็นสาเหตุสำคัญในการสร้างความขัดแย้งระหว่างคนสองกลุ่มในที่สุด

ปัญหาพิษภัยร้ายกาจจากเหล้า

เมื่อผู้ยากไร้หมดที่ที่พึ่งในสังคม ก็ย่อมจะแสวงหาทางออกเฉพาะหน้า กรรมกรแทบทุกคนทั้งในปารีสและกรรมกรเหมืองถ่านหินจะเป็นลูกค้าประจำของร้านขายเหล้าซึ่งผุดขึ้นเป็นดอกเห็ดในที่คนจน เมื่อกรรมกรดื่มเหล้าจนเมามาย พวกเขาก็จะลี้มเลือนชีวิตที่ลำเค็ญไปชั่วคราว ฤทธิ์เหล้าจะเข้าไปกระตุ้นให้พวกเขาารู้สึกสนุกสนาน ได้มีโอกาสเฮฮากับเพื่อนฝูงที่มาชุมนุมกันในร้านขายเหล้า เขามีโอกาส“ดื่มด่ำ” กับโลกอันสดใสสวยงามในความมึนเมา แต่การใช้เหล้าเป็นที่พึ่งก็เท่ากับว่ากรรมกรได้หลุดเข้าไปในกรงเล็บของเจ้าปีศาจสีทองแดงหรือ L'Alambic ซึ่งเป็นชื่อเรียกเครื่องกลั่นเหล้า

ที่ทำด้วยภาชนะทองแดงในร้านเหล้าชื่อ L'Assommoir เจ้าปีศาจร้าย L'Alambic นี้ทำหน้าที่กลั่นน้ำเมา ซึ่งเป็นสื่อนยาพิษซึมซาบเข้าไปในสายเลือดของกรรมกร กระหน้าซ้ำเติมชีวิตกรรมกรให้ประสบความพินาศร้ายแรงยิ่งขึ้น พิษภัยจากเหล้าจะเป็นแก่นเรื่องสำคัญของนวนิยายเรื่อง L'Assommoir ในนวนิยายเรื่องนี้ Zola ชี้ให้ผู้อ่านตระหนักว่าเหล้าบั่นทอนสุขภาพทั้งทางกายและใจ ก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวอันมีผลกระทบต่อสังคมด้วย Zola ต่อต้านเหล้าชนิดที่ออกฤทธิ์รุนแรง แผลพลาญร่างกายอย่างเฉียบขาดได้แก่ vitriol และ absinthe กรรมกรที่ดื่มเหล้าประเภทนี้จะพบจุดจบด้วยโรคพิษสุราทุกรายไป Zola ใช้ตัวละครชื่อ Coupeau (สามีนางตัวละครเอกหญิงชื่อ Gervaise) มาเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับอันตรายของพิษสุรา โดยเริ่มบันทึกอาการของ Coupeau ตั้งแต่วันแรกที่เขาเริ่มดื่มเหล้าชนิดร้อนแรงจนกระทั่งอาการของโรคค่อย ๆทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับจนต้องเข้าโรงพยาบาล วิธีพรรณนาอาการสิ้นใจของ Coupeau ไม่ต่างกับบันทึกสังเกตการณ์ของแพทย์ Zola ได้ย้ำเตือนต้นตอแห่งความวิบัติลงไปในความพริ้นพริ้งของ Gervaise ซึ่งยอมรับว่าร่างที่เหลือแต่ทรากของ Coupeau ยับเยินเหมือนไม้โซ่ร่างของมนุษย์ ถูกเหล้าเผาผลาญจนสิ้นเต็มไม่หยุดหย่อน และแล้วในที่สุด Coupeau ก็ปิดฉากชีวิตกล้ำมเนื้อที่เข้าหยุดกระตุก พร้อม ๆ กับการหยุดเต้นของหัวใจ

อนึ่ง เหล้ายังมีอิทธิพลต่ออุปนิสัยและพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย เพราะเมื่อพิษเหล้าได้เข้าไปทำลายระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายจนพินาศย่อยยับแล้ว สถิติปัญญาความคิดของคนขึ้นมา ก็พลอยเสื่อมทรามลงไปด้วย Coupeau ได้ละทิ้งหน้าที่และความรับผิดชอบต่อครอบครัว เมื่อทำงานได้เงินมาก็นำไปซื้อเหล้าดื่ม ไม่สนใจโยคีว่าลูกเมีย

จะมีเงินซื้ออาหารหรือไม่ ในที่สุด Gervaise เอง ผู้ที่เคยฝันว่าจะสร้างอนาคตที่ดีงามให้แก่ครอบครัว ก็ประสบความหายนะในชีวิตเช่นเดียวกัน เธอกลับไปมีความสัมพันธ์กับ Lantier ชูรักเก่าที่กลับมาอาศัยร่วมชายคาเดียวกับครอบครัวของเธอ เธอกลายเป็นผู้หญิงขี้เมาหยาบเพื่อประชดชีวิต เธออดอยากยากแค้นถึงกับต้องไปคุ้ยหาอาหารตามกองขยะ ในที่สุดต้องออกไปขายตัว Nana ลูกสาววัยรุ่นของ Gervaise และ Coupeau เกลียดซึ่งดูหมิ่นทั้งพ่อและแม่ที่ขี้เมา ไม่สนใจที่จะทำงานหาเลี้ยงชีพ ถ้าเผชิญทำงานได้เงินมาบ้างก็จะเอาไปซื้อเหล้าดื่ม ปล่อยให้ลูกอดอยากเพราะไม่มีเงินซื้ออาหารกิน ทุกเช้าค่ำ พ่อแม่ลูกจะทะเลาะทุ่มเถียงทุบตีกันด้วยความเกลียดชังต่อกัน Zola เขียนไว้ว่า

“สิ่งที่น่าเศร้าที่สุดคือเขาทั้งสามได้เปิดกรงแห่งความรักใคร่โยดี ปล่อยให้มันโผบินไปเหมือนนกน้อย ความรักความอบอุ่นในครอบครัวที่ผูกพันพ่อแม่ลูกได้ขาดสะบั้นลงอย่างสิ้นเชิง”(20) วันหนึ่ง Nana ก็หนีออกจากบ้าน หนีพ่อแม่ขี้เมาที่ไม่ต่างกับเศษมนุษย์ หลังจากนั้น Nana ก็ดำเนินชีวิตที่เสเพลเรื่อยมาจนในที่สุดเธอก็กลายเป็นโสเภณีไป

ความพยายามขั้นสุดท้ายที่จะหลีกเลี่ยงความทุกข์ด้วยการหนีไปดื่มเหล้านี้ กลับจุดชีวิตคนยากจนให้จมดิ่งลงสู่หุบเหวแห่งความพินาศได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ความหวังใดเล่าที่ยังหลงเหลืออยู่สำหรับพวกเขา ในเมื่อกลไกของสังคมเป็นอุปสรรคที่มาขวางกั้นมิให้พวกเขาเล็ดรอดไปลิ้มรสความสุขได้ Roger Ripoll นักวิจารณ์ผู้หนึ่งเปรียบเทียบชีวิตที่ไร้ความหวังของตัวละครเหล่านี้ว่าเหมือนกับผู้ที่เดินวนเวียนอยู่ในเขาวงกต ถึงจะออกแรงเดินไปนานสักเท่าใด ก็จะไม่วันไปสู่จุดหมายปลายทางได้(12) ตัวละครส่วนใหญ่มักจะระบายความท้อแท้สิ้นหวังออกมาในรูปของการรำพึงกับตัวเอง เช่น จะทำอย่างไรดี (Que faire?) แล้วจะเป็นอย่างไรต่อไป

(Que devenir?) จะไปไหนดี (Où aller?) เป็นต้น เหมือน Le Voreux ที่กรรมกรลงไปทำงานทุกวัน เปรียบประดุจสัตว์ร้ายที่หมอบจ้องล่าเหยื่อของมัน เช่นเดียวกับเครื่องกลั่นเหล้า L'Alambic มันกลั่นกินตั้งแต่แรงงานของมนุษย์ไปจนถึงชีวิตเลือดเนื้อของกรรมกรอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ไม่มีผู้ใดจะไปต่อสู้กับมันได้

นอกเหนือจากการใช้นิยายเป็นสื่อความคิด ในการต่อต้านการดื่มเหล้าแล้ว Zola ยังได้เขียนจดหมายถึงผู้อำนวยกาหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งว่า

“การกินเหล้ามาายเป็นสิ่งที่ยังความพินาศแก่คนยากจน รัฐบาลควรสั่งปิดร้านขายเหล้าและสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้น ก็จะเป็นการช่วยเหลือพวกเขาได้มากที่สุด”(22)

สภาพชีวิตของสตรี เด็กและคนชราในชนชั้นกรรมกรชีพ

การตีแผ่สภาพที่ยากไร้ของชนชั้นกรรมกรชีพที่ Zola ได้แจกแจงในประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น นั้นนับได้ว่าเป็นการเสนอปัญหาของกรรมกรโดยส่วนรวม เป็นที่น่าสังเกตว่าในการวิเคราะห์ปัญหาเหล่านี้ Zola ให้ความสนใจอย่างมากต่อชะตากรรมของผู้อ่อนแอในสังคมกรรมกร ได้แก่ สตรี เด็ก และคนชรา ผู้เขียนจะขอยกประเด็นนี้ ออกมาให้บรรยายโดยเฉพาะ เพราะเข้าใจว่าเป็นประเด็นที่สังคมปัจจุบันให้ความสนใจเป็นพิเศษ

สตรีเป็นเหยื่อของการกดขี่ทางเพศ

ในทัศนะของ Zola ผู้หญิงในสังคมกรรมกรมิใช่เพียงจะถูกกดขี่จากสังคมที่เหนือกว่าเท่านั้น หากแต่ยังต้องรองรับแอกแห่งความอยุติธรรมจากบุรุษเพศในแวดวงของตนเองด้วย ชีวิตของ Gervaise ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง L'Assommoir และ Catherine ในเรื่อง Germinal เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน หญิงทั้งสองเป็นตัวแทนของสตรีเพศในสังคมกรรมกร

ในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ Zola สร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงให้มีคุณสมบัติต่อการสร้างครอบครัวและสังคมที่งดงาม คุณสมบัติที่เห็นเด่นชัดของผู้หญิงคือเป็นผู้ขยันขันแข็งในการทำงาน เช่น Gervaise มีความมานะอดทน ต่อสู้งานหนักเพื่อจะสร้างครอบครัวให้อยู่ในฐานะที่ดีขึ้น ถึงแม้จะต้องทำงานซักรีดจนเหน็ดเหนื่อยสายตัวแทบขาดก็ไม่ท้อถอย อย่างไรก็ตาม Gervaise ตั้งจุดหมายในชีวิตอย่างสงบเสถียรเยียมเย็นตนหวังเพียงใช้ชีวิตให้มีความสุขตามอัธยาศัย เธอกล่าวแก่ Coupeau ก่อนแต่งงานว่า

“ฉันไม่หวังอะไรมากมายในชีวิตนักหรอก... ความหวังของฉันนะหรือ ก็คงจะขอให้ได้ทำงานอย่างสงบ ไม่อดอยากยากแค้น มีที่พอซุกหัวนอน... และอยากเลี้ยงลูกให้เป็นคนดีด้วย ถ้าเป็นไปได้”⁽²³⁾

Catherine Maheu ซึ่งเป็นตัวแทนของกรรมกรหญิงในเมืองถ่านหินต้องทำงานหนักหารายได้ช่วยครอบครัวตั้งแต่ยังเด็ก กิจวัตรประจำวันของเด็กสาวผู้นี้คือตื่นนอนตั้งแต่ตีสี่เพื่อเตรียมอาหารเช้าและอาหารกลางวันเอาไปกินในเมืองสำหรับตนเองและสำหรับพ่อกับน้องชายด้วย ส่วนการทำงานในเมืองนั้น Catherine มีหน้าที่ขนแร่ ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย มีความทรหดอดทน แข็งแกร่งปานกัน เธอไม่เคยแสดงความเหน็ดเหนื่อยจากการเข็นรถที่บรรทุกแร่อยู่เต็มบนทางเดินสูง ๆ ต่ำ ๆ ในเหมือง ซึ่งบางครั้งชายออกสามศอกที่เพิ่งฝึกงานก็ทนแทบไม่ได้

บุคลิกภาพที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งของกรรมกรหญิงคือความจงรักภักดีต่อสามี ผู้หญิงจะยอมสู้ทนต่อความยากลำบากทุกอย่างเพื่อปรนนิบัติรับใช้สามีให้มีความสุข เมื่อ Coupeau เริ่มกินเหล้าเมามาย ไม่ยอมทำงาน Gervaise ก็ทำงานหาเลี้ยงครอบครัวแต่ผู้เดียว แต่เธอก็ไม่ถือโทษโกรธเคืองสามี ซ้ำยังเอาอกเอาใจรับใช้ Coupeau เหมือนเดิม

เช่นเดียวกับ Catherine ตัวละครหญิงในเรื่อง Germinal นั้นก็เป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อ Chaval ผู้รักผู้มีแต่ความกักขฬะหยาบคาย เธอติดตามเขาไปทุกแห่งหน เอาตัวเข้าปกป้องผู้รักในยามมีภัย เช่น เมื่อครั้งที่เขาถูกกรรมกรเหมืองคนอื่น ๆ รุมประชาทัณฑ์ในฐานะที่เขาเป็นผู้ทรยศต่อพรรคพวก

คุณสมบัติของผู้หญิงที่กล่าวมาข้างต้นนี้มิได้ส่งผลอันพึงปรารถนาแต่ประการใดแก่พวกเธอเลย แม้แต่น้อย มีแต่จะผลักดันให้เกิดความทุกข์ยากทั้งกายใจตลอดชีวิต ความขยันหมั่นเพียรในการงาน การบำเพ็ญตนเป็นภรรยาที่ดีมิได้ช่วยให้เธอมีความสุขในชีวิตได้ สาเหตุประการแรกคือการถูกผู้ชายเอาเปรียบทางเศรษฐกิจในด้านรายได้จากแรงงาน ทั้งนี้เพราะในยุคนั้นอัตราค่าจ้างที่ผู้หญิงได้รับจะต่ำกว่าผู้ชายครึ่งหนึ่งแม้จะทำงานเท่า ๆ กัน⁽²⁴⁾ และในบางกรณียังจะต้องแบกภาระรับผิดชอบต่อครอบครัวเพียงผู้เดียว เช่น ในกรณีของ Gervaise เป็นต้น ในนวนิยายเรื่อง L'Assommoir ความหมายของคู่ชีวิตที่สามีภรรยาพึงร่วมทุกข์ร่วมสุขกันแทบจะไม่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ นับตั้งแต่ฉากแรก Gervaise ต้องผจญกับความโหดเหี้ยมของ Lantier ที่ใช้จ่ายเงินเพื่อบำรุงบำเรอความสุขส่วนตัวจนหมดสิ้น แล้วกลับเข้าบ้านเพื่อมาเก็บเสื้อผ้าไปจำหน่าย หลังจากนั้นภรรยาของเขาก็ไปอยู่กับหญิงอื่น ทั้ง Gervaise กับลูกเล็ก ๆ สองคนให้เผชิญชีวิตอันยากแค้นแสนสาหัสแต่ลำพัง เมื่อ Gervaise แต่งงานกับ Coupeau นั้น เธอก็ประสบเคราะห์กรรมอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากอุบัติเหตุจากหลังคา Coupeau กลายเป็นคนขี้เมาที่ปราศจากความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความประพฤติของ Coupeau เป็นแบบฉบับทั่วไปของคนงานขี้เมาในปารีส จะเห็นได้ว่าในวันเงินเดือนออก กรรมกรเหล่านี้จะหลบหนีภรรยาซึ่งมารออยู่หน้าโรงงาน เพราะจะเอาเงินไปซื้อเหล้ากินแทนที่จะแบ่งให้ครอบครัวบ้าง ด้วยความผิดหวัง

ผู้หญิงเหล่านี้ต่างพากันเดินก้มหน้าร้องไห้กลับบ้าน และเมื่อ Lantier หวนกลับมาด้วยความสัมพันธ์กับ Gervaise ใหม่หลังจากทอดทิ้งเธอไปสองสามปี Gervaise จึงมีสภาพเหมือนกับเหยื่อที่ตกอยู่ในวงล้อมของชายโหดสองคน เธอต้องทำงานหาเลี้ยงทั้ง Coupeau ซึ่งโง่งเง่า กินเหล้าหัวราน้ำและทั้ง Lantier ซึ่งฉลาดเฉลียวแต่จิตใจเลวทราม Zola สรุปชะตากรรมของ Gervaise ไว้ในข้อความต่อไปนี้

“ทั้ง Coupeau และ Lantier ล้างผลาญ Gervaise คำว่าล้างผลาญเป็นคำกริยาที่เหมาะสมที่สุด ในการนิยามพฤติกรรมของชายทั้งสอง ถ้าจะเปรียบชีวิตของ Gervaise กับเทียนเล่มหนึ่งแล้ว เท่ากับว่าชายทั้งสองช่วยกันเผาเทียนทั้งหัวทั้งท้ายพร้อม ๆ กัน”⁽²⁵⁾

นอกจากการถูกเอารัดเอาเปรียบทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ผู้หญิงยังถูกผู้ชายทำทารุณกรรมทั้งกายและใจ ครั้งหนึ่ง Gervaise เคยเอ่ยเอื้อนถึงความหวังประการหนึ่งในชีวิตของเธอว่า “ขออย่าให้ถูกสามีทุบตีเลย”⁽²⁶⁾ ทั้งนี้เพราะ Gervaise ได้รู้เห็นสภาพชีวิตของผู้หญิงที่ถูกผู้ชายทำร้ายจากชีวิตในครอบครัวของเธอเอง ตั้งแต่เล็ก เธอจำได้ว่าแม่ของเธอทำงานหนักหาเลี้ยงครอบครัวแต่ผู้เดียว รับผิดชอบราวกับเป็นทาสหรือสัตว์ที่จงรักภักดี แต่ก็ถูกฟอตบตีอยู่เนือง ๆ แม้ขณะที่แม่ตั้งท้อง ถ้าฟอเกิดโตะขึ้นมา แม่ก็จะถูกทำร้ายร่างกายอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม ถึง Gervaise จะถูกสามีและผู้รักปกป้องลูกเธอเปรียบ แต่เธอก็ยังรอดพ้นจากการถูกทารุณกรรมทางร่างกายไปได้ ต่างกับนาง Bijard เพื่อนบ้านของ Gervaise ที่ถูกสามีขี้เมาทุบตีไม่เว้นแต่ละวัน จนในที่สุดนาง Bijard ก็เสียชีวิต เพราะทนความบอบช้ำไม่ไหว ปล่อยให้ Lalie บุตรสาวอายุ 8 ปีรับทอดชะตากรรม และพบจุดจบเช่นเดียวกับเธอ อันที่จริง พฤติกรรมดังกล่าวของผู้ชายคงจะเป็นปกติวิสัยสำหรับชาวบ้านทั่วไป

ดังคำปรารภของ Gervaise เมื่อได้ยินเสียงร้องไห้ของหญิงอย่างเจ็บปวดของเพื่อนบ้าน

“ศาลสถิตยุติธรรมคงไม่มีเวลามาพิจารณาคดีอื่น ๆ เป็นแน่ ถ้าจะต้องมาวุ่นวายกับคดีที่ผู้หญิงถูกสามีทารุณจนตายไป”⁽²⁷⁾

ผู้หญิงในสังคมกรรมกรเหมืองก็เป็นเหยื่อรองรับอารมณ์ร้ายของผู้ชายเช่นเดียวกับผู้หญิงที่ปารีส เราจะเห็นได้ว่าตลอดเวลาที่ Catherine ใช้ชีวิตร่วมกับ Chaval นั้น เด็กสาวผู้นี้จะถูกขู่รัก คำว่าทุบตีอยู่บ่อย ๆ เขาถึงกับขับไล่ไสส่ง Catherine ให้ออกจากบ้าน เมื่อระแวงว่าเธอมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับ Etienne กรรมกรเหมืองที่มาเข้าบ้าน นาย Maheu

Zola เขียนนวนิยายเรื่อง L'Assommoir และ Germinal ในช่วงเวลาห่างกันถึง 8 ปี แต่ Zola ก็มีทัศนะคงเดิมว่าผู้หญิงไม่อาจจะมีความสุขในชีวิตได้ ทั้ง Gervaise และทั้ง Catherine คิดตรงกันว่าผู้หญิงนั้นสิ้นหวังที่จะได้รับความสุขในชีวิต⁽²⁸⁾ เราได้เห็นแล้วว่า Gervaise ได้ตั้งความหวังในชีวิตไว้ไม่น้อยทีเดียว แต่ความหวังของเธอจะบรรลุผลแม้เพียงกระผีกเดียวก็หาไม่ เพราะแม้แต่จะนอนตายอย่างสงบบนเตียงนอนก็ดูจะเป็นความฝันที่สูงที่สุดเออรรวกับว่าจะสอยดาวสอยเดือนเอาทีเดียว ท้ายที่สุด Gervaise นอนตายอย่างน่าอนาถในชอกบันได อยู่หลายวันก่อนที่เพื่อนบ้านจะมาพบศพของเธอ

อย่างไรก็ตาม ความอยุติธรรมที่ผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญอยู่ชั่วชีวิตนั้น มิได้ทำให้พวกเธอเกิดความคิดที่จะต่อต้านทางสิทธิ แต่กลับยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขว่าตนมีสภาพที่ต่ำต้อยในสังคม ยอมสยบต่ออำนาจของผู้ชายซึ่งเป็นเพศที่แข็งแกร่งกว่า สภาวะการกดขี่ทางเพศซึ่งสืบทอดมาหลายชั่วคนจนกลายเป็นเรื่องธรรมดา ยิ่งทำให้พวกเธอไม่มีความกล้าพอที่จะกระทำการสิ่งที่เป็นการแหวกกรอบขนบประเพณีของชนชั้น ความตายเท่านั้นที่ทำให้ผู้หญิงหลุดพ้นจากปวง

เคราะห์กรรม Zola สรุปชะตากรรมของกรรมกรหญิงไว้ในบรรทัดสุดท้ายของเรื่อง *L'Assommoir* ในขณะที่กำลังเก็บศพ Gervaise ตรงชอกบันไดลับหรือพูดว่า

“ฝังฉันให้ดิ้นะ ฉันทคือ Bibi ผู้เป็นสัญลักษณ์ของความสำราญใจ หรือนัยหนึ่ง ฉันทคือผู้ปลอบประโลมสตรีเพศ นอนให้เป็นสุขเถิด แม่คนงาม”(29)

Zola มิได้สร้างวรรณกรรมเพื่อต่อสู้สิทธิสตรีโดยตรง แต่ความจริงที่ปรากฏแก่ตาผู้อ่านฟ้องว่า โศกนาฏกรรมในชีวิตของผู้หญิงเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย Zola ซ้ำให้เห็นว่าในเมื่อผู้หญิงนั้นมีคุณค่าต่อสังคมไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้ชาย สภาพการณ์ที่ผู้หญิงต้องประสบความล้มเหลวในชีวิตจนต้องยอมจำนนต่อชะตากรรมอันโหดร้ายนั้น เป็นความสูญเสียที่สังคมพึงตระหนัก และพึงพิจารณาหาทางแก้ไขปัญหานี้ต่อไป

ปัญหาเด็กถูกใช้เป็นทาสแรงงาน

ปัญหาที่สังคมถกถวญประโยชน์จากแรงงานของเด็กปรากฏมานานแล้ว นับตั้งแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปในศตวรรษที่ 18 นักเขียนหลายคนได้เขียนงานวรรณกรรมที่ตีแผ่ปัญหานี้ เช่น นวนิยายเรื่อง *David Copperfield* ของ Charles Dickens เป็นต้น

Zola ได้นำสภาพชีวิตของเด็ก ๆ ลูกกรรมกรที่ต้องตรากตรำทำงานหนักมาแจกแจงอย่างละเอียดทั้งในเรื่อง *L'Assommoir* และ *Germinal* เด็กส่วนใหญ่จะต้องทำงานเพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัว ลูกกรรมกรในปารีสจะถูกส่งไปทำงานในโรงงานต่าง ๆ เช่น Etienne ลูกชายของ Gervaise ถูกส่งไปเป็นเด็กฝึกงานในโรงงานตีเหล็กเมื่ออายุ 11 ปี นาย Lorilleux พี่เขยของ Coupeau ก็เริ่มทำงานตั้งแต่อายุ 12 ปี ส่วนเด็กลูกกรรมกรเหมืองถ่านหินจะลงไปทำงานในเหมืองใต้ดินตั้งแต่อายุ

ประมาณ 8-10 ปี เด็กเหล่านี้จะทำหน้าที่ลากรถม้าที่ขนแร่ คนหนึ่งขึ้นนั่งบนรถเพื่อถือบังเหียนนำลากรถคนอื่น ๆ จะเป็นคนดันขอรถผลางวิ่งด้วยเท้าเปล่าเป็นที่รื้ออยู่่างานในเมืองเป็นงานหนักซึ่งแม้กระทั่งผู้ใหญ่ก็เหน็ดเหนื่อยจนสายตัวแทบขาดอยู่แล้ว คิดดูเถิดว่าเด็กเล็ก ๆ เหล่านี้ซึ่งเป็นโรคขาดอาหารกันทุกคนจะลำบากตรากตรำเพียงใดในเมื่อต้องทำงานหนักในเหมืองลึก 600-700 เมตร วันละถึง 12 ชั่วโมง ในตอนหนึ่ง Zola บรรยายภาพ Lydie เด็กหญิงอายุ 10 ปี เกร็งแขนขาที่ผอมแห้งเพื่อผลักรถให้เคลื่อนที่ เขาเปรียบสภาพของเด็กหญิงผู้นี้ว่าเหมือนมดดำตัวผอมที่กำลังขนสิ่งทีหนักเกินกำลังของมัน(30) อันที่จริง ประเทศฝรั่งเศสในยุคนั้นก็ได้ออกกฎหมายควบคุมการใช้แรงงานของเด็กนับตั้งแต่การกำหนดอายุของเด็กตลอดจนชั่วโมงทำงานต่อวัน แต่ไม่มีผู้ใดใส่ใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว ดังนั้นการใช้แรงงานเด็กอย่างผิดกฎหมายจึงเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป(31) นอกจากนั้น Zola ยังเสนอตัวละครเด็กที่รับภาระหนักของแม่บ้าน เช่น Lalie Bijard ลูกสาวนาย Bijard ชายขี้เมาในเรื่อง *L'Assommoir* และ Alzire ลูกสาวพิการของนาย Haheu ในเรื่อง *Germinal* ด้วยวัยเพียง 8 ปี เด็กหญิงทั้งสองรับภาระเลี้ยงน้อง ทำงานบ้าน จัดเตรียมอาหาร ดูแลบ้านช่องเหมือนกับผู้ใหญ่คนหนึ่ง ทั้งสองจบชีวิตอย่างน่าอนาถในวัยเยาว์ Lalie เสียชีวิตเพราะถูกพ่อขี้เมาทำทารุณกรรม ส่วน Alzire เสียชีวิตเพราะความอดอยากในระหว่างการประท้วงหยุดงานของกรรมกรเหมือง

นักวิจารณ์บางคนติเตียนพ่อแม่ของเด็กที่ถกถวญผลประโยชน์จากแรงงานลูก(32) ผู้เขียนมีความเห็นว่ากรรสาวโทษพ่อแม่เด็กทั้ง ๆ ที่รู้ถึงความอึดอัดขัดสนของคนเหล่านี้ดูจะเป็นความคิดที่ขัดแย้งกันในตัวเอง มนุษย์เรานั้นถ้าปราศจากปัจจัยหลักในการครองชีพ ไร้สวัสดิการในสังคมก็จำเป็นที่จะต้อง

ชวนขายหารายได้เพิ่มเท่าที่จะทำได้ แนนอนที่เดียวที่แรงงานของลูกเป็นสิ่งที่เขาสามารถหีบฉวยได้โดยง่าย แท้ที่จริงแล้ว การใช้แรงงานเด็กในครอบครัวผู้ยากไร้เหล่านี้มีสาเหตุลึกซึ้งจากความมั่งคั่งของสังคม ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ยังคงปรากฏอยู่ในประเทศด้อยพัฒนาทั่วไปตราบนานทุกวันนี้

ปัญหาลพิษทางสภาวะครอบครัว สังคม และการขาดการศึกษาของเด็ก

ปัญหาเด็กที่ประพุดิษฐ์ในครอบครัวกรรมกรทั้งในเมืองใหญ่และในเมืองเล็ก ล้วนแล้วแต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาวะแวดล้อมในครอบครัวและสังคมทั้งสิ้น ในนวนิยายเรื่อง *L'Assommoir* Zola ผูกความคิดเห็นดังกล่าวไว้ในคำพูดของนาย Boche คนดูแลบ้านเช่ากรรมกร นาย Boche ลงความเห็นว่าเด็ก ๆ ลูกกรรมกรที่ตกมเหรุกรนั้นเป็นเพราะว่า

“เด็กพวกนี้เติบโตขึ้นในท่ามกลางความยากไร้
ดุจดอกเห็ดที่ผุดขึ้นบนกองปุ๋ยที่เกิดจากขยะ”⁽³³⁾

ในฉบับร่างของ *Germinal* Zola เน้นว่าความชั่วร้ายนาสะพริงกลัวหลอหลอมในตัว Jeanlin ลูกของนาย Maheu เด็กชายผู้นี้เป็นผลผลิตผลของการทำงานในเมืองใต้ดิน⁽³⁴⁾

สาเหตุที่เห็นเด่นชัดประการแรกคือเด็กขาดการศึกษา เราจะเห็นว่าลูก ๆ ของกรรมกรทุกคนไม่มีโอกาสเข้าโรงเรียน ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายบังคับให้เด็กทุกคนต้องเรียนจบหลักสูตรประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะเด็กต้องช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน ออกไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือในเมือง หรือแม้แต่เด็กที่ยังไม่ได้ออกทำงานนอกบ้านก็ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน ในเรื่อง *L'Assommoir* ในตอนต้นที่ Gervaise มีความตั้งใจจะเลี้ยงลูกให้เป็นคนดีนั้น เธอส่ง Nana และ Etienne ไปเข้าโรงเรียน แต่เมื่อถึงคราวอัปจนในชีวิต เด็กทั้งสองก็ต้องออกจากโรงเรียนและดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับลูกกรรมกรอื่น ๆ

ส่วนในเรื่อง *Germinal* นั้น บริษัทเหมืองก็ได้ตั้งโรงเรียนในหมู่บ้านกรรมกรเหมือง แต่โรงเรียนดังกล่าวมิได้มีบทบาทต่อการศึกษาของเด็กในหมู่บ้านเท่าใดนัก เพราะกรรมกรเหมืองยอมเห็นประโยชน์ในการส่งลูก ๆ ไปทำงานหารายได้ในเหมืองหรือทำงานบ้านมากกว่าจะส่งลูกไปโรงเรียน เด็กเหล่านี้ขาดทั้งการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาอบรมทางบ้าน เนื่องจากพ่อแม่ก็เป็นผู้ไร้การศึกษาเช่นเดียวกันและต้องทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำเพียงเพื่อที่จะมีรายได้มาซื้ออาหารและจ่ายค่าเช่าบ้าน ยิ่งกว่านั้น ตัวอย่างความประพุดิษฐ์เฟอพนในครอบครัวและสังคมกรรมกรเองก็มีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อจิตใจและความประพุดิษฐ์ของเด็ก จนเกิดความรู้สึกเคยชินเห็นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แม้การศึกษาในโรงเรียนก็ยากที่จะคุ้มครองเด็กให้พ้นจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ ดังเช่นตัวอย่างจากกรณีของ Nana ในเรื่อง *L'Assommoir* ป้อยครั้งที่ Nana แอบมองแม่เข้าห้องชายชู้ขณะที่พ่อเมามายหมดสติ

“เธอยืนจ้องดูพ่อหลังกลับลงอยู่กับพื้นจมอยู่ในกองอนาธิคุณ เธอยืนอยู่ตรงนั้น ใบหน้าแนบกับกระจกกันห้องของผู้ชายอีกคนหนึ่งที่อยู่ตรงข้ามห้องของเธอ เธอจนกระทั่งกระโปรงชั้นในของแม่ปลิวออกจากกายท่าทางของ Nana เครื่องขีมิ ดวงตากกลมใหญ่ของเด็กเจ้าเล่ห์ส่งประกายวาววับด้วยความอยากรู้ อยากเห็นเรื่องเพศ”⁽³⁵⁾

เมื่อ Nana เริ่มย่างเข้าสู่วัยรุ่น เธอก็จะประพุดิษฐ์ตัวเหลวแหลกตามแบบพวกผู้ใหญ่ เช่น ออกไปเที่ยวกลางคืน มั่วสุมกับเพื่อนหญิงชายซึ่งจับคู่จูบกอดกันตามมุมมืดของถนน ในทำนองเดียวกัน เด็ก ๆ ลูกกรรมกรเหมืองจะหัดจับคู่สู่มกันตั้งแต่ยังไม่เข้าวัยรุ่นเสียด้วยซ้ำ เช่น ในกรณีของ Jeanlin และ Lydie ที่เล่นเป็น “พ่อแม่” กันตามหลังกองขี้แร่ เหมือนกับที่เขาเคยเห็นกรรมกรหนุ่ม ๆ สาว ๆ ปฏิบัติต่อกัน

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งก่อปัญหา ร้ายแรงแก่ชีวิตของเด็ก คือการที่พ่อแม่กินเหล้า เมายา ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วโดยละเอียดข้างต้น และผู้ที่รับเคราะห์กรรมก็คือพวกเด็ก ๆ นั้นเอง เมื่อขาดสัจจนไม่มีเงินซื้ออาหาร พ่อแม่ชี้เมาก็ทะเลาะ เบาะแว้งแล้วทุบตีกัน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ก็ชดสับสนลง บางครั้งเด็ก ๆ ยังได้รับการถ่ายทอด อุนิสัยชอบดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จากผู้ใหญ่ อีกด้วย ด้วยเหตุฉะนี้ ผู้ใหญ่ในสังคมกรรมกรจึง ไม่อาจเป็นตัวอย่างที่เด็กจะให้ความเคารพนับถือได้ เช่น Nana ถูกชิงชังแม่กว่าคบซู้ เกลียดพ่อที่เป็น คนขี้เมา วันหนึ่ง เด็กสาวผู้นี้จึงหนีออกจากบ้าน ประกอบอาชีพเป็นนางระบำเปลื้องผ้าและกลายเป็น โสเภณีไปในที่สุด อนึ่ง กรณีที่ลูกสาวกรรมกรหนี ออกจากบ้านนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อเชียววัน มิใช่เกิดแต่เฉพาะรายของลูกสาว Gervaise เท่านั้น ส่วนเด็กที่ต้องออกไปต่อสู้ชีวิตด้วยการทำงานใน โรงงานและในเหมืองนั้น สภาพแวดล้อมอันเสื่อมโทรม ในสถานที่ทำงานยิ่งช่วยผลักดันให้เด็กจมปลักแห่ง ความหายนะรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยสรุป ชะตากรรมของ เด็กในสังคมกรรมกรถูกปิดกั้นบีบบังคับด้วยอิทธิพล ของสภาพแวดล้อมทางครอบครัว สังคม จนอนาคต ของเด็กเหล่านี้มีอาจจะก้าวสูงกว่าพ่อแม่ได้เลย

ปัญหาคนขราที่ไร้สวัสดิภาพในชีวิต

ปัญหากรรมกรที่อดอยากยากแค้นรอความตาย ในยามขราเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในประเทศที่ไม่มี ระบบประกันสังคม นวนิยายเรื่อง L'Assommoir และ Germinal สะท้อนให้เห็นปัญหาดังกล่าว เฒ่า Bru เพื่อนบ้านของ Gervaise เป็นชายขรา ที่ไร้ญาติขาดมิตร ทนทุกข์ทรมานด้วยความหนาว เหน็บและความหิวโหยอยู่ในชอกเล็ก ๆ ใต้บันได ในบ้านเช่ากรรมกร นอนรอความตายเพื่อให้พ้นทุกข์ ชีวิตของเฒ่า Bru สร้างความอนาถใจให้ผู้อ่านยิ่งนัก

เมื่อคิดถึงว่าคนที่ทำงานมากกว่า 50 ปีได้กลายเป็น บุคคลที่โลกไม่ต้องการ เนื่องจากอายุมากหมดเรี่ยวแรง ทำงาน เปรียบเหมือนสุนัขไล่เนื้อที่รับใช้นายไม่ไหว เสียแล้ว กลายเป็นสัตว์ที่ไร้ประโยชน์ ใคร ๆ ก็พากัน รังเกียจ หลุม ๆ สาว ๆ หัวเราะเยาะและล้อเลียนแก เมื่อออกไปหางานทำ ในที่สุดก็ต้องยอมเอาเข้าไป ขอบทานในเมืองเพื่อจะได้มีอาหารตักถึงห้องบ้าง ความอดอยากทำให้ชายขราที่มีรูปร่างน่าสังเวช เนื้อตัวของแกหดลงเหลือขนาดเท่าทารกเหี่ยวผ่น และผอมแห้งเหมือนผลส้มที่ถูกผึ้งจนแห้งกรังอยู่ เหนือเตาผิง มีแต่ลมหายใจและดวงตาเท่านั้นที่บ่งบอก ว่าแกยังมีชีวิตอยู่ และวันหนึ่งแกก็หมดลมหายใจ บนเศษฟางที่แกใช้ปูนอนใต้บันไดนั้นเอง ชะตากรรม ของเฒ่า Bru สะท้อนปัญหากรรมกรขราในปลาย ศตวรรษที่ 19 ปัจจุบันกรรมกรในประเทศฝรั่งเศส อาจหลุดพ้นจากสภาวะน่าสังเวชที่เฒ่า Bru ต้อง เผชิญอยู่ในขณะนั้น Léon Blum นักการเมือง พรรคสังคมนิยมและหัวหน้ารัฐบาลแนวร่วมปวงชน (Le Front populaire) ได้นำระบบประกันสังคม มาใช้ในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ. 1936 แต่สภาพ เช่นนี้มิใช่จะจบสิ้นเสียทีเดียว ยังเกิดขึ้นจนเป็นเรื่อง ธรรมดาในประเทศอื่น ๆ ทั่วราบไคที่ประเทศนั้น ๆ ยังไม่วางระบบประกันสังคมให้แก่กรรมกร

ในเรื่อง Germinal นั้น กรรมกรเหมืองที่อายุ 60 ปี มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จเมื่อออกจากงาน แต่โดยอัตราเฉลี่ยแล้วกรรมกรเหล่านี้มักตายเมื่อ อายุ 37 ปี เพราะร่างกายทรุดโทรมก่อนวัย กรรมกรขราในเรื่อง Germinal คือเฒ่า Bonnemort ทำงานในเหมืองใต้ดินมา 45 ปี เสี่ยงอันตราย มาตลอดชีวิต แกรอดตายจากเหมืองถล่มมาสามครั้ง จนแก่ได้รับสมญานามว่า Bonnemort หรือคน เฒ่าตาย เฒ่า Bonnemort มีอายุ 58 ปี ซึ่งนับว่า แก่มากแล้วเมื่อเทียบกับอัตราอายุเฉลี่ยของกรรมกร ทั่วไป แต่ก็ยังคงพยายามหาเลี้ยงชีพ บริษัทเหมือง

ไม่ละวันที่จะเอาเปรี๊ยะเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่กรรมกร เช่น พยายามที่จะให้แก่ออกจากงานก่อนอายุ 60 ปี เพื่อจะได้จ่ายเงินค่าบำเหน็จให้แก่เพียง 150 ฟรังก์ แทนที่จะต้องเสียเงิน 180 ฟรังก์ ถ้าแกทำงานจนถึงอายุ 60 ปี แต่เฒ่า Bonnemort ก็กีดพันทความยากลำบากต่อไปเพื่อจะได้เงินบำเหน็จเพิ่มอีก 30 ฟรังก์ แต่ท้ายที่สุด Bonnemort ก็ไม่ได้รับเงินบำเหน็จที่แก่เผ้ารอคอยมาตลอดชีวิต เนื่องจากว่าแกได้ไปปีบคอ Cécile ธิดาสาวสวยของนาย Grégoire หุ่นส่วนใหญ่ของบริษัทเหมืองจนเสียชีวิต ด้วยสาเหตุที่ไม่มีผู้ใดล่วงรู้ นอกจากลงความเห็นว่าแกเสียชีวิตไป

Zola ใช้นวนิยายเป็นสื่อเพื่อตีแผ่ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่สตรี เด็กและคนชราจากชนชั้นกรรมกรอาชีพ แม้ว่าปัญหาเหล่านี้จะยังมีได้รับการแก้ไขให้เห็นผลทันตาในยุคนั้นก็ตาม เขาก็มีความหวังอยู่เสมอว่า วรรณกรรมควรจะมีบทบาทยื่นเตือนสังคมให้เหลียวแลปวงชนที่ยากไร้เหล่านี้บ้าง ปัญหาสตรี เด็กและคนชราของยุโรปในศตวรรษที่ 19 ที่ Zola เสนอเอาไว้ในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ก็ยังคงเป็นปัญหาเรื้อรัง แก้ไขไม่สำเร็จตราบจนกระทั่งในปัจจุบันในประเทศไทยก็เช่นกัน ภาวะดังกล่าวเป็นปัญหาที่รอการแก้ไขอย่างเร่งด่วน นักเขียนร่วมสมัยของเราจำนวนไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นนักเขียนนวนิยาย เรื่องสั้น หรือกวีนิพนธ์ ก็หันมาใส่ใจในปัญหาเหล่านี้ อยู่เสมอ นักเขียนเหล่านี้ได้พยายามชี้เตือนให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไข ปัญหา โดยยึดหลักการว่ามนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย และทุกฐานะควรจะมีสิทธิที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมเท่าเทียมกัน

การต่อสู้ของปวงชนเพื่อทวงสิทธิอันชอบธรรม

อย่างไรก็ตาม บทบาทของวรรณกรรมในทัศนะของ Zola มิได้จำกัดอยู่เพียงแต่การชี้และปัญหาสังคมเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้ยากไร้

เท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตออกมาปลุกเร้าสังคมให้ต่อต้านความไม่เป็นธรรมโดยใช้งานวรรณกรรมเป็นสื่อกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก Zola ได้เข้าไปศึกษาปัญหาต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด และได้พบความทุกข์ยากในแง่มุมต่าง ๆ มากมายสุดที่จะนับดูดาบได้ เขาล่วงล้ำจุดหมายเดิมเข้าไปร่วมความทุกข์ยากของประชาชน พยายามปลุกสำนึกของผู้ยากไร้เหล่านั้นให้ต่อสู้ดิ้นรนสลัดบ่วงของชะตากรรมที่รื้อยรีดชีวิตพวกเขาหลายชั่วอายุคน การต่อสู้ของกรรมกรเหมืองในเรื่อง *Germinal* เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของ Zola เกี่ยวกับบทบาทวรรณกรรม

ในตอนต้นของฉบับร่างของนวนิยายเรื่อง *Germinal* Zola เขียนไว้ว่า

“นวนิยายเรื่องนี้เป็นกรรูกษ์ของคนงาน เป็นการกระทบกระทั่งกันในสังคมที่กำลังแตกร้าง ในช่วงหนึ่ง พุดสั้น ๆ ว่าเป็นการขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับคนงาน... ข้าพเจ้าต้องการทำนายโลกในอนาคต ด้วยกรรกล่าวถึงปัญหาที่สำคัญที่สุดซึ่งจะเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20”⁽⁸⁶⁾

ความเข้าใจในโลกไถของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในยุคนั้นทำให้ Zola เล็งเห็นว่าความเคลื่อนไหวของพรรคสังคมนิยม ซึ่งคุ่มเสียงข้างมากในสภาในการพยายามที่จะต่อสู้ให้กรรมกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้น ย่อมก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้จากนายทุนอย่างแน่นอน ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกรรมกรอาชีพกับชนชั้นกระฎุมพีจะต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ และอาจจะต่อเนื่องไปในอนาคตกาลด้วย อันที่จริง ความขัดแย้งระหว่างคนงานกับนายจ้างได้เริ่มขึ้นก่อนที่ Zola จะเขียนนวนิยายเรื่องนี้เป็นเวลาสิบกว่าปีมาแล้วคือในปลายยุคจักรวรรดิที่สอง เหตุการณ์กลับปะทุขึ้นใหม่ในช่วงที่ Zola กำลังเขียนเรื่อง *Germinal* ในระยะนั้น ได้มีการนัดหยุดงานของกรรมกรเหมืองแร่ติดต่อกัน

หลายครั้งนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1878 จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1884 บางครั้งได้เกิดต่อสู้อย่างรุนแรงระหว่าง กรรมกรและกองทหารที่ทางการส่งมาคุ้มครองเหมือง ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก อาจจะกล่าวได้ว่า Zola วางโครงเรื่องโดยอาศัยเค้ามูลจาก เหตุการณ์ในอดีต แต่ความบันเทิงใจแรงกล้านั้น เขาได้จากเหตุการณ์ร่วมสมัยที่เขาสนใจติดตาม ข่าวคราวอย่างใกล้ชิดนั่นเอง

ในการสร้างตัวละครเอกของเรื่องคือ Etienne กรรมกรเหมืองผู้มีบทบาทในการปลุกสำนึกของ กรรมกรให้ต่อสู้เพื่อทวงสิทธิอันชอบธรรมของตนนั้น Zola ได้ศึกษาอุดมการณ์และความขัดแย้งของ ขบวนการสังคมนิยมของฝรั่งเศสในยุคนั้นไปพร้อม ๆ กันด้วย Etienne ยึดมั่นแนวทาง marxisme ที่เผยแพร่ เข้ามาในฝรั่งเศส ต้องการที่จะจัดระบบสังคมให้เป็นระบบนารวมที่รัฐแจกจ่ายเครื่องมือทำงาน ให้แก่ส่วนรวม (Le collectivisme) เขาเห็นว่า การที่ประชาชนจะมีความเสมอภาคและเสรีภาพในทุก ๆ ด้านนั้น สังคมเก่าจะต้องถูกทำลายอย่างถอนราก ถอนโคนเสียก่อน⁽³⁷⁾ เนื่องจาก Etienne เพิ่งจะ เข้ามาทำงานในเหมืองเป็นครั้งแรกในชีวิต จึงสะดุดใจในความทุกข์ยากทุก ๆ ด้านของสภาพชีวิต กรรมกรเหมือง รวมทั้งความยุติธรรมที่นายจ้าง ปฏิบัติต่อคนงาน Zola ถ่ายทอดความคิดเห็น ของตนไว้ในทัศนะของ Etienne เป็นส่วนใหญ่ เขา ไม่เพียงแต่ขออิมิตาของ Etienne เพื่อเจาะทะลุ ความทุกข์ยากของกรรมกรที่สังคมทั่วไปพาชิน หากแต่ขออิมิตาของ Etienne เรียกร้องความ เห็นอกเห็นใจต่อคนงานผู้ยากไร้

“เป็นไปได้อย่างไรกันที่คนเราทำงานหนัก จนแทบจะเอาชีวิตไม่รอดในเหมืองใต้ดินที่มีมืดมิด รวากับนรก แต่ยังไม่มียืนพอที่จะซื้ออาหารกิน กันตายได้”⁽³⁸⁾

Etienne หรือ Zola นั้นเองอยากเห็นโลกเก่าที่

เต็มไปด้วยความยากแค้นและความอยุติธรรมสูญสลายไป เพื่อที่มนุษย์จะได้มีความสุขเท่าเทียมกันใน โลกใหม่ที่บริสุทธิผุดผ่อง ผาสุกสมบุรณ์ไร้ความ ชั่วร้าย⁽³⁹⁾

ในที่สุด Etienne ได้ประสบความสำเร็จใน การกระตุ้นให้กรรมกรรวมพลังกันเรียกร้องความ ยุติธรรม แทนที่จะยอมจำนนต่อชะตากรรม เรา จะเห็นได้ว่า ขณะนี้ Zola ได้พัฒนาความคิดของ เขาออกไปจากขอบเขตของนักเขียนผู้ตีแผ่สภาพอัน ยากไร้ของชนชั้นกรรมกรมาซีพมาเป็นผู้ปลุกสำนึก มวลชนให้ตื่นรนต่อสู้เพื่อสิทธิอันชอบธรรมของตน ฉากสำคัญที่สะท้อนทัศนคติใหม่ของ Zola คือฉาก การชุมนุมของกรรมกรหลายพันคนที่ป่า Vandame ในคืนวันหนึ่งระหว่างการนัดหยุดงานเพื่อประท้วง บริษัทที่ใช้มาตรการใหม่ในการจ่ายค่าแรงจนทำให้ กรรมกรได้ค่าจ้างน้อยลงไป Zola ใช้กลวิธีการ เสนอตัวละครสองคนคือ Etienne และเจ้า Bonnemort มายืนเคียงคู่กัน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของ ตัวละครทั้งสอง เจ้า Bonnemort เป็นตัวแทนของ ความทุกข์ยากที่กรรมกรประสบอยู่ ส่วน Etienne เป็นตัวแทนของการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้หลุดจากสภาวะ จำยอม ในคืนนั้น Etienne โน้มน้าวให้พวกกรรมกร เกิดความมานะฮึกเหิม ยอมสู้ทนต่อความยากแค้น ในระหว่างการนัดหยุดงาน เพื่อจะเอาชนะนายจ้าง ได้ในวันปลาย เพราะถ้ากรรมกรไม่รวมตัวกันต่อสู้ เพื่อสิทธิอันชอบธรรมของตนแล้ว ลูกหลานของ พวกเขา ก็จะตกอยู่ในสภาพ เช่น Bonnemort ตลอดไป

ในขณะที่ Etienne เสนอแนวทางปฏิวัติสังคมน ด้วยวิธีการรุนแรงคือการนัดหยุดงานเพื่อให้ นายจ้าง ยินยอมตามข้อเสนองของกรรมกร Rasseneur อดีต กรรมกรเหมืองผู้หนึ่งได้พยายามขัดขวางไม่ให้ พวกกรรมกรเชื่อฟัง Etienne Rasseneur คือตัวแทน ของพวกสังคมนิยมที่ต้องการให้แนวทางประนีประนอม

เพื่อแก้ปัญหาสังคม เช่น เข้าไปมีส่วนร่วมในการเมือง เพื่อหาทางออกกฎหมายที่ช่วยให้กรรมกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พวกสังคมนิยมสายนี้หรือที่เรียกกันว่าพวก possibiliste ไม่สนใจทฤษฎีของ Marx ที่เน้นความจำเป็นในการยึดอำนาจทางการเมืองด้วยการปฏิวัติ Rasseneur เห็นว่ากรรมกรจะต้องอดตายและพ่ายแพ้ไปในที่สุด ถ้ายังตั้งต้นหยุดงานประท้วงต่อไป เขาแย้งหันแนวทางการต่อสู้ของ Etienne ว่า

“คนเราไม่อาจจะสร้างโลกได้ภายในวันเดียว คนที่ให้สัญญาว่าสามารถจะเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างได้รวดเร็วทันใจนั้นคือพวกจำอวดหรือพวกโกหกพกลม”⁽⁴⁰⁾

อย่างไรก็ตาม ทั้งแนวทางของ Etienne ที่ต่อสู้ด้วยการนัดหยุดงานก็ดี หรือแนวทางการต่อสู้อย่างผ่อนปรนของ Rasseneur ก็ดี เป็นสิ่งที่ Souvarine กรรมกรเหมืองชาวลีเซียที่ยึดแนวทางของลัทธิอนาธิปไตย (L'anarchisme) ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง Souvarine มีความเห็นว่าการที่จะสร้างสรรค์สังคมให้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรม จำต้องใช้วิธีการทำลายล้างสังคมเก่าให้สิ้นซากไป การทำลายล้างของพวกอนาธิปไตยนั้นจะไม่เหลือชาติ รัฐบาล ทหารพียสินพระเจ้าหรือพิธีกรรมใด ๆ ทั้งนี้เพื่อให้โลกกลับไปสู่สังคมดั้งเดิมที่ปราศจากรูปแบบ และทุกสิ่งทุกอย่างจะเริ่มต้นใหม่ และตราบไค้ความยุติธรรมยังไม่อาจครองโลกได้ มนุษยชาติจะต้องถูกทำลายให้สูญพันธุ์ไป ในตอนท้ายของนวนิยาย Souvarine ได้ลงมือปฏิบัติการตามทฤษฎีของลัทธิอนาธิปไตย ด้วยการก่อวินาศภัยระเบิดเหมือง Le Voreux สร้างความพินาศอย่างมหาดศาลแก่นายทุน รวมทั้งคร่าชีวิตกรรมกรจำนวนหนึ่ง ซึ่งถูกเหมืองถล่มฝัง ทั้งเป็นอย่างไร่นาอานา Zola มีความเห็นว่าการรุนแรงของพวกอนาธิปไตยนั้นเป็นความบ้าคลั่ง เขาสอดแทรกความคิดในปฏิกริยาของ Etienne

ซึ่งคัดค้านการทำลายล้างอย่างโหดเหี้ยมของ Souvarine Etienne ปฏิเสธแนวทางการต่อสู้ อย่างนองเลือดของลัทธินี้ เขากล่าวว่า การลอบฆ่า และวางเพลิงนั้นเป็นอาชญากรรมควรต้องโทษตามกฎหมาย

ผลของการต่อสู้

การนัดหยุดงานของกรรมกรได้ดำเนินไปอย่างสงบในช่วงแรก แต่เนื่องจากบริษัทไม่ยอมรับเงื่อนไขที่กรรมกรเสนอมา เงินกองทุนสะสมเพื่อบรรเทาความยากแค้นของกรรมกรในระหว่างการประท้วงก็ถูกนำมาใช้จ่ายจนหมดสิ้น ในไม่ช้าเมื่อความอดอยากหิวโหยทวีขึ้น การประท้วงก็แปรเปลี่ยนไปเป็นความรุนแรงบ้าคลั่ง ทำลายทุกสิ่งทีขวางหน้า จน Etienne ซึ่งเป็นผู้ปลุกระดมกรรมกรเหล่านั้นยังเกิดความประหวั่นพรั่นพรึงต่อผลงานของตนเอง เพราะไม่สามารถจะยับยั้งความรุนแรงของฝูงชนที่บ้าคลั่งป่าเถื่อนได้ อย่างไรก็ตามคนงานก็ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่นั่นเอง ทั้งนี้เพราะบริษัทเหมืองได้ไปจ้างคนงานชาวเบลเยียมมาทำงานแทน พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้ส่งกองทหารมาคุ้มครองเหมืองเพื่อป้องกันมิให้กรรมกรมาขัดขวางการทำงานของคนงานต่างชาติ การต่อสู้ได้ทวีความรุนแรงจนถึงขีดสุด ในเมื่อกรรมกรนับพันประจันหน้ากับปากกระบอกปืนของพวกทหารอย่างไม่หวาดหวั่น ยังผลให้กรรมกรนับสิบถูกยิงเสียชีวิตรวมทั้งนาย Maheu ด้วย และยังมีผู้บาดเจ็บอีกเป็นจำนวนมาก

แม้การต่อสู้จะยุติลงด้วยความพ่ายแพ้อย่างยับเยินของกรรมกร แต่การรวมพลังครั้งนี้นับเป็นก้าวแรกของการดิ้นรนไปสู่ความหวังในการต่อสู้ครั้งใหม่ สงครามระหว่างนายทุนกับกรรมกรได้เปิดฉากขึ้นแล้ว ถึงแม้ว่ากรรมกรจะยอมรับความพ่ายแพ้ด้วยการยอมกลับไปทำงานในเหมืองก็ตาม แต่บทเรียนแห่งการต่อสู้ครั้งนี้จะถูกนำกลับมาใช้

เป็นประโยชน์ในการต่อสู้ครั้งต่อไป ต่างคนต่างมีความรู้สึกที่ว่า

“แม้ว่าทั้งสองฝ่ายยังไม่ได้ประกาศสงครามต่อกันก็ตาม แต่ความสงบก็ไม่มีทางจะเกิดขึ้นได้อีกต่อไป กรรมกรเหมืองได้รวมตัวกันและทดลองพลังของพวกเขาแล้ว ทั้งนี้เพื่อปลุกเร้ากรรมกรทั่วฝรั่งเศสด้วยเสียงกู่ร้องหาความยุติธรรม”⁽⁴¹⁾

ฉากที่ Etienne กำลังจะจาก Montsou ไปในยามเช้าของเดือนเมษายน ช่วงเวลาแห่งฤดูใบไม้ผลิอันสดใส มีความหมายที่แสดงให้เห็นถึงความหวังในการต่อสู้ครั้งใหม่ ขณะที่เดินย่ำเท้าไปบนผืนดินเหนียวเหมือนที่ Montsou Etienne รู้ดีว่าเพื่อนกรรมกรที่กำลังทำงานอยู่ใต้เหมืองนั้นคือเมล็ดพืชพันธุ์ที่กำลังปรึแตก พร้อมทั้งจะผลิดอกออกใบโผล่พ้นผืนดินขึ้นรับแสงอาทิตย์ ฉากที่งดงามในตอนท้ายของนวนิยายฉากนี้สื่อความหมายของคำว่า Germinal อันเป็นชื่อของนวนิยายด้วย ซึ่งเราอาจจะพิจารณาได้ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และแง่ประวัติศาสตร์รากศัพท์ของคำว่า Germinal หมายถึง ความสมบูรณ์ พูนสุข การหว่านเมล็ดพืชเพื่อแพร่พันธุ์จากปัจจุบันไปสู่อนาคต ส่วนในแง่ของประวัติศาสตร์นั้น ปฏิทินของการปฏิวัติปี ค.ศ. 1789 บ่งไว้ว่า Germinal คือเดือนที่เจ็ดเริ่มจากวันที่ 21 หรือ 22 มีนาคม จนถึงวันที่ 18 หรือ 19 เมษายน และในวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1795 ซึ่งอยู่ในระหว่างเดือน Germinal ประชาชนผู้หิวโหยได้ก่อการจลาจลบุกเข้าไปในสภาเพื่อร้องขอขนมปังพร้อมกับขอรัฐธรรมนูญด้วย สรุปได้ว่า Germinal ในความหมายของ Zola นั้นน่าจะรวมความหมายทั้งในแง่รากศัพท์และในแง่ประวัติศาสตร์มาได้ด้วยกัน เมล็ดพืชที่แพร่พันธุ์ในนวนิยายเรื่องนี้ได้แก่ความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพและความเสมอภาคที่ได้ถูกเพาะเชื้อขึ้นในสำนึกของประชาชน นวนิยายเรื่องนี้จบลงด้วยข้อความที่ว่า

“กองทัพมนุษย์จะหลุดจากพื้นดิน กองทัพสัตว์ที่ต้องการแก้แค้น ที่แพร่พันธุ์ไปอย่างช้าๆ ตามรอยไถ เพื่อเติบโตขึ้นมาสำหรับเก็บเกี่ยวในศตวรรษข้างหน้า”⁽⁴²⁾

ทัศนคติของ Zola เกี่ยวกับการต่อสู้อันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้น

ถึงแม้ว่า Zola จะยืนอยู่ฝ่ายชนชั้นผู้ยากไร้ แต่เขาก็ปฏิเสธการต่อสู้ที่รุนแรงจนถึงกับต้องโค่นล้มสังคมอย่างถอนรากถอนโคน ทั้งในจดหมายกิติและทั้งในข้อความที่ให้สัมภาษณ์กิติ Zola ยืนยันว่านวนิยายเรื่องนี้มิได้มีความมุ่งหมายที่จะปลุกเร้าการปฏิวัติ⁽⁴³⁾ เขาไม่เคยปรารถนาที่จะใช้วิธีการปฏิวัติเพื่อนำประเทศชาติไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย⁽⁴⁴⁾

Zola ได้เสนอแนวทางสายกลางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายจ้างและกรรมกรดังต่อไปนี้

ประการแรก นายจ้างต้องยอมรับว่าความทุกข์ยากในชีวิตของคนงานได้สั่งสมไว้เป็นนานจนกลายเป็นความตึงเครียดที่ฝังแน่นอยู่ในความคิดของพวกเขา หากทว่าวันหนึ่ง ถ้าความแค้นระเบิดขึ้นมาฝูงชนจะลุกฮือขึ้นต่อต้านอำนาจที่ครอบงำเขา เพื่อล้างแค้นอย่างป่าเถื่อน โดยการทำลายทุกสิ่งทุกอย่างให้แหลกลาญจนหมดสิ้น ดังที่ Zola ได้พรรณนากาการเดินขบวนแห่งความหิวโหยของพวกกรรมกร โดยให้ตัวละครกระฎุมพีหลายคนเป็นผู้เสนอภาพและทัศนะของตน คนรวยเหล่านี้กำลังไปเที่ยวปิกนิกกันด้วยความสุขสำราญบานใจ กลับมาเห็นภาพความอดุรนน่าสะพรึงกลัวของกรรมกรหลายพันคนที่เดินขบวนกันร้องตะโกนเรียกหาขนมปัง ภาพดังกล่าวได้สร้างความประหวั่นพรั่นพรึงให้แก่คนเหล่านี้ จนทำให้คาดการณ์ล่วงหน้าว่าสังคมในอนาคตต้องถูกทำลายจนพินาศเป็นแน่แท้จากพลังกรรมกรที่รวมตัวกัน

ต่อต้านพวกเขา นอกจากนั้น ฉากที่เฒ่า Bonnemort ตัวละครผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งความทุกข์ยากได้บีบคอ Cécile ธิดาสาวคนเดียวของนาย Grégoire ผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งความสมบูรณ์พูนสุข ก็ให้ความหมายถึงการระเบิดของความแค้นที่สั่งสม สัญลักษณ์อันตราเย็บเหล่านี้คือคำเตือนของนักเขียนที่อยากจะแนะนำผู้คนที่ดำรงชีวิตอย่างสุขสบายให้เตรียมพร้อมที่จะเผชิญต่อสถานการณ์ของโลกที่กำลังผันแปรไป ถ้าคนเหล่านี้ยังนิ่งนอนใจ ไม่เปลี่ยนแปลงทัศนคติดั้งเดิมของตนเสียโดยเร็ว การปฏิวัตินองเลือดในอนาคตย่อมต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน Zola วิงวอนให้คนรวยได้ตระหนักว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คนยากจน หากไม่แล้ว คนเหล่านี้คงจะต้องดิ้นรนให้หลุดพ้นจากภาวะจำยอมสักวันหนึ่งเป็นแน่ Zola ได้เขียนในจดหมายฉบับหนึ่งว่า

“จงรีบสร้างความยุติธรรมขึ้นเถิด ไม่เช่นนั้นความหายนะจะเกิดขึ้นได้ นั่นก็คือแผ่นดินจะแตกเป็นเสี่ยง ๆ และรัฐประชาชาติทั้งหลายจะจมจมนลงในห้วงแห่งความผันแปรทางประวัติศาสตร์อันน่าสะพรึงกลัว” (45)

แนวทางในการแก้ปัญหาประการที่สองนั้น กรรมกรจะต้องยอมรับว่าบทเรียนจากการต่อสู้ โดยการใช้ความรุนแรงนั้นเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ความเห็นของ Zola ในเรื่องนี้สะท้อนผ่านทางความคิดคำนิ่งของ Etienne ขณะที่จะออกเดินทางจาก Montsou Etienne ได้ทวนรำลึกถึงวันที่ฝูงชน โดมเข้าทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางหน้าประจวบคนป่าเถื่อนไม้ค้ำถั่ง อีกทั้งยังกล้าเข้าประจัญบานกับกองทหารที่มีอาวุธครบมือ เขาลงความเห็นว่า การต่อสู้ของกรรมกรในลักษณะเช่นนี้ทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น Zola มีความเห็นว่ากรรมกรจำต้องเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้เสียใหม่ คือจะต้องต่อสู้ อย่างมีระบบ โดยการรวมตัวกันเป็นสหภาพกรรมกร

อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทุกคนจะต้องรวมพลังเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีการจัดตั้งแผนดำเนินงาน และวางกลยุทธ์ในการต่อสู้ อย่างสุขุมรอบคอบ อย่างไรก็ตาม การต่อสู้แนวใหม่ จะไม่มีทางเป็นไปได้ ถ้ากรรมกรยังเป็นผู้ที่ไร้การศึกษาอยู่ Zola เป็นผู้ที่สนับสนุนการปกครองระบอบสาธารณรัฐ และเห็นพ้องกับนโยบายการขยายการศึกษาที่รัฐบาลฝรั่งเศสสมัยสาธารณรัฐที่สามดำเนินอยู่เพื่อพัฒนาคุณค่าของชีวิตและสังคม ในข้อนี้ Etienne ก็เป็นผู้ถ่ายทอดความคิดของ Zola เกี่ยวกับการศึกษาอีกเช่นเคย จะเห็นได้ว่า Etienne เป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษา แม้ว่าจะไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในวิทยาลัย แต่เขาก็พยายามขวนขวายหาความรู้ใส่ตนเท่าที่โอกาสจะอำนวย พร้อมกันนั้น เขาก็นำความรู้ของเขามาเผยแพร่ให้กับพวกกรรมกรเหมืองซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่รู้หนังสือ และชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยปลดปล่อยคนให้หลุดพ้นจากความเป็นทาส คือการจมนปลักอยู่กับภาวะการจำยอมได้สำเร็จ ถึงแม้การต่อสู้แนวใหม่ยังไม่อาจเกิดขึ้นได้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน แต่ Etienne ซึ่งเป็นผู้นำการต่อสู้นั้นก็เปรียบประจวบกับคนผู้แข็งแกร่งที่ได้บรรลุวุฒิภาวะหลังจากที่ได้รับบทเรียนทั้งจากชีวิตในเหมืองและทั้งจากการต่อสู้ เขาจาก Montsou ไปเพื่อเตรียมตัวสำหรับการต่อสู้ครั้งใหม่ Etienne คือกรรมกรที่ Zola มุ่งหวังในอนาคตนั่นเอง

“กรรมกรจะรวมตัวกันอย่างสุขุมรอบคอบ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน จัดตั้งสหภาพกรรมกรอย่างถูกต้องตามกฎหมาย... เมื่อนั้นแหละสังขะและความยุติธรรมจะอุบัติขึ้น” (46)

การ โจมตีผู้บริหารประเทศ

Zola ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจและสังคมที่สร้างความทุกข์ยาก

ให้แก่ประชาชนนั้น แท้จริงแล้วเป็นผลสืบเนื่องจากปัญหาการเมืองทั้งสิ้น ผู้บริหารประเทศที่เป็นเป้าของการโจมตีได้แก่จักรพรรดิ Napoléon ที่สามนั่นเอง

ในนวนิยายเรื่องแรกของชุด Les Rougon-Macquart คือเรื่อง La Fortune des Rougon Zola ได้ใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในปี ค.ศ. 1851 มาเป็นเนื้อหาของนวนิยาย เมื่อพวกรีพับลิกันในวัน Provence ได้ลุกฮือกันต่อต้านการทำรัฐประหารของประธานาธิบดี Louis-Napoléon Bonaparte ซึ่งต่อมาได้สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิ Napoléon ที่สาม รวมทั้งการปราบปรามอย่างเฉียบขาดของฝ่ายรัฐประหาร ก่อนที่จะโจมตีฝ่ายรัฐประหารซึ่ง Zola ถือว่าเป็นผู้แย้งชิงอำนาจการปกครองจากปวงชน เขาได้เริ่มศึกษาวิเคราะห์กลุ่มประชาชนที่สนับสนุนการทำรัฐประหารครั้งนี้ก่อนเพื่อเป็นการปูทางให้ผู้อ่านเห็นว่าฐานอำนาจของจักรพรรดิ Napoléon ที่สามนั้นประกอบด้วยบุคคลกลุ่มใดบ้าง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ร่วมสมัยที่ Zola นำมาใช้เป็นข้อมูลในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้ เราจะเห็นได้ว่าการศึกษาที่ผู้คนจำนวนหนึ่งสนับสนุนการทำรัฐประหารเพื่อล้มล้างสาธารณรัฐที่สองนั้นเป็นเพราะคนเหล่านี้เกลียดชังและหวาดกลัวพวกรีพับลิกันที่ประสพชัยชนะในทางการเมืองทำการปฏิวัติขับไล่พระเจ้า Louis-Philippe ในปี ค.ศ. 1848 ผู้ที่สนับสนุนการทำรัฐประหารจะประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีที่หวังว่าการปกครองระบอบสาธารณรัฐจะเป็นภัยต่อทรัพย์สินของตนและจะทำให้ตนสูญเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากระบบการปกครองอื่น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพระและขุนนางที่ต้องการฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ขึ้นอีกครั้งหนึ่งในประเทศฝรั่งเศส แต่กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการเป็นฐานอำนาจให้แก่ฝ่ายรัฐประหาร

ให้แก่พวกที่ต้องการฉกฉวยผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือนัยหนึ่งคนเหล่านี้คือ นักแสวงโชคทางการเมือง เมื่อพวกเขามั่นใจว่าฝ่ายรัฐประหารจะเป็นผู้ชนะอย่างแน่นอน ก็จะพยายามทำตนให้เป็นที่ยอมรับว่าตนนั้นควรค่าแก่การได้รับการปูนบำเหน็จรางวัล เช่น ได้รับตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมือง คนจำพวกนี้จะไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เพราะมีความปรารถนาประการเดียวในชีวิต คือการบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้เท่านั้น

เหตุการณ์สำคัญในนวนิยายที่อธิบายความหมายของชื่อ "โชคกลางของตระกูล Rougon" นั้นคือแผนการของสองสามีภรรยา Pierre และ Félicité Rougon ที่ใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะไต่เต้าไปสู่ความสำเร็จในชีวิตตามที่ได้มาดหมายเอาไว้เป็นเวลาช้านานแล้ว ขึ้นแรก เขาพยายามสืบเสาะหาข้อมูลว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ชนะยึดอำนาจการปกครองอย่างเด็ดขาดได้ เพราะข่าวคราวทางการเมืองจากปารีสที่มาถึงเมือง Plassans⁽⁴⁷⁾ ในแคว้น Provence นั้นบางครั้งก็ยังคงคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงอยู่บ้าง Rougon โชคดีที่ Eugène บุตรชายคนโตของเขาส่งข่าวที่เชื่อถือได้มาจากปารีสให้เขาทราบเป็นระยะ ๆ บทบาทสำคัญที่ทำให้พวก Rougon ประสบความสำเร็จในชีวิตสมดังความมุ่งหมายคือการทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ความสงบของบ้านเมืองด้วยการปราบปรามฝ่ายรีพับลิกันที่ต่อต้านรัฐประหาร Pierre Rougon ซึ่งตามปกติแล้วเป็นคนขี้ลาดตาขาวสวมบทบาทของวีรบุรุษแห่ง Plassans ดำเนินการตามแผนร้ายที่ Félicité ภรรยาของตนได้จัดให้ คือการลวงล่อพวกรีพับลิกันมายิ่งที่ศาลากลางจังหวัดเสียหลายคน เพื่อแสดงให้ชาวเมืองและฝ่ายรัฐประหารเห็นว่าตนเป็นฝ่ายตรงข้ามกับพวกรีพับลิกันผู้ก่อความสงบของบ้านเมือง Rougon ได้ประพฤติปฏิบัติตามคติที่ว่า "เลือดเป็นปุ๋ยที่ดีสำหรับการขึ้นสู่อำนาจ"⁽⁴⁸⁾

หลังจากที่รอคอยอำนาจและเงินตราอย่าง กระเทียนกระหือหรือมากกว่า 30 ปี ตระกูล Rougon ก็ประสบความสำเร็จ ได้รับทุกสิ่งทุกอย่างที่มุ่งหวังไว้ทุกประการ Pierre Rougon ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณบดี จังหวัดซึ่งเป็นตำแหน่งที่ให้ผลประโยชน์ทางการเงินอย่างมหาศาล อีกทั้งยังได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ด้วย Zola เปรียบเปรยความละโมภในอำนาจและเงินตราของคนเหล่านี้ว่าเหมือนกับสัตว์ป่าที่แยกเขี้ยว ขาวนากแล้ว วิ่งกรูเข้าขย้ำเหยื่ออย่างหิวโหย สัตว์ป่า ผอมโซที่เพิ่งจะได้เสีอาหารสมอยากเหล่านี้ให้ร้อง ต่อนรับการก่อกำเนิดของจักรวรรดิ เพราะเป็นแหล่ง บันดาลความอึดมั่นสำราญของพวกเขา Zola สรุป สั้น ๆ ว่า

“ตระกูล Rougon มีอำนาจวาสนาจากผลของ รัฐประหาร เช่นเดียวกับรัฐประหารที่ทำให้ตระกูล Bonaparte ได้ขึ้นครองอำนาจ”⁽⁴⁹⁾

การสยบอำนาจเผด็จการด้วยความละโมภ ในลาภยศเงินตราของผู้คนในยุคนั้นได้สร้างความ เคียดแค้นชิงชังให้แก่ Zola อย่างสุดประมาณ ในการเขียนบทพรรณนาการเดินทางของฝ่ายต่อต้าน รัฐประหาร Zola มีอาจซ่อนเร้นความยกย่อง ชื่นชมอย่างจริงใจต่อประชาชนผู้กล้าหาญที่ยอมพลีชีพ เพื่อขัดขวางการล้มล้างรัฐธรรมนูญ ครั้นเมื่อฝ่าย ต่อต้านประสบความสำเร็จ Zola ก็พรรณนา ความปวดร้าวของคนเหล่านั้นราวกับว่าเขาถ่ายทอด ความรู้สึกออกมาจากส่วนลึกของหัวใจของตนเอง เขาเปรียบผู้แพ้ว่าเป็นเสมือนวีรบุรุษผู้ถูกทอดทิ้ง สูญสิ้นความหวังในการต่อสู้ ทั้งนี้เพราะประเทศ ฝรั่งเศสได้ยอมจำนนต่อฝ่ายรัฐประหารอย่างน่า ละอาย⁽⁵⁰⁾

Zola มีความเห็นว่าจักรวรรดิที่สองเป็นยุค ที่ฟอนเฟะในทุก ๆ ด้าน เพราะได้ก่อตั้งและได้รับการ สนับสนุนจากผู้กระหายอำนาจและเงินตรา ต่างฝ่ายต่างไขว่คว้าหาประโยชน์ใส่ตนอย่างไร

ย่างอายุ นวนิยายเรื่องที่สองต่อจากเรื่อง La Fortune des Rougon มีชื่อว่า La Curée ซึ่ง Zola ได้ อธิบายความหมายของชื่อเรื่องเอาไว้ในคำนำของ นวนิยายเรื่องนี้ว่า เป็นเรื่องของความโลภโมโหสัน ของคนในยุคนั้น ในลักษณะเดียวกับสุนัขล่าเนื้อที่ โหยหิวตรงเข้าขย้ำเนื้อสัตว์ที่เจ้าของโยนให้เป็น รางวัล Zola ได้ขยายความหมายดังกล่าวเอาไว้ ในบทความเรื่องหนึ่งที่เขาเขียนในยุคนั้นว่า

“ไม่เคยมียุคสมัยใดที่ประเทศฝรั่งเศสจะนำ ชะแวงแก่ยุคนี้ ทั้งนี้เพราะจักรพรรดิ Napoléon ที่สามเข้าครองอำนาจในฝรั่งเศส บนเส้นทางอาบ เลือดที่ไหลนองบนพื้นถนน Montmartre”⁽⁵¹⁾ ภาพสะท้อนความเหลวแหลกของสังคมในนวนิยาย เรื่อง La Curée จะนำไปสู่การสูญสลายของ จักรวรรดิที่สองอีกไม่กี่ปีต่อมา

จุดจบของจักรวรรดิที่สอง

นวนิยายชุด Les Rougon-Macquart เปิด ฉากด้วยชัยชนะของฝ่ายก่อการกำรัฐประหาร อำนาจ และลาภยศของผู้ชนะนั้นย่อมได้มาจากการสูญเสีย เลือดเนื้อของประชาชนผู้รักเสรีภาพ ในที่สุดนวนิยาย ชุดนี้ก็ปิดฉากลงด้วยคาวเลือดและรอยอับยศอีก ครั้งหนึ่งในนวนิยายเรื่อง La Débâcle ซึ่ง Zola เห็นว่าเป็นธรรมดาโลก เพราะประเทศชาติใดที่ ประชาชนไม่มีความเป็นสัตว์ป่าหิวโหย ประเทศชาตินั้น ย่อมมีอาจดำรงอยู่ได้

Zola ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเขียน นวนิยายเรื่อง La Débâcle หรือการล่มสลาย ของจักรวรรดิที่สองเอาไว้ว่า เขาต้องการวิเคราะห์ สาเหตุที่ฝรั่งเศสซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศมหาอำนาจ ในยุโรปต้องมาพ่ายแพ้แก่ปรัสเซียในการทำสงคราม ที่เมือง Sedan ในปี ค.ศ. 1870 ซึ่งก่อความพินาศ อย่างใหญ่หลวงให้แก่คนทั้งชาติ Zola มีความเห็นว่า ถ้าเราทำความเข้าใจว่าความผิดพลาดทางการเมือง

ในอดีตเกิดขึ้นเพราะเหตุใด เราก็อาจจะหาแนวทางแก้ไขปัญหาการเมืองในปัจจุบันและในอนาคตได้ด้วย จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ สาเหตุที่ฝรั่งเศสประกาศสงครามกับปรัสเซียในปี ค.ศ. 1870 นั้น เป็นเพราะต้องการตอบโต้ Bismarck นายกรัฐมนตรีของปรัสเซีย ซึ่งเป็นผู้นำของสหพันธ์รัฐเยอรมันทางเหนือที่เขียนรายงานข่าวเป็นเชิงเหยียดหยามทูตฝรั่งเศสเกี่ยวกับการเจรจาเรื่องการสืบราชสมบัติของประเทศสเปน⁽⁵²⁾ นอกจากนี้เหตุผลในเรื่องการถูกหมิ่นศักดิ์ศรีของประเทศแล้ว รัฐบาลมีความหวังว่าถ้าฝรั่งเศสเป็นฝ่ายชนะสงครามครั้งนี้ ประชาชนก็จะกลับมาสันนับสนุนจักรวรรดิอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่จักรวรรดิเริ่มสูญเสียความนิยมจากประชาชนในระยะนั้น⁽⁵³⁾

ในนวนิยายเรื่อง *La Débâcle* Zola ได้ให้ตัวละครชื่อ Weiss สมุหบัญชีของบริษัทค้าผ้าแห่งหนึ่งในเมือง Sedan เป็นผู้วิเคราะห์สาเหตุที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ปรัสเซีย ซึ่งก็เป็นการถ่ายทอดความคิดของผู้ประพันธ์นั่นเอง การวิเคราะห์ของ Weiss มิได้เจาะลึกเฉพาะด้านยุทธการเท่านั้น แต่ศึกษาสถานการณ์ของทั้งสองประเทศในทุกแง่มุม เขาเห็นว่าการตัดสินใจของรัฐบาลฝรั่งเศสในการประกาศสงครามครั้งนี้เป็นความผิดพลาดอย่างมหันต์ ฝรั่งเศสไม่ตระหนักว่าขณะนั้นตนอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบปรัสเซียในทุกด้าน ปรัสเซียนั้นเป็นมหาอำนาจใหม่ที่นำครั้นคร้าม แสนยานุภาพทางการทหารของปรัสเซียนั้นนับได้ว่ายิ่งใหญ่ที่สุดในยุโรป นับตั้งแต่จำนวนทหาร ประสิทธิภาพของอาวุธยุทโธปกรณ์รวมทั้งกลยุทธ์ที่ล้ำหน้าประเทศอื่น ผู้นำกองทัพหรือก็มีความสามารถยอดเยี่ยม นอกจากนี้ การที่ฝ่ายปรัสเซียต้องการนำชัยชนะของสงครามครั้งนี้มาเป็นแรงกระตุ้นในการรวมประเทศ ซึ่งขณะนั้นยังแบ่งแยกเป็นรัฐต่าง ๆ อยู่ ทหารปรัสเซียจึงเป็นผู้มีขวัญและกำลังใจเข้มแข็ง

เพราะต่างก็มีจุดหมายร่วมกันในการทำสงครามครั้งนี้

ส่วนสถานการณ์ทางด้านฝรั่งเศสนั้น Weiss มีความเห็นว่าระบอบการปกครองที่ลิดรอนเสรีภาพของประชาชนซึ่งเริ่มต้นจากการทำรัฐประหารตลอดจนความโลภโมโทสันของผู้คนที่สยบอำนาจเผด็จการทำให้ความคิดเรื่องความอยู่รอดของประเทศชาติสูญสิ้นไป จะเห็นได้ว่าทหารฝรั่งเศสปราศจากอุดมการณ์ร่วมกันในการทำสงครามขาดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อยืนหยัดต่อสู้ข้าศึก ทหารส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจว่าประเทศของตนมีจุดมุ่งหมายประการใดในการนำประเทศเข้าสู่สงครามครั้งนี้ ทหารบางส่วนก็ยังยึดมั่นกับความรุ่งเรืองในอดีตของประเทศฝรั่งเศสที่ประสบชัยชนะในการรบกับพวกอาหรับ โดยมิได้ตระหนักว่าสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว นอกจากนั้นกองทัพฝรั่งเศสก็มีข้อบกพร่องมากมาย เช่น เป็นฝ่ายเสียเปรียบในด้านกำลังพล เพราะใช้ระบบการเกณฑ์ทหารด้วยวิธีการจับฉลาก ซ้ำยังยอมรับระบบการจ้างให้ผู้อื่นไปรบแทนด้วย ขณะที่ปรัสเซียใช้วิธีการระดมพลทั่วประเทศ แต่สาเหตุประการสำคัญที่สุดที่ทำให้กองทัพฝรั่งเศสประสบความพ่ายแพ้คือการขาดผู้นำกองทัพที่มีความสามารถทัดเทียมฝ่ายข้าศึก ผู้บังคับบัญชาแต่ละเหล่าทัพไม่สามารถประสานงานในกองทัพและวางแผนการรบอย่างเฉียบแหลม กอปรทั้งกองทัพก็ปราศจากระเบียบวินัยเนื่องจากทหารขาดขวัญและกำลังใจ นอกจากนี้จักรพรรดิ Napoléon ที่สามซึ่งทรงดำรงจอมทัพต้องจำเสด็จไปร่วมรบทั้ง ๆ ที่ทรงประชวรซ้ำร้ายกว่านั้นพระองค์ยังขาดความเด็ดเดี่ยวมั่นคง ยินยอมปฏิบัติตามคำสั่งของจักรพรรดินี Eugénie ให้ยกกองทัพขึ้นไปทางเหนือแทนที่จะถอยทัพกลับเข้าปารีส จนเป็นเหตุให้กองทัพฝรั่งเศสต้องไปจมมุ่มที่เมือง Sedan และถูกกองทัพ

ปรัสเซียโจมตีอย่างย่อยยับในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1870

อย่างไรก็ตาม ประชาชนฝรั่งเศสมิได้ล่วงรู้ความจริงเกี่ยวกับความเป็นไปของสงครามครั้งนี้ เพราะรัฐบาลได้หลอกลวงประชาชนด้วยการโฆษณาสดุดีนโยบายการทำสงครามของรัฐบาล ทำให้ประชาชนเข้าใจว่าการทำสงครามครั้งนี้เป็นการแสดงออกซึ่งความรักชาติอันยิ่งใหญ่ และฝรั่งเศสจะต้องประสบชัยชนะอย่างแน่นอน ในวันประกาศสงคราม ประชาชนตามท้องถนนในปารีสต้องตะโกนอย่างอีกทีหนึ่งว่า “ไปเบอร์ลิน ไปเบอร์ลิน” และในระยะที่สงครามกำลังดำเนินอยู่นั้น ข่าวสารที่ทางรัฐบาลเผยแพร่ให้แก่ประชาชนยิ่งสร้างความหลงผิดอย่างรุนแรงมากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ปริศมข่าวว่าทหารปรัสเซียกำลังตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะเหนื่อยล้าหิวโหย บ้างก็ลงข่าวว่า Bismarck กำลังเจ็บหนักใกล้ตาย ชาวเท็จเหล่านี้ยิ่งทำให้ชาวฝรั่งเศสทั้งทหารและพลเรือนที่ถูกปลุกเร้าให้รักชาติอย่างบ้าคลั่งตกอยู่ในสภาพที่ห่างไกลจากความจริงยิ่งขึ้น พวกเขาสนับสนุนนโยบายการทำสงครามของรัฐบาลเพราะมั่นใจว่าจะประสบชัยชนะเหมือนในอดีต โดยมีได้เฉยใจว่าความพินาศอย่างใหญ่หลวงกำลังคืบคลานมาสู่ประเทศชาติในไม่ช้า

นอกจาก Zola จะถ่ายทอดความคิดเห็นที่ต่อต้านนโยบายการเมืองของจักรวรรดิที่สองในนวนิยายเรื่อง *La Débâcle* แล้ว เขายังได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ที่ฝ่ายค้านโจมตีนโยบายการทำสงครามของรัฐบาลอย่างรุนแรง เขาเห็นว่ารัฐบาลใช้กองทัพมาเป็นเครื่องมือทางการเมือง แทนที่จะสร้างกองทัพเอาไว้ป้องกันประเทศ ในระหว่างที่สงครามระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซียกำลังดำเนินอยู่นั้น Zola ได้ทำการคัดค้านรัฐบาลอย่างอาหญาวยที่สุด เขาเขียนบทความเรื่อง *Vive*

la France ลงในหนังสือพิมพ์ *La Cloche* ในวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ. 1870 เพื่อเรียกร้องให้ทหารฝรั่งเศสจำนวน 5 หมื่นคนที่กำลังรบอยู่ในปรัสเซียให้ทำการต่อต้านจักรวรรดิ บทความชิ้นนี้ทำให้ Zola ถูกดำเนินคดีในข้อหาว่าเป็นผู้ปลุกปั่นประชาชนให้ดูหมิ่นเกลียดชังรัฐบาล ตลอดจนเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายของบ้านเมืองอีกด้วย จุดจบของจักรวรรดิที่สองในวันที่ 4 กันยายน ปีเดียวกันนั้นช่วยให้ Zola รอดพ้นจากการถูกพิพากษาลงโทษไปอย่างหวุดหวิด

ในที่สุดฝรั่งเศสต้องเผชิญต่อชะตากรรมอันโหดร้ายเนื่องมาจากการแพ้สงครามครั้งนี้ หลังจากที่ยกทัพฝรั่งเศสยอมจำนนต่อกองทัพปรัสเซียที่เมือง Sedan แล้ว ทหารฝรั่งเศสจำนวน 8 หมื่นคนถูกจับเป็นเชลยและถูกส่งไปเป็นนักโทษในเยอรมันพร้อมกับจักรพรรดิ *Napoléon* ที่สาม Sedan และเมืองสำคัญหลายแห่งถูกยึดครอง หลังจากนั้นกองทัพปรัสเซียก็ทำการปิดล้อมปารีสอยู่หลายเดือนจนฝรั่งเศสต้องยอมทำสัญญาสงบศึก โดยเสียค่าปรับจำนวนห้าพันล้านฟรังก์ ต้องสูญเสียแคว้น *Alsace* และส่วนหนึ่งของแคว้น *Lorraine* ในโอกาสนี้เอง พระเจ้าวิลเลียมที่หนึ่งได้ประกาศรวมประเทศเยอรมัน ณ พระราชวัง *Versailles* ซึ่งเป็นสถานที่เซ็นสัญญาสงบศึกด้วย อาจจะกล่าวได้ว่าผลของสงครามครั้งนี้เป็นความสูญเสียอันใหญ่หลวงและสร้างความปวดร้าวที่สุดเท่าที่ชาวฝรั่งเศสได้เคยประสบมาในประวัติศาสตร์ Zola ได้ถ่ายทอดความรู้สึกของเขาลงในความคิดคำนึงของ *Maurice* ทหารผู้หนึ่งที่ถูกจับเป็นเชลย

“เงินทองและหยาดเลือดของฝรั่งเศสได้หลั่งไหลจากบาดแผลที่เปิดอ้าของประเทศชาติเป็นบาดแผลที่ร้ายแรงสุดจะเยียวยา”⁽⁶⁴⁾

ในการตอบโต้นักวิจารณ์กลุ่มหนึ่งซึ่งโจมตีเขาว่าเป็นผู้ที่ไม่รักชาติ ทั้งนี้เพราะเสนอแต่ภาพ

กองทัพฝรั่งเศสในด้านลบ Zola ได้ชี้แจงว่าเขาทำหน้าที่นักเขียนผู้กล้าหาญและจริงจังในการชี้เตือนคนในชาติให้ตระหนักถึงความผิดพลาดในอดีตเพื่อไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย ตัวเขาเองก็มีความหยิ่งทรนงในเกียรติภูมิของชาติไม่แพ้คนอื่น แต่เขาเห็นความจำเป็นที่จะต้องตีแผ่ความเหลวแหลกและความบกพร่องของผู้บริหารประเทศที่ทำให้ประเทศต้องประสบความหายนะ Zola ได้กล่าวเตือนสติผู้ที่แสดงความรักชาติอย่างคลั่งไคล้ว่าจะเป็นผู้นำภัยร้ายแรงมาสู่ประเทศชาติในวันหนึ่ง

Zola ใช้วรรณกรรมมาเป็นเครื่องมือต่อต้านอำนาจเผด็จการทางการเมือง การที่ Zola ย้ำเตือนประชาชนให้คำนึงถึงภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับประเทศชาติ อันเนื่องมาจากความโลภโมโหสันซึ่งผลักดันให้ชาวฝรั่งเศสสนับสนุนอำนาจเผด็จการนั้น เป็นเพราะเขาไม่ต้องการเห็น “ประวัติศาสตร์ยุค Sedan” อุบัติซ้ำนั่นเอง

การต่อสู้ในคดี Dreyfus

ในที่สุดการต่อสู้ของ Zola มิได้หยุดยั้งอยู่เฉพาะแต่ในงานวรรณกรรมเท่านั้น เขาได้ออกจากบรรณพิภพแสดงตนเป็นผู้นำการต่อสู้ในคดี Dreyfus เพื่อจะรื้อฟื้นไว้ซึ่งสัจจะและความยุติธรรม นามของ Zola มิได้เลือนลือในฐานะนักเขียนนวนิยายผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้น ประวัติศาสตร์ได้บันทึกนามของเขาในฐานะนักต่อสู้ผู้สู้รบปะทะสำคัญยิ่งในคดีการเมืองอันโด่งดังของฝรั่งเศสในยุคหนึ่งด้วย

คดี Dreyfus เป็นคดีที่ครึกโครมที่สุดของประเทศฝรั่งเศส เริ่มขึ้นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 สืบเนื่องมาจนถึงต้นศตวรรษที่ 20 คดีนี้ส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสังคมและการเมืองของประเทศ ทำให้คนในชาติแบ่งออกเป็นสองค่ายที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกัน และการต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายนั้นรุนแรงจนแทบจะกลายเป็นสงครามกลางเมืองเลยทีเดียว

ที่มาของคดีนี้เกิดจากการที่ Alfred Dreyfus นายทหารเชื้อสายยิวแห่งคณะเสนาธิการทหาร ถูกกล่าวหาว่าเป็นสายลับให้แก่ทูตทหารเยอรมัน ในปี ค.ศ. 1894 เขาถูกจับและถูกศาลทหารพิพากษาจำคุกตลอดชีวิตและถูกส่งไปเป็นนักโทษที่ L'Île du Diable ใน Guyane อาณานิคมโพ้นทะเลอันทุรกันดารของฝรั่งเศสในหมู่เกาะอินเดียตะวันตก สองปีต่อมา พันโท Picquart หัวหน้าคนใหม่ของแผนกข่าวสารได้ค้นพบว่า Dreyfus มิใช่ผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา แต่เป็นนายทหารอีกผู้หนึ่ง ชื่อพันตรี Esterhazy ซึ่งเป็นผู้เขียนเอกสารถึงทูตทหารเยอรมัน และมีผู้นำเอกสารฉบับนั้นมาปรับปรุว่า Dreyfus หลังจากนั้นญาติพี่น้องและมิตรสหายของ Dreyfus ก็ได้พยายามวิ่งเต้นขอให้มีการรื้อฟื้นคดี แต่ก็ไร้ผล เพราะรัฐบาลและกองทัพพยายามปกป้อง Esterhazy และลงโทษ Picquart ผู้เปิดเผยความจริง ในระยะนั้นชาวฝรั่งเศสได้แตกแยกออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายแรกพยายามต่อสู้ให้ Dreyfus ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งก็ต่อต้าน Dreyfus ฝ่ายหลังนี้มักจะเป็นพวกชาตินิยมชาวยิว พวกศาสนา ซึ่งคนเหล่านี้เป็นฝ่ายต่อต้านยิวด้วย ในขณะที่ฝ่ายแรกหมดสิ้นความหวังที่จะให้มีการนำคดี Dreyfus มาพิจารณาใหม่ เพื่อจะหาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริง มาลงโทษ Zola ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่พยายามต่อสู้ให้ Dreyfus ได้เขียนบทความอันโด่งดังชื่อ “ข้าพเจ้าขอกล่าวประณาม” (J'accuse) ซึ่งเป็นจดหมายเปิดผนึกถึงประธานาธิบดี Félix Faure พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ L'Aurore ฉบับวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1898 ความรุนแรงในเนื้อหาของบทความชิ้นนี้มีความสำคัญประการการเบิกทางไปสู่การรื้อฟื้นคดี Dreyfus Zola เองนั้นได้ถูกกระทรวงกลาโหมฟ้องร้อง และศาลได้ตัดสินจำคุกเขาเป็นเวลา 1 ปี พร้อมทั้งเสียค่าปรับด้วย ในระยะเวลานั้นเอง Zola ได้ลี้ภัยไปประเทศอังกฤษชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง ในปี ค.ศ. 1899

ได้มีการพิจารณาคดี Dreyfus ใหม่ และศาลทหารที่เมือง Rennes ก็พิพากษาให้ Dreyfus เป็นผู้ผิดอีก แต่หลังจากนั้นไม่กี่วัน รัฐบาลก็ประกาศอภัยโทษให้เขา จวบจนกระทั่งปี ค.ศ. 1906 รัฐบาลได้ประกาศว่า Dreyfus เป็นผู้บริสุทธิ์และยกเลิกการตัดสินของศาลที่เมือง Rennes ในปี ค.ศ. 1930 บันทึกของทูตทหารเยอรมันชื่อ Schwartzkoppen ซึ่งประจำการในฝรั่งเศสระหว่างคดี Dreyfus ได้ถูกตีพิมพ์ขึ้น บันทึกฉบับนี้ได้เผยความจริงว่า Dreyfus เป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วนผู้ที่กระทำความผิดนั้นคือ พันตรี Esterhazy ซึ่งอาจจะเป็นคนหนึ่งในจำนวนหลายคนที่วางแผนประทุษร้าย Dreyfus ก็ได้ปัจจุบันนี้ ยังไม่มีผู้ใดสามารถให้ความกระจ่างได้ว่า ใครเป็นตัวการสำคัญในการสร้างความเท็จเพื่อป้ายร้าย Dreyfus

สำหรับ Zola นั้น การต่อสู้ในคดี Dreyfus เป็นการปกป้องมนุษยชาติผู้บริสุทธิ์ จึงนับว่าสอดคล้องกับหลักการของเขาคือต้องการพิทักษ์สัจจะและความยุติธรรม Zola ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือต่อสู้ตลอดมาอย่างต่อเนื่อง คดี Dreyfus เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อในเส้นทางการต่อสู้เพื่อมนุษยชาติของ Zola ทั้งนี้เพราะเขามีได้ใช้งานวรรณกรรมเป็นสื่อกลางอีกต่อไปแล้ว สำนักในพันธกิจของนักเขียนต่อสังคมทำให้ Zola ก้าวออกมาเผชิญหน้าโดยตรงกับศัตรูแห่งความยุติธรรม ในการต่อสู้ครั้งนี้ Zola เปลี่ยนฐานะจากนักคิดในโลกจินตนาการมาเป็นนักสู้เต็มตัว เขาใช้หน้าหนังสือพิมพ์เป็นที่มั่นโจมตีทุกคนที่มีส่วนร่วมในการก่ออาชญากรรมต่อผู้บริสุทธิ์ ในครั้งนี้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1897 เป็นต้นมา Zola ได้เขียนบทความมากมายหลายเรื่อง ทั้งที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ทั้งที่พิมพ์ออกเป็นแผนปลิวที่นำออกจำหน่าย เราอาจจะแจกแจงการต่อสู้ของ Zola เป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เขาได้พยายามต่อสู้ให้มีการรื้อฟื้นคดี Dreyfus

2. เขาโจมตีหนังสือพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการปลุกปั่นประชาชนให้หลงเชื่อความเท็จที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ เช่น Dreyfus ต้องได้รับโทษ แต่ผู้กระทำผิดกลับได้รับการปกป้องช่วยเหลือ ส่วนหนังสือพิมพ์บางฉบับที่วางเฉยไม่คัดค้านความเท็จ Zola ก็ถือว่าสนับสนุนความชั่วร้ายเช่นกัน

3. ประเด็นสำคัญที่สุดที่เขาเน้นมากกล่าวถึงในบทความแทบทุกชิ้นคือ ลัทธิต่อต้านยิวที่กำลังแพร่หลายอยู่ในฝรั่งเศสเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดในการวางแผนชนฆ่าผู้บริสุทธิ์คือ Dreyfus พร้อมกับโจมตีความเลวร้ายของลัทธินี้

4. เขาโจมตีบุคคลสำคัญในกองทัพที่ช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้พ้นโทษ ช้ำยังลงโทษผู้กล้าหาญที่เปิดเผยความจริง เขาโจมตีผู้พิพากษาที่ไร้ศีลธรรม ละเลยหน้าที่ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าใครคือผู้บริสุทธิ์ใครคือผู้ผิด เขาโจมตีนักการเมืองทุกพรรคที่ไม่กล้าออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เพราะกลัวว่าจะสูญเสียคะแนนนิยมในการเลือกตั้ง

รายชื่อบทความสำคัญ ๆ ที่ Zola เขียนขึ้นเพื่อการต่อสู้ในคดี Dreyfus

1. บทความเรื่อง "A M. Scheurer-Kestner" พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ Le Figaro วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1897

2. บทความเรื่อง "Le Syndicat" พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ Le Figaro วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1897

3. บทความเรื่อง "Procès-Verbal" พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ Le Figaro วันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 1897

4. บทความเรื่อง "Lettre à la jeunesse" พิมพ์เป็นแผ่นปลิวออกจำหน่ายในวันที่ 14 ธันวาคม ค.ศ. 1897

5. บทความเรื่อง "Lettre à la France" พิมพ์เป็นแผ่นปลิวออกจำหน่ายในวันที่ 6 มกราคม ค.ศ. 1898

6. บทความเรื่อง "J'accuse" หรือจดหมายเปิดผนึกถึงประธานาธิบดี Félix Faure พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ L'Aurore วันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1898

7. บทความเรื่อง "Déclaration au jury" พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ L'Aurore วันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1898

8. บทความเรื่อง "Justice" พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ L'Aurore วันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 1899

ฯลฯ

5. เขาเตือนประชาชนให้ตระหนักถึงการคุกคามของระบอบเผด็จการ การรวมตัวของกองทัพและศาสนาที่ปลุกกระดมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเรื่องชาตินิยมอย่างบ้าคลั่ง เห็นว่าการล้างผลาญเผ่าพันธุ์ยิวเป็นสิ่งถูกต้องนั้นคือสัญญาณอันตรายว่าการปกครองระบอบสาธารณรัฐซึ่งเพิ่งจะก่อตั้งมาได้ไม่กี่ปีจะต้องถูกทำลายให้สูญสิ้นไป

6. เขาเตือนประชาชนให้ตระหนักว่าประเทศฝรั่งเศสซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศแห่งเสรีภาพและความยุติธรรม จะสูญสิ้นศักดิ์ศรี เกียรติยศ เป็นที่ดูถูกดูหมิ่นในสายตาของนานาชาติที่เห็นว่าประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่เหยียบย่ำทำลายความยุติธรรม ลงโทษผู้บริสุทธิ์ แต่ปล่อยให้ผู้กระทำผิดพ้นโทษ

ข้าพเจ้าขอกล่าวประณาม (J'accuse)

ความพยายามใด ๆ ที่จะให้มีการรื้อฟื้นคดี Dreyfus ได้ประสบความสำเร็จอย่างสิ้นเชิง

ในวันที่ 11 มกราคม ค.ศ. 1898 ศาลทหารได้ตัดสินให้พันตรี Esterhazy เป็นผู้บริสุทธิ์พ้นข้อกล่าวหาทั้งหมด แต่พันโท Picquart ผู้เปิดเผยความจริง ถูกจับกุมและถูกคุมขัง ขณะนี้ผู้ต่อสู้อย่าง Dreyfus ได้สูญเสียความหวังที่จะช่วยเหลือ Dreyfus อีกต่อไปแล้ว ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับรัฐบาลว่า ปัญหาที่ว่า Dreyfus จะเป็นผู้บริสุทธิ์หรือเป็นผู้ผิดนั้นไม่มีความสำคัญเท่ากับการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง การรื้อฟื้นคดีนี้เท่ากับการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ดังคำประกาศของนายกรัฐมนตี Méline ต่อสภาว่า

"ไม่มีคดี Dreyfus และคดีนี้จะไม่มีวันเกิดขึ้นได้ทั้งเมื่อนี้และเมื่อหน้า"⁽⁵⁵⁾

ใครเล่าจะเป็นผู้ทำลายป้อมปราการอันแข็งแกร่งที่ขัดขวางการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้บริสุทธิ์ในครั้งนี

ในวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1898 บทความของ Zola ในรูปจดหมายเปิดผนึกถึงประธานาธิบดี Félix Faure ชื่อ "ข้าพเจ้าขอกล่าวประณาม" (J'accuse) ได้ทำให้คดี Dreyfus กลับมาสู่ความสนใจของมหาชนอีกครั้งหนึ่ง การตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวของ Zola ครั้งนี้บ่งบอกถึงความกล้าหาญอย่างยิ่งยวดในการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของเขา ใครจะคาดคิดว่า นักเขียนผู้มั่งคั่ง มีชื่อเสียงก้องโลก จะมุ่งมั่นยืนหยัดต่อสู้เพื่อความจริงและความยุติธรรมอย่างไม่หวาดหวั่นต่ออำนาจคุกคามใด ๆ ทุกวงการตกตะลึงพริ้งเฟริดเมื่อ Zola โจมตีบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคดีนี้อย่างเปิดเผยรุนแรง เขาให้ภาพรวมอย่างกระจ่างชัดของคดี Dreyfus ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ ของขบวนการทำลายล้าง Dreyfus เขาระบุอย่างไม่อ้อมค้อมว่านายทหารในคณะเสนาธิการทหารนั้นเองเป็นผู้ดำเนินการ ด้วยการรู้เห็นเป็นใจของรัฐมนตรีกลาโหมและนายพลชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพหลายนาย ด้วยเหตุนี้เองผู้เขียนเอกสารที่ใส่ร้าย

Dreyfus จึงได้รับการคุ้มครองให้พ้นผิด แต่ผู้ที่เปิดเผยความจริงเพื่อช่วยเหลือผู้บริสุทธิ์กลับถูกลงโทษ Zola ย้ำว่า “Dreyfus มีอาจจะเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ ถ้าคณะเสนาธิการทหารไม่ยอมรับผิด”⁽⁵⁶⁾ เขาแจกแจงพฤติการณ์ของคณะเสนาธิการทหารครั้งนี้ว่ามีลักษณะเป็นอาชญากรรมในแง่ต่าง ๆ นับตั้งแต่การทำลายศักดิ์ศรีของประเทศฝรั่งเศสจนเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของนานาชาติประเศมอมเมาประชาชนให้เห็นผิดเป็นชอบ ปิดกั้นเสรีภาพในทางความคิดโดยใช้ลัทธิต่อต้านยิวเป็นเครื่องมือ Zola สรุปบทความเรื่องนี้ด้วยการประณามรัฐมนตรีกลาโหมและนายพลสำคัญ ๆ เป็นรายตัวไป เขาจบบทความด้วยประโยคที่ว่า “ข้าพเจ้ากำลังรอคอย”

Zola รู้อยู่แก่ใจว่าการกล่าวประณามบุคคลต่าง ๆ ในบทความชิ้นนี้เป็นกรกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่สิ่งนี้แหละที่เขาถือว่าเขาจะรอคอยเพื่อให้บุคคลที่เขาถูกประณามฟ้องร้องเขา ทั้งนี้เพราะเขาต้องการให้มีการดำเนินคดีต่อเขาในชั้นศาล เพื่อให้มีการสอบปากคำและสืบพยานอย่างเปิดเผยด้วยความหวังว่า “ความจริงกำลังรุดหน้าไปโดยไม่มีสิ่งใดจะหยุดยั้งไว้ได้”⁽⁵⁷⁾ La vérité est en marche, et rien ne l'arrêtera) การณ์เป็นไปตามความมุ่งหมายของ Zola หลังจากที่บทความเรื่อง J'accuse ได้ถูกพิมพ์จำหน่ายและปิดตามกำแพงทั่วปารีสสองแสนฉบับในปลายวันที่ 13 มกราคม 1898 สัปดาห์ต่อมา รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง Zola ต่อรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม คำให้การของพยานรายหนึ่งได้กล่าวพาดพิงถึงเอกสารลับที่เป็นผลให้ Dreyfus ถูกตัดสินว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติ เพื่อหลีกเลี่ยงการรื้อฟื้นคดีที่จะยังผลบานปลายไปในทางที่ไม่พึงปรารถนา คณะเสนาธิการทหารกับรัฐบาลได้ร่วมมือกันบีบบังคับให้ศาลจำคุก Zola หนึ่งปี และปรับอีก 3,000 ฟรังก์

เราจะเห็นได้ว่า Zola ได้เสียสละเพียงใดในการต่อสู้อันเนื่องมาจากความรักในมนุษยชาติครั้งนี้ เขาต้องลี้ภัยไปประเทศอังกฤษ ชีวิตความเป็นอยู่และความคับแค้นทางจิตใจในต่างแดนได้ สร้างความทุกข์ทรมานให้เขาเสียยิ่งกว่าการถูกคุมขังอยู่ในคุกเสียอีก เขาถูกรัฐบาลถอดถอนเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สูญสิ้นความหวังที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกราชบัณฑิตสภา แม้แต่บิดาของเขาซึ่งถึงแก่กรรมไปเป็นเวลาหลายสิบปีแล้วยังถูกใส่ร้ายว่ากระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง ผลของคดีนี้ทำให้นักเขียนผู้มั่งคั่ง เช่น Zola แทบจะสิ้นเนื้อประดาตัวอันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีและในการเสียค่าปรับฐานหมิ่นประมาทผู้อื่นอีกหลายหมื่นฟรังก์

วิกฤติการณ์ในชีวิตของ Zola อันเป็นผลกระทบจากการต่อสู้ครั้งนี้ทำให้ดูประหนึ่งว่าเขาประสบความสำเร็จอย่างยับเยิน แต่ความจริงแล้วบทความเรื่อง J'accuse นี้เองที่เบิกทางให้การต่อสู้เพื่อให้การรื้อฟื้นคดีได้ดำเนินไปจนประสบผลสำเร็จ เพราะได้มีการเปิดเผยในที่สุดว่าเอกสารลับที่พยานได้กล่าวพาดพิงในศาลนั้นเป็นเอกสารที่ปลอมแปลงโดยพันเอก Henry แห่งคณะเสนาธิการทหารนั่นเอง การทำอัตวินิบาตกรรมของนายทหารผู้นี้ในระหว่างถูกคุมขังยิ่งบ่งชี้ว่าคดี Dreyfus นั้นมีเงื่อนไขสมควรที่จะได้รับการพิจารณาใหม่เป็นอย่างยิ่ง เป็นที่น่าเสียดายว่า Zola มิได้มีชีวิตอยู่จนกระทั่งถึงวันที่รัฐบาลได้ประกาศว่า Dreyfus เป็นผู้บริสุทธิ์ ในปี ค.ศ. 1906 อันเป็นวันประกาศชัยชนะแห่งการต่อสู้ของเขา⁽⁵⁸⁾ Léon Blum นักเขียนและนักการเมืองผู้มีชื่อเสียงของฝรั่งเศสเปรียบบทความเรื่อง “J'accuse” ว่าเป็นเสมือนระเบิดปรมาณูที่ทำลายอุปสรรคที่ขวางกั้นการรื้อฟื้นคดี ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถกระทำได้ เมื่อเขาคิดถึงการที่ Zola ทุ่มเทเสียสละทั้งชีวิตจิตใจ ยอมเสี่ยงอันตรายนานปีการเพื่อการต่อสู้ครั้งนี้ขึ้นมาครั้งใด

เขาก็อิงยกย่องสรรเสริญวีรกรรมของ Zola มากขึ้น เป็นทวีคูณ⁽⁵⁹⁾

คำไว้อาลัยที่ Anatole France⁽⁶⁰⁾ ได้กล่าวในงานฝังศพของ Zola ในวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1902 เป็นการสรุปความยิ่งใหญ่ของนักเขียนผู้ใช้วรรณกรรมเป็นศาสตราวุธต่อสู้เพื่อความจริงและความยุติธรรม อีกทั้งเป็น “นักสู้” ผู้แปรความคิดจากวรรณกรรมไปสู่การกระทำโดยตรง Anatole France กล่าวในตอนหนึ่งว่า

“ผลกระทบของงานของเขาสุดคณานับ ยังคงอยู่ในปัจจุบันด้วยพลังอันเปี่ยมล้น และมีแต่จะ

ขยายวงออกไปอย่างไม่จบสิ้น เราควรเคารพเขาเสียชีวิตและจิตใจของเขา นับได้ว่าเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ เขาเป็นจุดสำคัญในกระแสวัฒนธรรมของมนุษยชาติ”⁽⁶¹⁾

ท้ายที่สุด เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าชัยชนะของ Zola นั้นมิใช่เป็นแต่เพียงชัยชนะของนักประพันธ์ผู้กลายมาเป็นนักสู้นอกบรรดพิภพเท่านั้น หากแต่เป็นอนุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่ของวัฒนธรรมฝรั่งเศส นั่นก็คือ เมื่อนักเขียนเขียนสิ่งที่มีความสาระ แล้วมีผู้อ่าน มีผู้คิด มีผู้กระทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี เราจะต้องคำถามว่า มีสังคมใดบ้างที่นักเขียนจะมีสถานะที่สูงส่งถึงเพียงนี้

เชิงอรรถ

- 1 Zola ได้ระบายความในใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ในจดหมายที่เขาเขียนถึง Baille เพื่อนรักของเขาที่ยังอยู่ที่เมือง Aix วันที่ 22 เมษายน ค.ศ. 1861
- 2 หลักการใหญ่ ๆ ของปรัชญาปฏิฐานนิยมคือ การศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ แทนการศึกษาศาสนาและอภิปรัชญา โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยการเฝ้าสังเกตและใช้ประสบการณ์ของตนเองเพื่อค้นพบความจริง Auguste Comte (1798—1857) ผู้บุกเบิกกระแสความคิดปรัชญาแนวนี้มีความมุ่งหมายจะล้มล้างอิทธิพลทางความคิดของคริสตศาสนา โดยนำวิธีการศึกษาหาเหตุผลตามข้อเท็จจริงเข้ามาแทน
- 3 Taine : Introduction à l'histoire de la littérature anglaise ค.ศ. 1864 อ้างตาม F.W.J Hemmings : Emile Zola, Oxford at the Clarendon Press, ค.ศ. 1966, หน้า 55.

- 4 Louis Trébor สัมภาษณ์ Zola ในหนังสือพิมพ์ Le Figaro วันที่ 6 มีนาคม ค.ศ. 1893.
- 5 ตำราของนายแพทย์ Claude Bernard ได้ลดล้างความคิดดั้งเดิมของวิชาการแพทย์ที่เชื่อว่าการรักษาคอนไซม์ได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หากแต่เป็นศิลปะที่แพทย์แต่ละคนจะสร้างสรรค์ขึ้นด้วยอัจฉริยภาพเฉพาะตนเพื่อหาวิธีการรักษาคนไข้ให้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
- 6 Zola : บทความเรื่อง Germinie Lacerteux in Mes haines, Ressources, Paris-Genève, พิมพ์ซ้ำจากต้นฉบับปี ค.ศ. 1879, หน้า 68.
- 7 Zola : Le Roman expérimental, Garnier Flammarion, ค.ศ. 1971, หน้า 59.
- 8 Ibid, หน้า 78 และ 80.
- 9 จดหมายถึงผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ Le Bien public วันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1877 เพื่อตอบโต้นักวิจารณ์ที่โจมตีนวนิยายเรื่อง L'Assommoir.

- 10 Henri Mitterad : บทนำเชิงวิจารณ์นวนิยายชุด Les Rougon-Macquart, Tome II, Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, ค.ศ. 1961, หน้า 1544.
- 11 Zola : Préface de L'Assommoir, Les Rougon-Macquart, Tome II, Bibliothèque de la Pléiad, Gallimard, ค.ศ. 1961, หน้า 373.
- 12 Baron de Haussmann ข้าหลวงประจำมณฑล Seine ได้รับมอบหมายจากจักรพรรดิ Napoléon ที่สามให้ทำการปรับปรุงผังเมืองปารีส เพื่อให้เป็นมหานครที่งดงามหรูหราที่สุดของยุโรป หลังจากที่รื้อถอนสิ่งก่อสร้างเก่า ๆ ทั่วไป ได้มีการตัดถนนสายใหญ่ ๆ สร้างท่อระบายน้ำ ท่อส่งน้ำ พร้อมทั้งก่อสร้างตึกงามอันงดงามโอโถงตามถนนสายใหญ่ ๆ ที่ตัดขึ้นใหม่
- 13 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 637.
- 14 จดหมายที่ Zola เขียนถึงผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ Le Bien public วันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1877.
- 15 ชื่อสมมุติของเหมืองถ่านหินชื่อ Anzin ในเขต Valenciennes ทางภาคเหนือของฝรั่งเศส กรรมกรเหมืองแร่แห่งนี้ได้ทำการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1884.
- 16 จากสถิติของ Département de la Loire อ้างตาม Colette Becker : L'Assommoir de Zola, Profil d'une oeuvre, Hatier, ค.ศ. 1972, หน้า 22.
- 17 Zola : L'Assommoir, op. cit. หน้า 683.
- 18 Zola : Germinal, Les Rougon-Macquart, Tome III, Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, ค.ศ. 1964, หน้า 1478.
- 19 Ibid, หน้า 1196.
- 20 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 685.
- 21 Roger Ripoll : L'avenir dans Germinal in Les Cahiers naturalistes, n° 50, Société des Amis d'Emile Zola et Editions Fasquelle, ค.ศ. 1976, หน้า 121-122.
- 22 จดหมายถึงผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ Le Bien public วันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1877.
- 23 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 410-411.
- 24 อ้างตาม Colette Becker : L'Assommoir de Zola, op. cit., หน้า 22.
- 25 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 648.
- 26 Ibid, หน้า 411.
- 27 Ibid, หน้า 614.
- 28 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 557. Zola : Germinal, op. cit., หน้า 1402, 1403 และ 1409.
- 29 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 463.
- 30 Zola : Germinal, op. cit., หน้า 1179.
- 31 Henriette Psichari : Zola et la misère humaine, Cahiers laiques, n° 75, mai-juin 1963, หน้า 64.
- 32 Henriette Psicharie : Zola et la misère humaine, op. cit., หน้า 65.
- 33 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 520.
- 34 อ้างตาม Henriette Psichari : Zola et la misère humaine, op. cit., หน้า 67.
- 35 Zola : L'Assommoir, op. cit., หน้า 633.
- 36 เอกสารการทำงานของ Zola หมายเลข 10.307 แผ่นที่ 402 อ้างตาม Henri Mitterand: บทนำเชิงวิจารณ์นวนิยายชุด les Rougon-Macquart, Tome III, op. cit., หน้า 1826.
- 37 Henri Mitterand วิเคราะห์ความคิดของ Etienne ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างลัทธิอนาธิปไตยของ Bakounine นักปฏิวัติชาวรัสเซียซึ่งกำลังมีบทบาทในองค์การ

- กรรมกรสากลกับทฤษฎีทรัพย์สินรวมของ Marx (จากคำอธิบายเชิงวิจารณ์นวนิยายเรื่อง *Germinal*, op. cit., หน้า 1920)
- 38 Zola : *Germinal*, op. cit., หน้า 1177.
- 39 ในบทความเรื่อง “Justice” ที่ Zola เขียนลงในหนังสือพิมพ์ *L’Aurore* วันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 1899 และในบทความเรื่อง “Lettre à la Jeunesse” เขียนเป็นแผ่นปลิว พิมพ์ขายในวันที่ 14 ธันวาคม ค.ศ. 1897 Zola ก็ได้กล่าวถึงมหานครในความฝันที่มนุษย์ทุกคนมีความสุขเท่าเทียมกัน รักใคร่ปรองดองกัน ฉันท้องที่
- 40 Zola : *Germinal*, op. cit., หน้า 1521.
- 41 Zola : *Germinal*, op. cit., หน้า 1590.
- 42 Ibid, หน้า 1591.
- 43 จดหมายที่ Zola เขียนถึงผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ *Le Petit Rouennais* เดือนธันวาคม ค.ศ. 1885 และเขาได้ให้สัมภาษณ์ Paul Foucher ในหนังสือพิมพ์ *La Nation* วันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 1855.
- 44 Zola : *La République et la Littérature* in *Le Roman expérimental*, Garnier-Flammarion, 1971, หน้า 345.
- 45 จดหมายที่ Zola เขียนถึงผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ *Le Petit Rouennais* ประจำเดือนธันวาคม ค.ศ. 1885 เนื้อหาของจดหมายฉบับนี้พ้องกับข้อความตอนหนึ่งในหนังสือพิมพ์ *Gil Blas* ฉบับวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1884 ที่สรุปความหมายของนวนิยายเรื่อง *Germinal* ที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อแก่ผู้อ่านว่า ถ้าพวกกรรมกรที่ยังหุนหันตกตาดเช่นเดียวกับพวกขุนนางในปี ค.ศ. 1789 แล้ว สังคมจะถูกเหยียบย่ำทำลายโดยพลังกรรมกรในอนาคตกาลเป็นแน่.
- 46 Zola : *Germinal*, op. cit., หน้า 1590—1591.
- 47 ชื่อสมมุติของเมือง Lorgues เมืองเล็ก ๆ ที่มั่งคั่งในแคว้น Provence อ้างตาม J. Ries: *Zola et le résistance provençale au Coup d’Etat de déembre 1851* in *Revue Socialiste*, เดือนธันวาคม ค.ศ. 1951, หน้า 534.
- 48 Zola : *La Fortune des Rougon*, *Les Rougon-Macquart*, Tome I, *Bibliothèque de la Pléiade*, Gallimard, ค.ศ. 1961, หน้า 98.
- 49 Zola : *La Fortune des Rougon*, *Les Rougon-Macquart*, Tome I, *Bibliothèque de la Pléiade*, Gallimard, ค.ศ. 1961, หน้า 314.
- 50 Ibid, หน้า 215.
- 51 บทความในหนังสือพิมพ์ *La Cloche* ลงวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1872 เลือดที่ไหลนองบนพื้นถนน Montmartre ที่ Zola กล่าวถึงนั้นคือการกวาดล้างของฝ่ายรัฐประหารที่สังหารผู้คนตามท้องถนนในปารีสไปประมาณ 400 คน ในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1851.
- 52 หลังจากเกิดการปฏิวัติในประเทศสเปนในปี ค.ศ. 1868 พระราชินี Isabella ที่สองได้เสด็จลี้ภัยไป ณ ประเทศฝรั่งเศส ราชบัลลังก์สเปนได้ว่างลง Bismarck จึงเสนอชื่อเจ้าชาย Léopold แห่งราชวงศ์ Hohenzollern เพื่อขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศสเปน วงการเมืองของฝรั่งเศสเกิดความหวาดวิตกว่าเยอรมันพยายามขบข้ายอำนาจทางการเมือง จึงพยายามขัดขวางแผนการของ Bismarck ด้วยการส่งทูตไปเจรจากับพระเจ้าวิลเลียมที่หนึ่งแห่งปรัสเซีย เพื่อให้เจ้าชาย Léopold ถอนตัวออกจากเรื่องนี้เสีย
- 53 เรียบเรียงจาก L. Girard, M. Bonnefous,

- J. Rudel : 1848—1914, Collection d'Histoire Louis Girard, Bordas, 1966, หน้า 159.
- 54 Zola : La Dèhâcie, Les Rougon-Macquart, Tom V, Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, ค.ศ. 1967, หน้า 866.
- 55 อ้างตาม Pierre Miquel : L'Affaire Dreyfus, Que sais-je? Presses Universitaires de France, ค.ศ. 1969, หน้า 41.
- 56 Zola : J'accuse in L'Affaire Dreyfus, La vérité en marche, Garnier Flammarion, ค.ศ. 1969, หน้า 121.
- 57 Zola ได้กล่าวซ้ำประโยคนี้ในบทความเรื่อง A. M. Scheurer-Kestner, Procès-Verbal, Lettre à la France, J'accuse และ

- Le cinquième acte ด้วยเหตุนี้รวมบทความของ Zola ในการต่อสู้คดี Dreyfus จึงได้รับการตั้งชื่อว่า *La Vérité en marche*.
- 58 Zola ถึงแก่กรรมในปี ค.ศ. 1902.
- 59 Léon Blum : Souvenirs sur l'Affaire, Gallimard, ค.ศ. 1935, หน้า 559—561.
- 60 Anatole France (1844—1924) เป็นนักเขียนผู้มีชื่อเสียงของฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องมาจนถึงต้นศตวรรษที่ 20 เขาได้รับรางวัลโนเบลในปี ค.ศ. 1921.
- 61 อ้างตาม Armand Lanoux & Stelio Lorenzi : Zola ou la conscience humaine Atelier Marcel Jullian, 1978, หน้า 312.

บรรณานุกรมสังเขป

ผลงานของ Zola

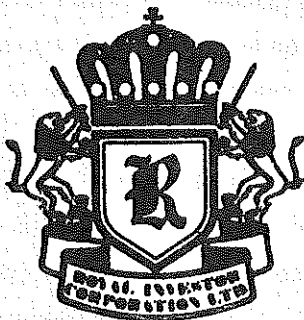
1. Zola : Les Rougon-Macquart, Paris, Bibliothèque de la Pléiade, Ed. Gallimard, 5 vol, 1959—1967. (Etudes et notes par Henri Mitterand, avec une bibliographie des livres et articles consacrés à chaque roman)
2. Zola : Mes haines (causeries littéraires et artistiques), Ressources, Paris-Genève, Réimpression de l'édition de Paris, 1879. (Présentation d'Henri Mitterand, 1979)
3. Zola : le Roman expérimental, Paris, Garnier-Flammarion, 1971. (Chronologie et préface par Aimé Guedj)
4. Zola : L'Affaire Dreyfus, la vérité en

marche, Paris, Garnier-Flammarion, 1969 (Chronologie et préface par Colette Becker)

งานวิชาการที่เกี่ยวกับชีวิตและผลงานของ Zola

1. Colette Becker : Emile Zola, Germinal, Paris Presses Universitaires de France, 1984.
2. M. Chanal : La guerre de 1870, Paris, Bordas, 1972.
3. Jacques Dubois : L'Assommoir de Zola, société, discours, idéologie, Paris, Larousse Université, 1973.
4. F.W.J. Hemmings : Emile Zola, Oxford at the Clarendon Press, 1966.

5. Pierre Miquel : L'Affaire Dreyfus, Paris, Presses Universitaires de France, 1959.
6. Henri Mitterand : Zola Journaliste, Paris, A. Colin, 1963.
7. Henri Mitterand : Zola et le Naturalisme, Paris, Presses Universitaires de France, 1986.
8. Guy Robert : Emile Zola. Principes et Caractères généraux de son oeuvre, Paris, Les Belles Lettres, 1952.
9. Halina Suwala : Naissance d'une doctrine, Formation des idées littéraires et esthétiques de Zola (1859-1865), Dessertiones, Universitatis Varsoviensis, 1976.
10. Les Cahiers naturalistes, n° 50 (Colloque Zola, Germinal et le mouvement ouvrier en France) Paris, Fasquelle, 1976.
11. Les Cahiers naturalistes, n° 52 (Le Centenaire de "L'Assommoir", Paris, Fasquelle, 1978.
12. Les Cahiers naturalistes, n° 54 (Zola et la République), Paris, Fasquelle, 1980.
13. Europe, n° 468-469 (Colloque Zola), Paris, Europe et les Editions Français réunis, 1968.
14. Europe, n° 678 (numéro spécial sur Germinal), Paris, Europe et les Editions Français réunis, 1985.

บริษัท รอยแอสอินเวสท์เตอร์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด
ROYAL INVESTOR CORPORATION LIMITED.

Sinthorn Bldg. 4th Flr. 132 Wireless Rd. Bangkok 10500
Tel. 2500210-3, 2520215 ext, 400-404
Tly. 84055 ROYAL TH

โลกทัศน์ของผู้หญิงในงานเขียนของ

GIRAUDOUX

คาร์ลี พุทธรักษา*

ในหนังสือรวบรวมบทความชื่อ **Or dans la nuit (1969)** จีราดูซึกกล่าวถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้เขาหันมาสนใจเขียนวรรณกรรมโดยมีผู้หญิงเป็น “หัวใจ” ว่า เขาได้ศึกษาค้นคว้างานของนักเขียนตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ปรากฏว่า “qu’aucun auteur, qu’aucun artiste ne s’était vraiment occupé des femmes. Il y avait tout à faire avec elles, pour elles. Quelle nouveauté s’offrait enfin à l’art, cette créature une fois admise par lui! Je décidai de me consacrer à la littérature”.¹

ข้อสังเกตนี้ นับว่าจริงมากทีเดียว เพราะแต่ไหนแต่ไรมา นักเขียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ไม่ได้ให้ความสนใจและความสำคัญกับผู้หญิงเท่าที่ควร จริงอยู่ที่ว่ามีการพูดถึงผู้หญิงมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว แต่เป็นการมองในทางลบ ในสมัยกรีกผู้หญิงเป็น “ตัวขุ่น” เช่น ในเทพนิยายกรีกโบราณนางแพนดอร่า ทำให้โลกเราเต็มไปด้วยความทุกข์โศก โรคภัยไข้เจ็บ และสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ เพราะเปิดฝากล่องทองคำป้อยสิ่งที่ทำให้ชีวิตหมดหวัง

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ออกมา และขังความหวังไว้ข้างใน ส่วนนางเฮเลน ก็เป็นสาเหตุแห่งสงครามกรทรอย อันยาวนานซึ่งทำลายชีวิตผู้คนและทรัพย์สินนับไม่ถ้วน ตั้งแต่บัดนั้นมา ค่านิยมที่ว่า ผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์ของความงาม ความรัก ความอ่อนแอ ความโลเล ความเพ้อฝัน ความเจ้าอารมณ์และความโง่เขลา ฯลฯ เป็นที่ยอมรับกันต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ถ้าผู้หญิงคนไหนไม่มีลักษณะดังกล่าว ก็จะถูกมองว่าเป็นคนผิดปกติ จะถูกโจมตี เช่น ในสมัยศตวรรษที่ 17 โมลิแยร์ (Molière 1622 – 1673) เขียนบทละครชื่อ **Les Femmes Savantes** ขึ้นมาเพื่อประชดประชันหัวเราะเยาะ และดูถูกดูหมิ่นผู้หญิงที่อยากจะฉลาดเท่าผู้ชายหรือฉลาดกว่า เพราะเห็นว่าผิดธรรมชาติของผู้หญิงในศตวรรษที่ 19 นางเอกที่มีชื่อที่สุดของ Flaubert (1821 – 1880) Madame Bovary หรือ Emma เป็นตัวอย่างของผู้หญิงที่มีจิตใจอ่อนไหวชอบเพ้อฝัน ดูน่าตก น่าสมเพชเวทนา จึงไม่น่าแปลกใจที่ตกเป็น “เหยื่อ” ของผู้ชายได้ง่าย สำหรับ Zola (1840 – (1902) นั้น Thérèse Raquin เป็นนางเอกที่ไม่รู้จักอ้อมทางกามารมณ์ สมรู้ร่วมคิดกับคู่ฆ่าสามี ส่วน Nana เป็นผู้หญิงโสเภณีชื่อดัง มีความสามารถปรนเปรอความสูงทางเพศได้ดีมาก

จนชื่อของตนกลายเป็นศัพท์สามัญทั่วไปสำหรับเรียกผู้หญิงประเภทนี้ว่า C'est une nana!

ความสามารถด้านอื่น ๆ ของผู้หญิงมีคนรับรู้ น้อยมาก โดยเฉพาะในด้านที่ต้องแสดงความรู้และสติปัญญาในการเขียนหนังสือ อาจจะเป็นด้วยเหตุนี้เองที่นักเขียนหญิงอย่าง Aurore Dupin ต้องใช้ชื่อผู้ชายว่า George Sand เป็นนามปากกา เพื่อให้พวก "machos" ทั้งหลายตลอดจนพวกผู้หญิงที่ดูถูกความสามารถของเพศเดียวกันหันมาสนใจอ่านผลงานของตน

ตัวอย่างเหล่านี้ ชี้ให้เห็นว่า นักเขียนผู้ชายทั้งหลายตลอดจนผู้อ่าน มองผู้หญิงอย่างไร ที่น่าเศร้ากว่านั้นก็คือว่า ภาพพจน์ของผู้หญิงดังกล่าวเป็นจริงเสียส่วนใหญ่ สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปจึงเลื่องไม่ได้ที่นักเขียนแนวสังคมนิยม (Réalisme) อย่าง โฟลแบร์ต และแนวธรรมชาตินิยม (Naturalisme) อย่าง Zola ซึ่งต้องการเสนอแก่นแท้ของชีวิต จะสะท้อนสภาพของผู้หญิงที่ไม่เคยเป็น "นาย" ชีวิตของตนเอง โลดแล่นไปตามครรลองของชีวิตตามที่สังคมกำหนดให้ ไม่มีโอกาสคิด หรือตัดสินใจด้วยตนเอง มีหน้าที่เพียง "บำรุง" และ "บำรุง" ความสุขให้แก่ผู้อื่น "บริการ" สามี ลูก ๆ และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็น "เมีย แม่ และแม่ครัว" ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่ค่อยรู้จักผู้หญิงจริง ๆ ในด้านความรู้สึกรู้คิด เห็นเพียงแต่ว่า ผู้หญิงมีชีวิตที่น่าสงสาร ไม่ได้รับทั้งความเป็นไทและความเป็นธรรมจากสังคม ถูกกดขี่ให้รับใช้ผู้อื่น และยอมรับชะตากรรมอย่างหน้าขึ้นอกตรม แต่ไม่มีใครเคยเขียนถึงความต้องการที่จะลุกขึ้นมาคัดค้านความไม่เป็นธรรมของสังคม และเรียกร้อง สิทธิ เสรีภาพ ของผู้หญิงอย่างจริง ๆ จัง โดยเฉพาะการเขียนถึงบทบาทของผู้หญิงที่มีความสามารถพัฒนาสังคมนั้นแทนจะไม่มีเลย ซึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะผู้หญิงไม่มีโอกาสมองโลก

ด้วยตนเอง แต่ถูกมองผ่านสายตาของนักเขียนชายที่รับใช้สังคมที่สร้างขึ้น โดยผู้ชายและเพื่อผู้ชายมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

จึงไม่น่าแปลกใจที่ว่าจิโรลูซ์ ซึ่งแสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ในงานเขียนจะสะดุดใจกับจุดนี้ และเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะให้ตัวละครผู้หญิงมีปากมีเสียงมากขึ้น จึงได้สร้างผู้หญิงที่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับผู้หญิงธรรมดา ๆ ที่เราพบเห็นอยู่ทั่วไป เพื่อเป็นตัวแทนความคิดที่อยากให้ผู้หญิงมีโอกาสแสดงความรู้สึก นึกคิด และตัดสินใจอย่างอิสระต่อชีวิตของตนเองและต่อสังคม โดยส่วนรวม ดังนั้น ก่อนที่จะพูดถึงโลกทัศน์ของผู้หญิง "พิเศษ" เหล่านี้ เราจำเป็นต้องมาทำความรู้จักกันก่อนว่า ผู้หญิงแบบไหน ที่จิโรลูซ์เลือกให้เป็น "กระบอกเสียง" และทำไมถึงเลือก

นวนิยาย และบทละครเกือบทั้งหมดมีชื่อตามตัวละครเอกที่เป็นผู้หญิง เช่น *Suzanne et le Pacifique* (1921), *Juliette au pays des hommes* (1924), *Bella* (1926), *Eglantine* (1927), *Judith* (1931), *Tessa* (1934), *Electre* (1937), *Ondine* (1939) และแม้ว่าชื่อบทละครเรื่อง *Amphitryon 38* จะตั้งชื่อตามพระเอก แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของนางเอก คือ *Alcmène* จนมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า ละครเรื่องนี้ควรเปลี่ยนชื่อว่า "*Alcmène Première*"² มากกว่า

ในงานเขียนระยะแรก นางเอกทุกคนยกเว้น *Alcmène* เป็นเด็กสาววัยรุ่นทั้งสิ้น จิโรลูซ์คงคิดว่า มีแต่สาวรุ่นเท่านั้นที่สามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ความมั่งคั่งของชีวิตวัยรุ่น สามารถบดบัง ข้อบกพร่องและลักษณะที่น่าสอเพชเวทนาของผู้หญิงได้เป็นอย่างดี จึงสร้างตัวละครที่มีอายุน้อยระหว่าง 15-20 ปี และอยู่คงที่คืออายุไม่เปลี่ยนแปลง เราจะเห็นได้ว่า มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่ จิโรลูซ์เอาผู้หญิงแก่มาเป็นตัวละคร คือ *Léonide* และ *Armande*

MANGEBOIS ในเรื่อง *Intermezzo* (1933) สาวแก่ทั้งสองคนนิสัยไม่ดีมากเสียจนทำให้เราเข้าใจว่า ทำไมจิโรดูล์ถึงได้รังเกียจผู้หญิงที่มีอายุมาก ทั้งนี้เพราะตัวละครทั้งสองน่าเบื่อที่สุด นอกจากจะหุหนวกแล้ว ยังชอบตึงนินทาเปิดโปงความลับของผู้อื่น มีจิตใจและความคิดแคบ ไม่ประพฤติดนให้เป็นที่น่ารักใคร่และเคารพนับถือเลยแม้แต่น้อย จิโรดูล์ชี้ให้เราเห็นว่าเมื่อผู้หญิงมีอายุมากขึ้นไม่เพียงแต่ร่างกายเท่านั้นที่ทรุดโทรม จิตใจเองก็พลอยเสื่อมตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ เขาจึงสนใจแต่ตัวละครวัยรุ่นเท่านั้น เพราะเป็นวัยที่เป็นสัญลักษณ์ของความงามและความบริสุทธิ์ ในนวนิยายอัตตชีวประวัติเรื่อง *Simon le Pathétique* (1918) จิโรดูล์เผยความรู้สึกที่มีต่อเด็กสาวว่า “Les jeunes filles seules m’attiraient. La fraîcheur, la fierté, l’ardeur, la grâce seules m’attiraient”³

ด้วยเหตุนี้ เด็กสาวของจิโรดูล์ทุกคนจึงเพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ โดยเฉพาะในด้านความงาม ซึ่งยากแก่การพรรณนาอย่างชัดเจน ยกตัวอย่าง ความงามของ Anne ในเรื่อง *Simon le Pathétique* ซึ่งอาจนับได้ว่า Anne เป็นต้นแบบของความงามสำหรับตัวละครอื่น ๆ ต่อมา. C’était une beauté trop parfaite pour sa jeunesse même. Le mot beauté ne suffit pas, ni le mot jeunesse, ni le mot perfection.

เด็กสาวแต่ละคนเป็นยอดของความงาม หาที่เปรียบไม่ได้ ในเรื่อง *Siegfried et le limousin* (1922), Eva est “la plus belle femme de l’Allemagne du Sud”⁴ Judith ในละครชื่อเดียวกัน “est la plus pure et la plus belle”⁵ และ Electre est “la plus belle fille d’Argos”⁶

ดังได้กล่าวแล้วว่า จิโรดูล์ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ของความงามทางร่างกาย ความงามของตัวละครจึงไม่จำกัดอยู่เฉพาะความงามด้านรูปร่าง

อย่างเดียวแต่มีน้ำใจงามและความเฉลียวฉลาดเป็นเลิศอีกด้วย Isabelle นางเอกเรื่อง *Intermezzo* มีทั้งความงาม ความบริสุทธิ์ใจ ความเฉลียวฉลาด สอดได้เป็นที่หนึ่งของชั้นเรียน มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา และกล้าทำตามความคิดของตน Isabelle เป็นครู และเห็นว่าการที่จะสอนเด็กให้รักและเข้าใจธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้งก็โดยการให้เด็กได้เรียนหนังสือด้วยวิธีธรรมชาติจริง ๆ เธอจึงพาเด็ก ๆ นักเรียนออกไปเรียนหนังสือกลางแจ้ง ท่ามกลางธรรมชาติ เป็นเหตุให้ครูหัวโบราณทั้งหลายไม่พอใจ เห็นว่าเธอ “นอกคอก” ทำผิดระเบียบการเรียนการสอนที่เคยปฏิบัติกันในห้องเรียนมาเป็นเวลาช้านาน

ส่วน Electre นั้น เธอไม่เพียงจะสวยที่สุดเท่านั้น แต่ยังอ่อนหวานที่สุดอีกด้วย ทั้งยังมีความเฉลียวฉลาดเป็นเลิศ และรักความยุติธรรมเป็นที่หนึ่งด้วย Electre เป็นสัญลักษณ์ของความจริง และความยุติธรรม เธอจึงพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้ความจริงปรากฏ และให้ความมอยุติธรรมหมดไปจากโลก ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า เด็กสาวของจิโรดูล์เต็มไปด้วยความงามทั้งทางกายและทางใจ มีอุดมคติที่สูงส่ง ต่างไปจากผู้หญิงสามัญโดยทั่วไป นางเอกแต่ละคนตระหนักดีถึงความจริงข้อนี้ Judith บอกกับชุมชนที่ต้องการเลียนแบบตนเองว่า “Celui qui a pour modèle un être humain ne peut me ressembler”.⁷ Electre เองก็พูดว่า “Je ne suis pas inscrite à l’association des femmes.”⁸

ในระยะหลัง จิโรดูล์หันมาสร้างตัวละครที่เป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว เพราะเห็นว่าการศึกษาถึงเด็กสาววัยรุ่นกับโลกแห่งความฝันของพวกเธอ นั้น ทำให้งานเขียนของเขาล้าหลังไม่มีอะไรใหม่เพิ่มขึ้น เพราะเป็นการพูดถึงความผิดหวังของชีวิตวัยรุ่นที่เผชิญความจริงของชีวิตที่แตกต่างไปจากโลกในอุดมคติของตน จิโรดูล์ คิดว่า นั้นไม่ใช่หนทาง

ที่ถูกต้อง เพราะไม่ได้สนองความต้องการที่แท้จริงของตนในการที่จะเสนอความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับผู้หญิงที่มองโลกแตกต่างไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงในงานเขียนระยะหลัง ยังคงลักษณะที่ดีเด่นของเด็กสาวไว้ครบถ้วน เพียงแต่มีลักษณะพิเศษเพิ่มขึ้นหลายประการ ๆ แรก คือ เป็นคนหัวแข็ง “obstinées” ไม่ชอบการประนีประนอม ด้วยเหตุนี้พวกเราจึงกล้าที่จะทำตามความรู้สึกนึกคิดจนถึงที่สุด ไม่ยอมตกเป็นเหยื่อของผู้ชายและของสังคมที่ตนเองเห็นว่าเต็มไปด้วยความชั่วร้าย พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมจนถึงที่สุด ไม่มีใครจะหันเหความตั้งใจที่แน่วแน่ของพวกเขาได้ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับคู่ต่อสู้ที่หนักแล้ว คือผู้ชาย ตัวแทนของสังคมที่สร้างขึ้นโดยผู้ชายและเพื่อผู้ชายและพระเจ้าตัวแทนความเชื่อโบราณ ไสยศาสตร์ และศาสนาก็ตาม ทั้งนี้เพราะ พวกเขาเกลียดชังโลกที่เต็มไปด้วยการเอารัดเอาเปรียบ หน้าไหว้หลังหลอก ขาดความรัก ขาดความยุติธรรม มีแต่สงครามและความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา จึงตั้งใจเด็ดเดี่ยวที่จะเอาชนะสิ่งเหล่านี้ นอกจากนี้ พวกเขาไม่กลัวอะไรทั้งสิ้นแม้แต่ความตาย มุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ ๆ ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด ไม่ว่างานนั้นจะยากลำบากเพียงใด ทั้งนี้เพราะพวกเขาคิดว่า งานทุกอย่างสำเร็จลงได้ถ้ามนุษย์เราไม่ต้องพะวงหรือลุ่มหลงกับเกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ ความมีหน้ามีตา สิ่งที่พวกเขาต้องการที่สุด ก็คือ การทำให้สังคมคอร์รัปชันของมนุษย์กลายเป็นสวรรค์บนดิน ดังนั้น เพื่อจุดประสงค์นี้ พวกเขายอมสละได้แม้แต่ชีวิตและถ้าปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้สมความตั้งใจ พวกเขายอมตายดีกว่าจะมีชีวิตอยู่ต่อไป ผู้หญิงที่มีลักษณะพิเศษเหล่านี้ จิโรดุษรีเรียกว่า femmes de Destin

ด้วยเหตุนี้ ในเรื่อง *Amphitryon* 38, Alcène สามารถต่อต้านอำนาจของเทพ Jupiter ได้ด้วยความตั้งใจแน่วแน่ที่จะต่อสู้ป้องกันความรัก

และความสุขของตนเองไม่ยอมรับว่าเทพเจ้าเหนือกว่า มนุษย์ จน Jupiter ต้องเอ่ยปากกับ Alcène ว่า “Depuis ce matin, j’admire ton courage et ton obstination”⁹ สำหรับ Electre ซึ่งถึงแม้จะเป็นเด็กสาว แต่จิโรดุษรีจัดเป็น “femme à histoires”¹⁰ ด้วย เพราะนอกจาก Electre จะนับตัวเองว่าเป็น “veuve” ของพ่อแล้ว Electre ยังมีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวที่จะสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นและแสวงหาความจริงเกี่ยวกับการตายของพ่อ สมกับเป็น “ménagère de vérité”¹¹ ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าเมือง Argos จะถูกทำลายด้วยสงคราม Electre ก็ยังยืนยันที่จะให้ผู้ฆ่าพ่อของตนสารภาพความจริง เพราะการมีชีวิตอยู่ในโลกที่หลอกลวง เห็นแก่ตัว ไร้ความยุติธรรม นั้น ทำให้มนุษย์ขาดศักดิ์ศรีที่แท้จริง ควรตายเสียดีกว่า ยิ่งกว่านั้น Electre ไม่ยอมประนีประนอมอีกต่อไปแล้ว ถึงเวลาแล้วที่ผู้หญิงจะต้องรู้จัก “ปฏิเสธ” เสียบ้าง การที่ผู้หญิงประสบความทุกข์มาจนถึงทุกวันนี้เพราะไม่รู้จัก “dire non à ce qui était laid, non à ce qui était vil, et qui n’ont plus su leur répondre ensuite que par oui et par oui.”¹²

ส่วนในเรื่อง *Sodome et Gomorre* นั้น Léa นางเอกก็ไม่ยอมทำตามความประสงค์ของพระเจ้าที่จะให้เธอทนอยู่ต่อไปกับสามีที่ไม่รักเธอ Léa “ปฏิเสธ” ที่จะมีชีวิตคู่ที่จอมปลอม ประเภทใส่หน้ากากเข้าหากัน หลอกตัวเองและหลอกสังคม เป็นเพียง “le couple officiel” เธอยินดีที่จะตายดีกว่าที่จะมีชีวิตอยู่อย่างหน้าไหว้หลังหลอก และเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน

คุณสมบัติพิเศษอีกประการหนึ่งของผู้หญิงนี้คือ มี “ญาณ” พิเศษ สำหรับทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ เช่น Hélène ในเรื่อง *La guerre de Troie n’aura pas lieu* ซึ่งมองเห็นว่าสงครามกรุงทรอย

จะเกิดขึ้นแน่ ๆ “Mais, dans cet avenir, je vois des scènes colorées, d’autres ternes”¹³

ในเรื่อง **Pour Lucrèce** คุณสมบัติข้อนี้เด่นชัดมากในตัว Lucile ซึ่งสามารถรู้ได้ราวกับมีตาทิพย์ว่า ผู้หญิงคนไหนมีผู้ ทำให้คนอื่น ๆ พลอยรู้ไปด้วย เพราะเธอจะไม่ตกทายกับผู้หญิงคนนั้นเลย ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าเธอจะผ่านไปทางไหน “La vie prendra la forme et l’agrément du Jugement Dernier. A l’on ne sait quel signe, car elle n’écoute aucun ragot, elle devine sur vous toute défaillance”¹⁴

Lucile เป็นตัวแทนผู้หญิงของจิโรดูลซ์โดยแท้ เธอเป็นสัญลักษณ์ของ “la grâce, la droiture, et la simplicité”¹⁵ และเช่นเดียวกับเด็กสาวในผลงานตอนแรก ๆ เธอตระหนักดีถึงความพิเศษของตน “Je suis sortie de la mafia des femmes.”¹⁶ เธอรักทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์สุดซึ้ง เช่น “les beaux noms: le mot jet d’eau, le mot source, le mot printemps”¹⁷ และตระหนักดีถึงบทบาทของตนในอันที่จะชี้ให้เห็นความชั่วร้ายของมนุษย์ในสังคม และพยายามหาทางแก้ไขเพื่อให้อสังคมพ้นจากปัญหาต่าง ๆ

อนึ่ง ในการที่จะมองโลกด้วยสายตาใหม่ได้อย่างอิสระ ผู้หญิงทั้งสองวัยของจิโรดูลซ์มีลักษณะพิเศษร่วมกันสองประการ

ประการแรก มีคุณสมบัติเหนือกว่าผู้ชาย (**La supériorité féminine**) ลักษณะนี้จำเป็นมากในการที่จะลบภาพพจน์เก่า ๆ ของผู้หญิง หลังจากที่ถูกมองในแง่ลบมานาน ผู้หญิงของจิโรดูลซ์ช่วยโอกาสมองผู้ชายในแง่ลบบ้าง พวกเขาจะเป็นผู้นำและผู้ตัดสินใจ เพราะมีคุณภาพเหนือกว่า

ในนวนิยายเรื่อง **Suzanne et le Pacifique** Suzanne เรือแตกติดอยู่บนเกาะร้างซึ่งครั้งหนึ่ง Robinson Crusoe เคยผจญชะตากรรมเดียวกัน

ตลอดเวลา 6 ปี Suzanne มีชีวิตอยู่แบบธรรมชาติปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างยอดเยี่ยม วัน ๆ หนึ่งอาบน้ำ หาดปลา หาน้ำมะพร้าวกินเป็นเพื่อนกับสัตว์ หาดทราย สายน้ำและแสงแดด ในขณะที่การค้นพบร่องรอยเดิมของโรบินสัน ครูโซ่นั้นทำให้ ซูซานารู้สึกขบขันมนุษย์ผู้ชายเป็นอันมากที่มีชีวิตอยู่อย่างลำบากลำบาก หันออกจากธรรมชาติติดอยู่กับความเคยชินเก่า ๆ ไม่ยอมปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทำการก่อสร้าง การเพาะปลูก ฯลฯ ซึ่งนับว่าเป็นการหาความทุกข์ให้กับตนเองโดยไม่จำเป็น นับว่าน่าหัวเราะมาก เพราะบนเกาะปลอดภัยและมีอาหารเหลือเฟือ

ในเรื่อง **Ondine** Ondine เงือกน้อยผู้บริสุทธิ์เต็มไปด้วยความจริงใจ และมีความเอื้อเฟื้อแตกต่างจาก Hans ผู้เป็นสามีอย่างชาวกับดำ ทำให้ Ondine ซึ่งเต็มไปด้วยความรัก เกลียดผู้ชายไปหมด เพราะ “Je sais déjà qu’ils mentent, ceux qui sont beaux sont laids, ceux qui sont courageux, sont lâches... Je sais que je les déteste.”¹⁸ สำหรับ Ondine มีข้อน่าสังเกตที่น่าสนใจว่า ผู้หญิงที่เต็มไปด้วยความรักอย่าง Ondine อาจจะกลายเป็นคนขี้โกหกได้ เพราะได้รับอิทธิพลจากผู้ชายและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรักสามีมากก็ยอมทำทุกอย่าง แม้ว่าจะต้องพุดปด และโกหกตัวเอง เพราะการที่ Ondine บอกว่าตนเองเป็นชู้กับ Bertrand นั้นไม่เป็นความจริงแม้แต่น้อย ที่พุดไปเช่นนั้นก็เพื่อป้องกันไม่ให้ Hans ตาย ทั้ง ๆ ที่เขาสมควรที่จะถูกลงโทษ เพราะนอกใจ Ondine โดยการเป็นชู้กับ Bertha แฟนเก่า

สำหรับ Tessa นางเอกเรื่อง **Tessa, La Nymphé au coeur fidèle** นั้น แม้ว่าอายุจะน้อยกว่า Lewis ที่ตนรักมาเป็นเวลานาน แต่ Lewis ไม่เคยเข้าใจถึงความรู้สึกของ Tessa เลย สำหรับ Tessa “Les hommes ne sont pas responsables, ils sont

idiots ... Il n'y a que les femmes pour comprendre".¹⁹ Paola ในเรื่อง **Pour Lucrece** เห็นด้วยกับความคิดที่ว่าผู้ชายอ่อนแอ ขาดความตั้งใจจริง น่าเบื่อ ขาดความรับผิดชอบ ทำงานไม่สำเร็จ เพราะไม่เข้าใจอะไร หรือเข้าใจช้า "Les hommes comprennent : demain"²⁰ สำหรับ Paola ผู้ชายไม่ใช่ผู้นำอีกต่อไปเพราะซี้ซลัด ไม่กล้าเผชิญความจริง "Il sont lâches. Devant leur propre vilénie, devant leur luxure, ils ne cherchent qu'un prétexte à fuir à toutes jambes"²¹ หรือ "La vraie femme de l'homme est la lâcheté. C'est à elle qu'il se confie tous les soirs, en se donnant au sommeil."²²

เมื่อผู้ชาย ซี้ซลัด หนีความจริง ผู้หญิงอย่าง Léa ในเรื่อง **Sodome et Gomorrhe** จึงถูกรังแกผู้ชายมากเพราะ "Mais moi, j'ai joué la vérité."²³ Léa นับเป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีความคิดแบบใหม่ได้สมบูรณ์ที่สุด Léa ไม่สนใจต่อกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเธอเห็นว่าเต็มไปด้วยความหลอกลวง ความโกหกมดเท็จ เธอ "ปฏิเสธ" ที่จะเป็นทาสของขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณต่าง ๆ สำหรับ Léa ผู้หญิงเป็นอิสระ ไม่ได้เป็น "ทาส" หรือ "นักโทษ" ของผู้ชายอีกต่อไป ตรงกันข้ามผู้ชายต่างหากที่ยึดอยู่กับความคิดแบบเก่า ๆ เช่นเดียวกับ Jean สามีหัวโบราณของตน : "Voilà bien le vice suprême des hommes! Continuer les gestes de l'automate que tu as remonté dans Adam!"²⁴

เมื่อเป็นเช่นนี้ Léa จึงทนสามีไม่ได้จำเป็นต้องลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็น เพราะถ้ายอมทำตามความต้องการของสามีที่ให้ตนร่วมชีวิตคู่กันต่อไปโดยปราศจากความรัก Léa เกรงว่าตนเองจะกลายเป็น "เด็ก" ไปอีกคน ทั้ง ๆ ที่อยากจะทำ "กำจัด" สามีที่เป็น "ลูกแห่ง" เต็มที่

"O Dieu, si tu veux que jamais plus femme n'élève la voix, crée enfin un homme adulte! Que veux tu que nous fassions de ce fils maniaque que nous n'avons ni porté, ni nourri!"²⁵

ตัวอย่างเหล่านี้ ชี้ให้เห็นชัดเจนเลยว่าในงานเขียนของจิโรดูร์ซ์ ผู้ชายเป็นเพียง "les sous-hommes" ครองลักษณะด้อยที่ผู้หญิงถูก "บังคับ" ให้มีมาเป็นเวลานาน การที่ผู้หญิงของจิโรดูร์ซ์มีลักษณะเด่นกว่าผู้ชาย ก็เพื่อที่จะให้การมองโลกของพวกเขาเรอตุสมจริงสมจังยิ่งขึ้น และที่สำคัญก็คือเพื่อบอกว่าผู้หญิงมิได้มีบทบาทเป็นรองในสังคม เพราะพวกเขามีคุณภาพดีพอ ๆ กับผู้ชายหรือดีกว่าด้วยซ้ำไป ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงเหล่านี้จึงไม่มีจุดอ่อนเลยในหนังสือชื่อ **La Française et la France** จิโรดูร์ซ์ให้เหตุผลว่าทำไมเขาถึงไว้วางใจในความสามารถของผู้หญิงว่า "La femme vit dans une minute présente, elle a le goût des solutions rapides, des sanctions immédiates. L'horreur naturelle qu'elle a de la souffrance et de l'injustice la porte à remédier aux problèmes quotidiens par des solutions rapides, même provisoires, même de détails, plutôt qu'à se confier à l'action politique si lente, si douteuse, quelle que soit son envergure."²⁶

บทละครเรื่องสุดท้ายของจิโรดูร์ซ์ชื่อ **La Folle de Chaillot** (1945) Aurélie หรือ La Folle เป็นกระบอกเสียง สรุปความคิดของจิโรดูร์ซ์เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในสังคมได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะได้สมญาว่าเป็น "ผู้หญิงบ้า" Aurélie ก็มีความสามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเธอทราบว่ารุ่งปารีสจะถูกทำลายโดยความละโมภของเหล่านักธุรกิจที่คั่นพบว่ามีน้ำมันอยู่ใต้กรุงปารีส เธอจึงหาทาง "กำจัด" พวกเขา โดย

วิธีการ “แบบผู้หญิง” คือใช้หลักจิตวิทยาเข้าล่อจนสามารถขังพวก “นายทุน” ทั้งหลายไว้ได้ดินให้ตายทั้งเป็น ทำงานได้ผลดีและรวดเร็วกว่านักการเมืองเสียอีก

อย่างไรก็ดี จิโรตุซ์ก็ยอมรับว่า ผู้หญิงที่เก่งกล้า น่ากลัว และเต็มไปด้วยคุณสมบัติอื่น ๆ ที่เหนือกว่าผู้ชายนั้นมีน้อย หายากมาก ผู้หญิงคนไหนมีลักษณะดังกล่าว จึงน่ายกย่อง น่าสรรเสริญ เป็นผู้หญิงที่มีค่าอย่างน้อยที่สุดก็เหมาะสมที่จะถูกเลือกให้เป็นตัวแทนความคิดของตนได้ ด้วยเหตุนี้เขาจึงตั้งชื่อนวนิยายเล่มหนึ่งว่า **Choix des Elues** ซึ่งเป็นการสรุปความคิดของเขาเกี่ยวกับผู้หญิงได้เป็นอย่างดีและในหนังสือเล่มนี้ Edmée นางเอกได้ให้ภาพพจน์ “L’Elue” ของจิโรตุซ์ไว้อย่างน่าฟังว่า: “La femme est forte, elle enjambe les crues, elle renverse les trônes, elle arrête les années. Sa peau est le marbre. Quand il y en a une, elle est l’impasse du monde... Mais elle est rare.”²⁷

ประการที่สอง ทั้งเด็กสาวผู้เป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์กับจักรวาล “La nymphes” ที่จิโรตุซ์อยากจะ “perpétuer” และผู้หญิงที่แข็งแกร่งซึ่งเขาชื่นชม ต่างก็มียุคคติเดียวกัน คือฝันอยากจะทำให้โลกมีแต่ความสุข และให้ทุกคนมีความสุข โดยเป็นตัวของตัวเอง แต่การที่จะมองโลกโดยปราศจากอคติใด ๆ ได้นั้น จิโรตุซ์เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้หญิงของเขาหลุดพ้นจากพันธะครอบครัวและพันธะสังคมแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงของจิโรตุซ์จึงเป็นลูกกำพร้า (Les orphelines) แต่ละคนภูมิใจในความเป็นเด็กกำพร้าของตน เพราะรู้สึกว่ามีชีวิตที่อิสระ และสามารถที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ โดยไม่ต้องพึ่งพ่อแม่ ในเรื่อง **Intermezzo** ตอนศึกษานิเทศน์ Isabelle ว่าจะเขียนจดหมายไปบอกพ่อกับแม่ของเธอว่าเธอสอนหนังสือ

ผิดหลักการสอนที่เคยยึดถือกันมาโดยเอาเด็กนักเรียนไปเรียนหนังสือนอกชั้นเรียน แต่แทนที่ Isabelle จะกลัว เธอกลับยึดตอบอย่างภาคภูมิใจว่า “Je suis orpheline, Monsieur l’Inspecteur”.²⁸ Isabelle มีสิทธิ์ที่จะภูมิใจ เพราะแม้ว่าจะไม่มีพ่อแม่ เธอก็เรียนเก่งสอบได้ที่หนึ่งของชั้นเรียน และที่สำคัญคือเป็นครูที่เด็ก ๆ นักเรียนรักมาก เพราะนอกจากจะเป็นครูที่ใจรักแล้ว เธอยังมีวิธีการสอนแบบใหญ่ ๆ อีกด้วย สำหรับจิโรตุซ์ เด็กกำพร้าไม่ใช่เด็กที่น่าสงสาร น่าเวทนาอีกต่อไป เด็กกำพร้าของเขาเป็นนายของชีวิตตนเอง ไม่ต้อง “พึ่ง” ใครหรือ “ถูกบังคับ” ให้ทำในสิ่งที่ไม่ต้องการจะทำและแม้ว่าจะไม่มีพ่อแม่คอยดูแลเอาใจใส่ พวกเธอก็สามารถเจริญเติบโต มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาดได้ ทั้งยังสามารถตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตด้วยตนเองได้ ในเรื่อง **Ondine Auguste** พ่อเลี้ยงของ Ondine เป็นตัวแทนความคิดของจิโรตุซ์อย่างเห็นได้ชัดเมื่อเขาพูดกับ Hans สามีนอนาคตของ Ondine ว่า “Si nous n’avions pas adopté Ondine, elle aurait trouvé sans nous le moyen de grandir, de vivre.”²⁹

ในเรื่อง **Choix des Elues**, Edmée เป็นลูกกำพร้า และมีลูกสองคน ลูกชายชื่อ Jacques ลูกสาวชื่อ Claudie ทั้ง ๆ ที่เป็นแม่ Edmée ยอมรับว่าพ่อแม่ไม่จำเป็น (L’inutilité des parents) เพราะแม้ว่าตนเองจะทอดทิ้งลูกชายไปอยู่ที่อื่น Jacques ก็สามารถเติบโตใหญ่เป็นผู้ชายที่ “สมบูรณ์” ได้ “Jacques qu’elle avait laissé si faible, sans défense ... était devenu fort sans elle ... c’était à croire que, dès que sa mère n’avait pas été là, il était devenu la perfection des perfections”³⁰ ทำให้ความเข้าใจของ Edmée ที่มีต่อพ่อแม่ถูกต้องยิ่งขึ้น เพราะ Edmée คิดอยู่เสมอว่าการที่ไม่มีแม่นั้นเป็นสิทธิพิเศษทำให้ตนเอง

ปราศจากข้อบกพร่องที่อาจจะได้รับถ่ายทอดมาจากผู้เป็นแม่ “Elle avait toujours eu l'impression que l'absence même de sa mère était sa sauvegarde, était une panacée”³¹

นอกจากนี้การมีแม่ยังทำให้ลูกสาวไม่สามารถรักษาศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในตนเองไว้ได้ เพราะถูกรอบงำด้วยอิทธิพลของแม่ “Aux abords d'une mère, bien rare est la jeune fille vraiment intègre dans son orgueil, et dans sa dignité.”³² ด้วยเหตุนี้ Stéphanie นางเอกในนวนิยายเรื่อง **Aventures de Jérôme Bardini** จึงรู้สึกดีใจที่ไม่ได้เห็นตัวอย่างที่ไม่ดีของแม่ การที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากแม่ทำให้ Stéphanie คงคุณสมบัติของเด็กสาวที่เป็นตัวของตัวเองไว้ได้ครบถ้วน เพราะแม่เสียชีวิตตั้งแต่เธออายุ 12 ขวบ ทำให้ไม่มีโอกาสเจริญรอยตามแม่ที่เป็นเหมือนผู้หญิงอื่น ๆ ซึ่งสนใจแต่การแต่งเนื้อแต่งตัวและเต็มไปด้วย “โรคประจำตัว” ต่าง ๆ “Elle n'avait point eu, dès ses douze ans, à prendre en charge un stock de crèmes, de baumes, de lingerie, de névralgies et de migraines maternelles.”³³

ความคิดเหล่านี้ นับว่าแปลกและคงจะทำความไม่พอใจให้แก่ผู้เป็นแม่ทั้งหลาย แต่เมื่อดูเจตนาธรรมนิกเรียนที่อยากสร้างตัวละครที่ลบความคิดเก่า ๆ เกี่ยวกับภาพพจน์ของแม่ เราจะรู้สึก “ซัด” น้อยลง มอง แม่ ในอีกแง่มุมหนึ่งซึ่งก็มีส่วนจริงอยู่ไม่น้อย ผู้หญิงของจิโรดูลซ์เป็นเด็กกำพร้าที่มีอิสรภาพ ไม่เป็นทาสของครอบครัวเต็มไปด้วยคุณภาพ เพราะไม่ได้รับอิทธิพลที่ไม่ดีจากแม่เสียแต่แรก จึงเป็นผู้หญิงที่ “พิเศษ” จริง ๆ และ “โชคดี” ที่มีโอกาสเสียง “Le péché originel des enfants, qui est de naître des parents qui ne sont pas les modèles du monde.”³⁴

ในละครเรื่อง **Electre** แม้ว่า Electre จะมีแม่คือ Clytemnestre แต่เนื่องจาก Electre เห็นว่าแม่ของตนไม่ได้เป็น “modèle” ที่ดี เป็นเพียง “nourrice” เท่านั้น จึงอยากเป็นลูกกำพร้าทางใจ “Orphelinage moral” รวมทั้ง Oreste น้องชายด้วย โดยที่ตนจะเป็นแม่ให้ตัวเอง หลังจากที่ไม่ได้พบกันมาเป็นเวลา 20 ปี Electre พุดกับ Oreste ซึ่งแม่ไม่เคยเลี้ยงดูเลยว่า “Elle (Clytemnestre) se doute que nous sommes là, à nous créer nous – mêmes, à nous libérer d'elle. Elle se doute que ma caresse va t'entourer, te laver d'elle, te rendre orphelin d'elle...”³⁵

เมื่อคิดเช่นนี้ Electre จึงสามารถชักจูงให้ Oreste ฆ่าผู้ให้กำเนิดได้ Oreste เองก็เห็นแม่เป็นเพียง “une reine qui se prostitue”³⁶ เมื่อไม่มีเยื่อใยความสัมพันธ์กับแม่แล้ว Electre จึงสามารถค้นหาความจริงเกี่ยวกับการตายของ Agamemnon ผู้เป็นพ่อได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตาย ในทางจิตวิทยา ปมอีเลคตรา (Complexe d'Electre) เน้นเรื่องความผูกพันของลูกสาวที่มีต่อพ่อ สำหรับจิโรดูลซ์ Electre เป็นเพียงผู้ที่รักความจริงและความยุติธรรมเท่านั้น ในการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ Figaro ฉบับวันที่ 11 พฤษภาคม 1937 จิโรดูลซ์พุดถึงตัวละครของเขาว่า “Electre pour moi ... est avant tout une pure jeune fille, comblée de joie et de bonheur et qui n'en accepte aucun, tout entière dévouée à la recherche de la vérité sur la mort de son père.”³⁷

เราจะเห็นได้ว่า ภาพพจน์ของแม่นั้นเป็นภาพของแม่ที่เลว เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี แม่ประเภทนี้จึงเป็นแม่ที่ไม่จำเป็น ไม่มีเสียเลยจะดีกว่า เพราะเป็นเพียงผู้หญิงที่เห็นโลกมาก่อนและมีแต่ข้อบกพร่องซึ่งอาจจะทำให้ลูกพลอยเสียคนไปด้วย “Une mère

c'est à dire un être de même essence, plus avancé, seulement en âge et en décrépitude, et qui, quelque'il puisse être, donne l'exemple de l'être féminin impur et dégradé"³⁸

เมื่อเห็นว่า แม่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีของลูกแล้ว เช่นนี้ ผู้หญิงของจิโรดูล์จึงไม่มีใครเป็นแม่คนเลย ยกเว้น Edmée ในเรื่อง *Choix des Elues* ซึ่งเห็นด้วยกับความคิดของผู้เขียนตั้งที่ได้กล่าวแล้ว ผู้หญิงคนอื่น ๆ เช่น Suzanne, Juliette, Geneviève และ Isabelle จบการผจญภัยของตนเมื่อพบกับผู้ชายที่ตนรักไม่มีการนึกถึงการแต่งงานด้วยซ้ำไป จิโรดูล์คงต้องการ "ป้องกัน" ไม่ให้นางเอกของตนประสบชะตากรรมเดียวกับผู้หญิงธรรมดาคนอื่น ๆ ให้พวกเธอคงลักษณะพิเศษของตนไว้ เพื่อสามารถมองโลกด้วยสายตาที่แตกต่างออกไป Alcène สรุปลักษณะเด่นของการเป็นลูกกำพร้า และการไม่มีลูกไว้ได้อย่างชัดเจน เมื่อแนะนำตนเองกับ Jupiter ว่า "Moi, Alcène, dont les parents sont disparus, dont les enfants ne sont pas nés, pauvre maillon présentement isolé de la chaîne humaine"³⁹

ตัวอย่างเหล่านี้ อาจทำให้เราเข้าใจผิด คิดว่า ผู้หญิงเหล่านี้เห็นแก่ตัว ใจร้ายและไม่มีความกตัญญู กตเวที จริง ๆ แล้ว จิโรดูล์ต้องการจะให้พวกเธอมีอิสรภาพเต็มที่ไม่มีพันธนาการของครอบครัว ทาสของลูก และถ้าพวกเธอมีลูกก็จะรู้จักรักลูกอย่างสุดซึ้ง เช่น Alcène ซึ่งอยากจะให้ลูกมีชีวิตอมตะ เช่นเดียวกับ Andromaque ในเรื่อง *La guerre de Troie n'aura pas lieu* ซึ่งไม่ต้องการให้เกิดสงคราม เพราะจะต้องสูญเสียลูกเป็นต้น

จะเห็นได้ว่าผู้หญิงแบบเก่าไม่มีในงานเขียนของจิโรดูล์ ผู้หญิงของเขาจะแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เพื่อให้โลกมนุษย์ซึ่งเป็น "sordide et ignoble auberge"⁴⁰ พัฒนาขึ้นให้ดีที่สุด

โลกทัศน์ของผู้หญิงเหล่านี้จึงผิดแผกแตกต่างไปจาก โลกทัศน์ของผู้หญิงและผู้ชายที่เป็นทาส ความคิดแบบโบราณในหลาย ๆ เรื่อง

ผู้หญิงกับสงคราม

ในเรื่อง *Suzanne et le Pacifique* หลังจากเรือแตกชูชานก็มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขบนเกาะร้างถึง 6 ปี แต่แล้ววันหนึ่ง ซากศพของคนและสัตว์ก็ลอยมาถึงเกาะแห่งความสงบสุข ทำให้ชูชานรู้ว่าสงครามเกิดขึ้นแล้ว จากหนังสือพิมพ์ที่ติดมากับซากศพของทหาร ทำให้ชูชานรู้ความเป็นไปของสงครามได้เป็นอย่างดี ชูชานรู้สึกขยะแขยงมาก สงครามโหดร้ายป่าเถื่อน บ้านเมืองถูกโจมตีและทำลายชีวิตคนและสัตว์ล้มตายนับไม่ถ้วน ทรัพย์สินและป่าไม้เสียหายอย่างหนัก นอกจากจะถูกปล้นและฆ่าอย่างทารุณแล้ว ผู้หญิงยังถูกข่มขืนอีกด้วย ชูชานรู้สึกเกลียดชังสงครามอย่างยิ่ง ผลของมันคือความหายนะทางเศรษฐกิจ ทางศิลปะวัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางศีลธรรม แต่สื่อมวลชนมักจะละเลยความจริงเหล่านี้ มัวแต่สนใจพูดถึงแต่ชัยชนะของประเทศตน ชูชานเห็นว่าในการทำสงครามไม่มีชาติใดเป็นฝ่ายชนะที่แท้จริง เพราะทั้งประเทศที่ชนะสงครามและประเทศที่แพ้ต่างก็ได้รับผลกระทบที่ร้ายแรงจากสงครามพอ ๆ กัน นอกจากนี้ ชูชานเห็นว่า เมื่อสงครามเลิกแล้ว ไม่ควรโกรธเกลียดประเทศคู่สงครามควรจะดำรงความสัมพันธ์อันดีต่อกันไว้ จิโรดูล์เน้นความคิดนี้มาก ดังเห็นได้จากละครเรื่องต่าง ๆ มาในเรื่อง *Siegfried* (1928) Jacques เป็นทหารฝรั่งเศสซึ่งตกค้างอยู่ในประเทศเยอรมันหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เขาความจำเสื่อม และมีชื่อเยอรมันว่า Siegfried เมื่อ Geneviève คู่หมั้นไปตามหา Jacques เธอเปลี่ยนความคิดเดิมหมด เธอเคยคิดว่าคนเยอรมันเป็นคนใจคอโหดร้าย กระจายสงครามอย่างเดียว แต่เมื่อ

ได้รู้จักกับคนเยอรมัน เธอจึงเข้าใจว่า คนเยอรมันเป็นคนโรแมนติก ต็มคำในความงามของธรรมชาติด้วย ในตอนจบของเรื่อง เมื่อเธอพบ Jacques แทนที่จะพูดว่าเธอรัก Jacques เธอกลับบอกว่า "Siegfried, je t'aime"⁴¹ การที่เธอเรียกชื่อเยอรมันของ Jacques นั้น ก็เพื่อจะสื่อความหมายว่าเธอรักคนเยอรมันที่เคยเป็นศัตรูของคนฝรั่งเศสมาก่อน

ความคิดนี้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในละครเรื่อง **Judith (1931)** เพราะ Judith ซึ่งเป็นคนชาตินิยมต้องการจะไปฆ่า Holopherne ศัตรูของประเทศ แต่ปรากฏว่า Judith กลับไปหลงรัก Holopherne แทน Judith ซ้ำให้เห็นว่า เรามองศัตรูเราผิด เพราะคิดแต่เพียงว่าคู่สงครามคือชาติที่นำกลัว ต้องช่วยกันทำลายให้พินาศ แต่จริง ๆ แล้วคนที่นำกลัวนั้น คือคนชาติเดียวกัน Judith ตกเป็น "เหยื่อ" ของพวกทหารและพวกพระที่ลอบลงประชาน โดยปิดบังความจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ที่แท้จริงของประเทศ ออกข่าวว่าศัตรูกำลังอ่อนแอ ทั้ง ๆ ที่ประเทศตนต่างหากที่จะแพ้เพราะอาวุธใกล้จะหมด Judith หลงเชื่ออยากจะทำเพื่อชาติและพระเจ้า จึงไปหา Holopherne เพื่อฆ่าเขา แต่ Judith กลับค้นพบว่า Holopherne เป็นวีรบุรุษที่แท้จริง และแม้ว่าเธอจะฆ่าเขาตายตามเจตนาธรรมณ์ของพวกพระ เธอก็เห็นว่าสงครามสกปรกมาก เต็มไปด้วยการโกหกมดเท็จ และปฏิเสธที่จะรับค้ายกย่องว่าเป็น "วีรสตรี" เพราะสำหรับ Judith คำว่าทหารและวีรบุรุษ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า อาชญากร

Judith : "Tuer. Tu emploies là un mot d'assassin."

Suzanne : "Un mot de soldat, de héros."

Judith : "C'est bien ce que je voulais dire."

ในละครเรื่อง **La Guerre de Troie n'aura pas lieu**, ผู้หญิงกรุงทรอยมองสงครามด้วยสายตา

ที่แตกต่างจากผู้ชายอย่างสิ้นเชิง สำหรับ Le roi Priam สงครามทำให้ผู้ชายที่ซื่อสัตย์กลายเป็นวีรบุรุษขึ้นมา แต่สำหรับ La reine Hécube ความกล้าหาญเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดสงครามเสียก่อน อีกประการหนึ่ง เวลาเกิดสงครามต้องคอยดูให้ดีว่า ผู้ชายกล้าหาญจริงหรือเปล่า เพราะส่วนใหญ่ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น "วีรบุรุษ" นั้นที่แท้คือ คนซื่อสัตย์

Hécube : "L'homme en temps de guerre s'appelle le héros. Il peut ne pas en être plus brave, et fuir à toutes jambes."⁴²

Andromaque เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความคิดของแม่สามี เธอเห็นว่า Hector กล้าหาญมากกว่าเมื่อเขาล่าสัตว์ที่ดุร้าย และที่สำคัญกว่านั้นเธอรัก Hector ไม่ใช่เพราะเขาเป็นวีรบุรุษสงคราม แต่รักเพราะเขาเป็นสามีของเธอ เพราะฉะนั้นแม้ว่า Hector จะซื่อสัตย์ เธอก็ยังรักเขาอยู่เสมอและอาจจะรักมากกว่าเสียอีก "Même si Hector était lâche ..., je l'aimerais autant. Je l'aimerais peut-être davantage"⁴³

สำหรับ Andromaque Hector ไม่ใช่ผู้ที่กล้าหาญที่สุด เพราะคนที่กล้าหาญจริง ๆ นั้น ได้เสียชีวิตไปแล้วในสงคราม "Ce sont les braves qui meurent à la guerre."⁴⁴ แต่อย่างไรก็ตาม Andromaque เห็นว่าสำหรับภรรยา นั้น เธอไม่สนใจหรอกว่าสามีจะเก่งกล้าแค่ไหน สิ่งที่ต้องการที่สุดก็คืออยากให้สามีกลับบ้านโดยปลอดภัย เพื่อทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติอีกครั้งหนึ่ง เพราะประเทศหลังสงครามต้องการทรัพยากรบุคคลจำนวนมากในการพัฒนาฟื้นฟูประเทศ ผู้ชายเหล่านี้ นับว่าเป็นวีรบุรุษที่แท้จริง ไม่ใช่คนซื่อสัตย์ เพราะคนซื่อสัตย์คือคนที่ชอบก่อสงคราม ไม่ใช่คนใฝ่หาสันติภาพ อีกประการหนึ่ง Andromaque เห็นว่าการตายในสนามรบเป็นเพียงความภูมิใจที่ไร้เหตุผล

ของพวกชาตินิยม คนที่รักชาติจริง ๆ สามารถทำตนให้เป็นประโยชน์กับประเทศชาติได้มากกว่าการไปตายในสนามรบ ซึ่งนอกจากจะไร้ประโยชน์แล้ว วิญญาณของผู้ตายยังหาความสงบสุขไม่ได้อีกด้วย

เราจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงของจิโรดูลซ์ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความดีงามของสงคราม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความกล้าหาญของวีรบุรุษหรือเรื่องความรักชาติ ความคิดเหล่านี้โบราณมาก เป็นการหลอกลวงประชาชนให้เห็นดีเห็นชอบกับการทำสงคราม แต่จริง ๆ แล้ว สงครามคือการโกหกตบตาด้วยข้ออ้างต่าง ๆ นานา Andromaque เห็นว่า สงครามกรุงทรอยนั้นมิได้เกิดจากความรักระหว่าง Paris กับ Hélène ซึ่งไม่ยอมพรากจากกัน เพราะตามความเป็นจริงแล้ว ทั้งคู่ไม่รักกันเลย และ Hélène ก็ยินยอมที่จะถูกส่งกลับไปให้พวกกรีก ส่วนคนแก่ชาวทรอยเองก็ไม่ได้รัก Hélène ที่เป็นสัญลักษณ์ของความงาม เพียงแต่หลงตนเอง Andromaque จึงพยายามอย่างเต็มที่ในการที่จะป้องกันไม่ให้อสงครามเกิดขึ้น เพราะสงครามครั้งนี้ Andromaque รู้ดีว่าถ้าเกิดขึ้นแล้ว เธอจะต้องสูญเสียสามีและลูกไปแน่นอน ดังนั้นเธอจึงไม่ยอมที่จะเสียสละชีวิตของคนทั้งสอง เพื่อสงครามที่ชั่วร้ายและไร้เหตุผลเช่นนี้ Andromaque “Et la vie de mon fils, et la vie d’Hector vont se jouer sur l’hypocrisie et le simulacre, c’est épouvantable.”⁴⁵

Andromaque มองดูสงครามด้วยสายตาของเมียและแม่ เธอจึงเกลียดสงครามที่สุด สงครามทำให้เธอและ Hector ต้องพรากจากกันอยู่เสมอ ๆ ทุกครั้งเธอจะเฝ้าคอยการกลับมาของ Hector อย่างใจจดใจจ่อ ระหว่างการรอคอย เธอรู้สึกทุกข์ทรมานด้วยความเป็นห่วง ตอนนี้ เธอกำลังตั้งครมภ์ความเป็นทุกข์ของเธอจึงทวีคูณ สงครามจึงน่าเกลียดน่าชัง เพราะมันเป็นสัญลักษณ์ของความพลัดพรากและ

ความตาย เธอจึงพร้อมที่จะทำทุกอย่างที่จะทำให้สงครามเกิดขึ้นอีก แม้ว่าจะต้องตัดนิ้วลูกชายเพื่อให้เป็นคนพิการ ทำสงครามไม่ได้ หรือแม้ว่าจะต้องฆ่าลูกเธอก็ทำได้ ถ้าการเสียสละของเธอจะช่วยให้โลกมนุษย์โดยส่วนรวมรอดพ้นจากความหายนะของสงครามที่ทำลายล้างทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างสูญเปล่า

ถึงแม้ว่า Andromaque จะต่อสู้สงครามทุกรูปแบบ สงครามก็ยังคงจะมีอยู่ต่อไป เพราะมนุษย์รักสงคราม ไม่ว่าจะมันจะโหดร้ายทารุณแค่ไหน โดยเฉพาะผู้ชายชอบที่จะเห็นการนองเลือด การทรมาน การแก้แค้น และการบั่นทอนชีวิต Andromaque พูดกับ Hector ว่า “Mon fils aimera la guerre, car tu l’aimes.”⁴⁶ เมื่อผู้ชายรักสงคราม ๆ ก็จะไม่วันสิ้นสุด จะต้องเกิดขึ้นเรื่อย ๆ อย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นความพยายามของผู้หญิงที่รักสันติภาพต่อต้านสงคราม โดยการเปิดเผยความชั่วร้ายที่อยู่เบื้องหลัง จึงไม่ประสบความสำเร็จ “La guerre de Troie aura lieu.” ผู้หญิงก็เพียงแต่แฉภาพที่น่าเกลียดน่ากลัวของสงครามอย่างสิ้นหวัง ด้วยเหตุนี้ เมื่อ Démokos ตาม Hécube ว่าสงครามเหมือนกับอะไร Hécube เปรียบภาพสงครามเหมือนกับ ก้นของลิง เป็นการแสดงความเกลียดชังและความขบแค้นของผู้หญิงที่มีต่อสงครามได้อย่างชัดเจน Hécube “A un cul de singe. Quand la guenon est montée à l’arbre et nous montre un fondement rouge, tout squameux et glacé, ceint d’une perruque immonde, c’est exactement la guerre que l’on voit, c’est son visage.”

ผู้หญิงของจิโรดูลซ์ “ปฏิเสธ” สงครามเพราะนอกจากจะมีเหตุผลปล้ำความคิดเก่า ๆ ของผู้ชายที่รักสงคราม เห็นความดีงามของสงครามในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ความรักชาติ ความกล้าหาญ

ความสามัคคี ฯลฯ พวกเขาซึ่งตั้งจุดสำคัญที่ทำให้เกลียดชังสงครามว่า สิ่งชั่วร้ายที่สุดในการก่อให้เกิดสงครามนั้น คือการโกหก เพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย โดยไม่คำนึงถึงความหายนะของคนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ เหตุผลที่ผู้มีอำนาจนำมาบอกแก่ประชาชนของตน จึงเป็นข้ออ้างทั้งเพ ทั้งยังเป็น การโกหกหลอกลวงอย่างต่ำช้า เพื่อปลุกระดมคนในชาติให้หลงเชื่อ และเกิดความเกลียดชังโดยโอนความผิดทั้งหมดให้แก่ประเทศคู่สงคราม ผู้หญิงของจิโรตุซ์ชี้ให้เห็นว่า ผู้รักสงครามทั้งหลาย ไม่เคยเปิดเผยเหตุผลที่แท้จริงเลย ทั้งไม่เคยยอมรับว่าตนเองเป็นผู้รับผิดชอบกับเหตุ และผลของสงคราม และที่สำคัญคือไม่เคยสนใจกับความคิดความรู้สึกของประชาชนว่า เห็นดีเห็นชอบกับการตัดสินใจของตนเองหรือไม่ ผู้หญิงกรุงทรอยอย่าง Andromaque และ Hécube จึงพยายามอย่างยิ่งที่จะ “เปิดตา” ผู้กระหายสงครามทั้งหลายและผู้หญิงกรีกอย่าง Hélène ก็ไม่ยอมรับร่วมโกหกด้วย โดย “ปฏิเสธ” ที่จะเป็น “แพะรับบาป” อีกต่อไป เธอไม่ใช้ต้นเหตุของสงคราม และจะไม่ยอมรับเด็ดขาด แม้ว่าความเชื่อนี้จะมีมานานแล้วก็ตาม การที่ผู้หญิงทั้งสองชาติมีความเห็นพ้องต้องกันเช่นนี้ ก็นับว่าเป็นนิมิตหมายอันดีว่า ไม่ว่าผู้ชายจะรักสงครามมากเพียงใด และโกหกหลอกลวงเก่งแค่ไหน แต่ถ้าผู้หญิงทั้งโลกไม่ว่ามิตรหรือศัตรู ร่วมมือร่วมใจกันคัดค้านสงครามสันติภาพที่แท้จริงก็คงจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนที่สุดในอนาคตไม่เป็นเพียงแต่ “Une intervalle entre deux guerres.”

ผู้หญิงกับศาสนา

ในเรื่อง *Amphitryon* 38, Alcène ของจิโรตุซ์แตกต่างจาก Alcène ในเทพนิยายโบราณอย่างสิ้นเชิง นับตั้งแต่สมัยกรีกเป็นต้นมา Alcène หวาดกลัวต่อเทพเจ้ามากจึงไม่กล้าขัดขืนต่อ Zeus

หรือ Jupiter ซึ่งต้องการมีเพศสัมพันธ์กับตน เพื่อให้กำเนิด Héraclès หรือ Hercule วีรบุรุษผู้มีความสามารถในการช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ นอกจากนี้ Alcène ยังรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเลือกให้ปฏิบัติหน้าที่นี้ ส่วน Alcène ของจิโรตุซ์นั้น นอกจากจะไม่กลัวเทพเจ้าแล้วยังกล้าปฏิเสธความต้องการของ Jupiter ด้วย Alcène เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ไม่ยอมรับว่าเทพเจ้ามีอำนาจเหนือมนุษย์ เพราะฉะนั้นไม่ว่า Jupiter จะพยายามโน้มน้าวจิตใจของ Alcène ให้ตกลงยินยอมเป็นคู่กับตนด้วยวิธีการต่าง ๆ นา ๆ Alcène ก็ไม่ยอมตกลงปลงใจ ในที่สุด Jupiter ต้องใช้เล่ห์อุบายปลอมตัวเป็น Amphitryon ผู้สามีจึงสามารถเข้าห้องของ Alcène ได้ แต่ก็ไม่สามารถบังคับให้ Alcène ยอมรับได้ว่าตนเองเป็นเทพเจ้า จึงต้องส่ง Mercure เทพทูตลงมาเกลี้ยกล่อม Alcène ให้ยินดียิต้อนรับ Jupiter ตัวจริง

Mercure พยายามล่อใจ Alcène ด้วย “รางวัล” มากมายหลายอย่างเพื่อให้เธอยอมเปิดประตูให้ Jupiter แต่โดยดี:

Mercure “Une année de joie commence ce soir pour Thèbes. Plus d'épidémies, plus de famines, plus de guerres.”⁴⁷

ปรากฏว่า Alcène ไม่ยินดียินร้ายกับของกำนัลเหล่านี้เลย Mercure จึงหันไปใช้วิธี chantage เพื่อบังคับ Alcène

Mercure : “Et les enfants de votre ville que la mort doit emporter cette semaines, ils sont huit, si vous désirez le savoir, quatre petits garçons et quatre petites filles, votre petite Charissa entre autres, vont être sauvés par votre nuit”⁴⁸

Mercure ต้องประจบกับความผิดหวังอีกครั้งหนึ่ง เพราะ Alcène ไม่กลัวความตายเลย

แม้แต่น้อย เธอเองเคยปฏิเสธ Jupiter ไปแล้วเมื่อ Jupiter สัญญาว่าจะให้เขามีชีวิตอมตะถ้าเธอยอม นอกใจสามี Mercure จึงใช้ไม้ตาย โดยชุ้ให้กลัว การลงโทษ และการแก้แค้นของ Jupiter ซึ่งจะต้อง โกรธจัดที่ถูกขัดใจ:

Mercuré "Tenez - vous à voir votre ville assaillie par des pestes, par l'incendie? A voir votre mari vaincu et déchu?"⁴⁹

ไม่ว่าจะเป็นการ "สมนาคุณ" หรือ "การลงโทษ" Alcène ก็ไม่หวั่นไหว เธอไม่ยอมที่จะ "ทรยศ" ต่อสามี นั่นหมายความว่า เธอรักและซื่อสัตย์ต่อมนุษย์จึงได้ "เลือก" มนุษย์ และ "ปฏิเสธ" เทพเจ้า สำหรับ Alcène นอกจากเทพเจ้าจะไม่ประพฤติดนให้เป็นทีเคารพนับถือแล้ว ยังไร้ความสามารถที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขได้อีกด้วย ในขณะที่ความรักและการสร้างสรรค์ของ Amphitryon ทำให้เธอมีแต่ความสุข จึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไม Alcène จึงเห็นมนุษย์ดีกว่าเทพเจ้า พยายามปกป้องอิสรภาพของตนเอง เพื่อรักษาศักดิ์ศรีของมนุษย์ และเมื่อเห็นว่าเธอมีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวที่จะรักและเสียสละเพื่อมนุษย์ไม่ยอมสยบต่ออำนาจของเทพเจ้า Jupiter จึงยอมแพ้ และยอมรับว่า "C'est elle le vrai Prométhée."⁵⁰

ในเรื่อง Judith นางเอกของจิโรดุซก็แตกต่างจาก Judith ในคัมภีร์ไบเบิลซึ่งเป็นแม่หม้าย นางต้องการไปฆ่า Holopherne แม่ทัพซาคีค ซึ่งยกทัพมาล้อมเมือง Béthulie เพราะได้รับแรงบันดาลใจจากพระเจ้า ส่วน Judith ของจิโรดุซเป็นเด็กสาวอายุ 20 ปี ซึ่งถูกพวกพระเลือกให้ไปคร่าชีวิตของ Holopherne โดยอ้างคำทำนาย (la prophétie) ว่าจะต้องเป็นสาวสวยที่สุด บริสุทธิ์ที่สุดอย่าง Judith เท่านั้น ที่จะสามารถทำลายศัตรูได้ Judith ไม่เชื่อในคำทำนาย เพราะถือว่าเป็นการโกหก

หลอกลวง เพราะถ้าพระเจ้าประสงค์เช่นนั้นจริงทำไมไม่มาบอกกล่าวกับเธอโดยตรง:

Judith "Je vous (le grand Rabbin) répète que ce n'est pas pour moi la voix de Dieu. Depuis que la ville me croit chargée de son salut, croyez - vous donc que je n'essaye pas de saisir un signe adressé par Dieu à moi - même? ... Le plus faible m'aurait suffi."⁵¹

Judith ไม่ภูมิใจเลยแม้แต่น้อยที่พระเจ้าเลือกเธอให้ทำหน้าที่พิชิตศัตรูของชาวยิว ตรงกันข้ามเธอรู้สึกว่พระเจ้าทำลายชีวิตที่บริสุทธิ์ของเธอ และทำให้เธอกลายเป็นคนมีมลทิน "Du jour où il (Dieu) m'a choisie, à cause de ma pureté, le regard de Dieu m'a souillée."⁵²

Judith กลายเป็นคนคลั่งศาสนา (fanatique) เต็มไปด้วยความเกลียดชังและความแค้น พร้อมทั้งจะทำลายชีวิตมนุษย์ตามความต้องการของพระเจ้า แต่ความศรัทธาในตัวพระเจ้ามลายไปสิ้น เมื่อเธอถูกหลอกให้จับ Egon ทหารของ Holopherne และถูกหิวระาะเบาให้ฮับอาย Judith รู้สึกโกรธและเกลียดพระเจ้าที่ปล่อยให้เธอเผชิญกับการกระทำที่ต่ำช้าเช่นนี้ สำหรับ Judith พระเจ้าไม่ได้รับรักและปรารถนาดีต่อเธอเลย แม้ว่าเธอจะรักพระองค์และเสียสละทุกสิ่งเพื่อพระองค์ ความรักของ Judith จึงกลายเป็นความเกลียด ในเมื่อพระเจ้าไม่สนใจกับความดีและความบริสุทธิ์ของเธอเลย Holopherne ศัตรูของเธอเสียอีกที่มาช่วยให้เธอพ้นจากการกระทำที่เลวทรามของ Egon Judith จึงไม่ริรอที่จะเลือกรักและศรัทธาในตัวมนุษย์ แทนที่พระเจ้า พระเจ้ากลายเป็นศัตรูในขณะที่มนุษย์ซึ่งแม้จะเป็นศัตรูกลับกลายเป็นผู้พิทักษ์ยิ่งกว่านั้น Judith ยังค้นพบอีกว่าความรักของมนุษย์มีค่ามากกว่าความรักของพระเจ้า Judith รักและชื่นชม Holopherne มนุษย์ผู้ไม่เชื่อพระเจ้า เขาสอนเธอให้รู้จักรักชีวิตที่ปราศ-

จากพระเจ้าด้วย เพราะเป็นชีวิตที่อิสระ ง่าย และบริสุทธิ์ เปรียบเหมือนสวรรค์บนดินไม่ต้องคอยหวาดกลัว บาปและนรก ซึ่งพระเจ้าชอบนำมา “บู”

ด้วยเหตุนี้ เมื่อ Judith ฆ่า Holopherne เธอก็ต้องการจะประกาศให้โลกรู้ว่า เธอไม่ได้ฆ่าเขาเพราะความเกลียด แต่เพราะความรัก แต่ไม่มีใครเชื่อ สำหรับพวกพระนั้นความจริงจะเป็นอย่างไร พวกเขาไม่สนใจ สิ่งที่สำคัญก็คือว่า คำทำนายของพระเจ้าเป็นจริงทำให้ความเชื่อในไสยศาสตร์และความศรัทธาในศาสนาของประชาชนเพิ่มขึ้น พวกเขาจึงพยายามที่จะบังคับให้ Judith พูดยุว่า ได้ฆ่า Holopherne เพราะความรักและศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า Judith รู้สึกขยะแขยงเป็นอันมากที่เห็นพวกพระหวังแต่ผลประโยชน์จากการกระทำของเธอ จึงตำหนิพวกเขาอย่างรุนแรงว่าเป็นคนโกหก หลอกหลวง “cessez donc votre fonction de juifs qui est d'embaumer le mensonge dans des cantiques.”⁵³

นอกจากนี้ Judith ยังคัดค้านพวกพระที่เห็นว่ากรกระทำของเธอเป็นเรื่องปาฏิหาริย์ (Le miracle) เพื่อให้ประชาชนเพิ่มความเลื่อมใสศรัทธาในพระเจ้า เธอเห็นว่าการหันเข้าหาเรื่องปาฏิหาริย์ต่าง ๆ นั้น เป็นความเลื่อมของศาสนา เพราะเป็นเรื่องที่ไร้สาระไม่มีมูลความจริง “Le miracle est sorti d'un amas de choses viles, basses, épouvantables ...”⁵⁴

เมื่อเห็นว่าพระเจ้าใช้เธอเป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อและศรัทธา Judith จึง “ปฏิเสธ” ที่จะสมรู้ร่วมคิดด้วย เธอไม่ยอมรับว่าเธอเป็นสัญลักษณ์ของการฆาตกรรมและความเกลียดชัง และเพื่อให้ความเท็จสูญไปจากโลก เธอสั่งให้ฆ่ายามซึ่งพระเจ้า “สิง” อยู่เป็นการแก้แค้น

แต่แม้ว่าพระเจ้าแห่งความหลอกหลวง และความเกลียดชังจะตายไปแล้ว พวกพระตัวแทนของ

พระเจ้ายังอยู่ Judith ไม่สามารถกำจัดพวกเขาได้ทั้งหมด พวกเขายังคงจะอยู่เพื่อกระจายความหายนะและความเท็จต่อไปในโลก เพราะพวกเขาเป็นสัญลักษณ์ของความเกลียดชังไม่ใช่ความรัก จึงไม่น่าแปลกใจที่พวกเขาจะเกลียดผู้ที่ไม่รักหรือไม่ศรัทธา ศาสนา คอยหาวิธีที่จะลงโทษหรือสาปแช่งให้ประสบแต่ความทุกข์ ด้วยเหตุนี้ในตอนท้ายเรื่อง Judith จึงถูกลงโทษในฐานะที่ไม่ยอมเชื่อฟังพวกพระให้อยู่รับใช้พระเจ้าที่เธอเกลียดตามลำพังในโบสถ์เป็นการฆ่าทั้งเป็น เพราะเธอจะไม่มีความสุขและอิสรภาพไปตลอดชีวิต

ในเรื่อง *Electre*, เหล่าเทพเจ้าอ่อนแอ หน้าไหว้หลังหลอก คุ่มครองคนชั่ว และลงโทษคนบริสุทธิ์ Electre จึงขาดความเคารพนับถือเพราะตนเองมีความจริงใจมากกว่า และรักความยุติธรรมมากกว่า สำหรับ Electre พระเจ้าชอบ “ยุ่ง” เรื่องของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ประสบกับความทุกข์จากภัยธรรมชาติ หรือ สงคราม โดยถือว่าเป็นการลงโทษมนุษย์ Electre “ปฏิเสธ” ความยุติธรรมแบบนี้ เธอไม่ต้องการให้เทพเจ้ามายุ่งเกี่ยวกับมนุษย์อีกต่อไป เพราะพวกเขารับผิดชอบตนเองได้ จัดการกับปัญหาของตนเองได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าจะต้องตาย Electre ก็ยินดีที่จะต่อสู้กับอำนาจของเทพเจ้า เพื่อแสวงหาความยุติธรรมที่แท้จริงด้วยตนเอง

Electre : “Dans ce pays qui est le mien, on ne s'en remet pas aux dieux du soin de la justice ...”⁵⁵

สำหรับ Léa ในเรื่อง *Sodom et Gomorthe* ก็เช่นกัน Léa เห็นเช่นเดียวกับ Electre ว่า พระเจ้าเป็นผู้ “บุกรุก” เข้ามาในโลกมนุษย์ ทำให้มวลมนุษยชาติอิสรภาพและความเป็นไทตกอยู่ในสายตาของพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา

Léa : “... J'ai toujours aimé être seule.

Impossible. L'ange de la solitude est là, et me regarde.⁵⁶

นอกจากนี้ Léa ยังเห็นพ้องต้องกันกับ Alcmène ว่าพระเจ้าเป็น “le maître Chanteur” ชอบชมข่มมนุษย์ด้วยความตาย โดยอ้างคำทำนาย:

Léa : “Je n'ignore rien de la prophétie... Un couple, un seul vrai couple peut sauver Sodome! ... Sinon tout meurt ... Voilà la prophétie.”⁵⁷

Léa “ปฏิเสธ” ที่จะให้ความร่วมมือกับพระเจ้า เธอไม่ต้องการเป็นคนหลอกลวงเหมือนกับพระเจ้า เพราะเธอรู้สึกดีแก่ใจว่า เธอกับ Jean นั้น ไม่ได้เป็น “le couple parfait” เธอจึงไม่ยอม “เล่นบท” คู่กับ Jean ตามที่พระเจ้าต้องการ เพราะการเป็น “le couple parade” นั้น เธอจะต้องเสแสร้งว่าตนเองมีชีวิตคู่ที่เต็มไปด้วยความรักและความสุข หลอกทั้งตัวหลอกทั้งผู้อื่น Léa “ปฏิเสธ” ที่จะเล่นละครบทนี้ตามความต้องการของพระเจ้า แต่ยอมรับชะตากรรมของชีวิตแต่งงานที่ล้มเหลวอย่างเปิดเผย เพราะเห็นว่าการยอมรับความจริงเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม และการหลอกลวงเป็นสิ่งที่น่าดูถูก นอกจากนี้ แทนที่พระเจ้าจะเป็นที่พึ่งให้แก่เธอในยามทุกข์ พระเจ้ากลับปฏิเสธโดยต้องการให้เธอ “ทน” ชีวิตคู่ที่จอมปลอมต่อไป Léa จึงหมดหวังและหมดที่พึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอจึงเห็นว่า นอกจากพระเจ้าจะชอบความหลอกลวงแล้ว ยัง “ทรยศ” ต่อมวลมนุษย์ที่รัก และศรัทธาพระองค์อีกด้วย เพราะไม่ได้ช่วยพวกเขา ให้พ้นทุกข์และให้มีความสุขที่แท้จริง เมื่อพระเจ้า ไร้ประโยชน์เช่นนี้ Léa จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะยังคงรักษาและบูชาพระเจ้าต่อไป และที่สำคัญคือ เมื่อเธอเรียกหาพระเจ้า ๆ ไม่เคย “ติดต่อกับ” เธอโดยตรง เพียงแต่ส่ง “l'ange” มาเป็นตัวแทน “d'où vient le mal”⁵⁸ ทั้งนี้เพราะตัวแทนของความเชื่อและศาสนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็

พระ แม่ชี เทวดา หรือ กษัตริย์ ซึ่งเป็น “les faux dieux” ต่างก็เป็นสัญลักษณ์ของความเกลียดชัง ความหน้าไหว้หลังหลอก และความชั่ว พวกเขาคือ “ปีศาจ” ที่น่ากลัวจริง ๆ เพราะชอบหลอกลวงมนุษย์ให้หลงเชื่อในศาสนาโดยใช้ “miracle” และ “prophétie” เป็นเครื่องมือ (น่าสังเกตว่า “Le démons” ไม่มีปรากฏในงานเขียนของจิโรดูล์เลย)

สรุปได้ว่า ผู้หญิงของจิโรดูล์ ไม่กลัวบาป ไม่กลัวถูกลงโทษ ไม่เชื่อไสยศาสตร์และปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ทางศาสนา พวกเธอจึง “กล้า” วิพากษ์วิจารณ์และเปิดโปงความชั่วร้ายของเทพเจ้า พระเจ้า และตัวแทนบนพื้นโลกได้อย่างอิสระ และเมื่อพวกเขาเหล่านี้ไม่เคยหยิบยื่นความสุข ความรัก และความยุติธรรมที่แท้จริงให้ ผู้หญิงอย่าง Alcmène Electre Judith และ Léa ซึ่งแม้จะถูกคัดเลือกมาจากเทพนิยายกรีกและคัมภีร์ไบเบิล ต่างก็ “ปฏิเสธ” ที่จะ “รับใช้” ความเชื่อและศาสนา หมดรักและศรัทธาต่อเทพเจ้าและพระเจ้าที่ไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยินเสียงมา “เชื่อ” ในความสุข และความสามาถของมนุษย์แทน ในละครเรื่อง **Les Gracques** (1958) Lavinia สรุปวิวัฒนาการความคิดของผู้หญิงเกี่ยวกับศาสนา ได้เป็นอย่างดี เมื่อเธอชี้ให้เห็นว่า ในที่สุด เทพเจ้า ไม่ได้มีตัวตนจริง ๆ เป็นเรื่องโกหกทั้งเพ จึงไม่สมควรที่จะเชื่อ บูชา หรือเกรงกลัว

Lavinia : “Ils (les dieux) n'existent pas. Aucun n'existe. Regarde : je les défie de m'aveugler, moi qui ne vois pas, de me rendre sourde, moi qui ne les entends pas. Cela devrait être un jeu pour les dieux de déformer cette bouche qui leur dit leur honte, de tordre cette langue qui leur nie.”⁵⁹

ผู้หญิงกับชีวิตคู่

ในเรื่อง **Intermezzo** Isabelle บอกว่า le contrôleur des poids et mesures ว่า เธอจะเลือกแต่งงานกับผู้ชายที่เคารพสิทธิเสรีภาพของเธอ ยอมให้เธอมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและทำในสิ่งที่ต้องการโดยไม่ห้ามปราม เพราะถ้าสามีภรรยาไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของแต่ละฝ่ายแล้วชีวิตคู่ก็จะล้มเหลว

Isabelle : “Vous m’avez demandé mon avis sur l’homme qui voudra un jour, me prendre dans ses bras ... Si c’est pour me prendre à tout ce qui m’appelle, si c’est pour fermer mes paroles par sa bouche, mes regards par ses yeux, pour aider tous les autres couples dont on ne voit que le double dos à reformes le misérable blocus humain, qu’il n’approche pas.”⁶⁰

สำหรับ Isabelle ผู้หญิงควรจะเลือกผู้ชายให้ดีกว่าแต่งงาน เพราะชีวิตคู่จะสมบูรณ์ได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้ชายเสียส่วนใหญ่ แต่ผู้หญิงส่วนมากไม่คิดอย่าง Isabelle แต่งงานกับผู้ชายคนแรก โดยไม่มีโอกาสเลือก ชีวิตคู่ของพวกเขาจึงประสบความล้มเหลวในเรื่อง **Ondine** Ondine รัก Hans อย่างหมดหัวใจ และแต่งงานกับเขาเพราะ “Hans est le premier homme que j’ai vu on ne peut choisir davantage.”⁶¹ ผลก็คือเธอมีแต่ความทุกข์ เพราะ Hans นอกใจ Edmée ในเรื่อง **Choix des Elues** ก็ยอมรับว่าการที่เธอแต่งงานกับ Pierre นั้น เพราะเขาขอแต่งงานกับเธอเป็นคนแรก “... non parce qu’il était, beau, courageux, intelligent, ... mais parce qu’il l’avait le premier demandée en mariage.”⁶² และเมื่อ Edmée เห็น Claudie ลูกสาวจะแต่งงานกับ Harold เธอก็รู้ได้ทันทีว่า

ประวัติศาสตร์จะซ้ำรอยอีกแล้ว และ Claudie จะไม่มีความสุขในชีวิตแต่งงานเหมือนกับเธอผู้เป็นแม่ เพราะ “... elle avait épousé son mari comme Edmée avait épousé le sien, ... mais il était comme Pierre, il était le premier venu, Claudie comme Edmée, avait cédé au premier venu.”⁶³

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้หญิงจึงไม่มีความสุขในชีวิตแต่งงาน เพราะเธอไม่รู้จักผู้ชายที่จะมาเป็นสามีดีพอ หลังแต่งงานแล้วจึงจะรู้ว่าสามีมีนิสัยที่แท้จริงอย่างไร และแตกต่างจากนิสัยตนเองเพียงใด Ondine รักธรรมชาติและอิสรภาพจึงเกลียดกฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม ชอบทำอะไรตามความพอใจของตน ตรงกันข้ามกับ Hans ซึ่งพะวงแต่เรื่องชื่อเสียงเกียรติยศในวังจนตกเป็น “เหยื่อ” ของสังคม “ตามอด” มองไม่เห็นความรัก และความจงรักภักดีของ Ondine และทรยศต่อเธอโดยมีความสัมพันธ์กับ Bertha ซึ่งรู้จักภรรยาที่สังคมดี และขี้มำแก่ง

สำหรับ Edmée เมื่อแต่งงานกับ Pierre แล้ว จึงรู้ว่า Pierre ไม่ได้เป็นผู้ชายที่น่านับถือเลย แม้แต่น้อย เขาทำตนเป็น “นาย” ของเธอ เห็นเธอเป็นเพียง “คนใช้” วันหนึ่งเธอทนอยู่บ้านต่อไปไม่ได้ เพราะรู้สึกขาดอิสรภาพ เห็นบ้านเป็น “คุก” จึงทิ้ง Jacques ลูกชายไว้ที่บ้านและพา Claudie ไปเดินเล่นในปาร์คและนอนที่โรงแรมจะได้เลิก “รับใช้” สามีและลูกชั่วขณะ เพราะ Seigneur Pierre, votre servante est lasse” แต่ Pierre ไม่เข้าใจความต้องการของ Edmée หาวาเธอ “บ้า” และ “ทรยศ” ต่อลูกและครอบครัวความจริงแล้ว Edmée ต้องการหนีชีวิตที่จำเจ ซ้ำซาก นำเบื่อหน่าย หันเข้าหาธรรมชาติที่ให้อิสรภาพแก่เธอเท่านั้น แต่เมื่อ Pierre ไม่ยอมเข้าใจ Edmée จึงพา Claudie ไปอยู่บ้านเพื่อน และเพื่อให้ลืมชีวิตเก่า ๆ Edmée ไม่เอาเสื้อผ้าสืขริมไปเลย เธอจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ ทั้งทุกอย่างที่เป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงที่เป็น “ทาส”

ไว้ เมื่ออยู่ห่าง “Le roi Pierre” Edmée มีความสุข และรู้สึกว่าคุณชีวิตมีความหมายขึ้น “Elle dont la vie avait été paisible, peu occupée, avait soudain le souvenir d’un passé sans repos, sans dimanches, sans vacances, sans liberté ... et elle avait l’impression que pour la première fois, elle était à l’aise, détendue, satisfaite, nourrie.”⁶⁴

แม้ว่าความคิดที่ว่าควรจะต้องเลือกผู้ชายให้ดีเสียก่อน จะดูโบราณ ไม่มีอะไรใหม่ แต่เอกลักษณ์ของจิโรตุช้อยู่ที่เขาเห็นด้วยกับปฏิกิริยาของผู้หญิงซึ่งไม่ยอม “ทน” ต่อชีวิตคู่ที่จอมปลอมและไร้ความสุข พวกเขา “ปฏิเสธ” ชีวิตคู่แบบนี้ โดยเป็นฝ่าย “เลิก” สามี เพราะจะมีประโยชน์อะไรที่จะอยู่ร่วมกันต่อไป ในเมื่อไม่ใช่ชีวิตคู่ที่แท้จริง

ในเรื่อง *Sodome et Gomorrhe* Léa เห็นเช่นเดียวกับ Ondine ว่า ความรักเท่านั้นที่สามารถทำให้สามีภรรยาเป็นบุคคลเดียวกันอย่างแท้จริง และอำนาจของความรักทำให้ชีวิตคู่สมบูรณ์ ถ้าปราศจากความรักแล้ว สามีและภรรยาจะอยู่ด้วยกันต่อไปไม่ได้ เพราะจะมองเห็นแต่ข้อบกพร่องของกันและกันเท่านั้น ดัง Léa เห็น Jean เปลี่ยนไปเป็นคนละคน เมื่อเขาสิ้นรักเธอ Jean กลายเป็น “Un faux mari” et “un étranger” ทำให้เธอ “ทน” เขาไม่ได้ เพราะ “Mais ce mensonge de son corps a gagné son âme. Ses dons, ses vertus, ses défauts, tout ce dont il étincelait aux noces, je ne les reconnaissais plus.”⁶⁵ ทั้งคู่กลายเป็นคนแปลกหน้าซึ่งกันและกันต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างคิด ไม่มีอะไรเหมือนกันเลย นอกจากชื่อ “seuls les noms sont restés communs.”⁶⁶ เมื่อเป็นเช่นนั้น Léa จึงรู้สึกว่าเขาเหมือนถูกทอดทิ้ง เพราะไม่สามารถ “สื่อ” กับสามีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แทนที่จะพูดคุยกันเพื่อให้เข้าใจกันดียิ่งขึ้น

Jean มักจะเลี่ยงการสนทนา โดยทำเป็นหลับบ้าง หรือไม่ก็เอาเรื่องอาหารมาบังหน้า และจะไม่ยอมพูดถึงปัญหาครอบครัวต่อหน้าผู้อื่น ซึ่งทำให้ Léa ที่ต้องการแก้ไขปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โกรธมาก และเห็นเป็นความขี้ขลาดของ Jean ที่ไม่กล้าเผชิญความจริงดีแต่ปิดปากเงียบ Léa จึงหมดความอดทนที่จะพยายามประสานรอยร้าวของชีวิตคู่ต่อไป

Léa “Mon âme est lasse jusqu’à la mort. Cinq ans, j’ai essayé d’avoir cet homme. Je me suis jetée sur lui de face, de toute ma force, toute ouverte. Lui était cousu de toutes parts...”⁶⁷

Léa ขอเลิกกับ Jean แต่ Jean ไม่ต้องการไม่ใช่เพราะยังรัก Léa อยู่ แต่กลัวจะขาดความเคยชินเก่า ๆ จึงพยายามหวังเหนี่ยว Léa ไว้ด้วยเหตุผลที่คร่ำครึ เช่น บ้าน ของที่ระลึก และสัตว์เลี้ยง แต่ Léa ปฏิเสธ เธอจะอยู่กับ Jean ต่อไปก็ด้วย “ความรัก” ไม่ใช่ด้วย “ของ” หรือ “สัตว์เลี้ยง” อีกทั้งเธอไม่ใช่ผู้หญิงที่ผูกพันกับบ้าน เธอจะจากไป “et sans objet et sans mémoire”⁶⁸ เพื่อที่จะได้เป็นผู้หญิงที่ “neuve et vierge pour un nouveau mari.”⁶⁹

Léa ปฏิเสธที่จะมีชีวิตคู่ที่จอมปลอมเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เธอไม่ยอมเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก และเสียดสละความสุขและอิสรภาพส่วนตัวเพื่อ “le couple spectre” และเมื่อจุดจบของความรักทำลายชีวิตคู่ Léa ยินดีตายดีกว่าอยู่เพื่อ “เล่นบท” “le couple officiel.” ต่อไป.

นอกจากความรักและความเข้าใจอันดีระหว่างสามีภรรยา ความซื่อสัตย์ต่อกันก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตคู่สมบูรณ์ด้วยเหตุนี้ ในเรื่อง *Amphitryon 38* Alcène จึงพยายามต่อต้าน Jupiter อย่างเต็มที่ เพื่อจะได้ไม่นอกใจ Amphitryon ใน

เรื่อง **Pour Lucrèce Lucile** รัก Lionel สามีมัก เธอเกลียดคู่สามีภรรยาที่นอกใจกันที่สุด เธอจะไม่ยอมพูดด้วยกับผู้หญิงที่นอกใจสามี และตำหนิสามีด้วยที่ “หลับหลับตา” กับพฤติกรรมชั่วของภรรยาด้วยเหตุนี้ เมื่อเธอถูกกลั่นแกล้งโดย Paola และ Barbette ที่ “กู” เรื่องว่าเธอถูกข่มขืนโดย Marcellus Lucile จึงทนไม่ได้ที่ตนเองจะมัวหมองในเรื่องเช่นนี้ เธอไม่ยอมรับว่า Marcellus เป็นผู้แต่เป็นสามี! เพื่อจะได้ไม่ตกอยู่ในฐานะเดียวกับผู้หญิงที่มีผู้คนอื่น ๆ เธอขอให้ Marcellus ฆ่าตัวตาย เพื่อจะได้เป็น “หม้าย” กลับไปหา Lionel สามีคนเดิมได้ Armand สามีของ Paola เข้าใจความคิดของ Lucile ดีจึงฆ่า Marcellus ตาย แต่ปรากฏว่า Lionel สามีของเธอแท้ ๆ กลับไม่เข้าใจและเลิกรักเธอ Lucile จึงรู้สึกถูกทอดทิ้ง และอับอาย เธอ “ปฏิเสธ” ที่จะอยู่ต่อไปกับสามีที่เกลียดและดูถูกเธอ ทั้งเธอก็หมดรักหมั้นกับ Lionel เช่นกัน ดังนั้นเธอจึงฆ่าตัวตาย เพื่อ “หนี” “la faillite” ของชีวิตคู่ และสามีที่ “médiocre”.

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่ผู้หญิง “พิเศษ” ของจิโรลูซ์ เห็นว่าการมีคู่ เป็นการกระทำที่น่าเกลียดน่าชัง ผู้หญิงธรรมดาอย่าง Paola กลับเห็นว่าเป็นการแก้แค้นสามีที่พวกเขาเกลียดได้อย่างได้ผล ทำให้เธอกลับมีอิสระหลุดจากอำนาจของสามีได้ที่สำคัญคือ Paola เห็นว่าสามีนั้นแหละเป็นผู้ผลักดันให้ภรรยา มีคู่ ในเรื่อง **Electre**, Clytemnestre เกลียด Agamemnon สามีมัก เพราะเขายังคับเธอให้แต่งงานด้วย ทั้งยังไม่เคยปฏิบัติต่อเธออันภรรยาเห็นเธอเป็นเพียง “ทาส” คอยแต่ “ชี้นิ้ว” สั่ง

Clytemnestre “Du jour où il est venu m’arracher à ma maison, ... de cette main dont il relevait toujours le petit doigt, je l’ai haï.”⁷⁰

นอกจากจะเกลียด Agamemnon แล้ว Clytemnestre ยังดูถูกสามีของตนอีกด้วยเพราะ Agamemnon ไม่มีลักษณะพิเศษอะไรที่สมควรจะยกย่องเทิดทูนให้เป็น “le roi des rois.”

Clytemnestre : “Le roi des rois, quelle dérision! Il était pompeux, indécis, niais. C’était le fat des fats, le crédule des crédules.”⁷¹

Clytemnestre จึงทนไม่ได้ที่จะถูกบังคับให้ “เชื่อฟัง” และ “คอยเอาใจ” “นาย” ที่ขังเธอไว้ให้มีชีวิตอยู่อย่างจอมปลอม เพราะทั้ง ๆ ที่เธอเกลียดและดูถูก Agamemnon มาก แต่ก็ต้องคอย “ประจบ” และ “ยกยอ” อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เมื่อ Agamemnon ไม่อยู่ Clytemnestre จึงได้โอกาส “แก้แค้น” โดยเป็นคู่กับ Egistre เพื่อจะได้เป็นตัวของตัวเองสนองความต้องการของตน เป็นการทดแทนความรักและอิสรภาพที่ไม่เคยได้รับเลยจาก Agamemnon ผู้สามี

Agathe ก็เช่นกัน เธอชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึง “ห้วงอก” ของภรรยาที่ขาดอิสรภาพ ต้องคอย “รับใช้” สามีราวกับ “ทาส” สำหรับ Agathe ผู้หญิงต้องทนทรมารอยู่กับสามีที่ไร้ความสามารถ เพื่อให้เขามีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขจนถึงวันตาย ถ้าผู้หญิงมีคู่ก็เพื่อจะได้มีความสุขบ้างเล็ก ๆ น้อย เป็นการหนี “นรก” ชั่วคราว จึงไม่สมควรที่จะถูกตำหนิเพราะไม่ยุติธรรม

Agathe : “Et vingt – quatre heures par jour, nous nous tuons, nous nous suicidons pour la satisfaction d’un être ... Et voilà qu’il ose nous reprocher de lui dérober par semaine, une heure de cet enfer ...”⁷²

นอกจากนี้ Agathe ยังเห็นว่าการที่ภรรยาเกลียดสามีนั้น เพราะไม่เข้าใจว่าทำไมจะต้องยอมทำทุกอย่างให้แก่สามีในเมื่อเขาก็ไม่ได้มีอะไรดี

ไปกว่าตน สามิได้รับทุกสิ่งที่ต้องการในขณะที่ภรรยาไม่ได้อะไรเลย นอกจากความเกลียดชัง

Agathe : “Je suis jolie et il est laid. J’ai de l’esprit et il est bête. J’ai une âme et il n’en a pas. Et c’est lui qui a tout ... Et c’est moi qui n’ai rien ... Je lui cire ses chaussures. Pourquoi? Je lui brosse ses pellicules. Pourquoi? Je lui filtre son café. Pourquoi? Alors que la vérité serait que je l’empoisonne.”⁷²

“La chanson des épouses” ของ Agathe ทำให้เราเข้าใจชัดเจนว่า ทำไมภรรยาจึงเกลียดสามิเสียจนต้องหาวิธีแก้แค้นโดยมีขูหรือไม้ก็หาทาง “กำจัด” ดัง Clytemnestre ที่สมคบกับ Egisthe ฆ่า Agamemnon.

สรุปได้ว่า ผู้หญิงทุกคนหวังที่จะมีความสุขในชีวิตแต่งงาน พวกเขาปรารถนาที่จะให้ชีวิตคู่สมบูรณ์ โดยยึดความรัก ความซื่อสัตย์ และอิสรภาพส่วนบุคคลเป็นหลัก แต่ผู้ชายไม่ได้มีอุดมคติเดียวกัน ผู้หญิงจึงผิดหวังที่ไม่สามารถทำให้ชีวิตคู่เป็นไปตามความใฝ่ฝัน เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากสามิที่เจ้าชู้ ขี้ขลาด บ้าอำนาจ เห็นภรรยาเป็นเพียง “วัตถุ” ที่ไม่รู้จักนึกคิดและรู้สึก ขาดความยุติธรรม เห็นแก่ตัว คิดถึงแต่ความสุขความสบายของตนโดยไม่เคยนึกถึง “หัวอก” ของภรรยาที่ “รับใช้” ตนเองเลย เมื่อสำนึกได้เช่นนี้ ผู้หญิงจึง “ปฏิเสธ” ที่จะ “ทน” ชีวิตคู่ที่ไร้อิสรภาพ ขาดความรักและความเสมอภาค ปราศจากความจริงใจ เต็มไปด้วยความหลอกลวง และความเกลียดชังอีกต่อไป

ภาพของชีวิตคู่จึงเป็นภาพลบ สามิภรรยาต่างเกลียดชังกัน Léa เปิดเผยความจริงข้อนี้อย่างสิ้นหวัง

Léa ‘... Ils s’y touchent’ avec dégoût. Ils s’y regardent avec mépris. Leurs ombres même s’y mélangent avec haine.”⁷⁴

ดังนั้น ในงานเขียนของจิโรดูร์ นอกจาก Alcène กับ Amphitryon และ Andromaque กับ Hector แล้ว สามิภรรยาผู้อื่น ๆ ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตคู่เลย “Le couple parfait.” มีน้อย หายาก หรือไม่ก็เป็น “หมัน” ทำให้เราอดคิดไม่ได้ว่า จิโรดูร์เองคงไม่มีความสุขในชีวิตแต่งงาน จึงมองชีวิตคู่ในแง่ร้าย

Léa : “Je connais le couple mieux que vous. Je le connais de son coeur non de son apparence ... Il est stérile.”⁷⁵

ผู้หญิงกับความตาย

ในเรื่อง *Amphitryon 38*, Alcène ถ่ายทอดความคิดของจิโรดูร์เกี่ยวกับความตายได้อย่างดีเยี่ยมสำหรับ Alcène ความตายเป็นกฎธรรมชาติของมนุษย์ คนเราทุกคนต้องถึงจุดจบนี้ไม่วันใดก็วันหนึ่งเธอจึงปฏิเสธ “l’immortalité” แม้ว่า Jupiter จะพยายามชี้ให้เธอเห็นว่าความตายน่าเกลียด น่ากลัวเพียงใด ทั้งนี้เพราะ “devenir immortel, c’est trahir, pour un humin.”⁷⁶ นอกจากนี้ ความตายไม่เห็นน่ากลัวเลย “Je ne crains pas la mort, c’est l’enjeu de la vie.”⁷⁷ ตรงกันข้าม ความตายเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อมนุษย์ น่าชอบ-คุณมาก เพราะทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากชีวิตที่น่าเบื่อหน่าย ได้พักผ่อน

Alcène “... Si je pense au grand repos que donnera la mort à toutes nos petites fatigues, à nos ennuis de second ordre, je lui suis reconnaissante...”⁷⁸

นอกจาก Alcène ผู้หญิงอีกหลายคนก็เห็นว่า ความตายเป็น “le bien suprême” สำหรับ

มนุษยชาติ สำหรับ Stéphy “la mort”⁷⁹ même semblait une solution trop sublime pour libérer le monde de tant d’aigreur, de graisses et de grossièreté.”⁸⁰

สำหรับ Isabelle, ความตายไม่ได้เป็นเพียง “le prix” หรือ “le soulagement” สำหรับชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็น “une amie” อีกด้วย ชีวิตต่างจังหวัดที่เธอรู้จักคับแคบและจอมปลอม เธอจึงอยากจะหนี “une civilisation d’égoïstes, une politesse de termites.”⁸¹ โดยเป็นเพื่อนกับ “le spectre” ซึ่งช่วยให้เธอค้นพบโลกที่ลึกลับ เต็มไปด้วยสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ต่างไปจากชีวิตประจำวันที่จำเจ ซ้ำซาก น่าเบื่อหน่าย

เมื่อความตายช่วยให้มนุษย์พ้นทุกข์คนที่จะตาย จึงไม่ใช่คนที่น่าสงสาร ในเรื่อง *Combat avec l’ange Maléna* เสียใจมากที่ช่วยเด็กพิการจากการจมน้ำตาย เธอคิดว่าควรปล่อยให้ตายดีกว่า เพราะถึงมีชีวิตอยู่ต่อไปก็ไม่มีความสุข ความตายต่างหากที่จะช่วยให้เด็กที่ยากจนและพิการมีความสุขที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้ เมื่อเธอเห็น Brossard กำลังจะหมดลมหายใจ เธอจึงไม่รู้สึกลัวหรือสงสารเขาเลย เพราะรู้ว่าในไม่ช้าเขาก็จะหลุดพ้นจากปัญหาสงครามที่ทรมานเขาอยู่ และจะไปอยู่ในโลกแห่งสันติสุขตลอดไป ความตายจึงเป็นความหวังสำหรับชีวิตที่ดีขึ้น “Si c’était cela voir un mourant, quelle promesse! Comme la vie était belle dans ses dix dernières minutes.”⁸²

สำหรับคนที่ทุกข์ทรมานด้วยโรคภัย ความตายก็เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา พวกเธอตั้งใจที่ “avoir enfin la mort” เช่น Marie-Sévère เพื่อนของ Suzanne ที่ตายตั้งแต่อายุน้อย แต่ไม่กลัวเลย เพราะจะได้พ้นทุกข์และมีความสุขที่ได้ตายต่อหน้าเพื่อนรัก “Bonheur de mourir ... devant celle qu’on aime”⁸³

Sarah ภรรยาของ Moïse ในเรื่อง *Eglantine* ก็เช่นกัน เธอป่วยด้วยโรคมะเร็ง เธอจึงเตรียมใจรับความตายอย่างไม่หวาดหวั่น และเมื่อถึงวันนั้น เธอก็จากโลกอย่างสงบอย่างบริสุทธิ์

“Mais le jour vint où Sarah dit-Je meurs, et seule mais parfaite traduction qu’elle fit de ce mot, elle fut soudain roide, tendue et pâle comme on l’est, Vierge, dans les Greco.”⁸⁴

สำหรับ Léa ผู้หญิงมีความสุขในโลกแห่งความตาย มากกว่าในโลกมนุษย์ “Ici, nous sommes heureuses.”⁸⁵ เพราะโลกปราศจากความรักมีแต่ความเกลียดชัง และความน่าไหว้หลังหลอก เพราะฉะนั้นเมื่อพระเจ้ารู้ว่า “la fin du monde” จะเกิดขึ้น ถ้าเธอปฏิเสธที่จะทนอยู่กับ Jean ต่อไป Léa ยอมตาย เพราะเห็นว่าโลกแห่งความตายเต็มไปด้วย “l’air pur” “le ciel bleu” “le soleil” และเธอคล้อยตาม Isabelle ที่เห็นว่า “les morts dont toute part est noble, purifiée, pure.”⁸⁶ ความตายจึงไม่ใช่เรื่องน่ากลัว น่าต่อต้าน หรือน่าเป็นทุกข์ แต่เป็นภาพแห่งความสุขและความหวัง เป็นแสงสว่างแทนที่จะเป็นความมืด ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระเจ้าคิดว่าได้ลงโทษ Léa ตามที่ขู่แล้ว Léa กลับร้องตะโกนว่า “Merci, ciel quelle aurore.”⁸⁷

Electre เห็นด้วยกับ Léa ที่ว่าความตายเป็นการเกิดใหม่ ไม่ใช่จุดจบที่น่ากลัวของมนุษย์ Electre เห็นว่ามนุษย์ที่ชั่วร้ายควรจะสูญไปจากโลก ชีวิตมนุษย์จะได้มีแต่ความสุขและความยุติธรรม เพราะคนบริสุทธิ์เท่านั้นที่จะกลับชาติมาเกิดใหม่ได้

Deuxième Euménide : “Te voilà satisfaite, Electre, la ville meurt.

Electre : “Me voilà, satisfaite. Depuis une minute, Je sais qu’elle renaîtra.

Troisième Euménide : Ils renaîtront aussi,

ceux qui s'égorgeant dans les rues ?
Les Corinthiens ont donné l'assaut,
et massacrent."

Electre : "S'ils sont innocents, ils renaîtront."⁸⁸

เมื่อผู้หญิงเห็นว่า ความตายเป็นโอกาสเหมาะที่จะได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ที่ดี ทำให้พวกเธอปรารถนาที่จะฆ่าตัวตาย เพื่อที่จะได้พ้นทุกข์เร็วยิ่งขึ้น

ในเรื่อง **Suzanne et le Pacifique** Nanetza กระโดดน้ำตายเพราะต้องการหนีชีวิตคู่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความตายจะช่วยให้เธอหลุดพ้นจาก "ces tournois interminables"⁸⁹

Lucile ใน **Pour Lucrèce** กินยาตาย เพราะทนชีวิตคู่ที่ล้มเหลวไม่ได้ การตายของเธอนอกจากจะทำให้เธอพ้นทุกข์แล้ว ยังเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนอื่นอีกด้วย เพราะเธอยอมตายเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของตนเองและชีวิตคู่ แม้แต่ Barbette "แม่เล้า" เองก็อยากทำตาม Lucile กลับตัวเป็นผู้บริสุทธิ์

เมื่อความตายของผู้หญิงเป็นประโยชน์และไม่น่ากลัว ผู้หญิงจึงไม่ยอมรับความตายที่โหดร้ายทารุณ และไร้ประโยชน์ เช่นความตายในสนามรบ เพราะทหารตายไปอย่างไร้ประโยชน์ ทั้งยังไม่ได้ "พักผ่อน" อีกด้วย Andromaque จึงไม่เห็นด้วยกับสงคราม เพราะ "Les tués ne sont pas tranquilles sous la terre ... Ils ne se fondent pas en elle pour le repos et l'aménagement éternel."⁹⁰

ยกเว้นกรณี Electre ซึ่งเห็นว่าสงครามสามารถกำจัดคนชั่วให้หมดไป โดยเฉพาะฆาตกรผู้ฆ่าพ่อของเธอจะได้รับการลงโทษให้สาสมกับความคิด แล้วจะได้กลายเป็นคนบริสุทธิ์อีกครั้งหนึ่ง

Lucile ใน **Pour Lucrèce** คิดเช่นเดียวกับกับ Electre เมื่อรู้ว่า Marcellus เป็นผู้ข่มขืนเธอ ๆ ขอให้ Marcellus ฆ่าตัวตาย เพราะผู้ชายที่ "menteur, sans générosité, sans âne"⁹¹ ไม่สมควรมีชีวิตอยู่

เพราะเป็นคนที่น่ารังเกียจ น่าขยะแขยง และเมื่อเขาตายไปการกระทำที่ชั่วร้ายของเขาจะตายตามไปด้วย

Lucile : "Il faut vous tuer, à ce prix, je pourrai prononcer le nom de Marcellus sans dégoût."⁹²

Aurélie, "la folle de Chaillot" เห็นด้วยกับ Electre และ Lucile ที่ว่าควรจะทำจัดคนเลวเสียให้หมด ชีวิตมนุษย์ส่วนใหญ่จะได้มีแต่ความสุขจริง ๆ แล้ว Aurélie รักชีวิตมาก เห็นว่าชีวิตน่าอยู่ด้วยเหตุนี้ เมื่อเธอเห็น Pierre จะกระโดดแม่น้ำ Seine เพื่อฆ่าตัวตาย เธอพยายามชี้ให้เขาเห็นความงามและความสุขของชีวิตมนุษย์ แต่เมื่อเธอรู้ว่า "les mecs" นักธุรกิจที่ร่ำรวย แต่ขี้โลภและเห็นแก่ตัว กำลังจะทำลายความงามและความสุขของชาวเมือง โดยคิดจะขุดเจาะน้ำมันใต้ดินกรุงปารีส Aurélie ไม่รีรอที่จะหาทางกำจัด พวกนักธุรกิจเหล่านี้ และขับพวกเขาให้ตายทั้งเป็นไว้ในห้องใต้ดิน Aurélie ไม่รู้สึกเสียใจหรือละลายแค้นใจเลยแม้แต่น้อย เพราะเธอทำงานครั้งนี้ เพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนมาก "Le monde est sauvé"⁹³ และที่สำคัญก็คือ "... la mort d'un vaurien, ce n'est rien."⁹⁴

Irma ในเรื่อง **La Folle de Chaillot** สรุปความคิดของผู้หญิงเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี เมื่อเธอพูดว่า "J'adore la vie. J'adore la mort."⁹⁵ พวกเขา รักชีวิตทั้งดงามบริสุทธิ์ แต่ถ้าชีวิตเต็มไปด้วยความผิดหวัง มีแต่ความทุกข์ที่เกิดจากสงครามชีวิตคู่ที่ล้มเหลว โรคภัยไข้เจ็บ และความชั่วร้ายของมนุษย์ พวกเขาเห็นว่าชีวิตแบบนี้ไร้ความหมาย จะมีประโยชน์อะไรที่พวกเขาจะมีชีวิตอยู่ต่อไป เมื่อโลกเราปราศจากความรัก สันติภาพ ความบริสุทธิ์ และเสรีภาพ ความตายเท่านั้นที่จะทำให้โลกในอุดมคติของพวกเขากลายเป็นความจริง

ด้วยเหตุนี้ เมื่อสายใยที่ผูกพันพวกเธอกับโลกขาดสะบั้น พวกเธอก็ต้องการ “หนี” จากโลกนี้ให้เร็วที่สุด เราจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงของจิโรดุซ์ตายหรืออยากตายตั้งแต่อายุน้อย Isabelle เห็นชอบด้วยกับ le spectre ที่ฆ่าตัวตายตั้งแต่อายุ 30 ปี “Autant prendre l'éternité à trente ans, n'est-ce pas, qu'avec une barbe blanche?”⁹⁶ Florence ในเรื่อง **Cantique des Cantiques** คิดเช่นเดียวกันกับ Isabelle เมื่อเธอพูดกับ le Président ว่า “La mort avec peau fraîche, c'est très agréable”⁹⁷ และแม้แต่ Alcène ซึ่งมีชีวิตที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขและความรัก ก็ยังไม่อยากมีชีวิตอยู่เกิน 60 ปี เพราะ “S'être impatienté soixante ans pour des vêtements mal teints, des repas mal réussis, et avoir enfin la mort, la constante, l'éternelle mort, c'est une récompense hors de toute proportion.”⁹⁸

จิโรดุซ์เสียชีวิตเมื่ออายุได้ 63 ปี (1882-1944) การตายของเขาเป็นปริศนาอยู่ Jean Pierre Giraudoux เล่าถึงความตายของพ่อว่า “Il ne retourna dans l'appartement du quei d'Orsay qu'après un empoisonnement mystérieux, sans doute contacté dans quelque restaurant, pour y mourir, à soixante trois ans, le 31 janvier 1944, dans une agonie effroyable qui,

de toute une vie, aura fait grincer les seules fausses notes”⁹⁹

เมื่อเรารู้ทัศนคติของผู้หญิงตัวแทนความคิดของจิโรดุซ์เกี่ยวกับความตายแล้ว เราคงไม่แปลกใจเลยว่า ทำไมเขาถึง “s'être impatienté jusqu'à 63 ans” และ “mort d'un empoisonnement!”

“Nous pouvons dire que les femmes aiment le monde à condition qu'il soit parfait. Comme le monde réel est loin de l'être, elles n'éprouvent que le mépris, la haine et le désespoir devant l'imperfection de la création. Elles souhaiteraient changer tout cela en nous offrant d'elles une image parfaite. Jeunes filles, elles s'évadent dans le monde de leurs rêves pour cacher leur déception et leur mépris de l'existence humaine. Jeunes femmes, elles luttent contre tous les vices du monde pour défendre les valeurs humaines. Leur révolte aboutit à l'écho puisque le refus est inutile. Victimes de leur propre nature d'être trop pures, trop justes, trop bonnes, somme toute, trop parfaites, elles quittent le monde indigne d'elles pour trouver le bonheur dans la mort.”¹⁰⁰

เชิงอรรถ

- 1 Giraudoux : **Or dans la nuit**, Grasset, Paris, 1969, p. 84.
- 2 Host Gunnar : **L'oeuvre de Jean Giraudoux**, Oslo, H. Aschehoug, 1942, p. 70.
- 3 **Simon Le pathétique**, Grasset, 1918, p. 63.

- 4 **Siegfried le Limousin**, Grasset, 1922, p. 169.
- 5 **Judith**, Grasset, 1969, p. 15.
- 6 **Electre**, Grasset, Le livre de poche, 1980, p. 21.

- 7 **Judith**, p. 86.
- 8 **Electre**, p. 121.
- 9 **Amphitryon 38**, Le livre de poche, 1979, p. 185.
- 10 **Electre**, p. 24.
- 11 *Ibid*, p. 90.
- 12 *Ibid*, p. 161.
- 13 **La guerre de Troie n'aura pas lieu**, p. 71.
- 14 **Pour Lucrèce dans Théâtre complet**, Tome II, Grasset, 1954, p. 45.
- 15 *Ibid*, p. 277.
- 16 *Ibid*, p. 257.
- 17 *Ibid*, p. 241.
- 18 **Ondine**, le livre de poche, p. 25.
- 19 **Tessa**, La Nymphé au coeur fidèle, Grasset, 1967, p. 99.
- 20 **Pour Lucrèce**, p. 307.
- 21 *Ibid*, p. 259.
- 22 *Ibid*, p. 270.
- 23 **Sodome et Gomorrhe**, p. 73.
- 24 *Ibid*, p. 37.
- 25 *Ibid*, p. 162-163.
- 26 **La Française et la France**, Gallimard, 1951, p. 134.
- 27 **Choix des Elues**, Grasset, 1955, p. 279.
- 28 **Intermezzo**, Le livre de poche, 1981, p. 59.
- 29 **Ondine**, Le livre de poche, 1980, p. 48.
- 30 **Choix des Elues**, p. 266-267.
- 31 *Ibid*, p. 267.
- 32 **Aventures de Jérôme Bardini**, p. 70.
- 33 *Ibid*, p. 70.
- 34 **Choix des Elues**, p. 83.
- 35 **Electre**, Le livre de poche, 1980, p. 72.
- 36 *Ibid*, p. 114.
- 37 **Interview**, Le Figaro, le 11 mai 1937.
- 38 **Aventure de Jérôme Bardini**, p. 70.
- 39 **Amphitryon 38**, p. 61.

- 40 **Choix des Elues**, p. 110.
- 41 **Siegfried**, Grasset, 1970, p. 190.
- 42 **La guerre de Troie n'aura pas lieu**, p. 52.
- 43 *Ibid*, p. 49.
- 44 *Ibid*, p. 52.
- 45 *Ibid*, p. 132.
- 46 *Ibid*, p. 22.
- 47 **Amphitryon 38**, p. 108.
- 48 *Ibid*, p. 109.
- 49 *Ibid*, p. 115.
- 50 *Ibid*, p. 86.

ในเทพนิยายกรีกโบราณ Prométhée ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งมนุษยชาติ เขาเป็นคนสร้างมนุษย์คนแรกจากดินเหนียวและน้ำ หลังจากนั้น เขาก็ได้ช่วยสอนศาสตร์แขนงต่าง ๆ ให้แก่มวลมนุษย์ คอยปกป้องคุ้มครองชาวโลก จากอำนาจของเหล่าเทพเจ้า ยอมเสียสละทุกสิ่ง แม้อิสรภาพ และความสุขส่วนตัว เพื่อช่วยให้ชาวมนุษย์มีแต่ความสุข ความเจริญ ด้วยเหตุนี้ เมื่อเขาขโมยไฟอมตะของเทพบิดรซิวสมาให้มนุษยชาติ เขาจึงถูกพันธนาการไว้กับโขดหินใหญ่บนยอดเขาคอเคซัส โดยมีเหยี่ยวคอยจิกกินตับทุกวันแต่ถึงจะทุกข์ทรมานเพียงใด Prométhée ก็ไม่เคยออกปากอ่อนวอนขอความเมตตาจากซิวสให้ยกโทษแก่เขา ปัจจุบันนี้ เมื่อเราต้องการพูดถึงคนที่รักมนุษย์ เชื่อในการกระทำของมนุษย์มากกว่าอำนาจของพระเจ้า เราจะใช้สำนวนว่า "C'est un Prométhée."

- 51 **Judith**, p. 35.
- 52 *Ibid*, p. 91.
- 53 *Ibid*, p. 220.
- 54 *Ibid*, p. 231.
- 55 **Electre**, p. 158.
- 56 **Sodome et Gomorrhe**, p. 53.

- 57 Ibid, p. 60.
 58 Ibid, p. 25.
 59 **Les Gracques**, dans Théâtre Complet, Collection La Pléiade, Editions Gallimard, 1982, p. 1121.
 60 **Intermezzo**, p. 104.
 61 **Ondine**, p. 1222.
 62 **Choix des Elues**, p. 32.
 63 Ibid, p. 332.
 64 Ibid, p. 146.
 65 **Sodome et Gomorrhe**, p. 17.
 66 Ibid, p. 17.
 67 Ibid, p. 34.
 68 Ibid, p. 34.
 69 Ibid, p. 35.
 70 **Electre**, p. 119.
 71 Ibid, p. 167.
 72 Ibid, p. 129-130.
 73 Ibid, p. 130.
 74 **Sodome et Gomorrhe**, p. 23.
 75 Ibid, p. 67.
 76 **Amphitryon 38**, p. 79.
 77 Ibid, p. 78.
 78 Ibid, p. 79.
 79 **BIDAL M.L. : Giraudoux tel qu'en lui-même**, Corrèa, 1956. p. 77.
 80 **Aventures de Jérôme Bardini**, p. 124.
 81 **Intermezzo**, p. 97.
 82 **Combat avec l'ange**, p. 231.
 83 **Suzanne et le Pacifique**, p. 8.
 84 **Eglantine**, p. 93.
 85 **Sodome et Gomorrhe**, p. 79.
 86 **Intermezzo**, p. 68.
 87 **Sodome et Gomorrhe**, p. 80.
 88 **Electre**, p. 177-178.
 89 **Suzanne et le Pacifique**, p. 58.
 90 **La guerre de Troie n'aura pas lieu**, p. 124.
 91 **Pour Lucrèce**, p. 269.
 92 Ibid, p. 272.
 93 **La Folle de Chaillot**, p. 150.
 94 Ibid, p. 106.
 95 Ibid, p. 79.
 96 **Intermezzo**, p. 96.
 97 **Cantique des cantiques**, p. 230.
 98 **Amphitryon 38**, p. 79.
 99 **GIRAUDOUX Jean Pierre : D'un fils, préface du Théâtre Complet**, Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, 1982, p. XIX.
 100 **BUDDHARUGSA Daranee : Giraudoux et Le Regard Féminin Sur le Monde** Thèse de IIIème cycle, Présentée à l'Université de Paris X (Nanterre) 1984, p. 208.

บรรณานุกรม

L'Oeuvre de GIRAUDOUX

1. Essais

Or dans la nuit, Grasset, 1969.

La Française et la France, Gallimard, 1951.

2. Romans

Simon le Pathétique, Grasset, 1918.

Suzanne et le Pacifique, Grasset et Fasquelle, 1935.

Siegfried et le Limousin, Grasset, 1922.

Juliette au pays des hommes, Grasset, 1955.

Bella, Grasset, Le livre de poche, 1969.

Eglantine, Grasset, 1949.

Les Aventures de Jérôme Bardini, Grasset,
Le livre de poche, 1979.

Combat avec l'Ange, Grasset, 1934.

Choix des Elues, Grasset, 1955.

3. Pièce de théâtre

Siegfried, Grasset, 1970.

Amphitryon 38, Grasset, Le livre de poche,
1979.

Judith, Grasset, 1969.

Intermezzo, Grasset, Le livre de poche, 1981.

Tessa, La Nympe au coeur fidèle, Grasset,
1967.

La Guerre de Troie n'aura pas lieu, Grasset,
Le livre de poche, 1981.

Les Gracques dans Théâtre Complet,
Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade,
1982.

Electre, Grasset, Le livre de poche, 1980.

Cantique des Cantiques dans Théâtre Complet,
Tome II, 1954.

Ondine, Grasset, Le livre de poche, 1980.

Sodome et Gomorrhe dans Théâtre Complet,
Tome II, Grasset, 1954.

La Folle de Chaillot, Grasset, Le livre de
poche, 1980.

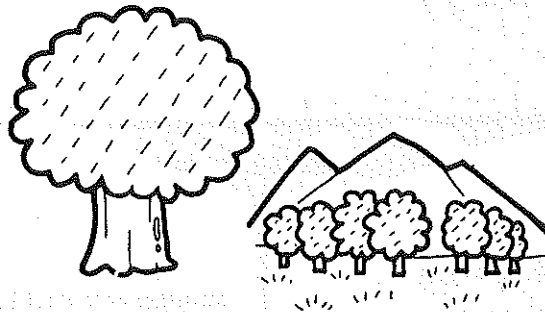
Pour Lucrèce dans Théâtre Complet, Tome II,
Grasset, 1954.

Etudes sur Giraudoux et ses oeuvres.

HOST Gunnar : **L'Oeuvre de Jean GIRAUDOUX**, Oslo, H. Aschehoug 1942.

BIDAL M.L. : **GIRAUDOUX tel qu'en lui-même**, Paris, Corrêa, 1956.

ROBICHEZ Jacques : **Le Théâtre de GIRAUDOUX**, Paris, CDU et SEDES réunis, 1976.

ความคิดเกี่ยวกับรัฐอุดมคติ

สิทธา พินิจภูวดล*

ในวรรณกรรมฝรั่งเศส

คำนำ

ตามหลักฐานทางวรรณคดี ความคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติได้เริ่มปรากฏเมื่อประมาณ 2000 ปีมาแล้ว ในมหากาพย์จิลแกเมช (Gilgamesh) ซึ่งกล่าวถึงสถานที่แห่งหนึ่งในโลกที่มีความงดงามร่มเย็นเป็นสุขราวสวรรค์ ดังความตอนหนึ่งดังนี้

“เสียงร้องบ่นของนกกาที่ไม่แหว่กระทบโศดประสาท ไม่แหว่เสียงวิหคมรณะเตือนให้ละทิ้งถึงความตาย สิ่งโตหยุตการสังหาร สุนัขป่าหยุตคร่าชีวิตลูกแกะ นกพิราบหยุตพรำรำพัน ไม่มีแม่หมายไร้สามี ไม่มีโรคภัยเบียดเบียนบิดา ไม่มีความชรา ไม่มีควมทุกข์โหม่นส...”

กวีโฮเมอร์ (Homer) ได้แสดงความคิดเกี่ยวกับบ้านเมืองที่มีความสุขสมบูรณ์ยิ่งไว้ใน มหากาพย์โอดิสซีย์ (Odyssey) เช่นกัน และยังมีกวีกรีกอื่น ๆ ที่แสดงความคิดเห็นดังกล่าวไว้ในเทพนิยาย เช่น กวีปีนดาร์ (Pindar) และฮอเรส (Horace) เป็นต้น

การแสดงออกซึ่งความคิดเกี่ยวกับรัฐอุดมคติทางด้านศาสนาคริสต์ศาสนา มีการพรรณนาถึงสวรรค์ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับโลก การวาดภาพสวรรค์ในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน แต่เน้นความสุขทางใจมากกว่าความสุขทางวัตถุ ทั้งยังได้วาดภาพนรกซึ่งมีลักษณะเลวร้ายเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน

นักปราชญ์กรีกที่ยิ่งใหญ่อีกผู้หนึ่งคือ เพลโต (Plato) ได้แสดงความคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติไว้

ในหนังสือชื่อ อุดมรัฐ (Republik) เมื่อประมาณสี่ร้อยปีก่อนคริสตกาล ได้เน้นการปกครองที่จะนำมาซึ่งความสุขสมบูรณ์ เพลโตชี้ให้เห็นว่านักปกครองที่ดีต้องเป็นผู้รู้เยี่ยงนักปราชญ์ และต้องรวมกันเป็นหมู่คณะ ประชาชนแบ่งปันผลประโยชน์กัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของสิทธิเด็ดขาดในตัวเอง ไม่มีการร้องรำทำเพลง เล่นละคร แต่งกวีนิพนธ์ ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมอุดมคติแบบสปาร์ตา ที่นำไปสู่การปกครองแบบรวมอำนาจ (Totalitarianisme)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 เซอร์ โทมัส มอร์ (Sir Thomas More) แห่งอังกฤษได้จินตนาการถึงเมืองในอุดมคติ ซึ่งมีลักษณะเป็นเกาะเรียกชื่อว่า ยูโทเปีย (Utopia) และออกเผยแพร่เมื่อ ค.ศ. 1415 ทั้งนักเขียนนักปกครอง และนักปราชญ์พากันแสดงความคิดเกี่ยวกับยูโทเปียอย่างพิศดาร เป็นความคิดทั้งสนับสนุนและต่อต้าน ส่วนนักปฏิบัติก็ได้นำความคิดเกี่ยวกับยูโทเปียไปทดลองปฏิบัติ ผลที่ได้รับมีทั้งที่ล้มเหลว และสำเร็จเป็นบางส่วน

1. การสนับสนุน การสนับสนุนความคิดเกี่ยวกับยูโทเปีย มีลักษณะต่าง ๆ กันที่สำคัญ ๆ จำแนกได้ดังนี้

1.1 การปรับขยาย นักเขียน นักปกครอง นักปรัชญาที่สนับสนุนความคิดเกี่ยวกับยูโทเปีย จะนำความคิดเกี่ยวกับยูโทเปียมาอธิบาย ขยายความ เพิ่มเติมรายละเอียด นำวิชาการด้านต่าง ๆ มาประกอบเข้าเป็นหลักการจนกลายเป็น **ลัทธิยูโทเปีย (Utopianisme)** มีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังและลึกซึ้ง กลายเป็นวิชายูโทเปีย (Utopio-

* ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษย-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

logie) ในที่สุดลัทธิยูโทเปียก็ขยายตัวออกไปทั่วโลก มีบทบาทสำคัญยิ่งในทางศาสนา ลัทธิการเมือง โดยเฉพาะลัทธิสังคมนิยม (Socialism) การปฏิบัติ (เช่น การปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789) การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับแหล่งอุตสาหกรรม กฎหมายแรงงานและอื่น ๆ รวมทั้งการปรับปรุงทางด้านวัฒนธรรม

1.2 การนำไปปฏิบัติ นักเขียน นักปกครอง นักปรัชญา ที่สนับสนุนความคิดเกี่ยวกับยูโทเปียต้องการเห็นรัฐยูโทเปียเป็นความจริง นักเขียนหลายคนได้วาดภาพยูโทเปียในหนังสือทั้งประเภทบันเทิงคดี (Fiction) และสารัตถคดี (Non-Fiction) ซึ่งมีจำนวนมาก นักปกครองและนักปฏิบัติได้วางโครงการทดลองขึ้นอย่างจริงจัง เช่น โครงการ Brook Farm Project และโครงการ Fruitlands ในสหรัฐอเมริกา โครงการกิมบูซด์ในประเทศอิสราเอล เป็นต้น

2. การต่อต้าน การต่อต้านความคิดเกี่ยวกับยูโทเปียเกิดจากการไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่า ยูโทเปียเป็นเพียงความฝันหรือจินตนาการของผู้ที่ไม่เผชิญความเป็นจริงซึ่งต้องการหนี ให้พ้นจากภาวะแวดล้อมที่เป็นจริง การต่อต้านมีลักษณะต่าง ๆ กัน ที่สำคัญ ๆ จำแนกได้ดังนี้

2.1 การโจมตี นักเขียน นักปกครอง นักปรัชญาที่ต่อต้านยูโทเปีย (Anti-utopie) ได้เขียนคัดค้าน โจมตีอย่างรุนแรง โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า ยูโทเปียนั้นขัดแย้งกับความจริงโดยสิ้นเชิง ยูโทเปียเป็นความคิดฟุ้งซ่าน เหลวไหล ไร้สาระ ผู้เขียนมุ่งชี้แต่จุดที่ล้มเหลว

2.2 การวิจารณ์ นักเขียน นักปกครอง นักปรัชญาที่ต่อต้านยูโทเปีย บางคนใช้วิธีชี้แจง แสดงเหตุผลข้อเท็จจริง และการพยากรณ์ด้วยสถิติ การเปรียบเทียบความเป็นไปได้ และความเป็นไป

ไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันก็ชี้แนะแนวทางที่เป็นไปได้ โดยหาสิ่งอื่นมาทดแทน

• ความหมายของคำ Utopie

Utopie n.f. (มาจากคำ Utopia ในภาษาอังกฤษ สร้างขึ้นโดย Thomas More โดยนำคำภาษากรีก ou แปลว่า ไม่ กับ topos แปลว่า สถานที่มารวมกัน Utopia แปลว่า ไม่มีที่ใด) ในภาษาไทยเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า ยูโทเปีย บางครั้งมีผู้ใช้ว่ารัฐในอุดมคติ มีความหมายหลายอย่างดังนี้ ความหมายแรก หมายถึงสังคมหรือรัฐในจินตนาการอันเป็นอุดมคติซึ่งประชาชนมีความสุขสบายเป็นเลิศ ผู้ปกครองรัฐมีคุณสมบัติเหมาะสม ความหมายที่สอง หมายถึง โครงการเพื่อฝันซึ่งเป็นจริงไม่ได้ ความหมายที่สาม หมายถึง บุคคลที่ศึกษาและมุ่งมั่นเสนอความคิดเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติ ซึ่งมีใช้อีกคำหนึ่ง คือ Utopiste มีผู้เรียกในภาษาไทยว่าพวกยูโทเปียบ้าง นักคิดยูโทเปียบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้เรียก ถ้ารู้สึกเหยียดหยามก็จะเรียกว่าพวกยูโทเปีย และถ้ายกย่องก็จะใช้คำว่านักคิดยูโทเปีย

คำ Socialisme utopique เป็นคำแสดงความเหยียดหยามดูหมิ่น ซึ่ง F.Engels ได้คิดขึ้นสำหรับลัทธิการเมืองสังคมนิยมที่เพื่อฝันไปตามอารมณ์ และตามนิสัยของผู้ที่ขอความเปลี่ยนแปลงแปลกใหม่ ดังเช่นความคิดของ Saint-Simon และของ Fourier เป็นต้น

คำว่า Socialisme scientifique เกิดขึ้นเพื่อเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมที่สามารถเป็นจริงได้ สมเหตุสมผลตามวิถีทางแห่งวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักรัฐศาสตร์สมัยใหม่ให้ความสนใจและให้ข้อคิดว่า สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ หรือ Socialisme scientifique เป็นส่วนหนึ่งของ Utopianisme หรือลัทธิยูโทเปีย เป็นสังคมที่ประกอบ

ด้วยรัฐซึ่งใช้ระบบบริหารที่จะทำให้ประเทศชาติ
ประสบความสุข โดยคำนึงถึงการปกครอง การ
ศาสนา เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ นอก-
จากนี้ยังคำนึงถึงคุณสมบัติของประชาชนส่วนบุคคล
และส่วนรวมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์
ความสุขซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของรัฐอุดมคติ

วรรณคดีฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับรัฐอุดมคติ

นักคิด นักปรัชญา นักเขียนของฝรั่งเศส
ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐอุดมคติไว้นานแล้ว
และกระจัดกระจายไม่ชัดเจน ไม่เป็นระบบ เพิ่ง
จะมีความชัดเจนในช่วงกลางศตวรรษที่ 16 แต่ก็
หลังจากความคิดของนักปราชญ์อังกฤษ Thomas
More ได้เผยแพร่แล้วใน Utopia (1516) วรรณ-
กรรมฉบับแรกของฝรั่งเศสที่เอ่ยถึงคำ Utopie คือ
Le Quart Livre ของ Rabelais (1552) โดย
เล่าว่าที่ îles allégoriques นั้น Pantagruel ตัวเอก
ของเรื่องสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์ Amaurotes
แห่ง Utopie ตามสายของมารดา ดังนั้นจึงเชื่อ
ได้ว่า Rabelais ได้รับอิทธิพลความคิดเรื่องรัฐ
อุดมคติจาก Thomas More

ในที่นี้เห็นสมควรรวบรวมวรรณกรรมฝรั่งเศส
ที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของรัฐอุดมคติ
มาลำดับไว้ตามกาลเวลาดังนี้

Rabelais, *Le Quart Livre*, 1552.

Montaigne, *Essais*, 1580, 1588, 1595.

H. d'Urfé, *L'Astrée*, 1607 – 1627.

Cyrano de Bergerac, *Voyages dans la
Lune*, 1649.

Fénelon, *Les Aventures de Télémaque*,
1699.

Claude Gilbert, *L'île de Caléjava*, 1700.

René Mercier, *La Réhabilitation de
la Nature humaine*, 1700 – 1750.

Montesquieu, *Lettres persanes*, 1721.

Marivaux, *L'île des Esclaves*, 1725;

L'île de la raison, 1727.

Voltaire, *Candide*, 1759.

Rousseau, *La Nouvelle Héloïse*, 1761.

Louis – Sébastien Mercier, *L'An 2440
ou Rêve s'il en fut jamais*, 1771.

Jean – François Marmontel, *Les Incas*,
1777.

Louis – Sébastien Mercier, *Tableaux
de Paris*, 1781 – 1788.

Rétif de la Bretonne, *La Découverte
australe*, 1781.

Bernardin de Saint – Pierre, *Paul et
Virginie*, 1788.

Cabet, *Voyages en Icarie*, 1840.

การวิเคราะห์ลักษณะรัฐอุดมคติในวรรณคดี ฝรั่งเศส

นักคิดนักเขียนฝรั่งเศส ก็เช่นเดียวกับนักคิด
นักเขียนอังกฤษ และอื่น ๆ ในโลก ที่ใฝ่ฝันถึงความสุข
ในพื้นที่ภพ ต่างมีพื้นฐานความคิดว่าชีวิตเป็นทุกข์
จึงต้องการเปลี่ยนแปลงชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นเพื่อพบ
กับความสุข ทั้งชีวิตของแต่ละบุคคลและชีวิตของ
สังคมตลอดจนประเทศชาติ นักเขียนส่วนมากจะ
เริ่มมองภาวะแวดล้อมในสมัยของตนซึ่งมีความ
บกพร่องแล้วแสวงหาสิ่งที่ดีกว่ามาเปรียบเทียบ

ดังที่ทราบแล้วว่านักเขียนฝรั่งเศสเริ่มคิดถึง
สังคมอุดมคติหรือรัฐในอุดมคติอย่างเป็นระบบเมื่อ
ได้รับอิทธิพลความคิดจากหนังสือยูโทเปียของ
Thomas More (หนังสือนี้ชื่อเต็มเป็นภาษาละตินว่า
“*LIBELLUS VERE AUREUS, NEC MINUS
SALUTARIS, QUAM FESTIVUS, DE
OPTIMO REIPUBLICAE STATU DE QUE
NOVA INSULA UTOPTA*” แปลเป็นภาษา
อังกฤษว่า “*Oh the Highest State of a Republic
and on the New Island Utopia*” ดังนั้นจึงมักจะ
นำความบกพร่องของฝรั่งเศสไปเปรียบเทียบ

ความดีงามของอังกฤษ จะเห็นได้จากวรรณกรรม Dictionnaire Philosophique ของ Voltaire ซึ่งให้ข้อคิดว่า การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของฝรั่งเศสมีข้อบกพร่องมากมาย วอลแตร์เสนอให้มีการแก้ไขโดยใช้แบบอย่างจากการปกครองของอังกฤษ ซึ่งเป็นการปกครองระบอบราชาธิปไตยภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ

ความคิดเรื่องยูโทเปียนี้มีผลกระทบอย่างรุนแรงคือ ประเทศฝรั่งเศสเริ่มด้วยส่งผลให้นักคิดนักเขียนฝรั่งเศสมองเห็นความบกพร่องต่าง ๆ ในสังคมทั้งด้านความเป็นอยู่ของผู้คน การแบ่งชั้นวรรณะ อภิสิทธิ์ ระบบบริหารประเทศ และอื่น ๆ นักคิดนักเขียนเช่นมองแตสกีเยอ วอลแตร์ กลุ่มสารานุกรม ฯลฯ ได้เขียนวรรณกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นความรู้สึกไม่พอใจ ในข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้รุนแรงยิ่งขึ้น มีการใช้จินตนาการวาดภาพปารีสให้เหมือนกับเป็นสวรรค์—เป็นสังคมอุดมคติ (ดังจะเห็นจากนวนิยาย L'An 2440 ของ L.Sébastien Mercier) มีแผนการสร้างรัฐในฝัน ในอุดมคติขึ้น (ดังจะเห็นจาก Le Contrat social หรือสัญญาประชาคม ของ Rousseau และบทละครชิ้นและการปฏิวัติเรื่อง Mariage de Figaro ของ Beaumarchais) นักประวัติศาสตร์อังกฤษผู้หนึ่งกล่าวด้วยความมั่นใจว่า “นักเขียน—นักปรัชญา มีส่วนสำคัญมากในการกระตุ้นการปฏิวัติครั้งนี้” นั่นคือการปฏิวัติในศตวรรษที่ 18 เมื่อ ค.ศ. 1789

ในที่นี้ โตร์จะศึกษาวรรณกรรมบางชิ้นที่เสนอความคิดความฝันเกี่ยวกับรัฐอุดมคติ ซึ่งอยู่ในลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1. การหนีไปสู่แดนไกล (exotisme)
2. การทำนายล่วงหน้า (anticipation)
3. การเดินทาง (voyages)
4. ความสุข (bonheur)

1. การหนีไปสู่แดนไกล (exotisme)

งานเขียนในลักษณะนี้มุ่งต่อต้านอารยธรรมของสังคม นักเขียนได้วิพากษ์วิจารณ์ความเจริญก้าวหน้าและอารยธรรมอย่างรุนแรง และโหมน้ำให้หันมาสู่ธรรมชาติ

วิจารณ์ได้ว่า นักเขียนฝรั่งเศสหลายคนในศตวรรษที่ 18 มุ่งเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่แปลกใหม่คือสังคม มีความเห็นว่าอารยธรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐอุดมคติ แต่ธรรมชาติจะนำสังคมไปสู่ความสุขอย่างไรก็ตามธรรมชาติที่นักเขียนพากันกล่าวถึงนั้นได้เป็นสิ่งที่ผ่านพ้นไปแล้วโดยเด็ดขาด คนในขณะนั้นไม่สามารถกลับคืนสู่สภาพธรรมชาติได้อีกแล้ว เพราะขณะนั้นคนกำลังอยู่ในสังคมเมือง และใช้วิถีชีวิตร่วมกัน อีกประการหนึ่ง ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติก็มีลักษณะพรั่มัวไม่ชัดเจนขาดการจำกัดความที่รัดกุมและเข้าใจง่าย เช่นเสนอให้การยึดหลักศาสนาธรรมชาติ — la religion naturelle ก็กล่าวแต่เพียงว่าเป็นหลักศาสนาที่ตรงข้ามกับเทววิทยาคลาสสิก ซึ่งเน้นย้ำเรื่องบาปโดยกำเนิด (péché originel) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ คำอธิบายกฎหมายตามหลักธรรมชาติ — lois naturelles ก็มุ่งคัดค้านความลี้ลับปาฏิหาริย์ หรือเปิดโปงความลี้ลับปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นลักษณะของ surnaturel ประการสุดท้าย l'état de nature ตามความคิดของนักเขียน ก็คือ le bon sauvage ซึ่งนำคนในสังคมปัจจุบันกลับคืนสู่สภาพดึกดำบรรพ์โดยไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ นักเขียนกล่าวว่า สภาพดึกดำบรรพ์ของมนุษย์เป็นความบริสุทธิ์ปราศจากพิษภัย เป็นบ่อเกิดของความสุข ดังจะเห็นได้จากความคิดของ Rousseau ซึ่งส่งผลมายังความคิดของนักเขียนรุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งเขียนเกี่ยวกับ สัมพันธภาพระหว่างธรรมชาติกับความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Henri Bernardin de Saint — Pierre (1737 — 1814) ในนวนิยายแดนไกล เรื่อง Paul et Virginie, 1784.

นวนิยายนี้กล่าวถึงความรักอันบริสุทธิ์และเป็นธรรมชาติของหนุ่มสาวคู่หนึ่ง ในเกาะที่ห่างไกลอันเป็นสถานที่ในอุดมคติ มีลักษณะตรงข้ามกับสถานที่จริง (ปารีส) ที่น่ารังเกียจ มีแต่ความเลื่อมล้ำต่ำสูงเต็มไปด้วยข้อห้ามข้อบังคับ อคติ ความขัดแย้ง คอร์รัปชัน ฯลฯ ตัวอย่างนอกจากนี้ยังมีงานเขียนเรื่อง Trogodites ของ Montesquieu, Tahitiens ของ Diderot, Péruviens ของ Mme de Graffigny, Eldorado ของ Voltaire ในงานเหล่านี้ล้วนแต่ให้จินตนาการเกี่ยวกับสถานที่ในอุดมคติโดยเน้นธรรมชาติและการหนีไปสู่แดนไกลซึ่งเป็นเกาะเล็ก ๆ ไม่มีอารยธรรม

ก่อนหน้านี้นักเขียนกลับไปยังศตวรรษที่ 17 ได้มีนักเขียนจินตนาการถึงแดนไกลนอกโลก เช่น Cyrano de Bergerac ในงานเขียนเรื่อง Voyages dans la lune (1649) กล่าวถึงชีวิต ขนบธรรมเนียม และการปกครองที่แตกต่างจากโลกนี้ ซึ่ง Fénelon และ Marivaux ได้สืบทอดความคิดนี้มา ในที่นี้ใครจะยกตัวอย่างจากงานของ Marivaux เรื่อง Ile des Esclaves (1725) วิธียืนยันได้รับอิทธิพลจากอังกฤษ คือ Daniel Defoe ผู้แต่งเรื่อง Robinson Crusoe แต่ใช้ภาพสังคมฝรั่งเศสเป็นเป้าหมายการโจมตีและสมมุติข้อเท็จจริงในเรื่องเป็นเกาะในแดนไกลซึ่งมหาอำมาตย์ชาวเอเธนส์ผู้หนึ่งคือ Iphicrate กับคนรับใช้ชื่อ Arlequin พลัดเข้าไปอยู่เกาะแห่งนี้ มีระเบียบสังคมตรงข้ามกับที่บุคคลทั้งสองรู้จัก

มารีโว เขียนว่า Arlequin ชอบเกาะนี้มาก กล่าวไว้

“ในกรุงเอเธนส์ ผมเป็นทาสของท่าน ท่านได้ปฏิบัติต่อผมเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ท่านบอกว่าการกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งถูกต้องยุติธรรม ทั้งนี้เพราะท่านมีอำนาจเหนือกว่า ท่านจึงพิศรัทขอรับ ผมขอเตือนท่านว่า ที่นี้มีอำนาจเหนือท่าน ดังนั้นคราวนี้ ก็ถึงทีของผมที่จะปฏิบัติต่อท่านเยี่ยงทาสบ้าง คนที่นี้

บอกว่าการกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องยุติธรรม ผมอยากทราบจริง ๆ ว่าท่านคิดว่าความยุติธรรมเป็นอย่างไร โปรดบอกตามตรงที่ท่านรู้สึกจริง ๆ ผมจะคอยฟัง การได้รับความทุกขกรรมจะทำให้ท่านรู้จักความผิดชอบชั่วดี ท่านจะรู้สึกได้ดีกว่าคนที่ทำให้ท่านทุกขกรรม โลกนี้จะดีขึ้นถ้าทุกคนที่ตกอยู่ในภาวะเช่นเดียวกับท่านจะได้รับบทเรียนแบบเดียวกับท่าน ลาก่อนท่านที่รัก ผมเห็นจะต้องไปหา บอกเพื่อน ๆ ของผม ซึ่งตอนนี้ก็คือนายของท่านเสียที”

ในวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งของ Mariv aux คือ L'île de la Raison (1727) ก็ได้รับอิทธิพลความคิดจากนักเขียนอังกฤษ Swift ผู้แต่งเรื่อง Gulliver's Travel (1726) เนื้อเรื่องกล่าวถึงชาวยุโรป 8 คน เดินทางมาพบกันบนเกาะแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่อยู่ของ “ยักษ์ผู้มีเหตุผล” ชาวยุโรปทั้ง 8 ได้พบสภาพสังคมที่มีเหตุผล แตกต่างจากสังคมในยุโรป ซึ่งคนที่ 8 เป็นตัวแทนของคนระดับต่าง ๆ ได้แก่ มหาอำมาตย์แห่งราชสำนักขุนนาง ปลัดราชสำนัก ข้าราชการ กวี นักปรัชญา แพทย์ และชาวบ้านนอกชาวไร่ชาวนา มาริโอ ต้องการบอกว่าผู้ที่อยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติเป็นผู้ที่ปรับตัวได้ดีที่สุดสามารถเข้าถึงคุณธรรมความดีได้โดยง่าย ดูดซึมความฉลาดและความสมเหตุสมผลได้ดี

นอกจากวรรณกรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีวรรณกรรมอื่น ๆ ที่พาผู้คนหนีไปยังแดนไกลซึ่งมักจะเป็นเกาะ เช่น L'île de Caléjava ของ Claude Gilbert, (1700), L'île de Naudély ของ Pierre de Lescouvel (1703), L'île des femmes militaires ของ Rustaing de St. Jory (1936), Les îles fortunées ของ Moutonne de Clairfous (1771) เป็นต้น ส่วน Jules Verne นั้นนอกจากจะพาหนีไปยังดวงจันทร์แล้ว ยังพาหลงไปได้ทะเลลึกอีกด้วย

การหนีไปยังแดนไกลยังทะเลได้ แถบทั่วโลกได้ก็มีใน Histoires des Sévarambes ของ

Denis Veiras (1677) *Les Aventures de Jacques Sadeur* ของ Gabriel de Foiguy (1678) และ *La Découverte australe* ของ Rétif de la Bretonne (1781)

ในนวนิยาย “พาหนะไปยังแดนไกล” จะแสดงความคิดเกี่ยวกับรัฐอุดมไว้มากบ้างน้อยบ้าง ดังกล่าวแล้ว

2. การทำนายล่วงหน้า (anticipation)

นักเขียนฝรั่งเศสที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐอุดมคติโดยให้วิหาคาดคะเน คาดการณ์ล่วงหน้า พยากรณ์อนาคตนั้นมีจำนวนมาก ในที่นี้ใคร่จะยกงานของ Fénelon กับ L.Sébastien มาศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

Les Aventures de Télémaque (1699) Fénelon เขียนงานชิ้นนี้ด้วยจุดประสงค์เป็นคำสอนถวาย le duc de Bourgogne โอรสของ Louis XIV เมื่อครั้งที่ Fénelon เป็นพระอาจารย์ (ตั้งแต่ ค.ศ. 1689) ในหนังสือนี้ Fénelon เริ่มสอนตั้งแต่เรื่องราวตึกดำบรรพ์ เทพเจ้าโบราณ โดยเดินทางไปตามการเดินทางตามหาบิดาของ Télémaque เมื่อเสร็จสงครามกรุงทรอย เขาได้จินตนาการถึงคุณลักษณะของนักปกครองรัฐที่ดีงาม หรือกษัตริย์ในอนาคตว่าจะต้องมีความรักในเพื่อนมนุษย์ เกื้อกูลซึ่งสงครามใช้อำนาจโดยปราศจากการกดขี่ มีความห่วงใยอาณาประชาราษฎร์ ลักษณะที่เป็นรัฐอุดมคติของ Fénelon ปรากฏชัดเจนในการบรรยายถึงการปฏิรูปปรับปรุงเมือง Salente ซึ่งอยู่ภาคใต้ของอิตาลี ปกครองโดย Mentor ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของ Télémaque ในรัฐอุดมคติของ Fénelon แห่งนี้ นอกจากจะมีผู้ครองรัฐซึ่งทรงภูมิปัญญาแล้วยังมีความเป็นอยู่ที่ดี ความหรูหราฟุ่มเฟือยเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ทวิพย์สินของพลเมืองทุกคนได้รับความคุ้มครองอย่างทั่วถึงซึ่งโดยไม่เลือกหน้าว่าเป็นผู้ดีหรือไพร่ ประชาชนมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัยทุกคน

นั้นก็หมายความว่า Fénelon กำลังทำนายว่ากฎหมายจะให้ความเสมอภาคแก่ประชาชนในอนาคต

Louis – Sébastien Mercier (1740 – 1814)

เป็นนักคิดนักเขียนที่มีความถนัดรอบด้านทางอักษรศาสตร์ สามารถทั้งการแต่งนวนิยาย บทละครและกวีนิพนธ์ เป็นนักแสดงวาทศิลป์เกี่ยวกับการเมืองและการวิจารณ์ ใช้ลีลาการเขียนที่ตื่นเต้นเร้าใจ เร่าร้อน เป็นผู้สืบทอดความคิดของรุสโซคนหนึ่งวรรณกรรมที่แมซซิเยเขียนเพื่อทำนายล่วงหน้าคือเรื่อง *L'An 2440 ou Rêve s'il en fut jamais* (1771) เขาทำนายว่าจะมีการทลายคุก Bastille แล้วสถาปนากการปกครองระบอบสาธารณรัฐ หรือ République ในนวนิยายเรื่อง *L'An 2440* นี้ แมซซิเยไม่ตอบอะไรในสังคมฝรั่งเศสก็เขียนว่าในอนาคตสิ่งเหล่านี้จะลบลหายไปโดยเฉพาอย่างยิ่งการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolutisme) และความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ (les inégalités économiques) แต่เขาก็มิได้เสนอข้อคิดเห็นในเชิงทฤษฎีใหม่ ๆ ส่วนมากจะเจริญรอยตามรุสโซและบางส่วนก็คัดค้านรุสโซ เช่นการสร้างสรรค์โลกด้วยคุณธรรมและการศึกษา เขามีความคิดเห็นขัดแย้งกับกลุ่มสาธารณูกรม ซึ่งต้องการปรับปรุงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เขาคัดค้านความเชื่อที่ว่าโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล และประนามว่านักปรัชญาที่แท้คือผู้มีลัทธิลบลบลใน เขาวิจารณ์วอลแตร์อย่างรุนแรงว่าเป็นคนบ้า ๆ บอ ๆ หลง ๆ ลืม ๆ

ในนวนิยาย *L'An 2440* เขาสมมติว่าตัวเอกของเรื่องคือ Mercier เองได้ผจญภัยกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยเฉพาะเหตุการณ์เลวร้ายไม่เป็นธรรม Mercier ได้นอนหลับเป็นเวลานานแล้วตื่นขึ้นในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 25 ได้เห็นนครปารีสผิดตาไปมาก กลายเป็นนครที่สดใสงดงามราวสวรรค์ ปราศจากความเน่าเฟะ โสมม

ความอยุติธรรม มีแต่ความสงบสุข ซึ่งเป็นลักษณะตรงข้ามกับภาวะในปารีสขณะนั้น เขาได้วาดภาพนครปารีสขึ้นใหม่ ซึ่งกระตุ้นทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นอย่างกว้างขวางจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชั้นปฏิวัติดังกล่าวแล้ว และได้วิจารณ์พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 อย่างรุนแรงด้วยโวหารประชดประชัน เช่นกล่าวว่า “*Un homme du siècle de Louis XV! Oh, que cela est curieux!*”

นอกจากนี้ Mercier ยังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะขององค์ประกอบสังคมอุดมคติอันเป็นการทำนายอนาคตดังนี้

- องค์การต่าง ๆ ของสังคม ต้องเปลี่ยนใหม่ และต้องซັกฟอก
 - สร้างขนบธรรมเนียมที่ดีงามทุกแห่งหน
 - คนรวยมีเมตตากรุณา ใจบุญ
 - เด็ก ๆ ได้รับการศึกษาและอบรมให้สุภาพเรียบร้อย
 - นักบวชวางตัวดี
 - แพทย์มีความรู้ดี และให้การรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า
 - มหาวิทยาลัยใช้ภาษาฝรั่งเศสในการสอนวิชาการที่มีคุณประโยชน์
 - สันติภาพได้รับการคุ้มครอง
 - รูปแบบของรัฐบาลฝรั่งเศสต้องไม่ใช่ทั้ง monarchique, démocratique และ aristocratique แต่ต้องสมเหตุผล เหมาะกับความเป็นมนุษย์
- สิ่งที่เขาทำนายไว้ได้กลายเป็นความจริงหลายอย่างในเวลาต่อมา

3. การเดินทาง (voyages)

นับตั้งแต่งานเขียนของ Rabelais, Cyrano de Bergerac, Fénelon, Voltaire, Mercier, Bernadin de Saint-Pierre มาจนถึงงานของ Cabet จะเห็นได้ว่า นักคิด-นักปรัชญาฝรั่งเศสที่ไฝ่ฝันถึงรัฐอุดมคตินั้น มีลักษณะของผู้ที่ชอบการ

เดินทางท่องเที่ยว ชอบการเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่แปลกใหม่ซึ่งมีอยู่จริงในโลกนี้ นักวิจารณ์วรรณคดีฝรั่งเศสผู้หนึ่งคือ Jacques Lacarrière กล่าวว่า การเดินทางเป็นสิ่งที่คลั่งไคล้ไหลหลงของผู้นิยมยูโทเปียแห่งศตวรรษที่ 18

การเดินทางเป็นบ่อเกิดแห่งภูมิปัญญา ยิ่งเดินทางมากก็ยิ่งมีความรู้มากขึ้น แต่ความรู้ก็นำมาซึ่งความทุกข์ความผิดหวัง คนในสมัยกลางได้เริ่มหมัดหวังที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในโลกให้ดีกว่าเดิม จึงไฝ่ฝันถึงชีวิตในโลกอื่น ส่วนคนในศตวรรษที่ 17-18 ก็ไม่ยอมรับว่าสวรรค์คือโลกแห่งความบรมสุข ดังนั้นจึงตั้งใจมุ่งมั่นจะทำให้โลกบนดินนี้เองให้เป็นโลกแห่งความบรมสุข ยังมีดินแดนที่คนยังไม่รู้จักอีกมากมายในโลกนี้ เช่นดินแดนบริเวณใกล้ ๆ ขั้วโลกใต้ หรือ les terres australes ซึ่งมักเดินทางทางเรือได้ไปพบเห็นมาในสมัยนั้น (ถ้าจะเปรียบกับปัจจุบันนี้ก็คือการเดินทางโดยจรวดไปยังดาวเคราะห์อื่น ๆ ในอวกาศ) รวมทั้งดินแดนต่าง ๆ ที่นักเดินเรือเล่าไว้ เช่น กัปตันคุก (Cook) บูแก็ววิลล์ (Bougainville) และลาเปรูส (La Pérouse) เป็นต้น ผู้นิยมยูโทเปียมีความเห็นว่า การเดินทางไปยังดินแดนในแถบขั้วโลกใต้ทำให้ได้พบของแท้ตามธรรมชาติบริสุทธิ์สะอาดเต็มไปด้วยความสุข

ในบรรดาเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเดินทางเพื่อแสวงหารัฐอุดมคติซึ่งมีอยู่มากมายในวรรณคดีฝรั่งเศส ในที่นี้ใครจะเลือกกล่าวถึงบันทึกสองเรื่องคือ La Découverte australe ของ Rétif de la Bretonne กับ Les Incas ของ Mornontel เหตุที่เลือกงานสองชิ้นมาเป็นตัวอย่างก็เพราะงานทั้งสองมีลักษณะแตกต่างกัน แต่เมื่อนำมารวมกันแล้วก็จะได้ภาพพจน์ของความคิดอย่างชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐอุดมคติในวรรณคดีฝรั่งเศส

Rétif de la Bretonne หรือ Nicolas

RESTIF (1734 – 1806) เป็นนักปฏิรูปที่หัวหาญ ฝีปากคมกล้า ได้วิจารณ์ชนบทรวมเนียมฝรั่งเศส ในเชิงต่อต้านไว้ในงานเขียนจำนวนมาก สำหรับ นวนิยายเรื่อง *La Découverte australe* เขาได้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐอุดมคติตามจินตนาการ เพื่อฝัน เชิงฝักฝักประชดประชัน ตัวเอกในเรื่อง คือ วิกตอแร็ง (Victorin) กับเพื่อน ๆ ได้สร้าง เครื่องมือที่ทำให้พวกเขาบินได้เหมือนนก แล้วพากัน บินไปยังยอดเขาในแดนไกลไม่มีใครเคยขึ้นไปถึง ยอดเขานี้อยู่ในโลกซีกใต้ใกล้ขั้วโลกใต้ มีสิ่งที่มีชีวิต อาศัยอยู่มากมาย แต่มีลักษณะเป็นครึ่งคนครึ่งสัตว์ เช่น มนุษย์วานร มนุษย์คัสตอร์ มนุษย์อัสตร มนุษย์ หัดดี ภายใต้ความคิดเพื่อฝันนี้ เขาได้ซ่อนสมมติฐาน ทางวิทยาศาสตร์ไว้ข้อหนึ่งคือความแตกต่างระหว่าง คนกับสัตว์ การพัฒนาของคนและสัตว์ ฯลฯ ข้อ สมมติฐานเหล่านี้มีคำตอบอยู่ในงานเขียนของ Diderot, Lamarck และ Darwin ส่วนลักษณะที่เป็น รัฐอุดมคติก็คือความบริสุทธิ์ไว้เฉยसा ซึ่งตรง กันข้ามกับอารยธรรม เสรีภาพที่แท้จริงเกิดจาก ความเป็นอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งมีพลังอันยิ่งใหญ่ เหนือความสามารถของมนุษย์ที่พยายามพัฒนา ต่อเนื่องกันมาตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ Rétif de la Bretonne บอกว่า ถึงแม้มนุษย์จะพัฒนา มาถึงขั้นเหาะเหินเดินอากาศได้แล้ว ก็ยังไม่ยิ่งใหญ่ ไปกว่าธรรมชาติ ดังคำกล่าวในบทที่ 3 ตอนหนึ่งว่า

“Quant à nous, respectueux enfants de la Nature, nous avons honoré tous ses ouvrages : nous avons abandonné aux hommes-singes, éléphants, lions, tauraux, etc. Les îles où ils sont nés et nous les avons laissé vivre à leur guise, persuadés que nous ne sommes pas plus sages que la Nature.”

ลักษณะของรัฐอุดมคติในความคิดของ Rétif de la Bretonne อีกประการหนึ่งคือ การต่อต้าน

การถือผิว ถือเชื้อชาติ ดังข้อความตอนหนึ่ง ดังนี้
“La nature a fait mille essais, mille efforts avant de produire l’homme. Plusieurs de ses essais subsistent par races : telles sont les différentes espèces de singes: ... mais je conjecture que les petits hommes du Pôle Nord (หมายถึงคนยุโรป) remuants, talillons, ne voulant rien souffrir dans le physique comme dans le moral qui ne leur ressemble ...”

อย่างไรก็ตามความคิดเกี่ยวกับรัฐอุดมคติของ Rétif de la Bretonne ในนวนิยายเรื่องนี้มีความ ขัดแย้งในตัวเอง กำกวม และชอบให้ชนบปัญหาใน จุดที่ว่าเมื่อคนเราพัฒนาเรื่อยมาตามลำดับเป็นเวลา นานจนถึงอารยธรรมทางด้านวัตถุ ทางสติปัญญา และทางจิตใจครบถ้วนขบวนการแล้ว จะหันกลับไป สู่ความเป็นอยู่แบบดึกดำบรรพ์ตามธรรมชาติได้ อย่างไม่ ทำให้น่าจะสรุปว่าเป็นความคิดเพื่อฝัน อย่างเรื่อยเปื่อย

อีกตัวอย่างหนึ่งของการเดินทางที่นักนิยม ยูโทเปียคลั่งไคล้ไหลหลง ก็คือเรื่อง *Les Incas* ของ Marmontel

Jean – François Marmontel (1723 – 1799) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐอุดมคติในสไตล์ที่ แตกต่างจาก Rétif กับ Mercier ดังกล่าวแล้ว Marmontel มุ่งให้ผู้อ่านได้ตรองอย่างรอบคอบ รอบด้านถึงภาวะการณ์ของฝรั่งเศสในขณะนั้น ซึ่ง มีความขัดแย้งต่าง ๆ และความไม่พึงพอใจในเหตุ การณ์บ้านเมือง การบริหารประเทศ สิทธิ เสรีภาพ ฯลฯ

Les Incas เป็นวรรณกรรมประเภทมหากาพย์ เขียนเป็นร้อยแก้วที่มีจังหวะและสัมผัสซึ่งเรียกว่า กลอนเปล่า หรือ vers blancs (ประกอบด้วย 8, 10 หรือ 12 พยางค์) กล่าวถึงเรื่องราวผจญภัยใน แดนไกล ณ ประเทศเปรู อันเป็นถิ่นที่มีอยู่จริงใน

โลกนี้ Marmontel ได้เลือกเหตุการณ์อิงประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งสเปนบุกเข้ายึดเปรู สร้างเหตุการณ์ใหม่ให้คนป่าเถื่อนหรืออินเดียนแดงซึ่งถูกกล่าวหาว่าไม่มีอารยธรรมเผชิญหน้ากับสเปนซึ่งเพียบพร้อมด้วยอารยธรรม นอกจากนี้ยังนำมาเทียบเคียงกับความขัดแย้งระหว่างนักปรัชญาและนักวิชาการแห่งมหาวิทยาลัยซอร์บอนที่ทวีความรุนแรงในขณะนั้นด้วย

ลักษณะของรัฐอุดมคติที่ Marmontel ชื่นชอบไว้ในวรรณกรรม les Incas มีหลายประการ ประการแรกคือความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิของบุคคล คือสิทธิแห่งความแตกต่าง คนเรามีสิทธิที่จะไม่เหมือนกันได้ เช่นมีวัฒนธรรมต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน ผิวพรรณต่างกัน ฯลฯ ผู้ที่ไม่เหมือนกับชาวยุโรปก็ย่อมเป็นผู้เจริญได้ Marmontel ได้เขียนให้ชายชราเชื้อชาติอินเดียนแดงซึ่งในขณะนั้นถูกเหยียดหยามว่าป่าเถื่อน แสดงความกล้าหาญสู้หน้ากับความตายอย่างไม่ขยาดกลัว และแสดงความฉลาดรอบรู้ทรงภูมิปัญญาลึกซึ้ง ดังข้อความตอนหนึ่ง ดังนี้

“Les Espagnols arrivent : le vieillard les regarde sans étonnement ni frayeur. Ils lui demandent où est la retraite des indiens? Il montre les bois. Ils lui demandent où est le toit qu’il habite? Il montre le ciel. Ils lui proposent de le porter dans sa demeure; et d’un coup – d’oeil fier et moqueur, il fait signe que c’est la terre.”

ในตอนต่อไป Marmontel ได้เขียนให้ชายชราอินเดียนแดงด่าว่าพวกสเปนอย่างรุนแรงหยาบคายจนพวกสเปนทนไม่ได้จึงฆ่าชายชราให้ตายด้วยลูกธนู

ลักษณะของรัฐอุดมคติประการที่สองที่ Marmontel ชื่นชอบไว้ใน Les Incas คือเสรีภาพในการนับถือศาสนา รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ นอกจากนี้ยังแสดงความคิดเห็นต่อต้านพิธีกรรมศาสนาคริสต์บางอย่างที่ไร้

เหตุผล ซึ่งทำให้คริสต์ศาสนิกชนกลายเป็นคนบ้าคลั่งโง่เขลาเบาปัญญาราวกับคนป่าเถื่อน และเป็นทาสมีจิตใจโหดเหี้ยม เขายกย่องให้เกียรติคนอินเดียนแดงที่ทำพิธีสักการะบูชาดวงอาทิตย์ที่กำลังลับขอบฟ้าชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และมีสิทธิที่จะบำเพ็ญพิธีกรรมตามความเชื่อของตนโดยกล่าวว่า

“... Alors, l’Inca, prosterné devant le soleil son père : Dieu bienfaisant, lui disait-il, tu vas t’éloge pour de nous, et rendre la vie et la joie aux peuples d’un autre hémisphère, que l’hiver, enfant de la nuit, afflige loin de toi; nous n’en murmurons pas. Tu ne serais pas juste si tu n’aimais que nous, et si, pour tes enfants, tu oubliais le reste du monde...”

4. ความสุข (bonheur)

ความสุขที่นักนิยมยุโรปเฝ้าค้นหา เป็นทั้งความสุขทางวัตถุ ทางภูมิปัญญาทางจิตใจ และความสุขประพฤติที่ตั้งามสิ่งที่นักคิดนักเขียนเกี่ยวกับรัฐอุดมคติตั้งข้อสงสัยไว้ก็คืออารยธรรมสามารถเพิ่มพูนความสุขให้มนุษย์ได้หรือไม่ นักคิดบางคนก็ตอบว่าไม่ได้ ตรงข้ามกลับนำความเสื่อมทรามมาสู่มนุษยชาติ ความสะดอกสบายหรือหรรษาฟูมเฟือยเมื่อมาดอย่างผิวเผินจะเห็นว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความสุข แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความชั่วร้ายความเห็นแก่ตัว การเอารัดเอาเปรียบและความไม่เสมอภาคกันในสังคม

บทบาทของ “ความสุข” ในวรรณคดีฝรั่งเศสได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาดังนี้

1. ในสมัยกลาง ความสุขมีความสัมพันธ์กับการรับใช้พระเจ้าและกษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีในราชสำนักและวรรณคดีอัศวิน เช่น La Chanson de Roland

2. ในศตวรรษที่ 16 ได้มีแนวคิดต่าง ๆ เข้ามาผสมผสาน เช่น แนวคิดมนุษยธรรมนิยม (Humanisme) ปรัชญาแห่งการแสวงหาความสุขสำราญ (Epicurisme) และปรัชญาแห่งความอดทนต่อความชั่วร้าย (Stoïcisme) เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากงานของ Rabelais, Ronsard และ Montaigne

3. ในศตวรรษที่ 17 นักเขียนฝรั่งเศสเน้นความสุขในแนวคิดมนุษยธรรมนิยม ดังจะเห็นได้จากงานของ Molière, La Fontaine, Pascal

4. ในศตวรรษที่ 18 เชื่อกันว่าความสุขเป็นผลิตผลของอารยธรรมซึ่งก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังจะเห็นได้จากงานของ Montesquieu, Voltaire ส่วน Rousseau นั้นแสดงความคิดเห็นว่าความสุขจะต้องสัมพันธ์กับธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ถึงความสุขส่วนบุคคลกับความสุขส่วนรวมด้วย

5. ในศตวรรษที่ 19 เน้นการค้นหาค้นหาความสุขในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความฝัน ภาวะไหวต่อความรู้สึก ความโหยหาอดีต ความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ ชีวิตลูกทุ่ง ฯลฯ ซึ่งเป็นขอบข่ายการของนักเขียนโรแมนติก

6. ในศตวรรษที่ 20 ความสุขขึ้นอยู่กับมุมมองของนักเขียนที่มองโลกในแง่ดีหรือในแง่ร้าย ผู้ที่มองโลกในแง่ดีก็พบความสุขได้จากทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว เช่น บ้าน สัตว์เลี้ยง ดอกไม้ หนอน นก ฯลฯ ส่วนผู้ที่มองโลกในแง่ร้ายก็จะเห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งเหลวไหล ไร้สาระ (absurde) นอกจากนี้ยังเน้นความสัมพันธ์ระหว่างความรักกับความสุข ความสุขกับเสรีภาพ ความสุขกับความรับผิดชอบหรือพันธกิจ ตลอดจนความสุขในเชิงจิตวิทยา

ในวรรณคดีฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับรัฐอุดมคติ บทบาทของความสุขเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เป็นเป้าประสงค์ที่เล็ดลอดที่นักเขียนฝ่าฝืนหา เป็นความสุขที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ ปราศจากความมักใหญ่

ใฝ่สูง ประกอบคุณงามความดี ดังนั้นจึงมีการต่อต้านความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมโดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์ และหันเข้าหาธรรมชาติ ในบรรดางานเขียนที่เกี่ยวกับความสุข ใคร่ขอเสนองานของ Bernardin de Saint - Pierre สองชิ้น คือ **Les Etudes de la Nature** (1784 - 1788) กับ **Paul et Virginie** (1788) ตามลำดับ ดังนี้

Jacques - Henri Bernardin de Saint - Pierre (1737 - 1814) เป็นนักเดินทางท่องเที่ยวที่เห็นโลกกว้างไกล มีความรู้วิทยาการมากมาย และประสบความสำเร็จในการเขียนหนังสือ เพราะเป็นที่นิยมอ่านในหมู่ประชาชน ใน **Les Etudes de la Nature** เขาได้วิเคราะห์ศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับองค์ประกอบของธรรมชาติ และกฎแห่งธรรมชาติซึ่งเป็นกฎของพระเจ้า สำหรับลักษณะของรัฐอุดมคติ Bernardin de Saint - Pierre แสดงความปรารถนาจะให้นำกฎแห่งธรรมชาติมาแก้ไขความชั่วร้ายของสังคม ได้คิดสร้างสรรคเมืองแห่งหนึ่งที่ปกครองด้วยความรัก การประกอบคุณงามความดี และพิธีกรรมที่แสดงความฉลาด

ใน **Les Etudes de la Nature** ได้แสดงความคิดเห็นว่ารัฐอุดมคติต้องประกอบด้วยความรักซึ่งสัมพันธ์กับความสุข เป็นความรักในธรรมชาติ เห็นคุณค่าของธรรมชาติซึ่งชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ไม่ว่าธรรมชาติจะเป็นยามใดล้วนมีคุณประโยชน์แก่วิญญาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ แม้อากาศที่เลวร้ายเช่นยามเมื่อฝนตกหนักก็เป็นคุณประโยชน์แก่จิตใจมนุษย์ ดังข้อความต่อไปนี้

"La nature est si bonne qu'elle tourne à notre plaisir tous ses phénomènes; et, si nous y prenons garde, nous verrons que les plus connus sont ceux qui nous sont les plus agréables.

Je goûte, par exemple, du plaisir

lorsqu'il pleut à verse, que je vois les vieux murs moussus tout dégouttant d'eau ...

Si je suis triste, et que je veuille pas étendre mon âme si loin, je goûte encore du plaisir à me laisser aller à la mélancolie que m'inspire le mauvais temps. Il me semble alors que la nature se conforme à ma situation, comme une tendre amie ... Il faut, pour jouir du mauvais temps, que notre âme voyage et que notre corps se repose."

นวนิยายขนาดสั้นเรื่อง **Paul et Virginie** เป็นส่วนหนึ่งของ **Les Etudes de la Nature** มีผู้อ่านอย่างแพร่หลายมาตั้งแต่ปี 1789 จนถึงศตวรรษที่ 19 นวนิยายตอนนี้บางครั้งก็พิมพ์ไว้เป็นส่วนหนึ่งของ **Les Etudes de la Nature** บางครั้งก็แยกพิมพ์ต่างหาก นับว่าเป็นงานเขียนที่ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง และมีอิทธิพลต่อผู้อ่านธรรมชาติรวมทั้งศิลปินสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกร มัณฑนากร ฯลฯ ซึ่งนำเรื่องราวจากนวนิยายนี้ไปวาดเป็นภาพสีน้ำมัน และประติมากรรมเป็นภาพปั้นและอื่น ๆ ที่สวยงาม จัดได้ว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นหนังสือฝรั่งเศสที่มีคนอ่านมากที่สุดเล่มหนึ่งในวรรณคดี

ในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐอุดมคติ Bernardin de Saint - Pierre ได้รวมความงามของธรรมชาติเข้ากับความงามทางศีลธรรมจรรยา ในสังคมขนาดเล็กเข้าไว้ด้วยกัน และยังชี้ให้เห็นว่าความสุขที่แท้จริงของมนุษย์นั้นจะต้องคล้อยตามธรรมชาติ และประกอบด้วยคุณงามความดีที่ว่าชีวิตลูกทุ่งหรือชีวิตบ้านนอกห่างไกลความเจริญนั้น อันที่จริงเพียงพร้อมด้วยความเจริญ ความเหมาะสมและความพอดีหนุ่มสาวสองคนซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องอยู่ในแวดวงของความเจริญทั้งสองที่แตกต่างกัน Virginie เป็นบุตรสาวขุนนางแห่งสังคมชั้นสูง Paul เป็นเด็กหนุ่มลูกทุ่งลูกของธรรมชาติ ลูกของชาวบ้านนอก

แม่ของ Virginie กับแม่ของ Paul ถึงแม้จะอยู่ในสังคมที่ต่างกัน แต่ก็มีจิตใจอย่างเดียวกันของความ เป็นแม่ที่รักลูก และความรักนี้เองทำให้เกิดความ สุขความดีงาม

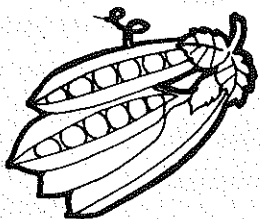
มีความรักอีกอย่างหนึ่งที่ Bernard de Saint - Pierre ต้องการชี้ให้เห็นความงาม คุณค่า และ พลัง นั่นคือความรักของคนหนุ่มสาว เป็นความรัก ที่ก่อให้เกิดทั้งสุขและทุกข์ สำหรับองค์ประกอบ แห่งรัฐอุดมคตินั้นความรักจะสร้างสรรค์ความดี กับความสุขมากกว่าความผิดและความทุกข์

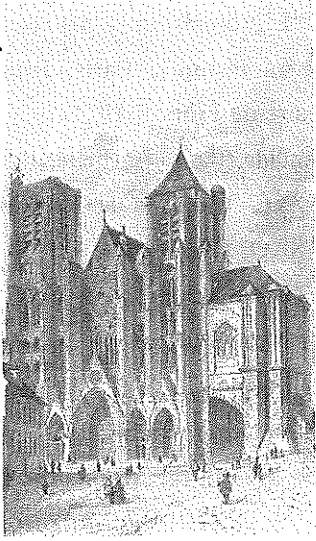
สรุปได้ว่า วรรณคดีฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับรัฐ อุดมคติหรือยูโทเปียนั้นให้ภาพรวมของรัฐที่คน ทั้งหลายมุ่งมาดปรารถนาร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นคน เชื้อชาติใด ในกาลสมัยใด ความคิดความใฝ่ฝันที่ แสดงออกบางครั้งมีลักษณะเรื่อยเปื่อยฟุ้งซ่าน บางครั้งก็เป็นวิทยาศาสตร์ เมื่อรวมเข้าด้วยกันจะ ได้ภาพรัฐอุดมคติที่สมบูรณ์ซึ่งผลักดันให้เกิดเป็น ความจริงที่ละเล็กละน้อยในเวลาต่อไป ถึงแม้จะ มิได้เป็นความจริงเต็มรูปแบบก็ก่อให้เกิดความสุข ยิ่งขึ้นกว่าเดิมในสังคมมนุษย์

บรรณานุกรม

- BACON, Frances. *New Atlantis*, 1627.
- BALDENSPERGER F. *La critique et l'histoire littéraire en France au XIXe et au début de XXe siècle*, New York, Brentano's, 1945.
- BENAC Henri. *Guide des idées littéraires*, Paris, Hachette, 1945.
- Beliamy, Edward. *Looking Backward, 2000 - 1887*, 1888.
- BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, henri. *Paul et virginie*, 1784.
- BONNEFOY, Claude. *Panorama critique de la littérature moderne*, Paris, Belfond, 1980.
- BROWN, W.E., *Some Hellenistic Utopias*, CW., 48, 1955.
- CABER, ETIENNE. *Voyages en Icarie*, 1840.
- CAMPANELLA Tommaso. *City of the sun*, 1623.
- FERKISS, V. "The Literary Approach to Politics" *Thought*, 31, 1956.
- FENELON, François. *Les Aventures de Télémaque*, 1699.
- FOIGNY, Gabriel de. *Terre australe connue*, 1678.
- FORSTER, E.M., *The Machine Stop*, 1947.
- GODWIN, Francis. *The Man in the Moon*, 1638.
- GOLDING, William. *Lord of the Flies*, 1954.
- GOLDMANN L. *Pour une sociologie du roman*, Paris, Gallimard, 1964.
- HARRINGTON, James. *The Common wealth of Oceani*, 1656.
- HOFE, H. Von. HEINSE, *America and Utopianism*, PMIA, 72, 1957.
- HUMMERT, P. "Bernard SHAW's Marxist Utopias." *Shaw R.*, 2 ix., 1957.
- HOWE, I., *Politics and the Novel*, New Your, 1957.
- HUXIEY, Aldous. *Brave New World*, 1932. _____ *Island*, 1962. _____ *Ape and Essence*, 1948.
- HYDE, W. "The Socialism of H.G. WELIS" *JHI*, 17, 1956.
- JOHNSON, Lyndon B., "Great Society" *State of the Union Message*, January 1965.
- LONDON, Jack. *The Iron Heel*, 1907.
- LOWENTHAL, L., *Literature and the Image of Man : Sociological Studies of the European Drama and Novel, 1600 - 1900*. Boston, 1957.
- Mc CARTHY, Mary. *A Source of Embarrassment*, 1950.
- MACHEREY, Pierre. *Pour une théorie de la production littéraire*, Paris, François Maspéro, 1980.
- MARIVAUX. *L'île des Esclaves*, Paris, Nouveaux Classiques Larousse, 1725.
- MARMONTEL, Jean - François. *Les Incas*, 1777.
- MARSHALL, T. *Literature and Society*,

- 1950-55. A selective bibliography, U. of Miami, 1956.
- MERCIER, Louis-Sébastien. *L'An 2440*, 1770.
- MICHAUD G., *Introduction à une science de la littérature*, Nisiet, 1950.
- _____. *Connaissance de la littérature, l'oeuvre et ses techniques*, Nizet, 1957.
- MONTAIGNE, Michel de. *ESSAIS* (1380-1588-1595) Paris, Classiques Garnier, la Pléiade.
- ORWELL. *Nineteen Eighty-four*, 1949.
- RABELAIS, François : *Le Quart livre* (1552), Paris, Le livre de poche classique.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques. *La Nouvelle Héloïse*, Paris, Classiques Garnier, 1761.
- RUYER, R. *L'utopie et les utopies*, Paris, Presses Universitaires de France. 1950.
- SCHOECK R. More, *Plutarch and King Agis : Startan History and the meaning of Utopia*. PQ. 35, 1956.
- SCHOSER. M. (ed). *Society and Self in the Novel*, Columbia U. Press, 1956.
- SWIFT, *Gulliver's Travels*, 1726.
- TROTSKY, L. *Literature and Revolution.*, New York, 1957.
- URFE, H. D'. *L'Astrée*, 1607-1627.
- VAX, Louis, "L'utopie" in *L'art et la littérature fantastique*, Paris, Presse Universitaire de France, 1974.
- VOLTAIRE. *Candide*, Paris, Hachette, 1759.
- WEBER, E. *The Anti-Utopia of the Twentieth Century*. SAQ, L V III, 1959.
- WELLS, H.G. *Time Machine* 1855.
- _____. *Invisible Man* 1897.
- _____. *Modern Utopia*, 1905.
- _____. *When the Sleeper Wakes*, 1899.
- _____. *The First Men in the Moon*, 1901.
- WELLEX, René, WARREN, Austin. *Theory of Literature*, London, Cox Wymand Ltd., 1978.
- WINSTANIEY Gerard. *The Law of Freedom*, 1652.
- WOODS I. *French Literature and Peace*, 1919-1939, Diss. U. of Illinois, 1947.
- WOODCOCK G. "Utopias in Negative". SR. 64, 1956, 81-87. (Comparison of the utopias by Zamiatin, Huxby, and Orwell).
- WYNDHAM, John. *From Pillar to Post*, 1956.
- ZAMYATIN Yevgeny. *My*, 1924.
- _____. *We*, 1925.

บทความนี้ขออุทิศแด่อาจารย์คุณพ่อเดอนีส
ด้วยความเคารพและระลึกถึง

โบสถ์ในงานเขียนของฟร็อสต์¹

ไซตริส โกวิทวัฒน์พงศ์*

ผู้ที่เคยอ่าน La Recherche ของฟร็อสต์ จะจำได้ว่างานเขียนชิ้นนี้เปิดฉากออกเป็นภาพของ มาร์เซลซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง (le narrateur) บนเตียงนอนในภาวะของผู้ที่กำลังสงสัยว่าตื่นจากฝันแล้ว หรือกำลังฝันอยู่ เพราะเจ้าตัวรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่หนังสือกล่าวถึง เล่มที่เขาอ่านบนเตียงก่อนมอยหลับไป เขาคิดว่าตัวเขาเป็นโบสถ์ เป็นทำนองดนตรี *quatuor* เป็นคู่แข่งของกษัตริย์ฟร็องซัวที่หนึ่งและของ กษัตริย์ชาร์เลอแก็ง บทเปิดฉากดังกล่าวเป็นที่ อัจฉริยะใจของผู้อ่านทุกคนซึ่งจะตั้งคำถามต่อทันที ว่าทำไมจึงเป็นโบสถ์ ดนตรี คู่แข่งกษัตริย์

เราท่านคงเคยคิดฝันว่าเป็นวีรบุรุษในนวนิยาย บ้าง เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ หรือแม้กระทั่งเป็นสัตว์สี่เท้าเช่น หมา แมว ช้าง ฯลฯ บางครั้งเราก็เคยปล่อยจินตนาการของเราให้ล่องลอย ในกระแสอารมณ์และความรู้สึกดุจเดียวกับที่เสียง ดนตรีทำให้เราเคลิ้มไปตามทำนอง ดังนั้น การนี้กว่า ตัวเองเป็นอีกคนหนึ่ง หรือเป็นทำนองเสนาะแบบหนึ่ง ก็ยังไม่น่าพิศวงเท่าใด แต่การมองเห็นตัวเองหรือ เปรียบตัวเองเป็นสถาปัตยกรรมแบบหนึ่งนั้นแปลก

ผิดวิสัยและต้องใช้ความคิดพิจารณามากเพื่อลบ ช่องว่างที่ขวางระหว่างความเป็นคนกับความเป็น โบสถ์ให้หมดไป เพราะฉะนั้นการเปรียบเทียบตัวเอง ของเรื่องกับโบสถ์จึงน่าสนใจติดตาม ผู้ที่เคยอ่าน La Recherche จนจบ หรือแม้ผู้ที่เลือกอ่านเฉพาะ ภาคแรกและภาคสุดท้ายจะเข้าใจและประจักษ์ถึง ความสำคัญของโบสถ์ว่าฟร็อสต์ต้องการสร้างงาน เขียนของเขาเหมือนสร้างโบสถ์ (roman-cathédral หรือ Livre-temple) แต่ความสำคัญของโบสถ์อัน เหมือนตัวแทนของสถาปัตยกรรมไม่ได้อยู่ที่หน้าแรก และหน้าสุดท้ายของ La Recherche เท่านั้น หาก กระจายไปในเรื่องซึ่งเป็นเสมือนเสาสูงใหญ่ที่พยุง โบสถ์ไว้ทั้งหลัง

ในบทความนี้เราต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่า ฟร็อสต์ใช้ความรู้และคตินิยมส่วนตัวเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับโบสถ์ในการ สร้างภาพพจน์และบทอุปมาอุปไมยได้ดังตามวิเศษ เพียงไร อันยังผลให้แก่นเรื่องของ La Recherche หมุนรอบตัวและโคจรเป็นวงกลมไปในขณะเดียวกัน ตลอดจนทำให้งานเขียนของเขากลายเป็นโบสถ์ที่ยังมีผู้คนไปมาไม่ขาดระยะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

* อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยฮันดุก ประเทศเกาหลี.

เป็นที่รู้กันว่าในชีวิตจริงของฟุสต์เขาสนใจสถาปัตยกรรมยุคกลางมาก ความสนใจของเขามีส่วนสืบมาจากงานเขียนด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมของนักสุนทรียศาสตร์ชาวอังกฤษ ชื่อ จอห์น รัสกิน ซึ่งเป็นผู้ศึกษาและรณรงค์ป้องกันสถาปัตยกรรมโบราณในยุโรป ในเรื่อง *La Recherche* ผู้เล่าเรื่องก็มีความสนใจโบสถ์เป็นพิเศษตั้งแต่เยาว์วัย และมีความประทับใจจนเป็นความสุขใจทุกครั้งที่ได้เห็นโบสถ์หรือแม้เพียงแต่นึกถึงโบสถ์ แต่โบสถ์ในความคิดของฟุสต์ไม่หมายถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธา ความยิ่งใหญ่ของคริสตศาสนาเท่านั้น ใน *La Recherche* บทพรรณนาเกี่ยวกับโบสถ์แสดงให้เห็นว่าฟุสต์ไม่ได้เคร่งศาสนา เขาไม่เคยพูดถึงโบสถ์เพราะเขาเชื่อหรือมีศรัทธาแก่กล้า เขาจะพูดถึงรูปร่างลักษณะภายนอกของโบสถ์เสียส่วนมาก เช่น เขาพูดถึงโบสถ์เมืองกงเบรว่า มีหน้าต่างคั่น ๆ ทำทางฟิลิกและสะดุดตา กำแพงวัดที่สูงมากจนเหมือนกำแพงคุกโดดเด่นเหนือหลังคาบ้านสีดำ ๆ เทา ๆ ที่อยู่รอบ ๆ วัด ตุ๊กลาหยิงเลี้ยงแกะที่กำลังโอบฟุ้งแกะด้านแรงลมอยู่กลางทุ่ง และกล่าวว่าโบสถ์นี้นับเป็นพลเมืองคนหนึ่งและยังเป็นตัวแทนของเมืองด้วย เพราะเธอมีส่วนเข้าร่วมในชีวิตของชาวเมืองทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในเมืองกงเบรเมื่อเงยหน้าขึ้นก็จะเห็นเธอ (I. 48, 62) โบสถ์สีแดง ๆ แห่งเมืองแกตเตออลล์นั้นก็ดูเหมือนต้นกุหลาบที่กำลังมีดอกบานสะพรั่ง เพราะมีระฆังเล็กระฆังน้อยยื่นออกมาเต็มไปด้วยหมอก (II. 1013) ในขณะที่โบสถ์เมืองกีร์กเกอวิล มองดูเหมือนร่มผักเขียวชอุ่ม ความที่ตัวโบสถ์ถูกปกคลุมไปด้วยพันธุ์ไม้เลื้อย (*lierre*) สายลมที่พัดผ่านทำให้ด้านหน้าโบสถ์เป็นระลอกคลื่น ตัวโบสถ์ก็ดูจะเคลื่อนไหวและสั่นเทิ้ม (I. 715) โบสถ์ที่เมืองลียงนั้นก็ดูคล้ายเรือของโนเอที่ถูกน้ำท่วมโลกพัดมาเกยเขาอารารห์ตามตำนานในคัมภีร์ไบเบิลเพราะตั้งอยู่บนส่วนสูงสุดของเนินเขา

เหนือทุ่งราบซ็องปานย์ มีปีกโบสถ์ดำทะมึนแผ่กระจายออกไปและบนหอคอยชั้นบนมีรูปปั้นของวัวหลายตัวกำลังโผล่หน้าออกไปราวกับจะหยั่งดูว่าพระผู้เป็นเจ้าของทรงคล้ายพิโรธลงไปบ้างหรือยัง หรือน่ายังคงไหลท่วมโลกอยู่ (II. 13)

โดยปกติด้านหน้าของโบสถ์จะมีพื้นที่ผิวกว้างใหญ่ที่สุด พื้นที่ตรงนี้แหละเป็นที่แสดงฝีมือของสถาปนิก—นักแกะสลักซึ่งจะเจาะและแกะสลักลงบนพื้นหินที่บ ๆ จนดูโปร่งแสงและมีลวดลายเหมือนผ้าลูกไม้ ตรงนี้เหมือนกันจะเป็นที่ประดิษฐานของรูปปั้นของพระคริสต์ พระแม่มาเรีย นักบุญสาวก กษัตริย์ผู้ทำนุบำรุงศาสนาและเรื่องราวสำคัญ ๆ ในศาสนาเรียงรายกันตามเนื้อเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาในพระคัมภีร์ ด้านหน้าโบสถ์จึงเป็นเสมือนตัวพระคัมภีร์เอง เป็นคัมภีร์หินที่มหึมา เป็นเทววิทยาคำโคลงจารึกลงบนหินสารที่ไม่มลาย โดยที่มีรูปปั้นและรูปแกะสลักประติมากรรมต่าง ๆ เป็นภาษาสัญลักษณ์ ที่ด้านหน้าโบสถ์นี้เช่นกันเป็นสนามเล่นของแสงแดดและเงาที่ทอดผ่านจากก้อนเมฆใหญ่น้อยเหนือโบสถ์จนทำให้ดูเหมือนว่าพระแม่มาเรียและพวกนักบุญกำลังว่ายน้ำนำลอยคอปริม ๆ คลื่นแดดที่ดูราวคลื่นน้ำ (II. 1013; III. 167) ฟุสต์ดูจะชื่นชมความงามของโบสถ์ (ตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ) ในแสงเงาของแดดอย่างที่สุด แสงสีชมพูของแดดทำให้โดมของโบสถ์บัลเบ็คมองดูมีนวลเปล่งปลั่งในท้องฟ้าเหมือนผลไม้ที่แสงแดดป่มผิวจนสุกฉ่ำเป็นสีชมพูอมทอง (I. 659)

ส่วนของโบสถ์ที่ฟุสต์พูดถึงมากที่สุดในงานเขียนของเขา คือ หอระฆังของโบสถ์ทั้งนี้เพราะเป็นส่วนที่สูงเหนือหลังคาบ้านและหลังคาโบสถ์เอง หอระฆังในสถาปัตยกรรมยุคกลางมักจะต่อขึ้นเป็นรูปแหลมเหมือนธนูดอกงามที่พุ่งทะยานขึ้นสู่ฟ้า (cf. Chartres, Amiens, Reims, etc.) และหอระฆังที่โผล่เหนือหลังคาเหล่านี้แหละที่จับอารมณ์ของมาร์เซลล์

ตัวเอกของเรื่อง ทุกครั้งที่เขาเห็น จนบางครั้งเขาถึงกับลืมสิ่งที่จะทำและหลงเดินไปในทิศทางของ “*รณูกอดคิด*” นั้นราวกับต้องมนต์เสน่ห์ ความรู้สึกอันดีมด้าของเขาทำให้เขาคิดว่ามันไม่เป็นเพียงความชื่นชมชั่วแว่น แต่อาจเป็นจุดยืนที่จะพาเขาเข้าสู่ความรู้สึกที่ลึกล้ำยิ่งขึ้น เหมือนเมื่อคราวที่เขาเห็นหอรระฆังสูงแหลมของโบสถ์มาแต็งวิลและวีเยอวิก ในขณะที่เขานั่งอยู่บนรถเพื่อกลับสู่เมืองกงเบร์เป็นหอรระฆังแหลมสามหอเด่นเหนือระดับพื้นเหมือนนกสามตัวหยุดอยู่บนทุ่งเหมือนแกนทองสามแกน เหมือนดอกไม้वादสามดอกบนท้องฟ้าเหนือท้องนา เหมือนพี่น้องสามสาวที่กำลังโบกมืออำลาเขา จากแง่มุมต่าง ๆ ที่แปรตามระยะทาง เส้นทางถนนที่โค้งหรือตรง และความเร็วของรถที่กำลังแล่น (I. 182) ความรู้สึกรุนแรงที่เขาามีในขณะนั้นทำให้เขาต้องขอกระดาษและปากกาเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเดี่ยวนั้นบนรถ ซึ่งมาร์เซลล์ได้กล่าวไว้ว่าหลังจากเขียนเสร็จเขามีความรู้สึกสบายใจอย่างยิ่ง เหมือนกับแม่ไก่ที่ร้องตีปีกหลังจากวางไข่แล้ว ใน *La Recherche* มาร์เซลล์ ตัวเอกของเรื่องได้ย้อนถามตัวเองบ่อย ๆ ว่าการเขียนออกมาเป็นภาษาหนังสือเกี่ยวกับความรู้สึกรุนแรงที่เขาามีในแต่ละขณะนั้นจะมีคุณค่าเป็นเนื้อหาของวรรณคดีได้หรือ จะนับความรู้สึกนั้นว่าเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างวรรณคดีได้หรือไม่ ซึ่งเขาคิดตลอดเวลาว่าไม่ได้ จึงพยายามแสวงหาประสบการณ์จากสังคมชั้นสูงและสังคมแบบต่าง ๆ โดยหวังว่าเขาจะได้ข้อมูลวัตถุดิบ และแรงผลักดันในการแต่งหนังสือที่มีเนื้อหาคู่ควรพอที่จะนับเป็นวรรณคดี แต่วันเวลาผ่านไป ในชีวิตสังคมดังกล่าว โดยที่เขาไม่อาจ “*ผลิตงานวรรณกรรม*” ได้ ๆ ออกมาได้เลย

หอรระฆังที่พรั้งที่สุดพุ่งถึงมากที่สุด ใน *La Recherche* คือ หอรระฆังของโบสถ์เมืองกงเบร์ เพราะมีลักษณะที่เด่นและเป็นเอกลักษณ์ของโบสถ์

โดยเฉพาะ หอนั้นสูงโผล่เหนือขอบฟ้าเหมือนมือที่ยกขึ้นพนมขณะสวดมนต์ หรือเมื่อต้องแสงแดดยามเย็นให้ความรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงเพลงท่อนหนึ่งที่คนกำลังร้องซ้ำด้วยระดับเสียงที่สูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง บางทีก็ดูเหมือนนิ้วที่ชี้ขึ้นสู่สวรรค์ของพระผู้เป็นเจ้า (I. 63-64) เมื่อมาร์เซลล์เข้าไปใกล้ตัวโบสถ์เขาก็อดแปลกใจไม่ได้ที่เกิดความรู้สึกว่าหอรระฆังนั้นมีท่าทางประหลาด ใบหน้าบูดบึ้งและแต่งตัวมอมแมม เหมือนน้องชายคนเล็กที่เกกมะเหรกเกรียนหลบหลังพี่ ๆ ผู้หญิงผู้ยิ้มแย้มเจิดฉายต้อนรับแขกผู้มาเยือนอันได้แก่ประตูและเสาโค้งแบบกอดคอกที่วิจิตรงดงาม (I. 61) ภายในโบสถ์ก็มีมัจจุโอโดง หูหระ และนาอยู่ แสงแดดที่ส่องผ่านเข้าไปทำให้สถาปัตยกรรมและสิ่งประดับที่ทำจากหินและกระจกแก้วสีวิจิตรล้ำค่าเหมือนวังสมัยกลาง (I. 59) มาร์เซลล์มีความรู้สึกประหนึ่งว่าได้หลงเข้าไปในหุบเขาแดนสำราญของเหล่านางสวรรค์ (I. 61) ท่ามกลางแสงแพรวพรราวที่มีมนต์เสน่ห์ของหน้าต่างกระจกสี-บานมหีมา ปรกายของแสงแดดทำให้ดูราวกับว่าดาราฉายด้วยดอกฟอเกิดมีเม็ดที่บานสะพรั่งมาตั้งแต่ฤดูใบไม้ผลิ ยุคประวัติศาสตร์สมัยพระเจ้าเซนต์หลุยส์ (I. 60) หน้าต่างกระจกเหล่านี้จึงดูคล้ายพรมกระจกที่แขวนบนผนังแข่งความงามกับพรมทอจริง ๆ ผืนใหญ่สองผืนที่ถือเป็นภาพเหตุการณ์ตอนพระเจ้าอ็อสชูเอรุต ทรงสวมมงกุฎแต่งตั้งนางเอสแตร์เป็นพระราชินี (I. 61) ในวันอาทิตย์เมื่อมาร์เซลล์ออกจากโบสถ์พร้อมกับครอบครัวหลังจากฟังมิชชาตอนเที่ยง พวกเขาจะแวะซื้อขนมปังก้อนกลมสำหรับอาหารกลางวัน ถ้าเขามองดูหอรระฆังอีกที่เขาจะเห็นมันคล้ายก้อนขนมปังกลมขนาดมหีมาที่นักบวชได้ทำพิธีสวดให้ศีลให้พรแล้ว (I. 63) นอกจากที่พรั้งสุดจะเปรียบหอรระฆังกับขนมปัง เขายังเปรียบกับปลา เช่นหอรระฆังเก่าแก่สองหอของวัดที่แซ็งต์มาร์กลอเวดู ซึ่งคลุมด้วยกระเบื้องเคลือบเป็นเหลี่ยม ๆ ยาม

กลางวันแดดจัดทำให้กระเบื้องเหล่านี้สะท้อนแสงดู
วิบวามและกระเบื้องเหมือนเกล็ดปลาแก้ว ๆ สองตัว
เกยกัน ที่มีสีแดงคล้ำ ๆ และอ่อนปนวกเปียกโผล่ขึ้น
จากหลังสีฟ้าใสของอากาศที่จดงามดุจท้องทะเล
(II. 1014-1015) หอระฆังลวดลายพื้น ๆ ตาม
รสนิยมของชาวชนบท ดูสวยเรียบ ๆ ของโบสถ์
แข็งต้องเดรเดสซ์ซ็องส์ ที่โผล่เหนือทุ่งนาข้าวสาลีที่
เหลืองอร่ามก็ดูเหมือนช่อข้าวสาลีสองช่อ (I. 146)
ในขณะที่ตัวโบสถ์ทั้งหลังมองดูเหมือนกองฟางกอง
ใหญ่ (I. 184)

โบสถ์ในความเห็นของพัรัสต์ไม่เป็นเพียง
สถาปัตยกรรมทางศาสนา ไม่เป็นเพียงที่ชุมนุมของ
คริสตศาสนิกชน ไม่เป็นเพียงที่ที่ปฏิบัติจารีตศาสนา
เพื่อสืบเป็นธรรมเนียมไปชั่ววันรันดร์ ไม่เป็นเพียงที่
ที่บูชาสรรเสริญพระเจ้า โบสถ์ไม่เป็นเพียงตัวตึก
สำหรับสาธารณประโยชน์ตามวาระต่าง ๆ ของชีวิต
เช่น รับศีล ล้างบาป แต่งงาน สวดศพ เป็นต้น โบสถ์
ไม่เป็นเพียงมุมสงบที่ผู้หมอดาลัยในชีวิตหรือผู้ที่
ความทุกข์ทรมานในใจสามารถหลบเข้าไปนั่งสมาธิ
ข่มความทุกข์โศกของจิตใจและเสริมสร้างพลังใน
ตัวขึ้นใหม่เพื่อยืนหยัดในโลกมนุษย์ต่อไปด้วยความ
กล้าหาญ โบสถ์ไม่เป็นเพียงแท่นบูชาส่วนตัวของ
เหล่าขุนนางหรือพวกตระกูลสูง โบสถ์เป็นทุก ๆ
อย่างดังกล่าวพร้อมกันและในขณะเดียวกันโบสถ์
คือประวัติศาสตร์เล่มหนาและโต เพราะโบสถ์เป็น
เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่แท้จริงและแน่นอนที่สุด
เป็นผู้อารักขาทั้งชีวิตและความรู้สึกต่าง ๆ ที่เคย
มีในอดีต ซึ่งจะยังคงฝังอยู่ในตัวโบสถ์ในหินทุก ๆ ก้อน
ต่อไปอีกนานเท่านานตราบเท่าที่โบสถ์ยังคงอยู่

ทุกครั้งที่มาเรย์แซลเข้าไปในโบสถ์เมืองกงเบร์
เขามีความรู้สึกเหมือนกับว่าทุกสิ่งในนั้นดูอยาก
จะเล่าเรื่องราวอันลึกลับและชีวิตของเจ้าผู้ครองยุคแรก
เริ่มในสมัยเมโรแว็งเจียง ซึ่งมาเรย์แซลสนใจติดตาม
อ่านตั้งแต่เด็กจากหนังสือ *Le Récit des temps*

mérovingiens ของ Augustin Thierry เป็นที่ทราบ
กันว่าสมัยต้นศตวรรษที่หนึ่งตอนนั้นเป็นสมัยของ
ความป่าเถื่อน ความรุนแรง ความมูทะลุ ซึ่งใน
แง่หนึ่งหมายถึงเสรีภาพที่เกือบจะไม่มีขอบเขต
ความอยากความใคร่ใด ๆ ก็รุนแรงเกือบไม่มีการ
ยั้งคิด ผู้เป็นใหญ่ในยุคนั้นจึงเป็นเสมือนภาพของ
อำนาจ ของความสมหวังทุกชนิด ภูมิหลังทางประวัติ-
ศาสตร์และตำนานต่าง ๆ ในยุคนั้นจึงฝังใจมาร์แซล
ไม่รู้เลือน ทำให้เขาใฝ่หาพราห์เพื่ออยากตกอยู่ใน
ห้วงอารมณ์ลึกลับรุนแรงและดั่งดำของมนุษย์ใน
ยุคแรก ๆ ซึ่งเราจะเห็นต่อไปว่าความรู้สึกสนใจ
สถาปัตยกรรมโบราณกับความรู้สึกรักใคร่ปรารถนา
ผู้หญิงนั้น ความจริงแล้วเป็นสิ่งเดียวกันสำหรับเขา
ความรู้สึกดังกล่าวมักจะสะท้อนผ่านบทพรรณนา
ส่วนต่าง ๆ ของโบสถ์เมืองกงเบร์ (และแบบสถาปัตย-
กรรมอื่น ๆ ด้วย) ซึ่งนักวิจารณ์ชื่อดังชาวฝรั่งเศส
Jean-Pierre Richard ได้โยงกับความปรารถนา
ทางเพศอย่างมีเหตุผลน่าฟัง² จินตนาการเกี่ยว-
กับชีวิตของคนในยุคโบราณยังเข้าไปปะปนใน
จินตนาการเกี่ยวกับตระกูลผู้ดีเก่าที่ชื่อแกร์ม็องด์
ซึ่งมีต้นตระกูลเป็นเจ้าครองศักดินาบริเวณเมือง
และรอบ ๆ เมืองกงเบร์ เพราะตัวโบสถ์กงเบร์เอง
ก็เคยเป็นแท่นบูชาตลอดจนสุสานส่วนตัวของตระกูลนี้
บุคคลสำคัญที่ปรากฏในเรื่องราวประวัติศาสตร์บน
พรหมผืนใหญ่สองผืนในวัดก็มีหน้าตาคล้ายกับชาว
ต้นตระกูลนี้

ด้านหน้าของโบสถ์นอกจากจะมีรูปปั้นแกะ
สลักนูนเกี่ยวกับเรื่องราวในพระคัมภีร์แล้ว ยังมี
บุคคลชื่อดังในยุคโบราณตั้งแต่อริสโตเติลถึงวีรจิณ
ตลอดจนบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ของท้องถิ่นนั้น ชีวิต
ของชาวเมืองในแต่ละเดือน สัตว์ที่ให้ความหมายใน
แง่สัญลักษณ์ทางศาสนา คุณธรรมและข้อบกพร่อง
ของมนุษย์ รวมทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหารของท้องถิ่นนั้น
โบสถ์ก็อดิศจึงเป็นสมุดบันทึกความทรงจำของ

วัฒนธรรมศาสนา และวัฒนธรรมพื้นบ้านพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าตาของนักบุญ เทพหรือสาวก ก็ดูเหมือนหนุ่มสาวชาวบ้านร้านถิ่นนั้น ๆ นั่นเอง ทำให้มาร์เซ็ลสามารถนึกจินตนาการและเข้าซึ่งถึงชีวิตในสมัยโบราณได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ว่าความแข็งทื่อของรูปปั้นตรงกับความมุกะลุป่าเถื่อน นิสัยที่ไม่ยอมอ่อนข้อให้ใครของคนในยุคก่อน บางทีนิสัยดังกล่าวก็ยังไม่จางไปจากสายเลือด และปรากฏเป็นนิสัยของชาวบ้านนอกในยุคปัจจุบัน เช่น Françoise หรือ Théodore ผู้เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของความเชื่อ ค่านิยมของคนโบราณ รูปปั้นผู้หญิงที่มีใบหน้าอัมเมียบอกผายไหล่ผึ่ง ใบหน้ายิ้มแย้มเมื่อยมองแถมเอียงคอคล้ายจะขำขำ มองดูไม่แตกต่างไปจากสาวชาวบ้านที่วิ่งมาหลบฝนขณะเดียวกันกับมาร์เซ็ล ภายใต้อรูปปั้นโค้งที่เป็นแอ่งลึกตรงด้านหน้าของโบสถ์

มีผู้กล่าวตำหนิสถาปัตยกรรมยุคโบราณว่าขาดความงามสมมูล รูปปั้นดูแข็งทื่อ ส่วนประกอบไม่มีสัดส่วนพอดี หน้าเกลียด บางทีหน้าคนดูเหมือนหน้าสัตว์ ถ้าเรานึกถึงความแข็งแรงของหินหรือไม้ ซึ่งสู้ต่อต้านกำลังมือของช่าง และโดยเฉพาะนึกถึงเนื้อที่จำกัดสำหรับแต่ละรูป เช่น รูปแกะสลักหิน ในเนื้อที่สี่เหลี่ยมเล็ก ๆ รูปปั้นเล็ก ๆ รอบหัวหลักเสาหรือบนพาดานประตูปูนโค้ง เป็นต้น นึกถึงเครื่องมือที่มีให้ใช้ยุคนั้น ผู้ที่ศึกษาศิลปะยุคโบราณ และยุคกลางกล่าวสรุปว่า ช่างฝีมือสมัยก่อนต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่จะทำให้โบสถ์เป็นพระคัมภีร์คำสั่งสอนมากกว่าที่จะให้โบสถ์เป็นสัญลักษณ์ของความงาม อย่างไรก็ตามงานสถาปัตยกรรมยุคโบราณที่ปรากฏแก่สายตาของเราในยุคปัจจุบันถึงดูไม่สวยสมบูรณ์แบบอย่างไร เรายังต้องยกย่องช่างในยุคนั้น วัลสกินเคยกล่าวยกย่องช่างฝีมือยุคโบราณว่าเป็นศิลปินที่แท้จริงในแง่ที่ว่าผลงานของพวกเขาแสดงถึงความจริงใจตรงไปตรงมาของศิลปินที่ถ่ายทอดทัศนคติที่เขามีต่อบุคคลและเรื่องราวในพระคัมภีร์ ตลอดจนโลก-

ทัศน์ของเขาต่อชีวิตออกมาเป็นงานวิจิตรศิลป์อย่างสุดฝีมือ ซึ่งแน่ละย่อมมีข้อบกพร่องและไม่สวยสมบูรณ์แบบตลอดกาลเพราะพระเจ้าเท่านั้นที่ทรงเป็นผู้ที่หาที่ติไม่ได้ ความไม่สมบูรณ์แบบของงานช่างยุคโบราณ ในแง่หนึ่งจึงเป็นเครื่องเชิดชูพระเจ้าในทางอ้อม เราจึงกล่าวได้ว่าสถาปัตยกรรมยุคกลางที่ยังเหลือให้เราได้ชื่นชมนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความรู้สึกของมนุษย์ธรรมดาสามัญผู้มีความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา ความหวาดเกรงพระเจ้า ในขณะที่เดียวกันก็มีกิเลสตัณหาต่าง ๆ โบสถ์ยุคกลางไม่ได้เป็นสัญลักษณ์ของความดี ของคุณธรรมสูง ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นมนุษย์ ปุถุชนที่ยังวนเวียนอยู่ในห้วงของขั้นหรีว่า เป็นที่รู้กันดีว่าสถาปัตยกรรมกอธิคนั้นเลียนแบบไปกลับเคียงธรรมชาติมากที่สุด ประตูโค้งเหมือนโพรงไม้ เสาสูง ๆ เหมือนต้นฟูเต (futaie) ที่มีอายุหลายร้อยปี ลักษณะโค้ง วั้ว รี กลมก็มาจากสิ่งที่เห็นในธรรมชาติ หิ้งนั้น ไม่ใช่เพราะมนุษย์ไม่อาจสร้างแบบฉบับของความงามด้วยตนเอง แต่เพราะถ้าไม่มีธรรมชาติ เรายจะไม่รู้ว่าความงามเป็นอย่างไร ที่ว่าใกล้เคียงธรรมชาติที่สุดนั้นยังหมายความว่าสถาปัตยกรรมยุคกลางสื่อให้เห็นถึงเนื้อแท้ของสัญชาตญาณของคน และสิ่งมีชีวิต ความกำหนดรัดจริงใจที่มาร์เซ็ลรู้สึก จึงไม่ใช่เป็นความรู้สึกชั่วแล่นขณะจิตใจตีตมด้ากับความงามของสถาปัตยกรรมหรือของศิลปะแขนงอื่น ๆ แต่เป็นความรู้สึกที่มีรากง่ามาแต่ติกดำบรรพ์ เป็นสัญชาตญาณของสรรพสัตว์และที่มีอายุเก่าแก่มากกว่าตัวศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยซ้ำไป พูว์สต์เรียกว่าเป็น *antique volupté* (II. 87) จึงไม่น่าแปลกใจที่มาร์เซ็ลมองเห็นความยั่วชวน เห็นเป็นสัญลักษณ์ของเพศในบางส่วนของโบสถ์ และทำให้เขารู้สึกมีความสุขรัดจริงใจอย่างประหลาด ถ้าจะพูดในแง่ของศาสนาแล้วก็เป็นผลงานอย่างหนึ่งของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า อารมณ์อ่อนไหวต่าง ๆ ของคน

ได้แรงบันดาลใจมาจากความงามและความสมดุลของธรรมชาติ (อันได้แก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ภูมิประเทศ ระบบดวงดาว ฯลฯ) อันเป็นงานสร้างของพระองค์เอง ในแง่ของโบสถ์ที่เป็นสถานยั่วชวนอารมณ์ พูว์สต์ยังได้เพิ่มภาพของดอกไม้สด ๆ โดยเฉพาะสีของดอกไม้ซึ่งช่วยให้บทเปรียบเทียบของเขาเด่นและสมจริงยิ่งขึ้นอีก เช่น ดอก fuchias ของ Mme Loiseau สีม่วง ๆ แดง ๆ เหมือนแก้มที่เข้าเพราะไปถูไถคลอเคล้าคลอเคลียกับใบหน้ามอ ๆ และมีรอยปรุอยู่เต็มของโบสถ์ (I. 62-63) ดอกโอเบป็นสีขาวยุ้ยที่กำลังบานสะพรั่งบนแท่นบูชา มองดูคล้ายแม่สาวชาวฟอง ทำทางเก้เก้ที่แอบหรีตอาช้ำเลื่องมอแงแล้วเมินหน้าหลบโดยเร็ว (I. 112) ในทุ่งแถวบ้านของสวีน มาร์เซิลเห็นดอกกุหลาบป่าสีชมพูจัดแซมอยู่ในพุ่มดอกโอเบป็นสีขาว ทำให้เขารู้สึกกระตือรือร้นและกระชุ่มกระชวยเหมือนกำลังจะไปเที่ยวงานรื่นเริง ในขณะที่เดียวกันก็รู้สึกน้ำลายไหลเพราะสีชมพูแดงนั้นทำให้เขานึกถึงขนมหรีตหรือผลไม้รสหอมหวาน เขาจึงเรียกต้นกุหลาบป่าสีแดงนั้นว่าเป็น "ต้นไม้คาทอลิกที่ชวนกิน" (I. 140) พุ่มไม้สองข้างทางก็ชวนมอแงและมีเสน่ห์เหมือนแท่นบูชาของพระมารี (I. 138) สีชมพูอมม่วงของดอก lilas ทำให้นึกถึงภาพจิตรกรรมละเอียดขนาดเล็กลงของชาวเปอร์เซีย ซอดอกที่โผล่หน้าวิบ ๆ แวบ ๆ ก็ไม่คิดอะไรกับเหล่านางสวรรค์ หน้าตาคมเข้มเช่นที่ระบุไว้ว่าจะป็นรางวัลของผู้ที่ไปถึงสวรรค์ในคัมภีร์กุรอาน (I. 140) เช่นนี้เองโบสถ์ในงานเขียนของพูว์สต์จึงเป็นเสมือนสนามประลองยุทธ์ของความเชื่อ ความศรัทธา ความรัก และความปรารถนา คบคู่ไปกับความทะยานฮึกเหิมของวิญญาณแห่งศิลปะ ยุคกลาง และสถาปัตยกรรมกอธิคที่ยังเหลืออยู่ให้เราเห็นจึงเป็นเสมือนข้อพิสูจน์คุณค่าและสัจจะแห่งศิลปะ เป็นแบบให้เปรียบเทียบเคียงข้างธรรมชาติและสังคมในยุคปัจจุบัน เหตุนี้เองที่โบสถ์เป็นจุดรวม

เป็นคลังเก็บชีวิตและอารมณ์ของคนในยุคก่อน ๆ ได้ดียิ่งกว่าหนังสือประวัติศาสตร์ที่มักจะน่าเบื่อ ไร้ชีวิตชีวา รัสึกันเคยกล่าวว่สถาปัตยกรรมจะแสดงอำนาจดึงดูดและมีพลังสูงที่สุดที่ต่อเมื่อสถาปัตยกรรมนั้นกลายเป็นประวัติศาสตร์ นั่นคือได้อยู่เป็นพยานของเหตุการณ์ทั้งดีและเลว ของอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งสุขและทุกข์ ได้เป็นพยานของความเจริญตลอดจนความเสื่อมของมนุษยชาติ สถาปัตยกรรมที่แท้จริงจึงเป็นพยานผู้ไม่มีวันตายของมนุษย์ ผู้วันหนึ่งจะต้องตายเพราะสถาปัตยกรรมมีพลังเหนือมนุษย์ที่จะต่อสู้กับฤดูกาล ยืนหยัดแข็งขืนและไม่ย่อท้อต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ของพื้นโลก และพื้นทะเล เชื่อมยุคเก่าที่ถูกลืมหืมกับยุคใหม่ที่กำลังจะมาเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในขณะเดียวกัน ก็ประสานความเข้าใจระหว่างประเทศ³ พูว์สต์กล่าวถึงโบสถ์ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีสัจจะ โดยที่มิตินี้คือมิตินี้ของกาลเวลา (I. 61) ความรุ่งโรจน์ของโบสถ์หนึ่งไม่ได้อยู่ที่วัสดุหินอ่อน หรือวัสดุก่อสร้างอย่างอื่น ไม่ได้อยู่ที่สมบัติที่เป็นทองของวัด แต่อยู่ที่อายุของโบสถ์ และความงามของวัด หรือของสถาปัตยกรรมใดมักจะมาจากความรู้สึกละเอียดละไมที่เรามียามอยู่ต่อหน้าสถาปัตยกรรมนั้น ที่กาลเวลาได้สัมผัสเคล้าคลอสิ่งจนทำให้วัสดุก่อสร้างดูอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง

แม้ว่าโบสถ์จะเป็นผลงานของวิทยาการและเทคนิคที่มีหลักมีเกณฑ์ แต่ถ้าขาดชีวิตจิตใจและอารมณ์ของช่างและศิลปินต่าง ๆ แล้ว โบสถ์จะเป็นเพียงสิ่งก่อสร้างที่อ้อ ๆ หลังหนึ่ง ไม่ใช่สถาปัตยกรรม ดังนั้นในฐานะที่ทุกคนยอมรับว่าโบสถ์เป็นสถาปัตยกรรม จึงเป็นสิ่งที่สามารถรื้ออารมณ์ ปลุกชีวิตจิตใจของคนตลอดมา แบบนี้เองกระมังที่มาร์เซิลมีอารมณ์เต็มตื่นและสุขใจอย่างประหลาดทุกครั้งที่ได้เห็นหอรระฆังพุ่งขึ้นเหนือหลังคา เขาจะหยุดนิ่งจ้องมองอยู่นานด้วยความเชื่อและความรู้สึกที่ว่าหอรระฆัง

โบสถ์ไม่เป็นเพียงสิ่งที่มองเห็นด้วยตาเหมือนการ
แสดงฉากหนึ่ง แต่เป็นเสมือนผู้มีชีวิตจิตใจคนหนึ่ง
เพื่อนเก่าเพื่อนแก่คนหนึ่งที่เคยผูกพันแน่นหนาอยู่
ในส่วนลึกของหัวใจเขา เพราะเมื่อเขาพยายามคิดค้น
ลงไปลึก ๆ เขารู้สึกเหมือนมีความทรงจำบางอย่าง
กำลังพยายามจะโผล่ขึ้นพ้นความหลงลืมเพื่อให้ถึง
ระดับสติปัญญาของเขา บางครั้งเขารู้สึกเหมือน
ได้ต่อสู้ช่วงชิงเอาดินแดนของเขากลับคืนมาอีก
ครั้งหนึ่ง มาร์แชลเฝ้าถามตัวเองว่าเป็นไปได้ไหม
ที่อนุภาพแห่งความงามของศิลปะจะสามารถถด
บันดาลให้เขาสร้างศิลปะอีกประเภทหนึ่ง

วรรณศิลป์—ที่มีความงามเสมอกันหรือมีอนุภาพ
พอ ๆ กัน ดังที่เขาได้เขียนเป็นครั้งแรกบนรถที่
กำลังวิ่งเมื่อเห็นหอรระฆังของโบสถ์มาตั้งวิลและ
วิเยอวิต รวากับว่าความงามของสถาปัตยกรรม
ที่ประทับใจเขาอย่างยั้งนั้นสามารถแปลงรูปเป็น
ความงามของภาษาที่สละสลวยและตรึงใจได้เช่นกัน

ในงานของฟร็อสต์ ส่วนต่าง ๆ ของโบสถ์
ตลอดจนงานศิลปะที่สืบเนื่องกับโบสถ์ เช่น อนุมิต-
ศิลป์ จิตรกรรม รวมทั้งศิลปะในการทำหน้าต่าง
กระจกสี (le vitrail) การทอพรหมสำหรับแขวน
บนผนัง (la tapisserie) ตลอดจนการทำภาชนะ
เครื่องใช้จากทอง เงิน ทองเหลือง งาช้างไว้สำหรับ
บรรจจุพระธาตุหรืออัฐิหรือสิ่งของศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ
(l'orfèverie) และการเคลือบลงยาเครื่องตกแต่ง
หรือเครื่องประดับ (l'émaillerie) ยังปรากฏเป็น
บทเปรียบเทียบหรือบทอธิบายสิ่งก่อสร้าง อาคาร
ที่อยู่และอื่น ๆ เช่น ที่อยู่ของมาตามสวันเป็นเสมือน
โบสถ์ที่มีความลึกกลับซับซ้อน โดยเฉพาะยามโพล้เพล้
เมื่อเด็กคนใช้จุดตะเกียงรูปและแบบต่าง ๆ ที่วางอยู่
ตามโต๊ะในห้อง และในมุมห้องจนสว่างไสว ยิ่งดู
เหมือนบริเวณแท่นบูชาที่พร้อมจะประกอบพิธีกลับ
พิสดารบางอย่าง แต่ทุกครั้งมาร์แชลก็กลับบ้าน
ด้วยความผิดหวังเพราะไม่มีอะไรแปลกใหม่เกิดขึ้น

เหมือนที่เขารู้สึกผิดหวังตั้งแต่เล็กเมื่อกลับจากพิงสวอด
มิชชาที่ยังคิดว่าเขานึกฝันว่าจะต้องมีอะไรพิเศษ
พิสดารกว่าการพิงสวอดมิชชาเวลาอื่น (I. 528) ห้อง
อาหารที่มาร์แชลและจิลแบร์ตรับประทานขนมด้วยกัน
บางที่ก็ดูสลัว ๆ คล้ายภายในโบสถ์แบบตะวันออก
ในภาพจิตรกรรมของ Rembrandt (I. 506) ที่วางมิด
ที่ทำด้วยแก้วยามต้องแสงแดดส่องประกายสีรุ้ง
สวยไม่แพ้กระจกหน้าต่างสีของโบสถ์เมือง Chartres
(III. 168) คุกหาสน์ของดัชเชสแห่งแกรีม็องต์ก็เป็น
เสมือนโบสถ์ที่ร่วมชุมนุมของเหล่าสาวกผู้แพร่ศาสนา
และอาหารเย็นที่ทานดยุคและดัชเชสเลี้ยงแขกผู้
มีเกียรติและญาติสนิทจากตระกูลผู้ดีสิบสองคน
ก็เป็นฉากที่มีมนต์ขลังเหมือนฉาก la Cène เมื่อ
พระเยซูร่วมรับประทานอาหารกับเหล่าสาวกสิบสองคน
เป็นครั้งสุดท้ายก่อนถูกจับตรึงไม้กางเขน (II. 31,
512) สโมสรรของมาตามแวร์ดูแร็ง ก็ถือกันว่าเป็น
วิหารแห่งการดนตรี หรือสังคีตศาลา กลุ่มสมาคม
ของเธอก็เรียกตัวเองว่าเป็นกลุ่มสโมสรรโบสถ์เล็ก
(II. 870) ส่วนสโมสรรของมาตามแซ็งเตอร์แวร์ด์
ก็เป็นเสมือนวิหารกรีกโบราณที่กำลังปรักหักพัง
สมาชิกที่เหลือจึงเป็นเหมือนรูปปั้น cariatides ที่
พยุงตัวคานของวิหารซึ่งกำลังคลอนแคลนเต็มที่
มิให้ถล่มลง (II. 670) ด้านหลังครัวที่พร้อมข้าวส
ตระเตรียมอาหาร ฆ่าไก่ แล่นเนื้อ ล้างผัก ก็เหมือน
วิหารที่สังเวบุญซาเทพีวินัส (I. 72) โรงแรมบัลเบ็ค
ก็คือวิหารที่ใช้เป็นวังสำราญ (II. 843) บนเส้นทาง
รถไฟไปบัลเบ็ค มาร์แชลเห็นบ้านหลังเล็กบนเนินเขา
ยามต้องแสงอาทิตย์ตอนเย็นดูเหมือนโบสถ์หรือ
วิหารเล็ก ๆ ที่ทำด้วยทองแกะสลักงดงามและเคลือบ
ลงยาสำหรับบรรจจุฐิของนักบุญในโบสถ์ (I. 802)
ประตูหอพักที่เปิดแง้มไว้ทำให้มาร์แชลเห็นเหล่า
สาวใช้หลังเคาน์เตอร์ดูงามมีเสน่ห์ลึกลับเหมือน
ครั้งคนครั้งเทพหลังแท่นบูชาในโบสถ์ (III. 485)
เสียงพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่หรือรถเข็นที่ร้องเชิญชวน

ขายสินค้าหรือบริการเป็นจังหวัดจะโคน ฟังดูคล้ายบทสวด *grégorienne* ของพระในวัด (III. 116-127) เมื่อคราวที่มาร์เซลล์เดินทางไปเมืองบัลเบ็คครั้งที่สองกับมารดา ความคิดถึงยายที่เคยไปเที่ยวที่นั่นกับเขาและบัดนี้ได้จากโลกนี้ไปแล้ว ทำให้เขารู้สึกว่าความโง่งของท้องฟ้าสีซีดเซียวขณะนั้นบัพความรู้สึกละทำให้เขาอดอึดหายใจไม่ออกเหมือนถูกครอบอยู่ภายในระฆังโบสถ์ที่ขวางกั้นขอบฟ้าระหว่างตัวเขาและยาย (II. 962) ในความรู้สึกของมาร์เซลล์สถานียรถไฟเป็นสถานที่ที่หันหน้าเศร้าและน่าสะพึงกลัวเพราะเขาต้องแยกจากมารดาที่นั่น ขณะกล่าวคำอำลาเขามองดูภายในสถานี แสงสว่างทอดเป็นเงาจากหลังคากระฉก เขามองเห็นท้องฟ้าและเมฆก้อน ๆ ยิ่งทำให้เขาขวัญหายเพราะบรรยากาศขณะนั้นเตือนให้เขานึกถึงภาพท้องฟ้าและก้อนเมฆในจิตรกรรมของ Mantegna หรือ *Véronèse* ที่วาดภาพเกี่ยวกับการตายของพระคริสต์บ้าง นักบุญบ้าง หรือภาพพระเยซูถูกตรึงไม้กางเขน (I. 645) เมื่อเห็นร่างกายอันฝ่ายพอมของป้าเลโอนี เห็นกระดูกสันหลังของเธอ มาร์เซลล์นึกถึงมงกุฎหนามบนพระเศียรของพระเยซูหรือเม็ดลูกประคำที่ใช้ในขณะสวดมนต์ (I. 52) ในขณะที่ร่างอันไร้วิญญาณของยายกลับดูสงบสวยงามเหมือนสาวแรกรุ่งหรือเหมือนรูปปั้นบนหลุมศพของนางสมัยกลาง (II. 345) ฯลฯ

บางครั้งพั่วสเปรียบร่างกายของคนเราว่าเหมือนบ่อมปราการที่คุ้มครองรักษาสติปัญญา แต่เมื่อถึงวัยชรามาร์เซลล์ก็เกิดหวั่นเกรงว่าโรคภัยไข้เจ็บอาจบุกเข้าทำลายบ่อมจนในที่สุดสติปัญญาเองก็ต้องยอมพ่ายแพ้ (III. 1035) บางทีร่างกายก็เป็นเสมือนห้องเก็บเสื้อผ้า (I. 351) หรือพิพิธภัณฑ (I. 99) ที่เก็บรักษาคุณสมบัติของคนทั้งทางสติปัญญาและทางจิตใจ ความดีและข้อบกพร่องต่าง ๆ ของเราบางทีก็เหมือนอนุสาวรีย์ที่อยู่กระจัดกระจายตามที่ต่าง ๆ ในเมืองและเราไม่อาจมองเห็นได้ทั้งหมด

พร้อมกันจากจุดมองจุดเดียวกัน (I. 873) พั่วสตัวยังเทียบคำโกหกว่าเป็นเสมือนบ่อมปราการที่คุ้มกันผู้พูดไม่ให้ถูกจับได้ (III. 407) หรือเทียบอุปนิสัยความเคยชินของคนว่าเป็นเสมือนฉากกันห้อง เช่น มาตามวิลปาร์ซีซีเมื่อไปเที่ยวที่เมืองบัลเบ็ค เธอเดินทางพร้อมด้วยสรรพสิ่ง เครื่องเรือนและบริวารที่เธอเคยใช้ประจำวัน จนดูเหมือนว่าเธอไม่ได้ออกไปอยู่เมืองบัลเบ็ค เพราะเธอยังอยู่ในสภาพแวดล้อมอันคุ้นเคยของเธอเหมือนเธอนำโลกของเธอมาตั้งแทนที่เมืองบัลเบ็ค (I. 679) ความรักหรือรสนิยมเกี่ยวกับผู้หญิงที่มาร์เซลล์คิดว่าเขาเป็นผู้เลือกตามใจปรารถนาความจริงแล้วความรักความชอบในตัวใครถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว เหมือนผังเมืองที่สถาปนิกนึกเตรียมที่ทางต่าง ๆ สำหรับสร้างเป็นตึกทรงนี้ เป็นสวนตรงนั้นในอนาคต (III. 81) สติปัญญาหรือความคิดคำนึงของเราบางขณะก็ทำหน้าที่เหมือนสถาปนิกหรือนายช่างแกะสลักผู้บูรณะฟื้นฟูความทรงจำเก่า ๆ เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่เราเคยเห็นในอดีต โดยการตกแต่ง ตัดแต่งสิ่งจนวิจิตรงดงามเกินความเป็นจริงเสมอ (I. 165, 660) ทั้งนี้เพราะความทรงจำเก่า ๆ นั้นถูกเก็บรักษาอย่างดีเหมือนเหรียญตราโบราณในพิพิธภัณฑ ในขณะที่ตัวตึกสถาปัตยกรรมจริง ๆ ต้องถูกขัดเกลาจากกาลเวลา ความเคยชินและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตามสมัยและตามค่านิยมแบบใหม่ ๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างอย่างมหันต์ระหว่างสถาปัตยกรรมเดียวกันในความทรงจำ กับในความเป็นจริง มาร์เซลล์ได้ค้นพบอีกว่าความทรงจำของเรานั้นความจริงไม่ได้หายไปไหน แม้ว่าสติปัญญาของเราจะลึม ๆ ไปแล้วบางส่วนแต่ความทรงจำต่าง ๆ ของประสาทสัมผัสทั้งห้าและของจิตใจยังคงอยู่ทับถมต่อ ๆ กัน เป็นกองสูงใหญ่เหมือนตึกกระฟ้า (I. 47) เมื่อมาร์เซลล์เห็นจิลแบร์ตลูกสาวของสวานและโอเด็ต เขานึกชื่นชมธรรมชาติว่าช่างเป็นศิลปินที่เลอเลิศเพราะเป็นทั้ง

ช่างปั้น ช่างหล่อ จิตรกรช่างสี และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเนื้อไม้ ในขณะที่เดียวกันและสามารถใช้ความรู้แต่ละแขนงดังกล่าวสร้างตัวจิลแบร์ตผู้มีคุณสมบัติเด่นของทั้งบิดาและมารดา (I. 564) และสร้างมาดามัวแซ็ลเดอแซ็งลูปีให้เป็นจัตุรัสที่ที่บุคลิกของจิลแบร์ตกับโรแบร์มาพบกัน เป็นจุดรวมของเชื้อสายชนชั้นกลางกับเชื้อสายขุนนางผู้ดีเก่า (III. 1032) ฯลฯ

สถาปัตยกรรมยังมีส่วนเข้าไปสร้างภาพของตัวละครต่าง ๆ ใน La Recherche เช่น พวกผู้หญิงเชื้อสายตระกูลขุนนางเก่า แม้จะแก่และไม่สวย ก็ยังมีความสง่างามของพวกผู้ดีเก่าที่ทำให้พวกเธอผิดจากผู้หญิงแก่ชาวบ้านธรรมดา ๆ เป็นเสมือนด้านหน้าของตึกสมัยศตวรรษที่ 18 ที่มีเสาสูงแบบเรียบทำจากหินอ่อนสีชมพู และยังคงรักษาความงามมาจนสมัยปัจจุบัน (I. 758) คำพูดสนทนาของท่านดยุคแห่งแกร์ม็องต์ผู้รู้จักชีวิตส่วนตัวและมีความทรงจำเกี่ยวกับพระราชวงศ์รุ่นก่อน ๆ ของท่านทำให้ผู้ที่ฟังท่านพูดคุยนึกถึงความงามของคฤหาสน์เก่าแก่ที่เต็มไปด้วยภาพจิตรกรรมของจริงซึ่งแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีคุณค่าทางศิลปะน้อยมากแต่เมื่อมองรวม ๆ กันไปก็ดูสง่างามราศี (II. 536) เพราะฉะนั้นนามสกุลเก่า ๆ ที่สืบเชื้อสายจากชนชั้นเจ้านครในสมัยโบราณจึงมีเสน่ห์สำหรับมาร์แซ็ลมากในแง่ที่ว่าฟังแค่ชื่อก็เหมือนกับได้ยินเสียงระฆังดังก้องกังวานจากโบสถ์กอดิค (II. 532) หรือเห็นเป็นความงามระยิบระยับของหน้าต่างกระจกสีบานใหญ่ในโบสถ์ เจ้าชายแห่งแกร์ม็องต์เป็นเสมือนหินที่มีชีวิตชีวาของยุคกลาง พระองค์ยังคงมีบุคลิกของกษัตริย์ฝรั่งเศสในยุคศตวรรษที่ 12 และ 13 และมีพระราชดำริสประหนึ่งว่าตังมาจากเหล่านางร้องไห้ที่เรียงรายรอบ ๆ ศพในยุคนั้น (II. 523) เมื่อดูโรแบร์เดอแซ็งลูปีมาร์แซ็ลรู้สึกเหมือนได้เห็นแบบและผังของสถาปัตยกรรมยุคศักดินา ศีรษะของเขาเด่นและมันคงเหมือน

หอคอยสูงยุคนั้น ความนิยมวรรณคดีของเขาก็ถูกเปรียบเหมือนภายในของตึกสถาปัตยกรรมแบบเก่าที่คนรุ่นหลังได้ดัดแปลงใช้เป็นห้องสมุด (I. 819) ความคล่องแคล่วปราดเปรียวของเขาขณะที่กระโดดวิ่งบนโต๊ะจากมุมห้องหนึ่งไปยังอีกมุมหนึ่งในภัตตาคารเพื่อนำเสื่อโค้ตมาคลุมไหล่กันหนาวแก่มาร์แซ็ลถึงความตกตะลึงแก่ทุกคนในที่นั้น มาร์แซ็ลคิดว่าภาพที่เขาได้เห็นดังกล่าวเป็นยิ่งกว่างานศิลปะชิ้นหนึ่งสวยกว่าภาพสลักนูนรอบ ๆ หัวเสาหรือตอนบนของฝาผนังส่วนที่ติดกับเพดาน (II. 414) ความมีจิตใจดีดุนักบุญของมาดามเดอแมร์ซ็องด์ มารดาของโรแบร์ก็เป็นที่เคารพชื่นชมเสมอกับภาพนักบุญบนหน้าต่างกระจกสีโนโบสถ์ (II. 250) ท่านดัชเชสแห่งแกร์ม็องต์ก็เป็นเสมือนงานศิลปะอันล้ำค่า หรืองานจิตรกรรมเก่าแก่ที่มีค่ามหาศาล หรือรูปปั้นเครื่องลายครามจากเมือง Saxe หรือรูปปั้นสลักนูนบนหน้าบันของโบสถ์ เป็นต้น สมัยที่สวนหลังรักโอเด็ต เขาก็มักจะนึกถึงเธอในร่างของเทพธิดาที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังของ Botticelli ในโบสถ์ซิกสตนในอิตาลี (I. 222) พรุสตัดเจาะจงว่ารสนิยมเกี่ยวกับผู้หญิงของท่านดยุคว่านิยมสตรีร่างสูง สง่าผ่าเผย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีรูปร่างโปร่งบาง นั่นคือให้มีสัดส่วนที่อวบอ้อมตามแบบของรูปปั้นวินัสแห่งไมโล และมีรูปร่างที่โปร่งบาง ยามอย่างก้าวดูเบาเสมือนไร้น้ำหนักตามแบบของรูปปั้น "ซัยชนะแห่งซาโมทราวัส" (II. 203) เมื่อมาร์แซ็ลเห็นท่านดัชเชสแห่งซุรจีส์บนเฉลียงระเบียงชั้นบนอันวิจิตรงดงามในคฤหาสน์ของเจ้าชายแห่งแกร์ม็องต์ร่างสูงโปร่งในชุดสีขาวอ่อนพลิ้วและแนบตัว เห็นส่วนลัดที่งดงามสมดุลงาม ใบหน้าเหมือนรูปปั้นที่สวยงามไม่มีที่ติ นั่นคือความงามของ "ซัยชนะแห่งซาโมทราวัส" เขาเข้าใจว่าทำไมเธอจึงกลายเป็นคู่รักคนสำคัญที่สุดของท่านดยุคและมีซัยชนะเหนือผู้หญิงคนอื่น ๆ นอกจากนี้ท่านดัชเชสคนนี้ยังได้รับการ

ขนานนามว่าเป็นผู้ผลิตศิลปะชั้นเลิศหรือเป็นบ้าของศิลปะทั้งนี้เพราะลูกชายสองคนของเธอมีรูปร่างหน้าตาสะสวยหล่อเหลาเหมือนทวารูปกรีก (II. 652) ฟร็องซัวเองก็ยังคงเคยถูกเปรียบว่าเป็นรูปปั้นในแง่ลักษณะท่าทางด้านหน้าของโบสถ์ (I. 53) และเมื่อเธอต้องเลือกเนื้อชิ้นดีมาปรุงอาหาร เธอก็มีความละเอียดพิถีพิถันไม่แพ้ Michel-Ange เมื่อเขาเลือกหินอ่อนที่มีคุณสมบัติสมบูรณ์ที่สุดเพื่อสร้างสุสานของราชสกุลเมดิชีสตามพระราชประสงค์ของจักรพรรดิจูเลียที่สอง (I. 445) เป็นต้น ฯลฯ

นอกจากนี้ฟู้สต์ยังใช้เกร็ดย่อยเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไปเสริมในบทพรรณนาเกี่ยวกับเสื้อผ้าสตรีใน *La Recherche* ทุกคนคงนึกภาพเครื่องแต่งกายสตรียุคศตวรรษที่ 18-19 ออกว่ามีความสลบซับซ้อนหลายชั้นหลายชั้นทั้งท่อนบนและท่อนล่าง การนำผ้าชิ้น ๆ ที่มีคุณภาพต่าง ๆ กันและสีต่าง ๆ มาเย็บสลบติดกันจนเป็นตัวเสื้อที่พอเหมาะพอดีกับรูปร่างนั้น เทียบได้กับการสร้างโบสถ์เหมือนกัน เสื้อผ้าชุด ๆ ที่ทำอย่างพิถีพิถันก็นับเป็นแบบสถาปัตยกรรมแบบหนึ่ง เช่น กระโปรงแต่ละชุดของมาดามสวันที่มีส่วนละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในแขนเสื้อบ้าง บนหน้าอกบ้าง สีที่สลบข้างในและเหลือให้เห็นจากข้างนอกเพียงวับ ๆ แวม ๆ เหล่านี้เหมือนรูปปั้นของโบสถ์กอธิคที่ประดับอยู่บนส่วนสูง ๆ ขึ้นไปบนตัวโบสถ์ซึ่งสายตาค้นมองไม่เห็นแต่รูปปั้นเหล่านั้นก็มีความงามสมบูรณ์พอ ๆ กับรูปปั้นหรือรูปแกะสลักบนหน้าบันหรือส่วนต่าง ๆ ของโบสถ์ที่อยู่ในระดับสายตาของคน (I. 638) เมื่ออัลแบร์ตีเนสใส่เสื้อผ้าฝีมือช่าง Fortuny ชาวอิตาลี มาร์เชลล์มีความรู้สึกประหนึ่งว่าได้เห็นเมืองเวนิชในแสงทองระยิบระยับเหนือหน้าทะเลสีมรกต รายละเอียดของเสื้อตลอดจนลายปักในตัวของผ้าทำให้เขานึกถึงภาพจิตรกรรมของ Titien หรือ Giotto (III. 394) และเมื่อมาร์เชลล์ได้ไปเที่ยวเมืองเวนิช

ความงามของทิวทัศน์บวกความวิจิตรของสถาปัตยกรรมและอาณาภาพของภาพจิตรกรรมยุคเดียวกันก็กลับทำให้เขาทวนระลึกถึงเสื้อผ้าชุดหรู ๆ ของ Fortuny ที่อัลแบร์ตีเนสเคยใส่ เป็นต้น

บทพรรณนาอาหารการกินก็ยังเป็นแบบของสถาปัตยกรรม เช่นเทียบรายการอาหารประจำวันในครอบครัวของบัเลโอโนว่าเป็นเสมือนภาพสลักหุ่นล้อมอยู่ในเส้นโค้งสี่งซึ่งประดับอยู่รอบ ๆ กำแพงตอนล่างของส่วนหน้าของโบสถ์กอธิค (เช่นที่โบสถ์เมืองอาเมียงส์) เพราะเนื้อหาของรายการอาหารสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่และฤดูกาลต่าง ๆ เช่นเดียวกับเนื้อหาของภาพสลักหุ่นดังกล่าว (I. 71) ขนมหักที่มาร์เชลล์รับประทานที่บ้านจิลแบร์ตก็มิรูปร่างเป็นแบบสถาปัตยกรรมสมัยนีนิฟ (อาณาจักรอัสซีเรียเดิมประมาณสามพันปีก่อนคริสตกาล) โดยที่มีกำแพงคูเมืองทำด้วยช็อกโกแลต บ่อ-ปราการทำจากขนมปังอบจากเตาตามแบบการก่อสร้างด้วยดินและอิฐเผาสมัยนั้น หรือทำให้นึกถึงพระราชวังของกษัตริย์คาร์ลุสแห่งเปอร์เซีย รสขนมก็เป็นรสแบบตะวันออก (I. 506) ไอศกรีมที่อัลแบร์ตีเนสชอบไปรับประทานที่โรงแรมริตส์ในปารีสก็เพราะโรงแรมนี้มีไอศกรีมเป็นรูปโบสถ์รูปวิหาร เสาสูงโอเบลิสค์ หรือภูเขาหิมะ โดยมีสีสันมาจากผลไม้สด มะนาว หรือ ช็อกโกแลต ไอศกรีมดังกล่าวให้ความรู้สึกถึงใจอย่างยิ่งแก่อัลแบร์ตีเนสเมื่อเธอใช้ลิ้นเลีย तरहวิเศษสถาปัตยกรรมส่วนต่าง ๆ เข้าปากเธอ (III. 130) แม้แต่น้ำแร่โซดาที่อัลแบร์ตีเนสชอบดื่มที่บ้านของมัดมัวแซลแว็งเดย์ก็ทำให้เธอรู้สึกเหมือนกำลังทัศนจรดูภูมิประเทศฝรั่งเศสเนื่องจากชื่อของต้นน้ำที่กำเนิดเองน้ำแร่ซึ่งกระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ (III. 131) ฟู้สต์มักจะเรียกพ่อครัวใน *La Recherche* ว่าเป็นศิลปินบ้าง เป็นช่างแกะสลักบ้าง หรือเป็นประติมากร พ่อค้าเนื้อที่กำลังชั่งเนื้อ เลือกสรรและจัดชิ้นส่วนต่าง ๆ ของวัวให้

เป็นพวก ๆ ดูไม่ผิดอะไรกับไมเคิลอัครเทวดาในวันพิพากษาสุดท้าย ผู้ตระเตรียมจัดแบ่งและซึ่งวิญญาณของคนออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามบุญและบาปที่เคยทำในโลกมนุษย์ (III. 138) เตาไฟใหญ่ในครัวของภักตาคารก็มองดูคล้ายไฟนรก (II. 98) เป็นต้น

การใช้ความรู้และคตินิยมเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมมาเป็นบทเปรียบเทียบ บทอธิบายหรือบทอ้างอิงในการพรรณนาสิ่งก่อสร้าง บุคลิกของตัวละคร เครื่องแต่งกาย อาหาร และความเป็นอยู่ ตลอดจนธรรมชาติรอบข้างยังมีตัวอย่างอีกมากมายใน *La Recherche* จากตัวอย่างต่าง ๆ ข้างต้นคงจะทำให้เห็นแล้วว่างานเขียนของ พรูสต์ เต็มไปด้วยชื่อเฉพาะไม่ว่าจะเป็นชื่อจิตรกร ชื่อภาพจิตรกรรม ชื่อบุคคลในพระคัมภีร์ ชื่อสถานที่ หรือชื่อประติมากรรม ซึ่งหากเราศึกษาติดตามจนรู้และเข้าใจจะให้อรรถรสพิเศษและเพิ่มอานุภาพของคำและประโยคอย่างที่สุด อันกลายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของ พรูสต์ และเป็นสิ่งยืนยันถึงความรู้อันละเอียดและอัจฉริยะของนักเขียนผู้นี้

แม้เราจะหยิบยกเพียงหัวข้อเรื่องสถาปัตยกรรม ถ้าเราศึกษาและวิเคราะห์งานเขียนทั้งเรื่องจากแง่มุมของสถาปัตยกรรม เราก็จะเห็นว่าสถาปัตยกรรมไม่เพียงแต่เป็นแกนเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง แต่ยังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เนื้อเรื่องหมุนเป็นวงจรมาบรรจบกัน โดยเฉพาะเมื่อพรูสต์พรรณนาความไพเราะของดนตรีใน *La Recherche* การประสมประสานของเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ จังหวะและความเร็วชนิดต่าง ๆ จนเป็นบทดนตรีหรือซิมโฟนีบทหนึ่งว่าเหมือนการประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ ของสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนการตกแต่งประดับประดาด้วยรูปปั้นและรูปแกะสลักอย่างเหมาะสมจนเป็นแบบสถาปัตยกรรมแบบหนึ่ง หรือเหมือนกับการรู้จักเลือกคำสำนวน เครื่องหมายวรรคตอนมาต่อเข้ากันเป็นประโยค ข้อความ เนื้อเรื่องที่มีความงดงามและ

แสดงอานุภาพของภาษาที่ใช้ได้อย่างวิเศษ ในทางกลับกันวรรณกรรมใดที่ผู้แต่งมีอัจฉริยภาพสูง ย่อมทำให้ผู้อ่านนึกจินตนาการเป็นศิลปะแบบอื่น ๆ ได้ พรูสต์ได้ยกตัวอย่างหลายเรื่อง เช่น วรรณกรรมของ Dostoievsky เรื่อง *Les Frères Karamazov* ว่าเนื้อเรื่องตลอดจนวิธีการแต่งเด่นและตรึงใจ มีคุณค่าที่สมควรจะแกะสลักเป็นเรื่องเล่าบนผนังด้านนอกของโบสถ์ หรือก่อให้เกิดภาพลวงตาลวงใจ เหมือนภาพจิตรกรรมแบบ *impressionnisme* การดำเนินเรื่องที่สอดคล้องกันตั้งแต่ต้นจนจบในขณะที่เดียวกันแต่ละฉากก็มีความงดงามไม่แพ้กันก็เหมือนกับความไพเราะกลมกลืนของเพลงทั้งเพลงและความเด่นของแต่ละตอน ในที่สุดศิลปะแขนงต่าง ๆ ย่อมสามารถถ่ายทอดถึงกันและกันได้ในส่วนลึกเพราะสื่อความจริง อารมณ์ ความรู้สึก ความประทับใจแบบเดียวกัน

แต่การสร้างศิลปะต้องใช้เวลา เพราะศิลปะหมายถึงความปราณีต ความอดทน ความมุมานะพยายามของศิลปิน ภาพอุปมาอุปไมยสุดท้ายใน *La Recherche* ที่เกี่ยวกับการผ่านไปของเวลาที่ไม่นวนกลับนั้น ยังเป็นภาพอันคุ้นเคยของงานก่อสร้างภาพหนึ่ง นั่นคือ พรูสต์เปรียบคนแก่ที่มีอายุมาก ๆ ว่าเหมือนหนึ่งยืนตัวคร่อมอยู่บนห้างหรือร้านไม้ที่ต่อขึ้นไปสูง ๆ เพื่อที่ช่างจะได้ทำการก่อสร้างหรือตกแต่งตึก บางทีก็เพื่อตกแต่งฝาผนังด้านในหรือเพดานตึก เช่นที่จิตรกรไมเคิลแอนเจโลขึ้นไปบนร้านแห่งหน้าวาดภาพบนเพดานโบสถ์ซิกสตินในวาติกัน ร้านนี้ยิ่งสูงก็ยิ่งน่ากลัวเพราะเป็นเพียงโครงไม้ที่ต่อ ๆ กันไม่แข็งแรงมั่นคงนัก เหมือนขาสองข้างของคนชราที่สั่นเทิ้มเพราะความอ่อนแรงเวลาเดินไปไหนมาไหน ภาพของกาลเวลาที่สามารรถวัดเป็นความสูง เหมือนความสูงในสำนวน "สูงอายุ" จึงมีเหตุผลสมจริงและดีเด่นเช่นนี้เอง

La Recherche จบลงด้วยการที่มาร์เซลตระหนักถึงความจริงเกี่ยวกับศิลปะ คุณค่าของศิลปะ ความจริงของชีวิต ของอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เขาเคยมี อันยังให้เขาเกิดความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะเขียนหนังสือของเขา จะสร้างงานเขียนของเขาด้วยความพิถีพิถันให้เหมือนกับการสร้างโบสถ์ โดยเขาจะสร้างแบบหรือแผนผัง และทำตามจุดสถาปนิก จะเสริมจุดอ่อนจุดต่าง ๆ ให้มั่นคงแข็งแรง จะหล่อเลี้ยงหรือให้อาหารอย่างเต็มที่ในแต่ละส่วน ให้เหมือนหนึ่งว่ากำลังเลี้ยงเด็กทารก ฯลฯ (III. 1033) เขายังตั้งความหวังว่าจะดูแลรักษางานเขียนของเขา จนสุดความสามารถด้วยการรักษาเอกลักษณ์ของ

ตนเองไว้ให้ดีที่สุด เพราะงานเขียนนั้นแหละที่จะเติบโตใหญ่ต่อไปและจะเป็นผู้ชี้ตำแหน่งที่ตั้งสุสานของเขา ปกป้องดูแลสุสานนั้นและเตือนความทรงจำเกี่ยวกับผู้นอนอยู่ในหลุมนั้นแก่นุชนรุ่นหลัง พรูสต์ได้พิสูจน์ให้โลกเห็นแล้วว่างานศิลปะใดก็ตามที่เป็นผลิตผลของความตั้งใจ ความตั้งใจและความมานะพยายาม ย่อมจะมีชีวิตต่อไปชั่วกาลนาน ศิลปะจึงเป็นงานที่มีมิติของกาลเวลา เหมือนงานเขียนของเขาเองที่เติบโตเป็นหนุ่มใหญ่มีทั้งอำนาจและคุณงามความดี และทำให้ผู้คนจากทุกมุมโลกเดินทางไปคารวะหลุมศพของเขา

เชิงอรรถ

1 บทความนี้คัดย่อและเรียบเรียงมาจากบทหนึ่งของงานวิจัยเกี่ยวกับศิลปะการเขียนของ Marcel Proust (1871—1922) ในงานวรรณกรรม A la Recherche du Temps Perdu ซึ่งเราจะใช้เพียงชื่อย่อ ๆ ว่า La Recherche ในบทความนี้ ตัวเลขในวงเล็บเช่น (I. 48) หมายถึงงานวรรณกรรมชิ้นนี้ฉบับสมบูรณ์ของ la Pléiade เล่มที่หนึ่ง หน้าสีลิบบแปด ในบทความนี้เราจะใช้ชื่อ

“พรูสต์” เมื่อต้องการหมายถึงนักเขียน Marcel Proust และใช้ชื่อ “มาร์เซล” เมื่อต้องการพูดถึงผู้เล่าเรื่องซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องและผู้มีชื่อต้นว่า “มาร์เซล”

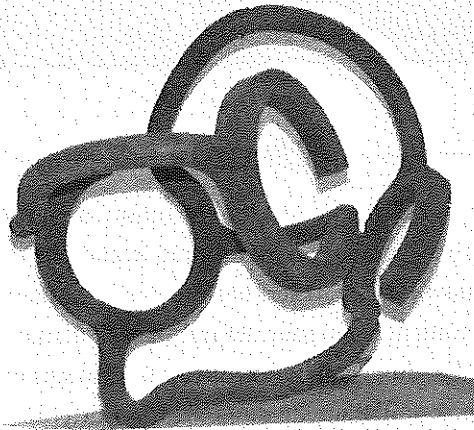
2 ผู้สนใจจะอ่านได้จากหนังสือของเขาชื่อ Proust et le monde sensible. Éd. Seuil.

3 John Ruskin : Seven Lamps of Architecture. p. 191.

Résumé

Le thème de l'architecture apparaît dès les premières lignes d'A la Recherche du Temps Perdu. Il sert ensuite avec insistance de comparaison pour définir, dans la dernière partie du Temps Retrouvé, la conception que se fait l'auteur de la création littéraire. Les analogies puisées au répertoire de l'architecture en particulier de celle des cathédrales gothiques figurent dans de nombreuses descriptions des personnages,

du pays, des paysages, de la nature et des arts; elles s'articulent entre elles tout en s'embellissant les unes les autres pour dresser une nef incomparable de ce "roman - cathédrale". L'étude analytique de ces analogies nous permet de mieux comprendre l'art de Proust qui explique avec puissance comme interprète avec beauté sans craindre le sacrilège la vie du Moyen Age. L'église dans l'oeuvre de Marcel Proust ne nous parle donc pas seulement de la religion mais aussi de la nature humaine; elle ne nous parle pas seulement de la crainte qui inspire la foi mais aussi des instincts primitifs, les pulsions qui motivent l'art et enfin de l'art architectural qui inspire l'art littéraire.

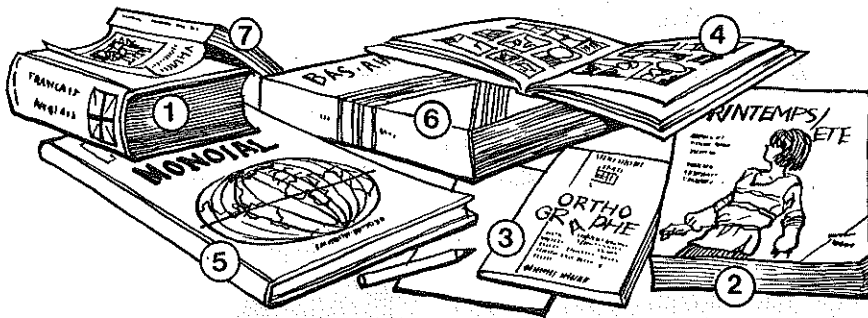

ENRICHIR LE VOCABULAIRE DE VOS ELEVES : LES LIVRES

— รวบรวมโดย “สิทธา” —

อาจารย์ได้ชีวิตที่ดีขึ้นจากวรรณคดี ลูกศิษย์ของอาจารย์ก็ได้ศัพท์ต่าง ๆ จาก “หนังสือ” วารสาร ส.ค.ส.ฉบับนี้ไม่เคยลืมลูกศิษย์ของอาจารย์ ดังนั้นจึงขอภินันท์นาการด้วยแบบฝึกหัดต่อไปนี้ ซึ่งอาจจะ ดัดแปลงเป็นข้อทดสอบแบบปรนัยได้ เฉลยให้ไว้ข้างท้ายละ

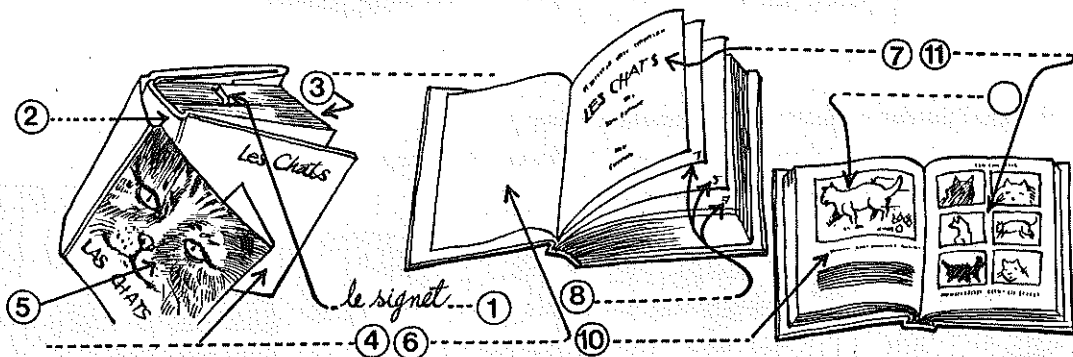
1. À côté de chacun de ces mots, écris le numéro qui convient.

- _____ un dictionnaire
- _____ un roman
- _____ un annuaire
- _____ un catalogue

- _____ un manuel scolaire
- _____ une bande dessinée
- _____ un atlas

2. Complète ces trois croquis.

le croquis - la jaquette - le signet - la page de garde - le titre - la légende - la couverture - une planche - la tranche - le dos - la pagination.

3. Trace une flèche pour montrer ce que le chien savant répond chaque fois à Vocabul.

1 Tu as vu cette belle couverture cartonnée?

2 Tiens, tout au début, un ami de l'auteur présente le livre.

3 "A mon ami, Vocabul" Il est trop gentil d'avoir écrit ça!

4 Je vais voir à la fin quelles sont les principales parties de l'ouvrage.

1 Une dédicace fait toujours plaisir.

2 C'est en effet une reliure de qualité

3 Tu as raison; consulte la table des matières.

4 C'est une préface.

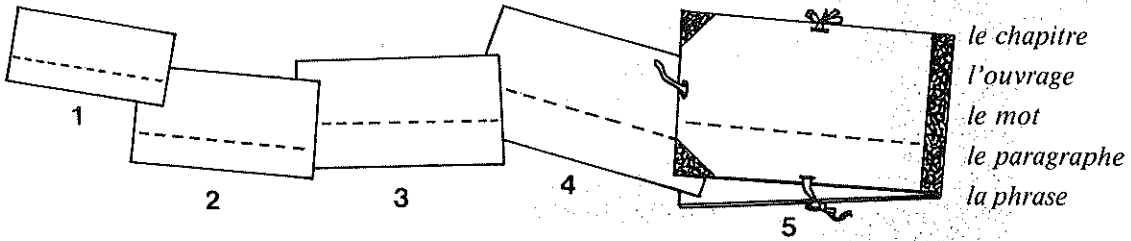
4. De l'auteur au lecteur, une longue chaîne:

l'imprimeur - l'auteur - le lecteur - l'éditeur - le libraire.

Place chaque mot sous le bon dessin.

1 2 3 4 5

5. Comment s'organise le texte. Mets chaque élément à sa place en commençant par la plus petit.

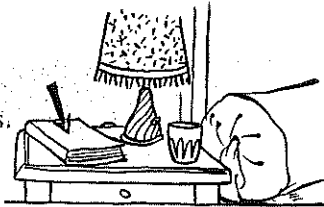

6. On utilise un livre de bien des façons. Relie ce qui va ensemble.

1. consulter ●	● un roman	4. feuilleter ●	● un texte ancien
2. dévorer ●	● un dictionnaire	5. déchiffrer ●	● une leçon
3. dire ●	● un poème	6. réviser ●	● un catalogue

7. Entoure ce qui correspond au dessin.

- un livre de poche
- un livre de comptes.
- un livre de chevet.

- Il lit en diagonale.
- Il lit entre les lignes.
- Il lit couramment.

8. Trace une flèche jusqu'au livre qui tentera sûrement un lecteur:

- de roman de cape et d'épée
- de fables
- de contes de fées
- de récit de voyage

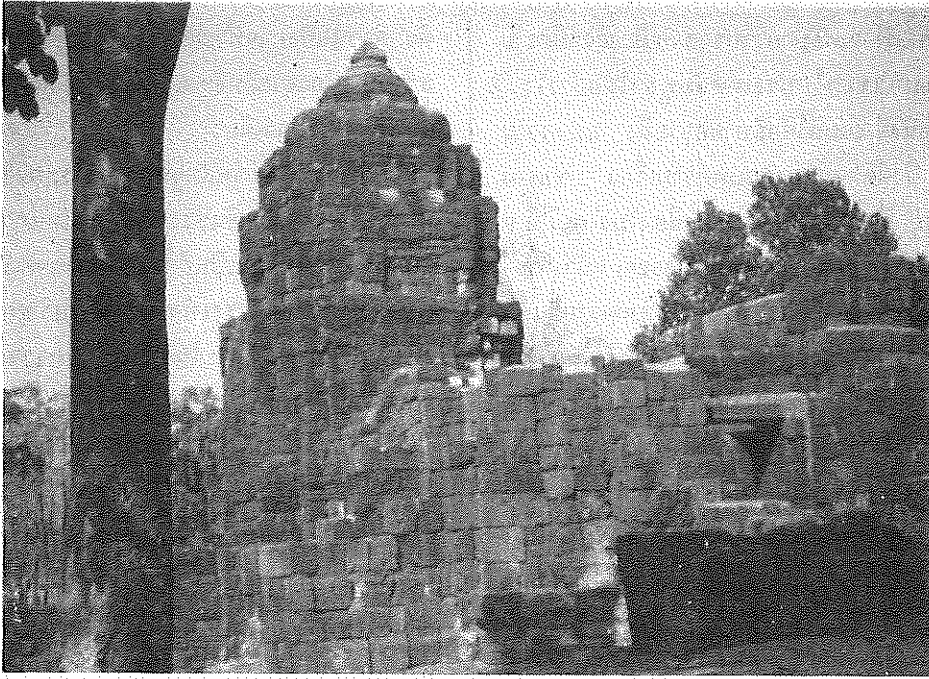

เฉลยแบบฝึกหัด

1. 1. un dictionnaire	2. 2. le dos
2. un catalogue	3. la tranche
3. un manuel scolaire	4. la couverture
4. une bande dessinée	5. la jaquette
5. un atlas	6. la page de garde
6. un annuaire	7. le titre
7. un roman	8. la pagination

9. le croquis
 10. la légende
 11. une planches
3. 1. C'est en effet une reliure de qualité.
2. C'est une préface.
3. Une dédicace fait toujours plaisir.
4. Tu as raison; consulte la table des matières.
4. 1. l'auteur
2. l'éditeur
3. l'imprimeur
4. le libraire
5. le lecteur
5. 1. le mot
2. la phrase
3. le paragraphe
4. le chapitre
5. l'ouvrage
6. 1. consulter un dictionnaire
2. dévorer un roman
3. dire un poème
4. feuilleter un catalogue
5. déchiffrer un texte ancien
6. réviser un leçon
7. — un livre de chevet; il lit en diagonale.
8. 1. de fables
2. de récit de voyage
3. de contes de fées
4. de roman de cape et d'épée

ปราสาทเมืองสิงห์

กับอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

ม.ร.ว.ศุภยิวดี สุขสวัสดิ์*

บทความนี้มุ่งหมายให้ท่านผู้อ่านใช้-
วิจารณ์เหตุตักสินปัญหา โดยให้ข้อมูล หลักฐาน
แนวความคิด เหตุผล และความเป็นไปได้ ด้วย
การเสนอแนวความคิดทั้งสองแนวทาง ประการ
หนึ่ง

และผู้เขียนมิได้ใช้หลักฐานทางวัฒนธรรม
แต่เพียงประการเดียว ในการเสนอแนวความคิด
เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าชัยวรมัน
ที่ 7 ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย อีก
ประการหนึ่ง

* อาจารย์ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด
อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี
ในวันศุกร์ที่ 3 เมษายน 2530 นั้น กรมศิลปากร
ได้จัดพิมพ์หนังสือนำชมอุทยานประวัติศาสตร์
แห่งนี้นั้นเล่มหนึ่งชื่อ "เมืองสิงห์และปราสาทเมือง
สิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี"

ตอนหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงแนว
ความคิด 2 ทางเกี่ยวกับเมืองสิงห์และปราสาทเมือง
สิงห์โดยอ้างถึง "แนวความคิดเก่า" ที่ระบุอำนาจ
ทางการเมืองของกษัตริย์เขมร และ "แนวความคิด
ใหม่" ที่เน้นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและ

วัฒนธรรมเพื่อจะอธิบายว่าปราสาทเมืองสิงห์มีความเกี่ยวข้องกับเขมรในประเทศกัมพูชาได้อย่างไร

หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายความถึง “แนวความคิดเก่า” ซึ่งตัดตอนมาจากบทความเรื่อง “ปราสาทเมืองสิงห์” ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารเมืองโบราณ ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (สิงหาคม—พฤศจิกายน 2526) หน้า 109—110 ของผู้เขียนในตอนสรุปเนื้อหาของบทความชิ้นนั้น

สำหรับแนวความคิดใหม่ที่เน้นถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ได้เสนอแนวความคิดว่าไม่ควรยกเอาเรื่องเชื้อชาติ ไปปะปนกับเรื่องวัฒนธรรม และไม่ควรยกเอาอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปผูกพันและตีความให้เป็นอำนาจทางการเมือง โดยกล่าวความนำและเสนอข้อเขียนของคุณพิเศษ เจียจันทร์พงษ์ นักวิชาการประจำกองโบราณคดีของกรมศิลปากรไว้ข้างท้ายในชื่อว่า “แนวความคิดทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองสิงห์และปราสาทเมืองสิงห์” บทความดังกล่าวนี้ได้รับการตีพิมพ์อีกครั้งหนึ่งในชื่อเรื่องว่า “เมืองสิงห์และปราสาทเมืองสิงห์ที่แค่น้อยไม่ใช่ “ขอม” (เขมร)” ลงในวารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 8 ฉบับที่ 6 : เมษายน 2530

จากบทความที่กล่าวถึงโดยเฉพาะความนำของบทความแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้เขียนโดยตรงด้วยการตัดตอนมาจากบทความของผู้เขียน ประกอบกับการชวนเชิญให้ร่วมกันอภิปรายได้เต็มที่ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือคัดค้านของกองบรรณาธิการจากบทความซึ่งตีพิมพ์ในวารสารศิลปวัฒนธรรมก็ตีจึงเป็นแนวทางให้เขียนบทความนี้ขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่จะให้ท่านผู้อ่านได้รับข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทเมืองสิงห์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการอธิบายความว่าเหตุใดผู้เขียนจึงได้เสนอความคิดว่าปราสาทเมืองสิงห์ที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมเขมรนั้นน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งประเทศกัมพูชาในช่วงเวลา

ดังกล่าวนั้นยิ่งกว่าที่จะเชื่อว่าปราสาทเมืองสิงห์ได้สร้างขึ้นเนื่องจากอิทธิพลเฉพาะทางด้านวัฒนธรรม แต่เพียงประการเดียว

ผู้เขียนได้ใช้หลักฐานสามประการในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนภาคกลางของประเทศไทยอันเป็นที่ตั้งของปราสาทเมืองสิงห์กับราชธานีของประเทศกัมพูชาในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ดังต่อไปนี้

1. หลักฐานจากเอกสาร

1.1 จารึกปราสาทพระขรรค์ ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงโปรดให้จารึกเรื่องราวในรัชกาลของพระองค์ที่ได้ค้นพบในบริเวณเมืองพระนครหลวงหรือนครธม ในประเทศกัมพูชาได้กล่าวว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้ทรงสร้างพระชัยพุทธมหานาคคือ พระพุทธรูปฉลองพระองค์ในหัวเมืองต่าง ๆ 23 แห่ง โดยให้รายชื่อของเมืองเหล่านั้น

ในบรรดารายชื่อของเมืองดังกล่าวได้ปรากฏชื่อ ละโว้ ทยปุระ สุวรรณปุระ ตัมพูก ปฎฐนะ ษยราชปุรี ศรีชัยสิงห์ปุรี ศรีชัยวัชรปุรี เป็นต้น จากการศึกษาวิชา TOPONYMIE ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาชื่อเฉพาะซึ่งสืบเนื่องจากสมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบันก็อาจกล่าวได้ว่าชื่อดังกล่าวคงจะตรงกับเมืองละโว้ (หรือลพบุรี), เมืองสุพรรณบุรี เมืองสามพุกะ ซึ่งปรากฏบนฐานพระพุทธรูปมอญ (ทวารวดี) ซึ่งยังไม่ทราบที่ตั้งแน่นอน, เมืองราชบุรี, เมืองสิงห์จังหวัดกาญจนบุรี และเมืองเพชรบุรี (ซึ่งคำว่าวัชรมีความหมายเดียวกับเพชร) ตามลำดับ

1.2 จารึกปราสาทพิมานอากาศ ซึ่งค้นพบในประเทศกัมพูชาอีกเช่นกัน ได้กล่าวว่า โอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 องค์หนึ่งมีสร้อยพระนามว่า “ละโว้ทยศ” อันหมายถึงผู้เป็นใหญ่กรุงละโว้

จึงทำให้กล่าวได้ว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงส่ง
ราชโอรสมาปกครองที่ละโว้หรือลพบุรี

1.3 เอกสารจีนชื่อ ซูฟันชี่ ของ เจาจูกั๋ว
ได้กล่าวไว้ว่าแคว้นเจนตีฟู ซึ่งเชื่อกันว่าคงตรงกับ
สุพรรณบุรีหรือสุพรรณภูมินั้นได้ตกเป็นเมืองที่อยู่
ในแคว้นของกัมพูชาในปี พ.ศ. 1768 และในปีเดียวกัน
นั้นเจ้าจูกั๋วก็ได้บันทึกต่อไปอีกว่าเมืองละโว้ (หรือ
ลพบุรี) ก็ได้ตกเป็นเมืองที่ขึ้นต่อนครธมด้วยเช่น
เดียวกัน

2. หลักฐานทางด้านโบราณสถาน

ในบรรดาเมืองต่าง ๆ ซึ่งกล่าวถึงในจารึก
ปราสาทพระขรรค์ข้างต้นซึ่งเชื่อว่าน่าจะตรงกับ
เมืองต่าง ๆ ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย
นั้นมีซากของโบราณสถานในวัฒนธรรมเขมรแบบ
บายนในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ครบทุกแห่ง
กล่าวคือ

ละโว้ทโยปุระหรือลพบุรี มีปรางค์สามยอด,
สุวรรณปุระมี โบราณสถานที่เนินทางพระ อำเภอ
สามชุก, คามพูกัญญะนั้นยังไม่ทราบว่าเป็นที่ใด
แน่นอนแต่บางท่านเสนอว่าคือบริเวณแหล่งโบราณ
สถานที่สระโกสินารายณ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด
ราชบุรี, ฆยราชบุรีมีวัดมหาธาตุ ซึ่งมีทับหลังกำแพง
ซึ่งสลักพระพุทธรูปประทับนั่งเรียงรายภายในซุ้ม
เช่นเดียวกับทับหลังกำแพงในประเทศกัมพูชา,
ฆยสิงห์บุรี มีปราสาทเมืองสิงห์ของจังหวัดกาญจนบุรี
และศรีชัยวัชรบุรี มีโบราณสถานที่วัดกำแพงแลง
ในจังหวัดเพชรบุรี

จากลักษณะทางด้านศิลปกรรมของโบราณ
สถานดังกล่าวล้วนแต่แสดงถึงรูปทรง สันฐาน
เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุของสถาปัตยกรรม
ในศิลปะแบบบายน ในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมัน
ที่ 7 ทั้งสิ้น

ส่วนรายละเอียดบางประการ เช่น ลวดลาย
เครื่องประดับโดยเฉพาะลายปูนปั้น ซึ่งมีความ
ผันแปรไปจากต้นแบบในประเทศกัมพูชาบ้างนั้น
ก็เนื่องมาจากความเป็น "สกุลช่างพื้นเมือง" นั้นเอง

3. หลักฐานทางด้านโบราณวัตถุ

จารึกปราสาทพระขรรค์ได้ระบุว่าพระเจ้า
ชัยวรมันที่ 7 ทรงสร้าง พระชัยพุทธมหานาคตาม
หัวเมืองดังกล่าว นั้นจากการขุดแต่งบูรณะโบราณ
สถานหลายแห่งที่กล่าวข้างต้น ก็ได้พบพระพุทธรูป
นาคปรกในศิลปะแบบบายนดังเช่นที่ปรางค์สามยอด
จังหวัดลพบุรี, ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี
 เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ยังพบพระพุทธรูปนาคปรกซึ่ง
ค้นพบที่วัดปู่บัว ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัด
สุพรรณบุรี ซึ่งอาจย้ายมาจากโบราณสถานที่เนิน
ทางพระ รวมทั้งได้พบรูปพระโพธิสัตว์โลกศวร
หรือรูปนางปรัชญาปารมิตา ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใส
ในช่วงเวลานี้ก็เป็นต้นว่าที่เมืองลพบุรี, เนินทางพระ
จังหวัดสุพรรณบุรี, ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัด
กาญจนบุรี, โบราณสถานที่สระโกสินารายณ์ จังหวัด
ราชบุรี เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ดีเป็นที่น่าสังเกตว่า รูปเคารพเหล่านี้
มีทั้งฝีมือสกุลช่างราชธานี และสกุลช่างพื้นเมือง
ควบคู่กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูปนาคปรก
ซึ่งเป็นสกุลช่างพื้นเมืองนั้นก็แสดงถึงการสร้างรูป
ดังกล่าวขึ้นในท้องถิ่นแล้วจึงทำพิธีเบิกพระเนตร
เพื่อเป็นการเฉลิมพระนามให้เป็นพระชัยพุทธ-
มหานาคตามความในจารึกปราสาทพระขรรค์ที่
กล่าวว่าได้โปรดสร้าง มิใช่ ส่ง มาจากราชธานี
ประการใด

สำหรับรูปเคารพอื่นอันได้แก่ รูปพระโพธิสัตว์
โลกศวร และรูปนางปรัชญาปารมิตานั้น ได้ค้นพบ
ทั้งประติมากรรม ในสกุลช่างราชธานีและสกุลช่าง

ท้องถิ่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ารูปเคารพ ซึ่งเป็นสกุลช่างราชธานีนั้นคงเป็นแบบอย่างในการสร้างรูปดังกล่าวในสกุลช่างท้องถิ่นอีกต่อหนึ่ง

จากการที่ผู้เขียนได้ใช้หลักฐานทั้งสามประการข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนมิได้ใช้หลักฐานเฉพาะทางด้านศิลปวัฒนธรรมแต่เพียงประการเดียว หากแต่ได้ใช้หลักฐานทั้งที่เป็นจารึกและเอกสารคือจดหมายเหตุของจีนเข้ามาประกอบในการตีความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนภาคกลางของประเทศไทย กับราชธานีของประเทศกัมพูชาในช่วงรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ประกอบซึ่งกันและกัน และจากการศึกษาหลักฐานทั้งสามประการนี้ ผู้เขียนก็ยังมีแนวโน้มที่จะยืนยันว่าเรายังไม่อาจตัดขาดอิทธิพลทางวัฒนธรรมเขมรแบบบายน ออกจากอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้แต่อย่างใด

ข้อมูลทั้งหมดยังทำให้เชื่อได้ว่าจารึกปราสาทพระขรรค์ ยังน่าที่จะให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้และการที่จารึกระบุชื่อหัวเมืองต่าง ๆ ก็น่าที่จะเป็นจริงตามนั้น เพราะนอกจากจะรับกับข้อความในเอกสารจีน ซึ่งกล่าวถึงการแผ่อำนาจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เข้ามาในดินแดนภาคกลางของประเทศไทยแล้ว ถ้าไปตรวจสอบในแหล่งโบราณคดีซึ่งเชื่อว่าน่าจะตรงกับเมืองที่จารึกระบุแล้ว ก็ล้วนแต่มีหลักฐานร่วมสมัยทั้งสิ้น

สำหรับดินแดนภาคใต้สุดของประเทศไทย ซึ่งศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์หาได้ระบุชื่อเมืองที่ประดิษฐาน พระชัยพุทธมหานาคแต่อย่างใดไม่นั้น ดังเช่นเมืองครหิ (ไชยา), ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช), สะทิงพระ (สงขลา) ฯลฯ กลับได้ปรากฏโบราณวัตถุในศิลปะแบบบายนเช่นเดียวกัน ซึ่งในกรณีนี้แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของเขมร ได้แพร่เข้าไปในดินแดนแถบนั้นเฉพาะอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรม

เท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองแต่ประการใด

ส่วนการศึกษาโบราณสถานและโบราณวัตถุซึ่งแม้จะเป็นหลักฐานที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมเป็นสำคัญนั้นหากใช้ความพินิจพิจารณาศึกษาในรายละเอียดแล้วก็น่าจะตั้งข้อสังเกตได้บางประการซึ่งอาจกล่าวได้ดังต่อไปนี้

เป็นที่ทราบกันดีว่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 นั้น วัฒนธรรมมอญ (ทวารวดี) ได้ครอบคลุมภาคกลางของประเทศไทยโดยทั่วไป แต่จะเห็นว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 นั้น ได้มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมเขมรเกิดขึ้น จากการศึกษาทางด้านศิลปกรรมพบว่าอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมเขมรได้เข้ามาครอบคลุมดินแดนภาคกลางของประเทศไทยอย่างรุนแรงและฉับพลันทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรมแทนที่การเข้ามาประสมกับวัฒนธรรมมอญ (ทวารวดี) อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามวิถีทางของการแพร่กระจายเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ในขณะที่ดินแดนภาคกลางของประเทศไทยบริบูรณ์ไปด้วยวัฒนธรรมมอญ (ทวารวดี) ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เครื่องปั้นดินเผา อันได้แก่ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมมอญ (ทวารวดี) ซึ่งนับถือพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักนั้น เคยก่อสร้างโบราณสถานขนาดเล็กด้วยอิฐ โดยใช้ปูนปั้นหุ้มประกอบ ซึ่งประหยัดทั้งด้านวัสดุและแรงงานในการก่อสร้าง แต่ทำไมจึงหันไปสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ที่ก่อสร้างด้วย ศิลาแลงหรือศิลาทรายซึ่งเปลืองทั้งค่าใช้จ่าย แรงงาน และเสียเวลามากด้วยการสร้างศาสนสถานของเขมรและเจาะจงที่จะเลือกเลียนแบบสถาปัตยกรรมแบบบายน ซึ่งเป็นสมัยเสื่อมของเขมร ทั้งด้านเทคนิคการก่อสร้าง วัสดุที่ใช้และรูปแบบที่ไม่ประณีต

ในกรณีนี้หากต้องการเลียนแบบด้วยความเลื่อมใสก็น่าจะเลือกรูปแบบของศิลปะเขมร ในช่วงที่เจริญก่อนหน้านั้นอันได้แก่ศิลปะแบบบันทายศรี แบบบาปวนหรือแบบนครวัด ซึ่งถือว่าเป็นยอดของสถาปัตยกรรมเขมร และรูปแบบดังกล่าวก็เป็นที่แพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไปมากกว่า

นอกจากนี้ก็ดูเหมือนว่าศิลปะแบบบายนในภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรมได้เสื่อมลงไป หรือทำค้างไว้เป็นส่วนใหญ่และเนื่องจากตัวอาคารทั้งหมดยังสร้างไม่สำเร็จเป็นส่วนมากก็น่าจะแสดงให้เห็นว่าเมื่อเขมรหมดอำนาจลงอย่างฉับพลัน ภายหลังรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้วก็เลยไม่มีใครคิดที่จะสร้างต่อจนแล้วเสร็จ เพราะถ้าเป็นการรับเอาวัฒนธรรมหรือศิลปกรรมเข้ามาโดยปราศจากอำนาจทางการเมืองแล้วก็น่าจะทำสืบทอดกันต่อมา

ข้อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือจากลักษณะรูปทรงและเครื่องประดับตกแต่งของสถาปัตยกรรมนั้นเห็นได้ชัดว่าเป็นลักษณะที่ได้รับจากรูปแบบและแผนผังของศิลปะเขมรแบบบายนในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แต่เพียงรูปแบบเดียวโดยมิได้สื่อแสดงถึงรูปแบบของศิลปะเขมรในสมัยก่อนหน้านั้นแต่ประการใด ซึ่งตรงกันข้ามกับศิลปะเขมรในสมัยก่อนแบบบายนเช่นที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการสืบทอดกันเป็นระยะโดยต่อเนื่องระหว่างศิลปะเขมรรูปแบบหนึ่งกับศิลปะเขมรอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอยู่ก่อนหน้านั้นอันแสดงถึงการแพร่อิทธิพลทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

สำหรับประติมากรรมนั้นจักเห็นได้ว่าได้ค้นพบประติมากรรมในศิลปะแบบบายนในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อันได้แก่รูปเคารพในพุทธ-

ศาสนาลัทธิตันตระ ซึ่งเรียกว่ารัตนตรีมหายานเป็นหลัก

รูปเคารพดังกล่าวอาจแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะคือประติมากรรมของสกุลช่างราชธานี ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับประติมากรรมที่สร้างขึ้นในประเทศกัมพูชา และรูปเคารพในสกุลช่างพื้นเมือง ซึ่งมีสุนทรียภาพและรูปแบบซึ่งผิดแปลกไปจากสกุลช่างราชธานีบ้าง

เป็นที่น่าสังเกตอีกเช่นกันว่าประติมากรรมรูปเคารพ ในสกุลช่างพื้นเมืองนั้นหากจะสร้างรูปเลียนแบบพระพุทธรูปนาคปรก รูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বর หรือรูปนางปรัชญาปารมิตาของศิลปะเขมรแบบบายนตามที่ได้รับนับถือศาสนาลัทธิตันตระเข้ามาจากกัมพูชาแต่เพียงด้านวัฒนธรรมเท่านั้น ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสลักรูปเคารพเหล่านั้น โดยเฉพาะพระพักตร์ให้คล้ายคลึงกับประติมากรรมเขมรในประเทศกัมพูชาแต่อย่างใด เห็นตัวอย่างของการสร้างพระพักตร์ของพระพุทธรูปในศิลปะมอญ (ทวารวดี) นั้น ช่างก็สลักให้มีลักษณะคล้ายใบหน้าของคนพื้นเมือง ยิ่งกว่าจักพยายามสลักพระพักตร์เลียนแบบคนอื่นแต่ด้วยเหตุที่ไม่ได้มีอำนาจทางการเมืองจากประเทศอินเดียเข้ามาชี้นำ หากแต่เป็นการเผยแพร่เข้ามาเฉพาะด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่เพียงเท่านั้น

ส่วนประติมากรรมในศิลปะแบบบายนสกุลช่างพื้นเมืองที่ค้นพบในภาคกลางของประเทศไทยนั้นแม้ว่าจะมีลักษณะซึ่งแตกต่างไปจากต้นแบบดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นก็จริงแต่ก็แสดงถึงความผันแปรเนื่องจากความไม่จัดเจนของฝีมือช่างพื้นเมืองในการแกะสลักรูปเคารพขนาดใหญ่มากกว่าความมีอิสระของช่างที่จะแสดงฝีมือตามที่ตนประสงค์ เช่นการทำพระพักตร์ตามแบบพื้นเมือง แต่หากเป็นประติมากรรมรูปเคารพขนาดเล็กดังเช่นพระพิมพ์รูปรัตนตรีมหายาน ซึ่งถอดจากแม่พิมพ์แล้วจะเห็น

ได้ว่ามีลักษณะเหมือนกับต้นแบบในประเทศกัมพูชามาก ซึ่งคงเป็นเพราะได้นำแม่พิมพ์มาจากประเทศกัมพูชานั้นเอง

อย่างไรก็ดี พระชัยพุทธมหานาถนั้นคงหมายถึงพระพุทธรูปนาคปรกอย่างแน่นอน ด้วยเหตุที่พระพุทธรูปเขมร ในศิลปะแบบบายนนิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปนาคปรกแทบทั้งสิ้น และพระพุทธรูปนาคปรกนี้ก็มักสร้างขึ้นควบคู่กับรูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বর และรูปนางปรัชญาปารมิตา ตามคติรัตนตรัยมหายาน ซึ่งเป็นที่แพร่หลายในสมัยนี้และจากจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

ในประเทศกัมพูชาเองก็ได้กล่าวว่าพระองค์ทรงถือว่าทรงเป็นภาคหนึ่งของพระพุทธรเจ้า ในขณะที่พระชนกทรงเปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์โลกेश্বর และพระชนนีทรงเป็นนางปรัชญาปารมิตาตามลำดับ

จากการกล่าวอ้างของพระองค์นี้ก็อาจถือได้ว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งทรงเปรียบพระองค์เป็นพระพุทธรเจ้านั้นก็คงโปรดให้สร้างพระพุทธรูปนาคปรกในความหมายของพระชัยพุทธมหานาถเป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์เป็นแน่

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าที่ระเบียงคดของปราสาทบายนได้พบคำจารึกบนผนังของระเบียงคดแห่งหนึ่งว่าเป็นที่ประดิษฐานพระชัยพุทธมหานาถแห่งเมืองศรีชัยวรุระและอีกแห่งหนึ่งว่าเป็นที่ประดิษฐานพระชัยพุทธมหานาถแห่งเมืองศรีชัยราชบุรีก็คือสถานที่ประดิษฐานรูปจำลองของพระพุทธรเจ้านั้น ณ ปราสาทบายนด้วยเหตุที่จารึกกล่าวว่าแต่ละปีจะต้องมีการถวายน้ำสรงแด่พระชัยพุทธมหานาถ และยอดปราสาทบายน แต่ละยอดก็เชื่อกันว่ามีความหมายถึงเมืองแต่ละเมืองในมณฑลของราชอาณาจักรเขมรของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และการที่ชื่อของเมืองศรีชัยวรุระและศรีชัยราชบุรีซึ่งปรากฏบนระเบียงคดของปราสาท

บายนก็น่าจะตรงกับตำแหน่งของเมืองเพชรบุรี และเมืองราชบุรี ซึ่งอยู่ที่ขอบนอกของราชอาณาจักร อันเปรียบเสมือนระเบียงคดซึ่งอยู่ด้านนอกของตัวปราสาทบายนนั่นเอง

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้อาจสรุปได้ว่า ผู้เขียนยังคงมีความเชื่อว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 น่าจะทรงแผ่อำนาจทางการเมืองเข้ามาพร้อมกับอิทธิพลวัฒนธรรมเขมร มาสู่ดินแดนภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งการแผ่อำนาจและวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ ไม่อาจจะระบุดักราลงไปได้อย่างแน่นอน และก็ไม่ใช่เป็นที่จะต้องเริ่มขึ้น ในศักราชที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติแต่อย่างใด

เหตุการณ์ดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งในสมัยของพระองค์ก็ได้และพระราชอำนาจของพระองค์ ก็อาจดำรงอยู่เพียงชั่วขณะ ไม่จำเป็นจะต้องกินระยะเวลายาวนานด้วยเช่นกัน จึงเป็นผลให้มีการสร้างโบราณวัตถุสถานในวัฒนธรรมเขมรในภาคกลางของประเทศไทย

ส่วนการก่อสร้างโบราณสถานและการแกะสลักโบราณวัตถุนี้: เป็นการแน่นอนว่ากระทำขึ้นโดยช่างหรือประชาชนพื้นเมืองในดินแดนภาคกลางของประเทศไทย หากแต่ น่าจะเป็นการกระทำด้วยการชี้นำจากชาวเขมรซึ่งปกครองอยู่ในช่วงระยะเวลา นั้น

สภาพการณ์ดังกล่าวคงเป็นเช่นเดียวกับบริเวณเมืองสุโขทัยก่อนการประกาศอิสรภาพของพ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมืองจากอำนาจของเขมร ซึ่งในช่วงรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 นั้นก็ได้มีการก่อสร้างปราสาทวัดศรีสวายและวัดพระพายหลวงโดยช่างพื้นเมืองภายใต้การปกครองของเขมรเช่นกัน แต่เมื่อพ่อขุนบางกลางหาว และพ่อขุนผาเมืองได้ประกาศเอกราชแล้วก็ยังคงความสำคัญของวัดศรีสวาย และวัดพระพายหลวงไว้เช่นเดิมด้วยการบูรณะลวดลายเครื่องประดับ ซึ่ง

กระทำขึ้นในช่วงสมัยสุโขทัยตอนต้น จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการสถาปนาแคว้นสุโขทัยในรัชกาลของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง และพ่อขุนรามคำแหงฯ ซึ่งยังไม่ปรากฏหลักฐานอย่างเด่นชัด ถึงร่องรอยของการก่อสร้างสถาปัตยกรรมขึ้นใหม่ในศิลปะสุโขทัยนั้นก็น่าจะแสดงถึงการยังคงใช้ประโยชน์จากปราสาทวัดศรีสวย และวัดพระพายหลวงอยู่ต่อไป

แต่กระนั้นผู้เขียนก็ต้องยอมรับว่าปราสาททั้งสองแห่งนี้ หากได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของเขมรในช่วงต้นของสมัยสุโขทัยแต่อย่างใดไม่ก็เนื่องจากข้อความในศิลาจารึกวัดศรีชุม (หลักที่สอง) ที่กล่าวถึงการประกาศอิสรภาพขับไล่ขอมสบาดโหล่นล่าพงออกไปแล้ว

จากตัวอย่างที่กล่าวถึงนี้แสดงให้เห็นได้ว่าผู้เขียนมิได้นำเอาเฉพาะโบราณวัตถุสถานแต่เพียงอย่างเดียวมาใช้ในการตัดสิน ถึงความน่าเชื่อถือโบราณสถาน—วัตถุเหล่านั้นจักต้องสร้างขึ้นโดยมีอำนาจทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องหากแต่จำต้องคำนึงถึงหลักฐานอื่นคือจารึกวัดศรีชุมเข้ามาประกอบ

เช่นเดียวกับที่ได้คำนึงถึงจารึกปราสาทพระขรรค์ จารึกปราสาทพิมานอากาศ และจดหมายเหตุของเจ้าแก้วมาประกอบกรกล่าวถึงอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้น

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมิได้ด่วนสรุปและด่วนตัดสินด้วยวิธียกเอาศิลปกรรมไปกำหนดเชื้อชาติและยึดเอาวัดนครรมไปกำหนดอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใด

บทความนี้เขียนขึ้นโดยมีความมุ่งหมายให้ท่านผู้อ่านได้ใช้วิจารณ์ญาณของแต่ละท่านในการตัดสินปัญหาโดยใช้ข้อมูล หลักฐาน แนวความคิด เหตุผล และความเป็นไปได้ด้วยการเสนอแนวคิดทั้งสองแนวทางประการหนึ่ง กับทั้งมีต้องการให้ท่านผู้อ่านเกิดความเข้าใจคิดว่าผู้เขียน ใช้เฉพาะหลักฐานทางวัฒนธรรมแต่เพียงประการเดียว ในการเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยอีกประการหนึ่ง

บรรณานุกรม

จิตร ภูมิศักดิ์ สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์, 2527, 395 หน้า.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. "เมืองสิงห์และปราสาทเมืองสิงห์ที่แคว้นน้อยไมโซ "ขอม" (เขมร)", ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 8 ฉบับที่ 6 : เมษายน 2530, หน้า 106-113.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2524, 104 หน้า.

ศิลปากร, กรม. เมืองสิงห์และปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี. หนังสือนำชมเนื่องใน

วโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี วันศุกร์ที่ 3 เมษายน 2530, 79 หน้า.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. "ศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7", ศิลปากร, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม 2509), หน้า 52-69.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. "ปราสาทเมืองสิงห์", เมืองโบราณ. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (เมษายน-กรกฎาคม 2526), หน้า 90-101, ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (สิงหาคม-พฤศจิกายน 2526) หน้า 102-110.

กิจกรรม ส.ค.ฝ.ท.

บันทึกการเดินทางทัศนศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี

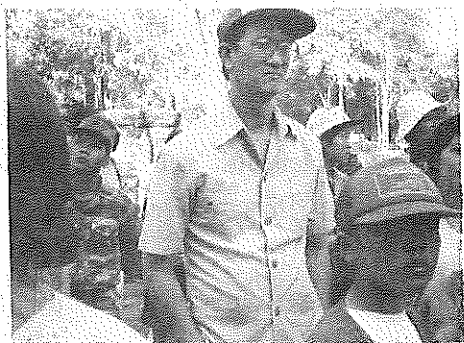
— อรวรรณี บ้านสวัสดิ์ศรี —

วันอาทิตย์ที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2531

- 7.15 น. — ออกเดินทางโดยรถโค้ชปรับอากาศ
บริการอาหารเช้า อาหารว่าง และ
เครื่องดื่มบนรถ (ขึ้นรถหน้าพิพิธภัณฑ-
สถานแห่งชาติ ช้างหอประชุมใหญ่
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- 9.30 น. — รับเสด็จสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า
กัลยาณิวัฒนา องค์นายกิตติมศักดิ์
สมาคมฯ ซึ่งเสด็จเป็นองค์ประธาน
ในพิธีเปิดสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์
- 10.15 น. — เดินทางไปสวนโฮมฟุเตย ริมแม่น้ำ
แควน้อย อำเภอไทรโยค
- 11.30 น. — ถึงสวนโฮมฟุเตย รับประทานอาหาร
กลางวัน และชมความงดงามของสวน
- 14.20 น. — เดินทางไปอุทยานประวัติศาสตร์
เมืองสิงห์
- 15.20 น. — ถึงอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์
- 16.50 น. — เดินทางไปชมสะพานข้ามแม่น้ำแคว
- 17.25 น. — เดินทางถึงสะพานข้ามแม่น้ำแคว
- 18.00 น. — เดินทางผ่านสุสานทหารสัมพันธมิตร
และมุ่งกลับกรุงเทพมหานคร
- 20.20 น. — ถึงกรุงเทพมหานครโดยสวัสดิภาพ

เช้าของวันที่ 31 มกราคม 2531 คณะสมาชิก
สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย พร้อม

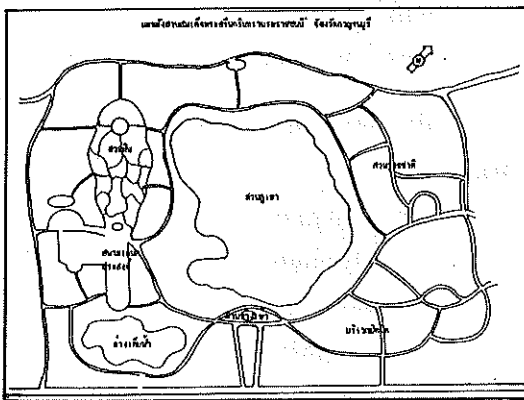
มิตรสหายและผู้สนใจประมาณ 130 คน ออกเดินทาง
โดยรถโค้ชปรับอากาศ จำนวน 3 คันไปทัศนศึกษา
จังหวัดกาญจนบุรี เราออกเดินทางจากหน้า
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเวลา 7.15 น. รถวิ่งไป
ตามสายพุทธมณฑล ด้วยบรรยากาศสดชื่น เย็นฉ่ำ
มีเพลงบรรเลงฟังไปตลอด ภายในรถแต่ละคันมีไกด์
กิตติมศักดิ์ ซึ่งได้รับมอบหมายให้พูด บรรยาย
ทำหน้าที่เหมือนบัสโฮสเทลทีเดียว อาหารเข้าบนรถ
ในวันนี้คือพายไก่ชิ้นใหญ่มาก พร้อมน้ำส้มขวด
(ที่ปราศจากแอลกอฮอล์ ในรถบางคัน) มีฝ่ายเสิร์ฟ บริการ
อย่างดีเยี่ยม เราได้รับความอนุเคราะห์จากโรงเรียน
เซนต์จอร์จ โดยให้รถยืม 1 คัน พร้อมคนขับและ
เด็กกรด และผู้อำนวยการโรงเรียนเซนต์จอร์จ คือ
ดร.ชัยณรงค์ มณฑะทิยวิเชียรฉาย ได้มากับคณะ
เราด้วย

รถทั้ง 3 คันนี้ นำขบวนโดยรถตำรวจทาง
หลวงที่ท่านขับรถค่อนข้างนิ่มนวล และอารมณ์เย็น
จนทำให้คณะของเราไปถึงบริเวณสวนสมเด็จพระจ-

* อาจารย์โรงเรียนพระโขนงวิทยาลัย

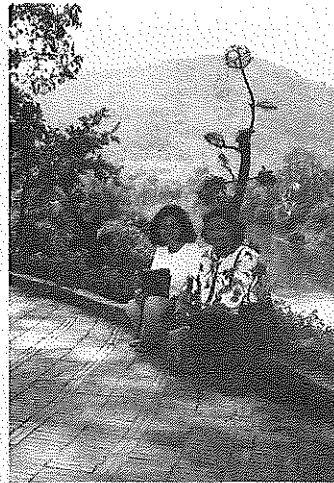
พระศรีนครินทร์ โดยไม่ทันการรับเสด็จ คือช้าประมาณ 15 นาที พิธีเปิดได้เสร็จสิ้นไปแล้ว พวกเราต้องรีบวิ่งไปยังต้นที่ที่ทางการจัดไว้ ดูสวนกุหลาบและเห็้อยพอสสมควร ภายหลังที่ทรงเปิดสวนสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ แล้ว ได้พระราชทานเงินและของที่ระลึกแก่ผู้ว่าราชการจังหวัด คณะกรรมการจังหวัด และคณะกรรมการการศึกษาออกโรงเรียน ต่อจากนั้นได้เสด็จพระราชดำเนินทรงปลูกต้นกาญจนาภิเษก จำนวน 2 ต้น แล้วเสด็จทอดพระเนตรบริเวณสวน สวนนี้สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในวโรกาสพระชนมายุครบ 80 พรรษา เมื่อปี พ.ศ. 2523 ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งนาคราช ตำบลหนองหญ้า อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี เนื้อที่ประมาณ 600 ไร่ ซึ่งรวมเนื้อที่ของเขาแร้งประมาณ 120 ไร่ พื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบเชิงเขา มีความลาดชันต่ำ โดยมีเนินลูกคลื่นสลับกับกลุ่มหินปูนผุดอยู่ทั่วไป และมีความหนาแน่นมากบริเวณสวนหิน ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 90 ไร่ ล้อมรอบด้วยบริเวณพื้นที่ของวิทยาลัยเกษตรกรรม กาญจนบุรี

แผนผังสวนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
จังหวัดกาญจนบุรี

คณะ ส.ค.ส.ท. ต่างคนต่างรีบถ่ายรูปอย่างด่วน ไม่มีการพิจารณาแล้วว่าหินก้อนไหนเหมือน

อะไรบ้าง (ตามคำบอกเล่า) เพราะต้องรีบขึ้นรถเพื่อตามเสด็จต่อไป แต่ด้วยรถ 3 คันนี้ เป็นรถใหญ่จะตามเสด็จก็คงจะไม่ทันแน่ ทางรองผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี ได้แนะนำให้ขบวนของเราเดินทางไปสวนพุทธรักษา เพื่อไปรอรับเสด็จที่นั่น เราออกเดินทางจากสวนสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ เวลา 10.15 น. โดยใช้ระยะทาง 80 กิโลเมตรถึงสวนโสมพุทธรักษา เวลา 11.30 น. ทุกคนในคณะต่างอุทยาน ตื่นเต้นในความงามของสวนนี้ แม้ว่าอากาศจะค่อนข้างร้อน แต่เราก็มองมีความหวังจะได้รับประทานอาหารอร่อย ๆ กัน

อันว่าสวนโสมพุทธรักษา ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 8 ตำบลท่าเสา อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี บนถนนที่มุ่งสู่ทองผาภูมิ เจ้าของคือ อ.คณิศร วรรณโชติ ผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนบ้านภาษาอังกฤษ (Home of English) มีเนื้อที่เป็นบริเวณภูเขา ประมาณ 850 ไร่ ส่วนบนติดถนนกาญจนบุรี-ทองผาภูมิ ส่วนล่างติดแม่น้ำแควน้อย จากส่วนบนทางซ้ายของถนนทางเข้า มีลำธารยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร ประกอบด้วยน้ำตก ลานหลวงพ่อดูดตะ ประปาภูเขา สวนกาแฟ สวนผัก สะพานข้ามแม่น้ำแควจำลอง และย่านอาศัยของคนงานที่มีประมาณ 52 คน ด้านขวาของถนน มีทางแยกไปสู่บึงเอื้ออารี ไร่ลูกแดง

และค่ายเยาวชน ซึ่งอยู่หน้าผา “ภูเตม” ริมแม่น้ำแคว
สุดถนนเป็นบริเวณสวนดอกไม้ เรือนรับรอง และแพ
สวนนี้เจ้าของได้จัดสร้างเพื่อมีวัตถุประสงค์หลัก
คือ 1) เพื่อการศึกษา 2) เพื่อการสันตนาการ
3) เพื่อบำเพ็ญประโยชน์

เวลาประมาณ 11.45 น. องค์นายก็ได้เสด็จ
ถึงสวนโสมพุเตย แล้วเสด็จเข้าสู่เรือนต้อนรับ มี
ดนตรีไทยขับกล่อมอย่างไพเราะ หลังจากนั้นได้
เสด็จทอดพระเนตรบริเวณรอบ ๆ และร้านอาหาร
แล้วจึงเสด็จกลับเข้าเรือนต้อนรับ เสด็จพระ-
กระยหารกลางวัน

ทุกคนที่มาในขบวนนี้ รอเวลานี้มาตั้งแต่นั่ง
ในรถแล้ว เพราะเราได้ทราบรายการอาหารอันโอชะ
จากการบรรยายของเลขาฯ ส.ค.ฝ.ท. คือ :-

ประเภทของทานเล่น (hors-d'oeuvre) คือ

- พระรามล่องแพ
- ทอดมันหัวปลี
- ข้าวเกรียบปากหม้อจังหวัดตรัง
- บาบี้ควี เนื้อ กุ้ง เก้ง
- ไก่โชคดี
- ปูอ่อนทอดกรอบ
- ขนมจีน-ซาลาเปา

ประเภทอาหารหนัก (plats principaux) คือ

- ก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ เกี้ยว (หมู, กุ้ง, ไก่, กุนเชียง, กุ้งฝอยทอด)
- แกงเหลืองปลากรวย
- กุ้ง 2 รส
- ก้านผักคะน้าผัดน้ำมันหอย
- หมูแผ่นเสริมรส
- ต้มกะทิไหลบัว จากจังหวัดสุพรรณบุรี
- ผัดไทย
- หูฉลามแควน้อย

ประเภทของหวาน-ผลไม้ (desserts - fruits) คือ

- ชนุนแกงบวช
- ข้าวโพดคลุก
- ชมพู่เพชร
- กล้วยเล็บมือนาง
- มะละกอ
- สับปะรด
- ส้มโอ
- ข้าวโพดต้ม

อาหารล้วนแล้วแต่หน้าทานทั้งนั้น บางคนตั้ง
ความหวังไว้ตั้งแต่เข้าว่าจะทานทุกอย่างที่มีอยู่ แต่

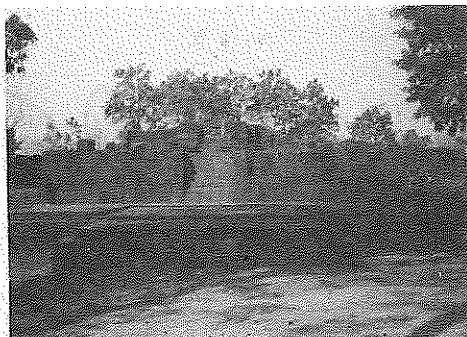
ก็ทำไม่ได้สักคน บางคนก็วนเวียนเดิมแล้วเดิมเล่า (อย่างละน้อย ๆ) ก็ไม่มีใครว่ากัน ทุกคนจะมีความสุขมากกับการรับประทานอาหารเช้าบรรยากาศอันเย็นสบาย หลังจากนั้นก็แยกย้ายกันเดินสำรวจสวนห้องน้ำ ตามอัธยาศัย บางคนเข้าชมเรือนรับรองเพื่อชมความงามของห้องพักที่แต่ละห้องตกแต่งไม่เหมือนกัน ไหน ๆ เข้าไปชมแล้วก็สำรวจห้องน้ำอย่างเรียบร้อย บางคนคิดจะกลับมาพักค้างคืนที่นี่อีก แต่ก็คงคิดนานเพราะราคาค่าที่พักคงไม่ถูกแน่ทางเจ้าหน้าที่บอกว่า จะต้องจองกันเป็นเดือน ๆ

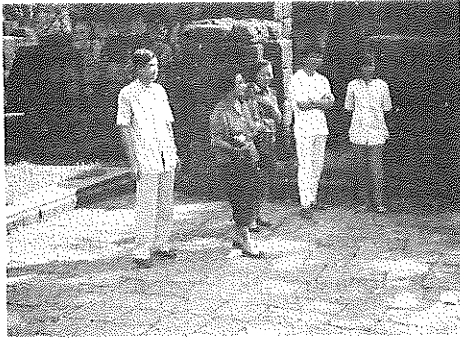
คณะของเราตามเสด็จออกจากสวนโสมพุทเย เวลา 14.20 น. มุ่งไปยังอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ ประมาณ 1 ชั่วโมงเราก็ถึงที่หมาย คณะทั้งหมดได้เข้ารับฟังการบรรยายจากเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ประมาณ 10 นาที จึงได้เดินตามเจ้าหน้าที่ดูบริเวณต่าง ๆ

เมืองสิงห์นี้เคยเป็นชุมชนโบราณ ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเล็ก ๆ ในหุบเขาริมแม่น้ำแควน้อย แควใหญ่ อยู่ในเขตตำบลสิงห์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี* มีปราสาทเมืองสิงห์เป็นศูนย์กลางของตัวเมือง ซึ่งเป็นลักษณะรูปแบบของเมืองทางศาสนา (ปุระ) อันเป็นอิทธิพลทางวัฒนธรรมของขอม ที่มักจะจำลองจักรวาล อันมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง ล้อมรอบด้วยทิวปและมหาสมุทรต่าง ๆ ปราสาทเมืองสิงห์มีกำแพงศิลาแลง (ดินปนกับแร่เหล็ก) กั้นอยู่โดยรอบ ทั้งสี่ด้าน กำแพงด้านทิศเหนือ, ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกเป็นแนวเส้นตรง กำแพงด้านทิศใต้กั้นเป็นแนวคดเคี้ยวไปตามลำน้ำแควน้อย นอกกำแพงด้านตะวันออก มีก้อนหินขนาดใหญ่จำนวนมากจมอยู่ในดิน ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเคยเป็นคูน้ำ ภายในกำแพงเมืองมีซากศิลปสถาปัตยกรรมอย่างน้อย 4 แห่ง แต่ไม่มีหลักฐานว่าชื่อของสิ่งก่อสร้างนั้นคืออะไร จึงสมมติเรียกชื่อเป็นหมายเลข ตามลำดับ

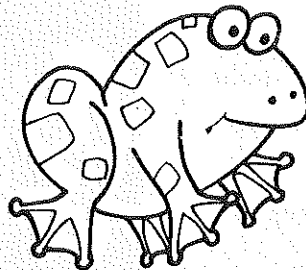
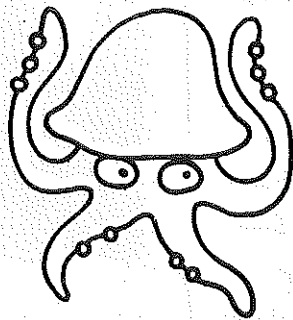
* อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 175 กิโลเมตร

การค้นพบ นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมสำคัญที่ขุดค้นพบ คือ พระพุทธรูปนาคปรก พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และนางปรัชญาปารมิตา ซึ่งรูปเคารพทั้ง 3 นี้ เรียกกันว่า "รัตนมหายาน" ซึ่งเป็นรูปเคารพของพระพุทธศาสนาพุทธมหายาน โดยทั่วไปจะประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก ตรงกลาง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร อยู่เบื้องขวา และนางปรัชญาปารมิตา อยู่เบื้องซ้าย

คณะ ส.ค.ส.ท. หลังจากส่งเสด็จประทับเครื่องบินพระที่นั่งกลับกรุงเทพมหานครแล้ว เราก็เดินทางออกจากปราสาทเมืองสิงห์ เวลา 16.50 น. มุ่งไปยังสะพานข้ามแม่น้ำแคว ถึงเวลา 17.25 น. ต่างก็รีบวิ่งไปบนสะพานเพื่อถ่ายรูปก่อนพระอาทิตย์จะลับขอบฟ้าไป แล้วรีบวิ่งกลับมาซื้อของต่าง ๆ เช่น มะนาว พักทอง ทุเรียน หนมต่าง ๆ สารพัดสินค้าที่ที่กรุงเทพฯก็มีขาย แต่ก็เป็นธรรมเนียมของการไปเที่ยว จะต้องหอบหิ้วของกลับบ้าน จึงจะเรียกว่าเป็นการเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ เราออกเดินทางกลับกรุงเทพฯ เวลา 18.00 น. ผ่านหน้าสุสานทหารสัมพันธมิตร โดยไม่ต้องลงจากรถ ต่างก็ชื่นชมสุสานสงัใจถึงเพื่อนทหารหาญจากทางกระจกหน้าต่างหลังจากนั้นทุกคนก็ค่อย ๆ เยียบเสียง เพราะความเหนื่อย เพลีย จะมาเริ่มส่งเสียงดังกันเมื่อใกล้กรุงเทพฯ รถถึงบริเวณหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เวลา 20.20 น. โดยสวัสดิภาพ

ในดวงผู้สอนภาษาฝรั่งเศส

จรัสลักษณ์ ศกุนตะลักษณ์

สวัสดิ์ค่ะ ท่านสมาชิกที่เคารพรักทุกท่าน วารสารฉบับนี้ไม่ค่อยทิ้งระยะนานเหมือนฉบับก่อนนะค่ะ เพราะทางกองบรรณาธิการและทางโรงพิมพ์ก็เร่งให้อยู่แล้วค่ะ... ชาวแรกที่อยากจะเรียนให้ทราบคือชาวของคณะนักเรียน นิสิต นักศึกษา ซึ่งเดินทางไปเรียนภาษาและวัฒนธรรมที่เมือง Nantes แคว้น Bretagne ค่ะ ขณะนี้แ่ว ๆ มาว่า กำลังเรียนภาษาด้วยระบบโฮตทัศน์ศึกษาอันทันสมัย กับอาจารย์ชาวฝรั่งเศสตลอดช่วงเช้า ช่วงบ่ายก็เรียนรู้ด้านวัฒนธรรมโดยการไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในเมือง Nantes และบริเวณใกล้เคียง โดยมีผู้นำชมเมือง Nantes ไปด้วยตลอดเวลา สำหรับอาทิตย์หน้าเด็ก ๆ ก็จะแยกย้ายกันไปอยู่กับครอบครัวชาวฝรั่งเศสเพื่อฝึกฝนภาษาและเรียนรู้วัฒนธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หลังจากนั้นก็จะเป็นการทัศนศึกษาบางเมืองในแคว้น Bretagne ก่อนที่จะกลับไปเยี่ยมชม Paris และเดินทางกลับสู่ประเทศไทยต้นเดือนพฤษภาคมนี้ ได้ข่าวว่าบางคนที่มีพื้นภาษาฝรั่งเศสติดอยู่แล้วก็มีความก้าวหน้าและมีความมั่นใจในการพูดมากขึ้น อาจารย์ประมาณและอาจารย์อรรวรรณี ผู้ดูแลก็คงจะไม่มีปัญหาน่าหนักใจแน่นอน ท่านสมาชิกคงจะได้อ่านรายงานการไปศึกษาและทัศนศึกษาของนักเรียน นิสิต นักศึกษากลุ่มนี้ในฉบับหน้านะค่ะ ... ส่วนคณะอาจารย์ผู้รับทุนฤดูใบไม้ผลิ 16 ท่าน และขณะนี้กำลังเข้ารับการอบรมที่เมือง Lyon นั้น ก็ได้ทราบมาว่าพอใจในสิ่งที่ทางศูนย์ที่ Lyon จัดให้ และในกลุ่มนั้นมีผู้ที่เคยรับทุนฤดูใบไม้ผลิและไปอยู่ที่ Lyon มาแล้วถึง 3 ท่าน ซึ่งคงจะสามารถให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่ผู้ไปใหม่ได้แน่นอน นอกจากนี้กลุ่มนี้ยังได้พบปะ

พูดคุยกับคณะอาจารย์ทุก 9 เดือนอีกด้วย ซึ่งคณะอาจารย์ทุน 9 เดือนในฐานะ “เจ้าถิ่น” ก็ได้เอื้อเฟื้อในหลาย ๆ เรื่อง นับว่าเป็นโชคชะตาที่ได้ไปอยู่ใกล้ ๆ กัน... สมุดภาพศิลปกรรมไทย (ตามที่ผู้ถามมา) จวนจะได้ฤกษ์เสร็จแล้วค่ะ เพราะล่าสุดเท่าที่ติดฉันทราบ ฉบับแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสและคำบรรยายเสร็จเรียบร้อยแล้วค่ะ คงจะส่งโรงพิมพ์ในไม่ช้านี้แหละค่ะ ท่านสมาชิกคอยติดตามข่าวนะค่ะเพื่อจะได้ซื้อหาไว้เป็นสมบัติส่วนตัวหรือจะมอบให้ชาวต่างประเทศเป็นของขวัญก็เหมาะสมค่ะเพราะมีค่าแปลทั้งภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษด้วย นอกจากนี้ท่านยังจะได้มีโอกาสทำบุญเพราะรายได้ทั้งหมดจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อโดยเสด็จพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสครบ 60 พรรษา... การแสดงที่ทางสมาคมฝรั่งเศสจัดและได้รับคำชมเชยกันมากคือละครเรื่องคนนอก (L'étranger) ของ CAMUS ซึ่งแสดงไปเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2531 เวลา 18.30 น. น่าเสียดายที่เป็นช่วงปิดภาคเรียนเลยมีผู้ชมที่เป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษาน้อยกว่าที่คาดไปนิด... สมาชิกต่อว่ามาว่าวันไปทัศนศึกษาที่กาญจนบุรี ธรรมชาติก็สวยงามดี แต่อากาศร้อนแห้งแล้งมาก ค่ะก็ร้อนกันถ้วนทั่วทุกคนค่ะ ไม่ทราบจะทำอย่างไร แต่การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งด้วยรถปรับอากาศนั้นคงจะช่วยคลายร้อนไปได้บ้างใช้ไหมคะ สมาชิกที่ชอบด้านโบราณคดีก็คงจะชอบปราสาทเมืองสิงห์ โปรดอย่าลืมพลิกอ่านเรื่องนี้ในฉบับนี้นะค่ะ มีบางท่านถามมาว่า สมาคมฯ จัดทัศนศึกษาแบบนี้ฟรีไม่ได้หรือ คงจะไม่ไหวค่ะ อะไรต่ออะไรก็แพงเหลือเกินยุคนี้ ค่าต่ออายุสมาชิกรายปี เรายังคงเก็บ 100 บาท

(ไม่เคยขึ้นราคามาหลายปีติดแล้ว) ถ้าเก็บค่าบำรุงปีละสัก 10,000 บาท คงจะจัดทัศนศึกษาได้ปีละมากกว่า 2 ครั้ง และไปถึงไหนก็ได้แน่นอนค่ะ แต่ถ้าว่ากันตามจริงแล้ว เงินที่ท่านสมาชิกจ่ายเพื่อไปทัศนศึกษาแต่ละครั้งก็คุ้มค่านะคะ เพราะท่านได้รับความรู้ ความสะดวกสบาย ความเพลิดเพลิน และได้รับประทานอาหารกลางวันแสนอร่อยทุกครั้ง บางท่านก็ได้ฝึกภาษาไปกับเพื่อน ๆ ชาวฝรั่งเศสที่เดินทางไปด้วยอีก นอกจากนี้ที่สำคัญ เวลานั้นจุดหมายของเราที่ยืดด... หย่อนมากเพราะคำนึงถึงสมาชิกไทยที่อยู่อยุสเมอ ทัศนศึกษาราวหน้าจะไปไหนดี จะเรียนให้ทราบทีหลังค่ะ หรือท่านสมาชิกสนใจที่ใดจะกรุณาแจ้งไปทางท่านอุปนายกฯ หรือเลขานุการ ส.ค.ส.ท. ก็ได้ค่ะ ถ้าจัดให้ได้เราก็ใครจะสนองความต้องการของสมาชิกเสมอค่ะ ... ข่าวเรื่องทุน Connaissance de la France ที่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาถามมาว่าปีนี้มีไหม ยังเรียนให้ทราบไม่ได้ค่ะเพราะยังไม่มีข่าวจากรัฐบาลฝรั่งเศส มีข่าวเมื่อไร ส.ค.ส.ท. จะแจ้งให้สมาชิกทราบทันทีค่ะ ... อีกเรื่องหนึ่งที่ใครจะขอเรียนให้ทราบคือ ดิฉันได้ทราบข่าวว่าคณะอาจารย์ผู้รับทุน

ฤดูใบไม้ผลิปี 1987 ซึ่งเดินทางไปรับการอบรมที่ Lyon ได้จัดทำ diapositives จำนวนหลายภาพตาม thème ที่กำหนดกัน น่าสนใจมาก อาจารย์ท่านใดสนใจกรุณาติดต่อกันเองกับอาจารย์ในกลุ่มนั้นะคะ (รายชื่ออาจารย์ผู้ได้รับทุน และชื่อสถาบันที่ท่านสังกัด มีอยู่ในรายงานการไปดูงานและฝึกอบรมที่เมือง Lyon ลงในวารสารสมาคมฉบับ ก.ค.-ก.ย. ศกนี้ค่ะ) ... มีอาจารย์หลายท่านบ่นกันมาว่าที่โรงเรียนมีโทรทัศน์สีและเครื่องเล่น วี.ดี.โอ. แต่ไม่ทราบจะหาเทปที่ไหนไปเปิดให้นักเรียนดู แหล่งที่อาจารย์พอจะไปติดต่อหยิบยืมได้ก็มี B.A.L. ถ้าเป็นเรื่องกิจกรรมประจำปีของสมาคมที่เคยจัดมาที่ห้องสมุดของสมาคมก็มีอยู่บ้างค่ะ อีกหน่วยงานหนึ่งที่สำคัญมากคือหน่วยศึกษานิเทศก์ค่ะ โดยอาจารย์จะติดต่อเป็นส่วนตัวกับ อาจารย์ดร. จงกล สุขเวชช์ หรืออาจารย์อุไร พลกล้า แล้วมีหนังสือราชการไปด้วยก็คงจะได้ค่ะ ... สำหรับรายการวิทยุภาคภาษาฝรั่งเศสติดต่อกับหน่วยศึกษานิเทศก์จะไม่เกี่ยวกับกรรมการสมาคมเลยสักรายการเดียวทราบแล้วเปลี่ยนค่ะ ... วารสารของสมาคมฯ ในระยะหลายปีมานี้จะแบ่งเป็นฉบับละ 1 thème ค่ะ (โปรดอ่านต่อหน้าถัดไป)

เพื่ออำนวยความสะดวกและรวดเร็ว ในการติดต่อกับ ฝ่ายจำหน่าย ของ

วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์

โปรดติดต่อ ฝ่ายจำหน่าย **แห่งใหม่** เท่านั้น

เลขที่ 31/1-2 ซอยศิริพัฒน์ (ข้างเรือนจำคลองเปรม-ร้านนายเหมือน)

ถนนมหาไชย (ระหว่างศาลาเฉลิมไทย-วังบูรพา)

ท่านที่ต้องการค้นคว้าอะไรก็ตามที่ thème ได้คะ
สำหรับบรรณานุกรมของวารสาร ดิฉันไม่ทราบว่าจะทาง
บรรณารักษ์ท่านจัดทำหรือยัง จะเรียนบรรณารักษ์
ให้หาคะว่ามีสมาชิกหลายท่านอยากทราบบรรณานุกรม
ของวารสาร เพื่อจะได้นำไปเป็นหนังสืออ้างอิงใน
การอ่าน หรือขาดเรื่องใดจะได้หาเพิ่มเติม สำหรับการ
ติดต่อสั่งซื้อเพิ่มก็ติดต่อโดยตรงกับบรรณารักษ์
ที่ท่านทำการสมาคมคะ ... วารสารสมาคมประจำปี
2531 มี thèmes ดังต่อไปนี้คะ ฉบับที่ 1 วรรณคดี
คือชีวิต (La littérature, c'est la vie) ฉบับที่ 2
โลกนี้คือละคร (La vie : fenêtre sur les spectacles)
ฉบับที่ 3 ภาษาพาสาสาร (Langues, porte ouverte
sur) ฉบับที่ 4 ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น (Enfants
reflet leurs parents?) ... ในไม่ช้านี้สมาคมจะมี
ผู้แทนในส่วนภูมิภาคด้วยนะคะ เพื่อเป็นศูนย์กลาง

อำนวยความสะดวกให้สมาชิกในภูมิภาคนั้น ๆ ด้วย
ภาคใต้ได้แก่อาจารย์จินตนา นุตทัศน ศึกษาพิเศษ
เขตการศึกษา 3 และอาจารย์อารมณ บุญรงค์ แห่ง
โรงเรียนวรนาเรเฉลิม และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ได้แก่ อาจารย์รัศมี วัฒนวโภาส ศึกษาพิเศษ
เขตการศึกษา 9 และอาจารย์ดิเรก นิรันดรกุล แห่ง
โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัยคะ ... ในเดือนเมษายนนี้
ตามที่เคยเรียนว่าสมาคมเคยจัดสัมมนาเป็นประจำนั้น
ปีนี้ทางสมาคมมีความจำเป็นต้องเลื่อนไปเป็นเดือน
ตุลาคมคะ ขอได้โปรดรับทราบตามนี้ด้วยคะ

ฉบับนี้ขอจบเพียงเท่านี้คะ พบกันใหม่
ฉบับหน้าคะ

สวัสดิ์คะ

อภิธาน์นทนาการ

IATA COFFEESHOP & RESTAURANT
PATA COFFEESHOP & RESTAURANT

อาหารจีนระดับคลาสสิก
รสชาติที่ชวนลิ้มลอง

สยามสแควร์ ซอย 4 และซอย 3 โทร. 252-6514, 252-8800, 252-0236

ด้วยความปรารถนาดี จาก

บริษัท ทิพยประกันภัย จำกัด

รัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงการคลัง

142 อาคารธนาคารกสิกรไทย สาขานักสลิมน ชั้น 7-8 ถนนสีลม กทม. 10500

โทร. 234-7440-9 234-7660-9 234-1981-9

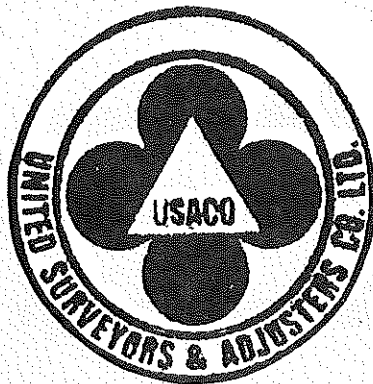
ดำเนินกิจการมากกว่า 30 ปี ตามหลักการประกันภัยสากล
บริการรับประกันวินาศภัยทุกประเภท

- ประกันความรับผิดชอต่อบุคคลภายนอก
- ประกันภัยทางทะเลและขนส่ง
- ประกันเครื่องบิน
- ประกันรถยนต์
- ประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคล
- ประกันภัยค่าทรัพย์สินกระจก
- ประกันโจรภัย
- ประกันความรับผิดชอต่อบุคคลภายนอก
- ประกันอุบัติเหตุและภัยพิบัติจากเครื่องจักร
- ประกันความซื่อสัตย์
- ประกันขนส่งเงิน
- ประกันอุบัติเหตุระหว่างเดินทาง
- ประกันการเสี่ยงภัยทุกชนิดของผู้รับเหมา
- ประกันภัยสำหรับเงิน
- ประกันภัยเงินค่าทดแทนคนงาน
- และอื่น ๆ

นางองกณี ฉันทสาธา ประธานกรรมการ

นางวไล ศิริพงษ์ กรรมการผู้จัดการ

A PROFESSIONAL AND INDEPENDENT LOSS ADJUSTER

UNITED SURVEYORS + ADJUSTERS CO., LTD.
87 ANUMANRAJTHON LANE,
DEJO ROAD, BANGKOK 10500, THAILAND
TEL. 2338461 2338501 2354115
2350022 2354465

FOR : — CASUALTY FIRE MARINE INSURANCE LOSS ADJUSTER
— MARINE HULL + CARGO SURVEY
— MARINE CARGO SUPERINTENDENCE
— WEIEHING + MEASUREMENT

กรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย

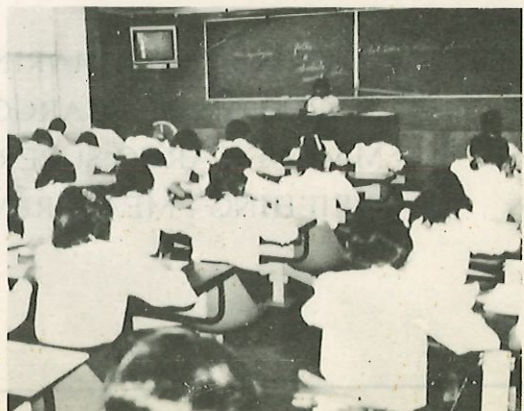
BANGKOK BUSINESS COLLEGE

588 ถนนเพชรบุรี กรุงเทพฯ ๙ 10400 ตรงข้ามโรงพยาบาลนครเมโทร โทรศัพท์ 251-9852, 252-0067, 252-7049
588 PETCHBURI ROAD, BANGKOK 10400. THAILAND TELEPHONE 251-9852, 252-0067, 252-7049

เปิดสอนหลักสูตร

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

บริษัทไซโนเวส เอ็นเตอร์ไพรส์เซส จำกัด

ชั้น 7 อาคารสิบุญเรือง 1

เลขที่ 283 ถนนสีลม

เขตบางรัก กทม. 10500

โทร. 234 8638-39

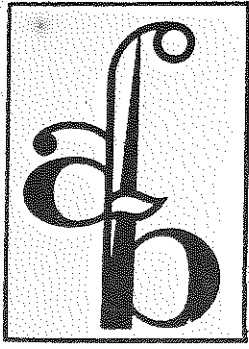
234 4007

234 0383

รอยัล เดอลาร์ช
ความสมบูรณ์แบบ

โรงงานยาสูบแห่งประเทศไทย

Alliance Française de Bangkok
29 THANON SATHON TAI, BANGKOK 12, THAILANDE. TEL 286.58.79 & 286.38.41-TELEGR. ALFRANTHAI

สมาคมฝรั่งเศส

29 ถนนสาทรใต้ กรุงเทพฯ ๑๒

มุมหนึ่งของประเทศฝรั่งเศส
UN PETIT COIN DE FRANCE

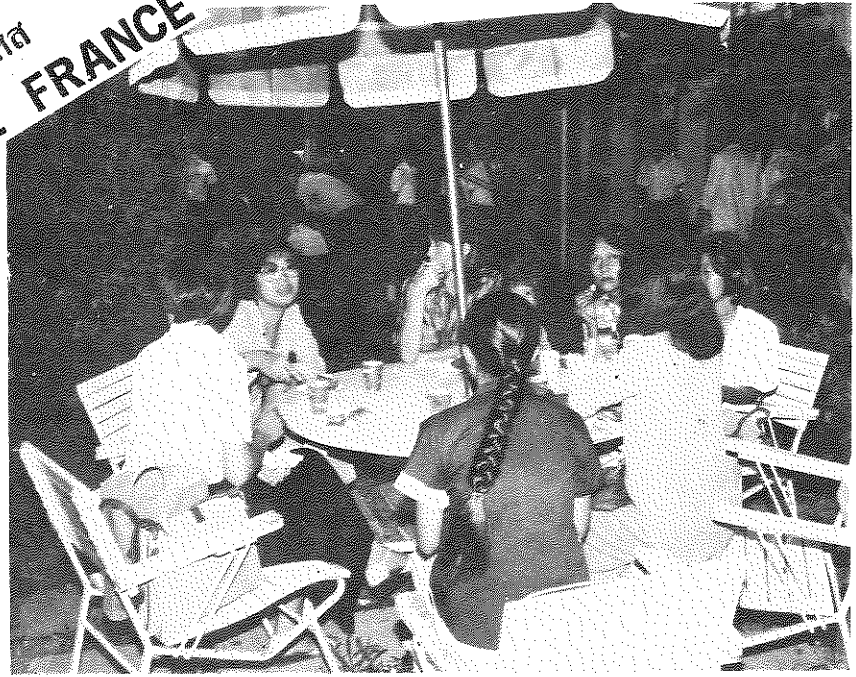
ท่านจะพบสิ่งที่น่าสนใจ
ชั้นเรียนภาษาฝรั่งเศสทุกระดับ
ห้องสมุดไอโดง

ภาพยนตร์, คอนเสิร์ต

เครื่องดื่ม, อาหารเลิศรส

บรรยายกาศอันรื่นรมย์ สบายงาม

ขอเชิญอ่านหนังสือวารสารรายเดือนของเรา

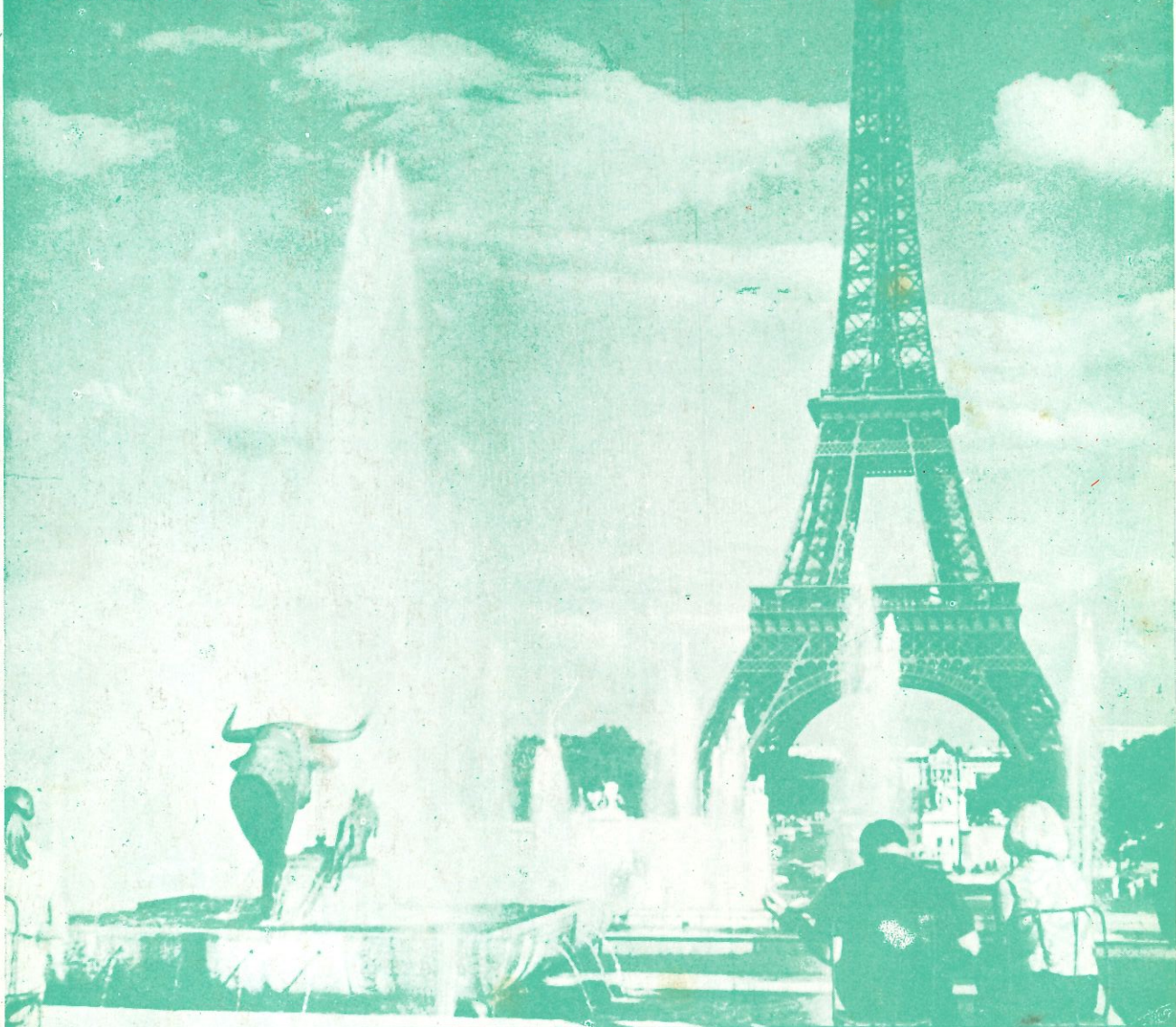
VOUS Y TROUVEREZ

des cours de langue
des films, des concerts...
un bar-restaurant agréable
une grande bibliothèque
une ambiance

LISEZ AUSSI NOTRE
JOURNAL MENSUEL

PARIS. ESCALE PRIVILÉGIÉE D'AIR FRANCE SUR LES ROUTES VERS L'EUROPE AND LES U.S.A.

Profitez des vols d'Air France sur Paris. Dégustez nos repas et vins français. Après une bonne nuit à bord de nos Boeings 747, vous arriverez tôt le matin à Paris et pourrez profiter d'une journée entière.

Le Bureau de Tourisme de Paris tient à votre

disposition des offres spéciales pour mieux vous aider à apprécier votre séjour à Paris.

De plus, Air France vous offre des correspondances régulières pour toute l'Europe, ainsi que les villes principales des Etats-Unis.

AIR FRANCE
LE BON VOYAGE

Pour informations complémentaires, contactez votre agent de voyage ou AIR FRANCE, 3 Patpong Road, tél. 233.7100-19. Réservations immédiates, tél. 234.7901-5. Agent Général: World Travel Service Ltd., tél. 233.5900-9*